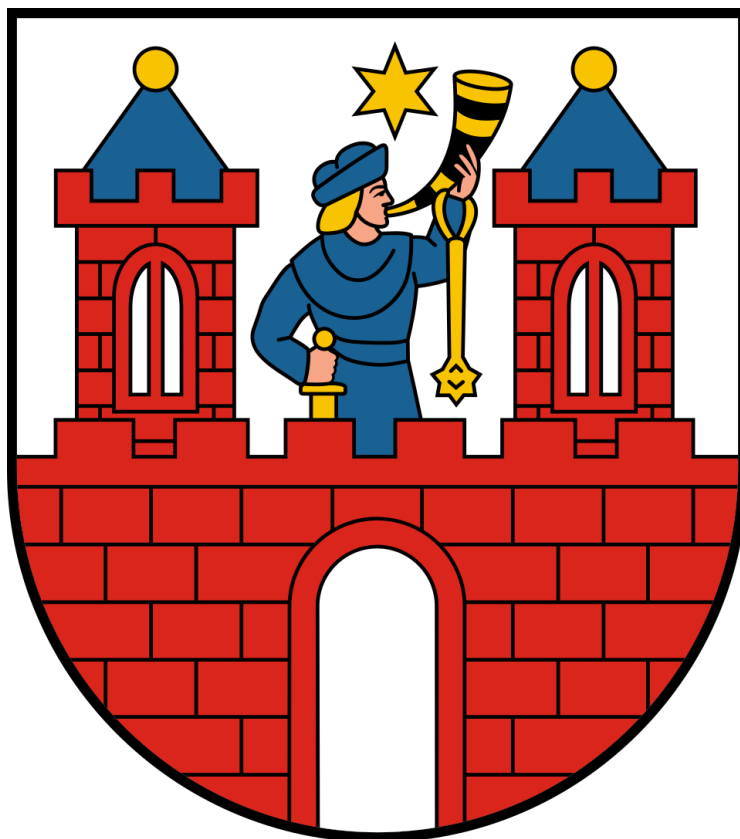

**GMINNY PROGRAM OPIEKI
NAD ZABYTKAMI
MIASTA KALISZA
NA LATA 2026-2029**

OPRACOWANIE:
Marta Danielska, Jakub Danielski,
gez2.wroclaw@gmail.com

MAJ 2026

Spis treści

1. Wstęp.....	3
2. Podstawa prawna opracowania Gminnego programu opieki nad zabytkami	4
3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce	5
4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego	11
4.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.....	11
4.2. Relacje Gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa.....	15
5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego	20
5.1. Relacje Gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie miasta ..	20
5.2. Charakterystyka krajobrazu kulturowego miasta Kalisza ze wskazaniem obszarów i obiektów o szczególnym znaczeniu	23
5.2.1. Charakterystyka miasta.....	23
5.3. Historia obszaru miasta Kalisza.....	24
5.4. Krajobraz kulturowy.....	30
5.5. Zabytki ruchome.....	32
5.6. Zabytki archeologiczne.....	35
5.6.1. Stanowiska archeologiczne indywidualnie wpisane do rejestru zabytków	38
5.6.2. Zestawienie stanowisk zewidencjonowanych na terenie miasta Kalisza	41
5.7. Dziedzictwo niematerialne	44
5.7.1. Zabytki w zbiorach muzealnych i innych.....	48
6. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony	49
6.1. Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków	50
6.2. Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków	57
6.3. Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego	58
7. Zabytki w gminnej ewidencji zabytków	63
8. Zabytki stanowiące własność miasta Kalisza	64
9. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego miasta – analiza SWOT	66
10. Założenia programowe oraz zasady oceny realizacji Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami	69
11. Instrumentarium realizacji Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami	82
11.1. Mierniki	83
12. Źródła finansowania Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami.....	84
12.1. Dotacje.....	85
12.2.1. Programy operacyjne Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego	90
12.3. Źródła zewnętrznego finansowania – pozostałe	91
13. Bibliografia.....	93
14. Spis tabel	93
14. Załączniki	94

1. Wstęp

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Miasta Kalisza na lata 2026-2029 (zwany dalej GPOnZ) stanowi element polityki samorządowej, umożliwiającą prowadzenie planowych działań w zakresie inicjowania, wspierania oraz koordynowania badań i prac związanych z ochroną zabytków i krajobrazu kulturowego, a także upowszechniania i promocji dziedzictwa kulturowego. Dokument może pełnić funkcję materiału bazowego dla środowisk naukowych i badawczych, właścicieli oraz posiadaczy obiektów zabytkowych, jak również osób zainteresowanych dziedzictwem kulturowym.

Opracowanie służy rozwojowi miasta poprzez dążenie do poprawy stanu zachowania zabytków, eksponowanie walorów krajobrazu kulturowego oraz wykorzystanie zasobów dziedzictwa na potrzeby społeczne, gospodarcze i edukacyjne.

W GPOnZ wskazano działania ukierunkowane na poprawę stanu zachowania zabytków, ich adaptację i rewaloryzację, a także zwiększenie ich dostępności dla mieszkańców i turystów. Dokument uwzględnia uwarunkowania prawne oraz czynniki zewnętrzne i wewnętrzne związane z ochroną materialnego i niematerialnego dziedzictwa kulturowego. Określone w nim kierunki działań (priorytety) precyzują zakres i cele poszczególnych zamierzeń.

Realizacja założeń GPOnZ przyczyni się do wzrostu świadomości kulturowej wśród mieszkańców, wzmocnienia lokalnej tożsamości oraz poczucia wspólnych korzeni.

W dokumencie wskazano również źródła finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich oraz robót budowlanych przy zabytkach i ich otoczeniu. Finansowanie może pochodzić zarówno ze środków publicznych (m.in. budżet państwa, budżet miasta, budżety jednostek samorządu terytorialnego – powiatu i województwa, fundusze unijne oraz inne środki zagraniczne), jak i ze źródeł prywatnych (osób fizycznych, organizacji pozarządowych, w tym stowarzyszeń i fundacji, a także innych podmiotów).

Niniejsze opracowanie stanowi kontynuację Gminnego programu opieki nad zabytkami dla Miasta Kalisza na lata 2017-2020, który został przyjęty został Uchwałą Nr XLIII/526/2017 Rady Miejskiej Kalisza z 28 września 2017 r. oraz Gminnego programu opieki nad zabytkami dla Miasta Kalisza na lata 2021-2024 przyjętego Uchwałą Nr LI/700/2022 Rady Miasta Kalisza z dnia 31 marca 2022 r. W marcu 2025 r. Miasto Kalisz zawarło umowę na opracowanie Gminnego Programu Opieki nad zabytkami dla Miasta Kalisza na lata 2025-2028. Z uwagi na to, że wykonawca nie dostarczył przedmiotu umowy w terminie, Prezydent Miasta Kalisza odstąpił od umowy z winy wykonawcy. W zaistniałych okolicznościach Wielkopolski Wojewódzki Konserwator Zabytków zaakceptował wniosku Prezydenta Miasta Kalisza o sporządzenie Gminnego Programu Opieki nad zabytkami dla miasta Kalisza na lata 2025-2029. GPOnZ został zaktualizowany w zakresie oceny potencjału dziedzictwa kulturowego oraz identyfikacji dostępnych źródeł finansowania, a także dostosowany do zmieniających się uwarunkowań prawnych, społecznych i gospodarczych związanych z opieką nad zabytkami. Aktualizacja objęła w szczególności część analityczną dokumentu, w tym analizę SWOT, a także cele strategiczne i operacyjne oraz przypisane im kierunki działań, tak aby lepiej odpowiadały aktualnym potrzebom ochrony, zarządzania i wykorzystania dziedzictwa kulturowego.

2. Podstawa prawna opracowania Gminnego programu opieki nad zabytkami

Podstawę prawną opracowania GPOnZ stanowi ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2024 r. poz. 1292 z późn. zm.), która nakłada na jednostki samorządu terytorialnego – województwa, powiaty oraz gminy – obowiązek sporządzania programów opieki nad zabytkami na okres czterech lat.

Zgodnie z przepisami ustawy, ochrona zabytków należy do zadań administracji publicznej i obejmuje działania ukierunkowane na tworzenie odpowiednich warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych służących zachowaniu, zagospodarowaniu oraz trwałemu utrzymaniu zasobów dziedzictwa kulturowego. Obejmuje ona również przeciwdziałanie zagrożeniom, niszczeniu, niewłaściwemu użytkowaniu oraz niekontrolowanym przekształceniom zabytków, a także prowadzenie systematycznej kontroli ich stanu zachowania i sposobu użytkowania. Istotnym elementem ochrony jest ponadto uwzględnianie problematyki dziedzictwa kulturowego w dokumentach planistycznych i działaniach związanych z kształtowaniem środowiska.

Pojęcie opieki nad zabytkami odnosi się natomiast do obowiązków właścicieli i posiadaczy zabytków, obejmujących zapewnienie warunków do prowadzenia badań naukowych, realizacji prac konserwatorskich, restauratorskich oraz robót budowlanych, a także właściwego zabezpieczenia i utrzymania zabytków oraz ich otoczenia w należytym stanie. W zakres opieki wchodzi również podejmowanie działań edukacyjnych oraz popularyzujących wiedzę o dziedzictwie kulturowym i jego wartościach.

Ustawa reguluje także zasady funkcjonowania systemu ochrony zabytków w Polsce, w tym kwestie związane z opracowaniem krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, organizacją organów ochrony zabytków oraz zakresem ich kompetencji. Zadania te realizują Generalny Konserwator Zabytków, działający z upoważnienia ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, oraz wojewódzcy konserwatorzy zabytków wykonujący swoje obowiązki w imieniu wojewodów.

W akcie prawnym określono również podstawowe formy ochrony zabytków, do których należą m.in. wpis do rejestru zabytków, wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa, uznanie obiektu za pomnik historii, utworzenie parku kulturowego oraz ustanowienie ochrony w dokumentach i decyzjach z zakresu planowania i zagospodarowania przestrzennego. Ustawa wskazuje ponadto zasady finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich oraz robót budowlanych przy zabytkach wpisanych do rejestru lub ujętych w gminnej ewidencji zabytków.

Zapisy ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, w szczególności dotyczące form ochrony, pozostają komplementarne wobec regulacji zawartych w ustawach o samorządzie terytorialnym, planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz ochronie przyrody. Ponadto ustawa precyzuje zakres zadań administracji samorządu gminnego i powiatowego w obszarze ochrony zabytków oraz sprawowania nad nimi opieki.

Art. 87 ust. 2 cytowanej ustawy wyznacza cele opracowania GPOnZ, w szczególności są to:

- Uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej.
- Zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania.
- Wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego.
- Podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami.
- Określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków.
- Podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce

Zabytki w Polsce objęte są ochroną, która została uznana za konstytucyjny obowiązek państwa oraz każdego obywatela. Znaczenie dziedzictwa kulturowego dla rozwoju cywilizacyjnego, a także zadania państwa w zakresie jego ochrony, zostały określone w art. 5 i 6 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej. Uszczegółowienie tego konstytucyjnego obowiązku, wraz z określeniem kompetencji poszczególnych organów administracji publicznej oraz instytucji państwowych, następuje na poziomie ustawodawstwa zwykłego.

Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, która zastąpiła ustawę o ochronie dóbr kultury z 1962 r., wprowadziła nowe podejście do ochrony zabytków, wiążąc ją z ochroną szeroko rozumianego dziedzictwa kulturowego. Zagadnienia te zostały osadzone w kontekście uczestnictwa Polski w kulturze i historii Europy, a przyjęte rozwiązania prawne dostosowano do zasad obowiązujących w Unii Europejskiej.

Obowiązujące uregulowania prawne, dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, zostały zawarte w:

- **Konstytucji RP** (Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. – Dz. U. z 1997 r. Nr 78 poz. 483 z późn. zm.) w przepisach:

- **art. 5:** „Rzeczpospolita Polska (...) strzeże dziedzictwa narodowego oraz zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju”.

- **art. 6 ust. 1:** „Rzeczpospolita Polska stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury, będącej źródłem tożsamości narodu polskiego, jego trwania i rozwoju”; **ust. 2:** „Rzeczpospolita Polska udziela pomocy Polakom zamieszkałym za granicą w zachowaniu ich związków z narodowym dziedzictwem kulturalnym”.

- **art. 86:** „Każdy jest obowiązany do dbałości o stan środowiska i ponosi odpowiedzialność za spowodowane przez siebie jego pogorszenie. Zasady tej odpowiedzialności określa ustawa”.

- **Ustawie z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami** (Dz. U. z 2024 r. poz. 1292 z późn. zm.), która jest głównym aktem prawnym regulującym zasady ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce. Przy opracowaniu programu opieki nad zabytkami należy uwzględnić przepisy tej ustawy, takie jak:

- **art. 3,** który definiuje podstawowe pojęcia użyte w ustawie: zabytek, zabytek nieruchomy, zabytek ruchomy, zabytek archeologiczny, instytucja kultury wyspecjalizowana w opiece nad zabytkami, prace konserwatorskie, prace restauratorskie, roboty budowlane, badania konserwatorskie, architektoniczne, archeologiczne, historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny, historyczny zespół budowlany, krajobraz kulturowy, otoczenie zabytku.

W tym miejscu należy wyjaśnić pojęcie zabytku. Zabytek jest to nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich części lub zespoły, które są dziełem człowieka lub związane są z jego działalnością. Stanowią one świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

- **art. 4,** który objaśnia, że ochrona zabytków polega w szczególności na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu: „zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie; zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków; udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków; przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę; kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków; uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska”.

– **art. 5**, który określa, w sposób otwarty, kwestię opieki nad zabytkami: „opieka nad zabytkiem sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza polega, w szczególności, na zapewnieniu warunków: naukowego badania i dokumentowania zabytku; prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku; zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie; korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości; popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii kultury”.

– **art. 6**, który klasyfikuje w układzie rzeczowym przedmioty ochrony i zarazem stanowi szczegółową definicję zabytku:

„1. Ochronie i opiece podlegają, bez względu na stan zachowania:

1) zabytki nieruchome będące w szczególności:

- a) krajobrazami kulturowymi,
 - b) układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi,
 - c) dziełami architektury i budownictwa,
 - d) dziełami budownictwa obronnego,
 - e) obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi,
 - f) cmentarzami,
 - g) parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni,
 - h) miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;
- 2) zabytki ruchome będące, w szczególności:
- a) dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,
 - b) kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje,
 - c) numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami,
 - d) wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,
 - e) materiałami bibliotecznymi, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (...),
 - f) instrumentami muzycznymi,
 - g) wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi,
 - h) przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;

3) zabytki archeologiczne będące, w szczególności:

- a) pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa,
- b) cmentarzyskami,
- c) kurhanami,
- d) relikdami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

2. Ochronie mogą podlegać nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej”.

– **art. 7**, który określa formy ochrony zabytków:

1) wpis do rejestru zabytków.

Rejestr zabytków znajdujących się na terenie województwa prowadzi wojewódzki konserwator zabytków. Do rejestru wpisuje się zabytek nieruchomy na podstawie decyzji wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków z urzędu bądź na wniosek właściciela zabytku nieruchomego lub użytkownika wieczystego gruntu, na którym znajduje się zabytek nieruchomy. Do rejestru może być również wpisane otoczenie zabytku wpisanego do rejestru, a także nazwa geograficzna, historyczna lub tradycyjna tego zabytku. Wpis do rejestru historycznego układu urbanistycznego, ruralistycznego lub historycznego zespołu budowlanego nie wyłącza możliwości wydania decyzji o wpisie do rejestru wchodzących w skład tych układów

lub zespołu zabytków nieruchomych. Wpisanie zabytku nieruchomego do rejestru ujawnia się w księdze wieczystej danej nieruchomości na wniosek wojewódzkiego konserwatora zabytków, na podstawie decyzji o wpisie do rejestru tego zabytku. Wpisy do rejestru są wolne od opłat (art. 9). Skreślenie z rejestru zabytków następuje na wniosek właściciela zabytku lub użytkownika wieczystego gruntu, na którym znajduje się zabytek nieruchomy, lub z urzędu, na podstawie decyzji Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego (art. 13). Na podstawie tej decyzji wojewódzki konserwator zabytków występuje z wnioskiem o wykreślenie wpisu z księgi wieczystej i z katastru nieruchomości. Informacja o skreśleniu ogłaszana jest w wojewódzkim dzienniku urzędowym. Wykreślenia wolne są od opłat (art. 14). Zabytek ruchomy wpisuje się do rejestru na podstawie decyzji wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków – na wniosek właściciela tego zabytku (art. 10). Wojewódzki konserwator zabytków może wydać decyzję o wpisie z urzędu – w przypadku uzasadnionej obawy zniszczenia, uszkodzenia lub nielegalnego wywiezienia zabytku za granicę.

1a) wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa;

2) uznanie za pomnik historii;

3) utworzenie parku kulturowego;

4) ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

– **art. 16 ust. 1:** „Rada gminy, po zasięgnięciu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków, na podstawie uchwały, może utworzyć park kulturowy w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej”.

– **art. 17,** który określa zakazy i ograniczenia na terenie parku kulturowego dotyczące: prowadzenia robót budowlanych oraz działalności przemysłowej, rolniczej, hodowlanej, handlowej lub usługowej; zmiany sposobu korzystania z zabytków nieruchomych; umieszczania tablic, napisów, ogłoszeń reklamowych i innych znaków niezwiązanych z ochroną parku kulturowego, z wyjątkiem znaków drogowych i znaków związanych z ochroną porządku i bezpieczeństwa publicznego, z zastrzeżeniem art. 12 ust. 1; zasad i warunków sytuowania obiektów małej architektury; składowania lub magazynowania odpadów.

– **art. 18:** „1. Ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami uwzględnia się przy określaniu ustaleń strategii rozwoju województw, planów zagospodarowania przestrzennego województw, planu zagospodarowania przestrzennego morskich wód wewnętrznych, morza terytorialnego i wyłącznej strefy ekonomicznej, analiz i studiów z zakresu zagospodarowania przestrzennego powiatu, strategii rozwoju gmin, strategii rozwoju ponadlokalnego, planów ogólnych gmin, miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, miejscowych planów odbudowy albo decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

2. Określając ustalenia strategii, analiz, planów i studiów, o których mowa w ust. 1, w szczególności:

1) uwzględnia się krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;

2) określa się rozwiązania niezbędne do zapobiegania zagrożeniom dla zabytków, zapewnienia im ochrony przy realizacji inwestycji oraz przywracania zabytków do jak najlepszego stanu;

3) ustala się przeznaczenie i zasady zagospodarowania terenu uwzględniające opiekę nad zabytkami.”

– **art. 19:** „1. Określając ustalenia planu ogólnego gminy, miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego oraz miejscowego planu odbudowy, uwzględnia się w szczególności ochronę zabytków nieruchomych:

1) objętych formami ochrony, o których mowa w art. 7, wraz z ich otoczeniem;

2) ujętych w wojewódzkiej lub gminnej ewidencji zabytków.

1a. W decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji

o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego uwzględnia się w szczególności ochronę:

- 1) zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia;
- 2) innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków.

1b. W uchwale określającej zasady i warunki sytuowania obiektów małej architektury, tablic i urządzeń reklamowych oraz ogrodzeń uwzględnia się w szczególności:

- 1) ochronę zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia;
- 2) ochronę zabytków nieruchomych, innych niż wymienione w pkt 1, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków;
- 3) wnioski i rekomendacje audytów krajobrazowych oraz plany ochrony parków krajobrazowych.

2. W przypadku gdy gmina posiada gminny program opieki nad zabytkami, ustalenia tego programu uwzględnia się przy określaniu ustaleń planów, o których mowa w ust. 1.

3. W miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego ustala się, w zależności od potrzeb, strefy ochrony konserwatorskiej obejmujące obszary, na których obowiązują określone ustaleniami planu ograniczenia, zakazy i nakazy, mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków.”

– **art. 20**, który mówi o konieczności uzgadniania projektów i zmian planów zagospodarowania przestrzennego województwa oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego z wojewódzkim konserwatorem zabytków w zakresie kształtowania zabudowy i zagospodarowania terenów.

– **art. 21**: „Ewidencja zabytków jest podstawą do sporządzania programów opieki nad zabytkami przez województwa, powiaty i gminy”.

– **art. 22**: „1. Generalny Konserwator Zabytków prowadzi krajową ewidencję zabytków w formie zbioru kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się w wojewódzkich ewidencjach zabytków.

2. Wojewódzki konserwator zabytków prowadzi wojewódzką ewidencję zabytków w formie kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się na terenie województwa.

3. Włączenie karty ewidencyjnej zabytku ruchomego niewpisanego do rejestru do wojewódzkiej ewidencji zabytków może nastąpić za zgodą właściciela tego zabytku.

4. Wójt (burmistrz, prezydent miasta) prowadzi gminną ewidencję zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomych z terenu gminy.

5. W gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:

- 1) zabytki nieruchome wpisane do rejestru;
- 2) inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków.
- 3)* inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

**Utracił moc z dniem 18.05.2023 r. w zakresie, w jakim ogranicza prawo własności nieruchomości przez dopuszczenie ujęcia nieruchomości jako zabytku nieruchomego w gminnej ewidencji zabytków, bez zapewnienia właścicielowi gwarancji ochrony prawnej przed dokonaniem takiego ograniczenia, na podstawie wyroku TK z dnia 11 maja 2023 r. sygn. akt P 12/18 (Dz. U. poz. 951).*

6. Właściwy dyrektor urzędu morskiego prowadzi ewidencję zabytków znajdujących się na polskich obszarach morskich w formie zbioru kart ewidencyjnych”.

– **art. 81**: „1. W trybie określonym odrębnymi przepisami dotacja na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków może być udzielona przez organ stanowiący gminy, powiatu lub samorządu województwa, na zasadach określonych w podjętej przez ten organ uchwale.

2. Dotacja, w zakresie określonym w art. 77, może być udzielona w wysokości do 100% nakładów koniecznych na wykonanie przez wnioskodawcę prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków.”

– **art. 89**, który wskazuje, że „organami ochrony zabytków są:

- 1) minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje Generalny Konserwator Zabytków;
- 2) wojewoda, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje wojewódzki konserwator zabytków”.

• **Ustawie z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym** (t.j. Dz. U z 2026 r., poz. 662), gdzie w art. 7 ust. 1 pkt 9 zostały określone zadania własne gminy: „zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy. W szczególności zadania własne obejmują sprawy (...) kultury (...) oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami”. Pośrednio do ochrony zabytków odnoszą się zadania obejmujące kwestie: ładu przestrzennego, gospodarki nieruchomościami, ochrony środowiska i przyrody oraz gospodarki wodnej, gminnych dróg, ulic, mostów, placów oraz organizacji ruchu drogowego, bibliotek gminnych i innych instytucji kultury, kultury fizycznej i turystyki, zieleni gminnej i zadrzewień, cmentarzy gminnych, utrzymania gminnych obiektów i urzędzeń użyteczności publicznej oraz obiektów administracyjnych, promocji gminy.

Istotne uregulowania prawne dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami znajdują się w innych obowiązujących ustawach i rozporządzeniach, w tym w:

• **Ustawie z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym** (Dz. U z 2026 r., poz. 538).

Dnia 7 lipca 2023 r. została przyjęta zmiana ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym. Głównym celem reformy jest zwiększenie elastyczności i integralności systemu planowania, uproszczenie procedur oraz poprawa ładu przestrzennego w kraju. Dlatego wprowadzone zostały nowe narzędzia – plan ogólny a także zintegrowany plan inwestycyjny. Zmieniają się też zasady wydawania decyzji o warunkach zabudowy.

Plan ogólny, który docelowo zastąpi dotychczasowe studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego, ma charakter aktu prawa miejscowego, co oznacza, że zawarte w nim ustalenia są wiążące dla organów gminy na etapie procedowania planów miejscowych oraz w procesie wydawania decyzji o warunkach zabudowy. Plan ogólny uchwała się obligatoryjnie dla całego obszaru gminy.

Każda gmina jest zobowiązana do uchwalenia takiego planu najpóźniej do 31 sierpnia 2026 r. Założeniem ustawodawcy jest wprowadzenie określonej, przejrzystej struktury takiego dokumentu przy zachowaniu jego zwartej formy, czytelnej dla każdego odbiorcy. W planie ogólnym będą musiały znaleźć się dwa obligatoryjne elementy tj.: strefy planistyczne i gminne standardy urbanistyczne. Gmina będzie mogła ponadto fakultatywnie określić obszary uzupełnienia zabudowy oraz obszary zabudowy śródmiejskiej.

Znowelizowane przepisy przewidują także uproszczony tryb uchwalenia albo zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego. Będzie to możliwe tylko w ściśle określonych w ustawie przypadkach. Postępowanie uproszczone będzie zatem wyjątkiem od reguły – zasadniczo ma być ono wykorzystywane przy dokonywaniu zmian w planach już uchwalonych a nie przy uchwalaniu nowych planów.

- **Ustawie z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane** (Dz. U. z 2025 r. poz. 418 z późn. zm.);
- **Ustawie z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska** (Dz. U. z 2025 r. poz. 647 z późn. zm.);
- **Ustawie z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody** (Dz. U. z 2026 r. poz. 13);
- **Ustawie z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami** (Dz. U. z 2026 r. poz. 399);
- **Ustawie z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej** (Dz. U. z 2026 r. poz. 457);
- **Ustawie z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie** (Dz. U. z 2025 r. poz. 1338);

- **Rozporządzeniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 2 sierpnia 2018 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich i badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków albo na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz robót budowlanych, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, a także badań archeologicznych i poszukiwań zabytków (Dz. U. z 2021 r. poz. 81);**
- **Rozporządzeniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz. U. z 2021 r. poz. 56);**
- **Rozporządzeniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 16 sierpnia 2017 r. w sprawie dotacji celowej na prace konserwatorskie lub restauratorskie przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (Dz. U. z 2025 r. poz. 1380);**
- **Rozporządzeniu Ministra Kultury, Dziedzictwa Narodowego i Sportu z dnia 16 kwietnia 2021 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie dotacji celowej na prace konserwatorskie lub restauratorskie przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (Dz. U. z 2021 r., poz. 731);**
- **Rozporządzeniu Ministra Kultury z dnia 12 maja 2004 r. w sprawie odznaki „Za opiekę nad zabytkami” (Dz. U. z 2004 r. Nr 124, poz. 1304 z późn. zm.) ze zmianą Rozporządzenia Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 3 lutego 2006 r. zmieniającego rozporządzenie w sprawie odznaki „Za opiekę nad zabytkami” (Dz. U. z 2006 r. Nr 24 poz. 181);**
- **Rozporządzeniu Ministra Kultury z dnia 25 sierpnia 2004 r. w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych (Dz. U. z 2004 r. Nr 212, poz. 2153);**
- **Rozporządzeniu Ministra Kultury z dnia 9 lutego 2004 r. w sprawie wzoru znaku informacyjnego umieszczanego na zabytkach nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków (Dz. U. z 2004 r. Nr 30, poz. 259);**
- **Rozporządzeniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 18 kwietnia 2011 r. w sprawie wywozu zabytków za granicę (Dz. U. z 2011 r. Nr 89, poz. 510);**
- **Rozporządzeniu Ministra Kultury z dnia 1 kwietnia 2004 r. w sprawie nagród za odkrycie lub znalezienie zabytków archeologicznych (Dz. U. z 2004 r. Nr 71, poz. 650).**

Zasady ochrony zabytków znajdujących się w muzeach i bibliotekach zostały określone w:

- **Ustawie z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach (Dz. U. z 2022 r. poz. 385);**
- **Ustawie z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz. U. z 2022 r. poz. 2393).**

4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

4.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

GPOnZ odwołuje się do dokumentów strategicznych i planistycznych funkcjonujących na trzech poziomach zarządzania: krajowym, regionalnym (wojewódzkim) oraz lokalnym, zapewniając spójność podejmowanych działań z obowiązującą polityką rozwoju i ochrony dziedzictwa kulturowego.

W zakresie działań programowych GPOnZ nawiązuje do założeń polityki krajowej, w szczególności w obszarze poprawy stanu zachowania zabytków, m.in. poprzez systemowe wspieranie prac konserwatorskich i restauratorskich, w tym udzielanie dotacji z budżetu miasta. Program uwzględnia również wykorzystanie dziedzictwa kulturowego jako istotnego elementu budowania wizerunku i promocji miasta, a także zakłada usprawnienie przepływu informacji pomiędzy jednostką samorządu terytorialnego, organami ochrony zabytków oraz mieszkańcami. Ważnym aspektem jest również zapewnienie szerokiego i łatwego dostępu do informacji o zasobach dziedzictwa kulturowego miasta.

Istotnym elementem GPOnZ jest ponadto wspieranie inicjatyw służących zachowaniu i kultywowaniu lokalnych tradycji oraz niematerialnego dziedzictwa kulturowego. Program zakłada także włączanie zagadnień związanych z dziedzictwem kulturowym do działań edukacyjnych oraz działalności kulturalnej prowadzonej na terenie miasta, co sprzyja budowaniu świadomości historycznej i wzmocnieniu tożsamości lokalnej społeczności.

• Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2023-2026

Krajowy Program Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami na lata 2023-2026 został przyjęty przez Radę Ministrów w dniu 8 grudnia 2023 r.

Dokument ten wyznacza kierunki działań administracji rządowej oraz podległych jej służb i instytucji w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami. Opracowany został w Departamencie Ochrony Zabytków MKiDN na użytek generalnego konserwatora zabytków.

Program ma na celu realizację przepisu art. 84 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Jest głównym dokumentem strategicznym niezbędnym do realizacji ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, zainicjowanym i opracowanym przez ministra do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, określającym cele administracji rządowej oraz podległych jej służb i instytucji w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, a także środki służące do realizacji wyznaczonych celów.

Celem programu jest zapewnienia efektywnej ochrony i opieki nad zabytkami poprzez m.in. ochronę i zarządzanie zabytkami o wyjątkowej wartości, podnoszenie wiedzy o zasobach zabytkowych kraju, cyfryzację i podniesienie jakości prowadzonych postępowań administracyjnych, a także zwiększenie zastosowania nowych technologii.

Najważniejsze cele programu:

Ochrona i zarządzanie zabytkami o wyjątkowej wartości poprzez m.in.:

- model i system wartościowania zabytków;
- plany zarządzania dla pomników historii;
- wsparcie procesu tworzenia planów ochrony parków kulturowych;
- system bezpieczeństwa zabytków;
- projektowanie konserwatorskie.

Cyfryzacja i podniesienie jakości prowadzenia postępowań administracyjnych poprzez m.in.:

- cyfryzację procesu inwestycyjno-budowlanego w zakresie ochrony zabytków;
- opracowanie i realizację programu szkoleń specjalistycznych dla pracowników wojewódzkich urzędów ochrony zabytków.

Zwiększenie zastosowania nowych technologii w ochronie zabytków poprzez m.in.:

- wdrożenie i rozwój programu wsparcia zarządzania dziedzictwem archeologicznym (AZP+);
- digitalizację i udostępnianie zasobu archiwalnego;

- rozwój portalu zabytek.pl.

Edukacja i podnoszenie świadomości społecznej wartości dziedzictwa kulturowego poprzez m.in.:

- włączenie edukacji ochrony zabytków do programów nauczania w szkołach;
- kampanie społeczno-edukacyjne dotyczące zagrożeń dla dziedzictwa kulturowego;
- wsparcie merytoryczne służb mundurowych oraz organów wymiaru sprawiedliwości w sprawach dotyczących przestępczości przeciwko zabytkom.

Wzmacnianie narzędzi ochrony zabytków wobec zmian klimatycznych poprzez m.in.:

- wsparcie procesu tworzenia gminnych programów opieki nad zabytkami;
- warsztaty konserwatorskie – praktyka prac konserwatorskich;
- wzmacnianie kompetencji zawodów rzemieślniczych;
- inwestycje w obiektach zabytkowych – szkolenia dla samorządów.

• Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.)

Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.) zwana SOR została przyjęta Uchwałą Nr 8 Rady Ministrów z dnia 14 lutego 2017 r. Jest to aktualizacja Strategii Rozwoju Kraju 2020 przyjętej Uchwałą Nr 157 Rady Ministrów z dnia 25 września 2012 r.

SOR jest strategicznym instrumentem zarządzania polityką rozwoju realizowaną przez instytucje państwa, która określa wskaźniki ich realizacji, wskazuje sposób ich osiągnięcia oraz określa najważniejsze projekty służące realizacji celów SOR.

Zadania powiązane z obszarem ochrony zabytków zostały uwzględnione w następujących obszarach:

1) Obszar e-państwo – kierunek interwencji:

1. Budowa i rozwój e-administracji – orientacja administracji państwa na usługi cyfrowe.

Wyznaczony projekt strategiczny:

Digitalizacja i rozwój kultury cyfrowej – kontynuacja procesów związanych z digitalizacją, przechowywaniem i udostępnianiem różnego typu zasobów dziedzictwa cyfrowego w Polsce (muzealnych, bibliotecznych, archiwalnych, audiowizualnych i zabytków), w tym do celów ponownego wykorzystywania, w ramach którego digitalizację należy rozumieć jako nowoczesną formę konserwacji i zabezpieczania najcenniejszych zasobów kultury.

2) Kapitał ludzki i społeczny – kierunek interwencji:

4. Wzmocnienie roli kultury dla rozwoju gospodarczego i spójności społecznej.

Działania do 2030 r.:

– Ochrona i promocja dziedzictwa narodowego – wykorzystanie potencjału dziedzictwa dla wzmacniania kapitału społecznego oraz poczucia tożsamości i wspólnoty; inwestycje w dziedzictwo narodowe (dobra kultury, nauki i sztuki, zabytki, rozwój sieci muzeów, wspieranie i promocja dziedzictwa kulturowego wpisanego na listę światowego dziedzictwa UNESCO).

– Wzmacnianie tożsamości, poczucia wspólnoty i więzi międzypokoleniowych, poprzez uczestnictwo i zwiększanie dostępu do instytucji i dzieł kultury na wszystkich poziomach funkcjonowania wspólnoty (lokalnym, regionalnym, narodowym), likwidacja „białych plam” w dostępie do kultury.

• Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego (współdziałanie, kultura, kreatywność) 2030

Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego (współdziałanie, kultura, kreatywność) 2030 zwana SRKS została przyjęta Uchwałą Nr 155 Rady Ministrów z dnia 27 października 2020 r. To kontynuacja i aktualizacja Strategii Rozwoju Kapitału Społecznego 2020. SRKS jest jednym z instrumentów realizacji Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju.

Głównym celem SRKS jest wzrost jakości życia społecznego i kulturalnego Polaków. Realizacja tego celu odbywa się przez wdrażanie kierunków interwencji zaplanowanych do realizacji w trzech zasadniczych obszarach, których kluczowe znaczenie znajduje również odzwierciedlenie w nowym podtytule SRKS: współdziałanie, kultura, kreatywność. Są to:

- obszar 1: Współdziałanie – społeczeństwo obywatelskie,
- obszar 2: Kultura – tożsamość i postawy obywatelskie,
- obszar 3: Kreatywność – potencjał kulturowy i kreatywny.

Pełniejszego wykorzystania wymaga wpływ wybranych zasobów i narzędzi z obszaru kultury i dziedzictwa narodowego na poziom kapitału społecznego, m.in. w wymiarze budowania tożsamości i kształtowania postaw obywatelskich. Wydarzenia, inicjatywy i zasoby o charakterze kulturalnym mogą wzmacniać poczucie wspólnoty i tożsamości, cementować środowiska lokalne, stwarzać przestrzeń do poszukiwań i inspiracji oraz stanowić miejsce spotkań dla różnych grup wiekowych i zawodowych. Niski poziom kapitału społecznego oraz podziały społeczne utrudniają budowanie wspólnoty państwowej, a także wpływają na osłabienie więzi z państwem i jego instytucjami.

Znaczenie kultury dla rozwoju i jakości kapitału społecznego jest wieloaspektowe. Z jednej strony warunkuje ona zachowania i postawy, ustanawia kody i sposoby komunikowania oraz organizacji społeczeństwa, z drugiej zaś stanowi zasób materialnych i niematerialnych dóbr, które tworzą fundament tożsamości i spoiwo społeczności. Potencjał kulturowy determinuje więc w istotnym zakresie sposoby podejmowania decyzji, umożliwia budowanie atmosfery otwartości i wzajemnego zaufania. Dziedzictwo kulturowe, umożliwiając budowanie i utrwalanie wspólnej tożsamości, jest kluczowym elementem potencjału kulturowego i stanowi bezcenny zasób, który powinien być wykorzystany dla obecnego i przyszłego rozwoju.

Głównym celem SRKS jest wzrost jakości życia społecznego i kulturalnego Polaków.

Projekt zakłada trzy cele szczegółowe Strategii, które obejmują:

1. Zwiększenie zaangażowania obywateli w życie publiczne poprzez: usprawnienie mechanizmów wspierania i współpracy instytucji publicznych z obywatelami, rozwój i wzmacnianie zorganizowanych form aktywności obywatelskiej.
2. Wzmacnianie roli kultury w budowaniu tożsamości i postaw obywatelskich poprzez: tworzenie warunków oraz budowanie kompetencji dla wzmacniania uczestnictwa w kulturze, ochronę dziedzictwa kulturowego oraz gromadzenie i zachowywanie dzieł kultury, digitalizacja, cyfrowa rekonstrukcja i udostępnianie dóbr kultury, umacnianie tożsamości i postaw obywatelskich przez kulturę, wzmocnienie promocji kultury polskiej za granicą.
3. Wzmocnienie rozwoju społeczno-gospodarczego kraju przez sektory kultury i kreatywne poprzez: wzrost udziału sektorów kreatywnych w rozwoju gospodarczym kraju, rozwój kompetencji zawodowych na potrzeby branż kreatywnych, wzmocnienie potencjału kreatywnego społeczeństwa.

W ramach celu szczegółowego 2 SRKS wyróżniono ponadto następujące priorytety:

- 2.1. Tworzenie warunków oraz budowanie kompetencji dla wzmacniania uczestnictwa w kulturze.
- 2.2. Ochrona dziedzictwa kulturowego oraz gromadzenie i zachowywanie dzieł kultury.
- 2.3. Digitalizacja, cyfrowa rekonstrukcja i udostępnianie dóbr kultury.
- 2.4. Umacnianie tożsamości i postaw obywatelskich przez kulturę.
- 2.5. Wzmocnienie promocji kultury polskiej za granicą.

Poniżej zostały przedstawione projekty, które związane są pośrednio z ochroną dziedzictwa kulturowego oraz których okres realizacji wykracza poza 2021 r. Projekty strategiczne SOR przypisane do zakresu interwencji SRKS:

- Narodowy Program Wspierania Rozwoju Społeczeństwa Obywatelskiego – program obejmujący takie działania, jak: rozwój instytucji dialogu obywatelskiego, zniesienie barier rozwojowych dla organizacji społeczeństwa obywatelskiego, reformę systemu finansowania organizacji przez państwo, edukację obywatelską i historyczną oraz rozwój wolontariatu;
- Niepodległa – program budowania kapitału społecznego i wspólnoty obywatelskiej, zogniskowany wokół obchodów 100. rocznicy odzyskania niepodległości Polski, obejmujący m.in. kształtowanie postaw patriotycznych, budowanie pamięci zbiorowej i spójnego wizerunku Polski, włączanie obywateli do działania na rzecz dobra wspólnego;
- Pakiet dla Przemysłów Kreatywnych – ukierunkowany na wsparcie innowacyjnych produktów sektorów kultury i kreatywnych. Pakiet umożliwi budowanie przewagi konkurencyjnej w sektorze i przeciwdziałanie odpływowi kapitału kreatywnego. Proponowane działania obejmują m.in. wprowadzenie zachęt dla realizacji produkcji audiowizualnych w Polsce, wprowadzenie wakacji podatkowych dla firm z sektora kreatywnego, ustanowienie tzw. szybkiej ścieżki podatkowej dla międzynarodowych produkcji z segmentu audiowizualnego;
- Program Klub – program wspierający działalność klubów sportowych (skierowaną do dzieci i młodzieży), które stanowią lokalne centra aktywności społecznej oraz są miejscem aktywnego spędzania czasu, budowania więzi społecznych i rozwijania kompetencji, takich jak umiejętność pracy w grupie, wytrwałość czy pracowitość;
- Rozwój Czytelnictwa – projekt ma na celu poprawę stanu czytelnictwa w Polsce poprzez wzmocnienie roli bibliotek publicznych, szkolnych i pedagogicznych jako lokalnych ośrodków życia społecznego stanowiących centrum dostępu do kultury i wiedzy.

Wypracowana lista projektów strategicznych SRKS obejmuje m.in.:

- Rozwój turystyki kulturowej – projekt ma na celu realizację działań systemowych dotyczących zabytków znajdujących się na szlakach kulturowych i uznanych za Pomniki Historii, w tym dofinansowanie prac konserwatorskich oraz projektów wspierających proces upowszechniania dziedzictwa kulturowego i jego wartości, a także aktywizujących zaangażowanie społeczne w proces ochrony i opieki nad zabytkami. Celem projektu jest stymulowanie rozwoju społeczno-gospodarczego poprzez wzrost atrakcyjności turystycznej opartej na zasobach kulturowych.

4.2. Relacje Gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa

Przy sporządzaniu GPOnZ omówiono uwarunkowania zewnętrzne ochrony zasobów dziedzictwa i krajobrazu kulturowego miasta Kalisza wynikające z dokumentów na poziomie wojewódzkim: Program Opieki nad Zabytkami Województwa Wielkopolskiego na lata 2025-2028, Audyt krajobrazowy województwa wielkopolskiego, Strategia rozwoju województwa wielkopolskiego do 2030 roku oraz Plan zagospodarowania przestrzennego województwa wielkopolskiego wraz z Planem zagospodarowania przestrzennego miejskiego obszaru funkcjonalnego Poznania.

GPOnZ jest zgodny z celami, zasadami i kierunkami wyznaczonymi ww. dokumentach.

• Program Opieki nad Zabytkami Województwa Wielkopolskiego na lata 2025-2028

Program Opieki nad Zabytkami Województwa Wielkopolskiego na lata 2025-2028 został przyjęty Uchwałą Nr XIX/444/25 Sejmiku Województwa Wielkopolskiego z dnia 24 listopada 2025 r. (Dz. Urzędowy Woj. Wielkopolskiego z 2025 poz. 8774).

Program stanowi dokument strategiczny przyjęty na poziomie regionalnym, określający kierunki działań w zakresie ochrony i opieki nad dziedzictwem kulturowym w skali całego województwa. Opracowanie to wyznacza ramy dla polityki samorządu województwa w obszarze zarządzania zasobami dziedzictwa, a jednocześnie stanowi punkt odniesienia dla dokumentów przygotowywanych na szczeblu lokalnym, w tym gminnych programów opieki nad zabytkami.

Celem programu jest przede wszystkim zapewnienie skutecznej ochrony zabytków oraz poprawa ich stanu zachowania poprzez podejmowanie skoordynowanych działań konserwatorskich, restauratorskich i organizacyjnych. Dokument wskazuje również na konieczność integrowania zagadnień związanych z dziedzictwem kulturowym z polityką rozwoju regionalnego, planowaniem przestrzennym oraz działaniami w zakresie ochrony krajobrazu kulturowego. Istotnym założeniem programu jest także wykorzystanie potencjału dziedzictwa kulturowego jako czynnika wspierającego rozwój społeczny i gospodarczy regionu, w szczególności poprzez rozwój turystyki kulturowej oraz wzmacnianie tożsamości regionalnej.

Program akcentuje znaczenie zapewnienia odpowiednich mechanizmów finansowania prac przy zabytkach, zarówno ze środków publicznych, jak i z wykorzystaniem funduszy zewnętrznych, w tym środków unijnych. Podkreśla również potrzebę współpracy pomiędzy różnymi szczeblami administracji publicznej, organami ochrony zabytków, właścicielami obiektów zabytkowych oraz organizacjami pozarządowymi. Ważnym elementem dokumentu jest także rozwijanie działań edukacyjnych i promocyjnych, mających na celu zwiększenie świadomości społecznej w zakresie wartości i znaczenia dziedzictwa kulturowego.

W odniesieniu do Kalisz, Program nie zawiera szczegółowych, indywidualnych zapisów dedykowanych wyłącznie temu miastu, jednakże ujmuje je w szerszym kontekście struktury osadniczej oraz dziedzictwa kulturowego województwa wielkopolskiego. Kalisz, jako jeden z najstarszych ośrodków miejskich regionu o bogatym zasobie zabytków i istotnym znaczeniu historycznym, wpisuje się w grupę kluczowych obszarów koncentracji dziedzictwa kulturowego. Tym samym działania przewidziane w programie, takie jak poprawa stanu zachowania zabytków, wspieranie procesów rewitalizacyjnych, rozwój funkcji turystycznych oraz ochrona krajobrazu kulturowego, odnoszą się również do tego miasta.

Założenia Programu o stanowią istotne tło dla opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami, zapewniając jego spójność z polityką regionalną oraz umożliwiając skuteczniejsze planowanie działań w zakresie ochrony i wykorzystania dziedzictwa kulturowego na poziomie lokalnym.

• Audyt krajobrazowy województwa wielkopolskiego

Audyt krajobrazowy województwa wielkopolskiego został przyjęty Uchwałą Nr LI/1000/23 Sejmiku Województwa Wielkopolskiego z dnia 27 marca 2023 r.

Audyt krajobrazowy jest narzędziem polityki przestrzennej w zakresie krajobrazu ukierunkowanym na jego ochronę, gospodarkę i planowanie. Należy pamiętać, że obok zasobów przyrodniczych elementem wyróżniającym się i mającym wpływ na charakter krajobrazu, jest dziedzictwo kulturowe, będące obrazem historii rozwoju przestrzennego regionu.

Audyt zawiera m.in. zawiera granice i wykaz wszystkich krajobrazów w województwie (mapa i pliki shp) oraz zestawienie krajobrazów w poszczególnych gminach. Każdy krajobraz jest oznaczony unikalnym numerem id, za pomocą którego w szybki sposób można odszukać dany krajobraz.

W Audycie zaprezentowano karty oceny wszystkich krajobrazów, w podziale na krajobrazy priorytetowe i pozostałe (niemające statusu krajobrazu priorytetowego).

Przedstawiono także dane dotyczące krajobrazów priorytetowych – wykaz, zestawienie w podziale na gminy, granice, lokalne formy architektoniczne oraz szczegółowe analizy krajobrazów priorytetowych składające się z: tekstów, załączników graficznych i zdjęć. Zamieszczono również katalog z plikami shapefile, który jest zbiorem obiektów użytych na załącznikach graficznych.

W Audycie ujęto Miasto Kalisz w następujących aspektach:

1. Miasto Kalisz zaliczono do priorytetowych krajobrazów wielkomiejskich województwa.
2. Na terenie miasta wyznaczono dwa krajobrazy priorytetowe Kalisz podtyp 10a – Wielkomiejskie – zespoły urbanistyczne o zachowanych założeniach historycznych oraz Kalisz – Zawodzie podtyp 10c – Wielkomiejskie – obszary zabudowy mieszkaniowej.
3. W kontekście dziedzictwa kulturowego miasto wymieniono pośród kilku miast w Wielkopolsce, gdzie zachowały się najstarsze ślady związane z historią powstawania państwa polskiego i kształtowaniem się tożsamości narodowej Polaków oraz szeregu innych obiektów zabytkowych w tym chronionych układów urbanistycznych – podtyp krajobrazu: Zespoły urbanistyczne o zachowanych założeniach historycznych.
4. Najbardziej charakterystyczne dla miasta zabytki skupione są w okolicy rynku. Układ przestrzenny miasta wynika z pierwotnej lokacji o owalnicowym układzie wokół prostokątnego rynku. Charakterystycznymi dla układu urbanistycznego miasta są wnętrza ulic: Śródmiejskiej, Zamkowej, Sukienniczej, Kolegialnej, alei Wolności, Mariańskiej, Kanonickiej, Złotej, Niecałej oraz placów: Główny Rynek, św. Józefa, Jana Pawła II, Bogusławskiego. Szczególnym elementem układu urbanistycznego jest także, usytuowana na wyspie na południe od miasta lokacyjnego, reprezentacyjna al. Wolności wraz ze zlokalizowanym wzdłuż niej zespołem obiektów oraz monumentalnym budynkiem teatru, który wieńczy jej oś. W układzie zidentyfikowano szereg dominant, akcentów i wnętrz krajobrazowych wyeksponowanych na osiach widokowych:
 - a) Dominanty – ratusz, sanktuarium św. Józefa, katedra pw. św. Mikołaja oraz historyczne centrum miasta – miasto lokacyjne w granicach dawnych murów miejskich, jako dominanta obszarowa.
 - b) Akcenty – Teatr im. Wojciecha Bogusławskiego, Pałac Trybunalski oraz Planty Miejskie i Park Miejski wraz z cmentarzem Żołnierzy Radzieckich,
 - c) Wnętrza – place w centrum miasta – Główny Rynek, Al. Wolności i Pl. św. Józefa,
 - d) oddzielnie wskazano Wał Matejki jako ciąg widokowy na rzekę Prosnę.
5. Kalisz-Zawodzie został zidentyfikowany jako jeden z wyszczególnionych krajobrazów w audycie, oznaczony jako podtyp Obszary zabudowy mieszkaniowej.
6. W mieście wyróżniono trzy strefy krajobrazowe:
 - a) centrum historyczne – obejmuje najstarszą część śródmieścia ze średniowiecznym miastem lokacyjnym wraz z położoną na południu wyspą, oddzieloną od pozostałej części miasta rzeką Prosną i jej kanałami. Charakterystycznym elementem w strukturze przestrzennej historycznego centrum są Planty Miejskie powstałe na przebiegu średniowiecznych murów, okalające północno-zachodnią część strefy. Układ kompozycyjny posiada owalnicowy kształt z kwadratowym rynkiem pośrodku i okazałym budynkiem ratusza, od którego symetrycznie odchodzi siatka ulic. W strukturze historycznego centrum

szczególnie wyróżnia się także osiowe założenie alei Wolności rozpoczynające się na Moście Kamiennym, a kończące się budynkiem Teatru im. Wojciecha Bogusławskiego i przepływająca rzeka Prosną, która dzieli tę strefę na część północną i południową.

- b) strefa zieleni miejskiej – obejmuje w przeważającej części tereny rekreacyjnowypoczynkowe zieleni urządzonej: Park Miejski, park im. Ignacego Jana Paderewskiego, cmentarz Żołnierzy Radzieckich oraz fragment koryta rzeki Prosną,
 - c) strefa mieszkaniowo-usługowa – obejmuje ulice: Śródmiejską, Fryderyka Chopina, 3 Maja, Złotą, Ułańską, Częstochowską oraz Pl. Nowy Rynek. W strefie znajdują się zarówno kwartały zabudowy usługowej z licznymi gmachami użyteczności publicznej oraz zabudowa mieszkaniowa jedno- i wielorodzinna z usługami.
7. Do zjawisk istniejących zagrażających możliwości zachowania wartości krajobrazu, które mają lub mogą mieć niekorzystny wpływ na odbiór krajobrazu, zaburzają jego estetykę oraz oddziałują negatywnie na jego wartości zaliczono:
- a) wysokie kominy (w kwartałach zabudowy przy ulicach: Niecałej, Fryderyka Chopina i Bolesława Pobożnego),
 - b) linia elektroenergetyczna wysokiego napięcia 110 kV oraz targowiska przy ulicy 3 Maja i na Nowym Rynku.
 - c) Natomiast do zagrożeń potencjalnych zaliczono brak dokumentów planistycznych, stanowiących prawo miejscowe, dla całego obszaru krajobrazu priorytetowego.

• Strategia rozwoju województwa wielkopolskiego do 2030 roku

Strategia rozwoju województwa wielkopolskiego do 2030 roku została przyjęta Uchwałą Nr XVI/287/20 Sejmiku Województwa Wielkopolskiego z dnia 27 stycznia 2020 r.

Strategia określa kierunki, cele i uwarunkowania rozwoju województwa. Wytyczne te stanowią podstawę konstrukcji planu zagospodarowania przestrzennego, dzięki czemu stają się one czynnikiem determinującym, również poprzez zachowanie i poprawę jakości krajobrazu kulturowego i przyrodniczego.

Wśród kluczowych wyzwań dla Wielkopolski wyznaczono – wyzwanie 4. Przeciwdziałanie dezintegracji społecznej i utracie regionalnej tożsamości, rozwijanie kapitału społecznego i kulturowego

Zadaniem Samorządu Województwa będzie wzmocnianie tożsamości regionalnej przez odwoływanie się do tradycji i osiągnięć, jak też kultywowanie najlepszych wartości zarówno poprzednich jak i współczesnych pokoleń. Wyzwaniem jest nie tylko pielęgnowanie poczucia polskości i umacnianie regionalizmu wśród Wielkopolan, ale także promowanie specyfiki i osiągnięć Wielkopolski, zarówno w kraju jak i zagranicą. Samorząd Województwa będzie pełnić funkcje inicjującą i koordynującą w procesie propagowania wartości europejskich, jako ważnego elementu kształtowania świadomości obywatelskiej i kulturowej mieszkańców całego regionu.

W Strategii wyodrębniono cele strategiczne oraz przypisano im cele operacyjne i kluczowe kierunki interwencji. Poniżej wskazano te, które powiązane z dziedzictwem kulturowym.

Cel strategiczny 2. Rozwój społeczny wielkopolski oparty na zasobach materialnych i niematerialnych regionu.

Cel operacyjny 2.3. Rozwój kapitału społecznego i kulturowego regionu.

Kluczowy kierunek interwencji: Wzmocnianie potencjału kulturowego i infrastruktury kultury.

Dla wzmocnienia potencjału kulturowego Samorząd Województwa za istotne uznał tworzenie przestrzeni do poszukiwań i inspiracji, miejsc spotkań dla różnych grup społecznych, gdzie dokonuje się edukacja kulturalna – kształcenie odbiorcy i jego kulturowych kompetencji, zdolności do twórczego i innowacyjnego myślenia. Wzmocnienie potencjału kulturowego to także zwiększenie udziału mieszkańców w szeroko rozumianej ofercie spędzania czasu wolnego i współdecydowaniu o przestrzeni publicznej. W Wielkopolsce, w rozwoju przemysłu czasu wolnego dużą rolę będzie odgrywać także odpowiednie wykorzystanie potencjału obszarów wiejskich (m.in. w rozwoju turystyki) oraz szlaków turystyki kulturowej.

W dokumencie wyznaczone pakiety działań także dla obszaru dziedzictwo kulturowe. Podkreślono, że Wielkopolskę wyróżnia bogactwo dziedzictwa kulturowego. Dla zachowania tradycji i tożsamości kulturowej mieszkańców, odbudowy i utrzymania materialnego dorobku kultury i dziedzictwa regionu, ale

także dla zwiększenia udziału mieszkańców w kulturze, wzmocnienia atrakcyjności inwestycyjnej i turystycznej województwa niezbędne jest wsparcie inwestycji w obszarze kultury. Spośród identyfikowanych w tym zakresie potrzeb należy wymienić m.in.:

- Rozwój wielkopolskich instytucji kultury. Celem działań w ramach projektu będzie wsparcie funkcjonowania wielkopolskich instytucji kultury na jak najwyższym poziomie. Przewiduje się szereg inicjatyw związanych z rozwojem m.in. wielkopolskich muzeów, teatrów czy bibliotek, w tym również zapewnienie nowej bazy lokalowej dla Filharmonii Poznańskiej.
- Rozwój i promocja produktów turystyki kulturowej w Wielkopolsce ze szczególnym uwzględnieniem Szlaku Piastowskiego. Celem projektu jest zachowanie, ochrona, promowanie i dalszy rozwój znaczącego potencjału turystyki kulturowej Wielkopolski, opartej głównie na szczególnej roli regionu w historii Polski, w tym szlaków turystyki kulturowej, zwłaszcza Szlaku Piastowskiego ze względu na jego rangę i znaczenie historyczne.

Wykorzystanie potencjału turystycznego Wielkopolski – Wielkopolska jest regionem o zróżnicowanym potencjale turystycznym opartym przede wszystkim na jej warunkach naturalnych oraz historycznych. Urozmaicone walory regionu pozwalają na rozwój na jego terenie turystyki kulturowej, w tym w oparciu o dziedzictwo kulturowe kolei wąskotorowej, turystyki przyrodniczej, wiejskiej, aktywnej i biznesowej. Najważniejszymi spośród identyfikowanych obszarów wsparcia w tym zakresie są m.in.:

- Wielka Pętla Wielkopolski – jest jednym z najważniejszych szlaków na polskich drogach wodnych o dużej atrakcyjności przyrodniczej oraz walorach rekreacyjno-kulturowych, cieszącym się popularnością wśród turystów. W celu podniesienia konkurencyjności tego produktu na rynku międzynarodowym szlak wymaga znaczących inwestycji – nadal brakuje przystani i marin, niezbędnych urządzeń technicznych, takich jak: sanitariaty, stacje paliw, punkty gastronomiczne, placówki usługowo-naprawcze sprzętu pływającego. Kluczowa jest modernizacja i systematyczna konserwacja śluz na szlaku, utrzymanie drożności szlaku oraz jego kompleksowa promocja.
- Wielkopolska BIKE – Rosnąca popularność roweru jako środka transportu w codziennych dojazdach miejskich oraz turystyki długodystansowej stanowi podstawę do realizacji projektu Wielkopolska BIKE. Celem projektu jest stworzenie systemu tras rowerowych przebiegających przez województwo wielkopolskie, nawiązujących do istniejących i planowanych asfaltowych tras rowerowych w gminach (sieć lokalna) oraz sąsiednich województwach (włączenie się w sieć transgraniczną).

• Plan zagospodarowania przestrzennego województwa wielkopolskiego wraz z Planem zagospodarowania przestrzennego miejskiego obszaru funkcjonalnego Poznania

Plan zagospodarowania przestrzennego województwa wielkopolskiego wraz z Planem zagospodarowania przestrzennego miejskiego obszaru funkcjonalnego Poznania został przyjęty Uchwałą Nr V/70/19 Sejmiku Województwa Wielkopolskiego z dnia 25 marca 2019 r. (Dz. U. Woj. Wielkopolskiego z dnia 15 kwietnia 2019 r., poz. 4021).

Jest to jeden z podstawowych dokumentów wyznaczających kierunki rozwoju regionu jest plan zagospodarowania przestrzennego województwa. Dokument określa najistotniejsze uwarunkowania zagospodarowania przestrzennego województwa, model rozwoju przestrzennego, politykę przestrzenną i rozmieszczenie inwestycji celu publicznego o znaczeniu ponadlokalnym, obejmujące wszystkie zagadnienia istotne dla planowania przestrzennego.

W Planie omówiono szczegółowo zagadnienie dziedzictwa kulturowego, które stanowi ważny element struktury przestrzennej krajobrazu Wielkopolski. Jest świadectwem historii, wpływającym na jakość życia lokalnych społeczności. Zintegrowana ochrona środowiska kulturowego oraz kompleksowe gospodarowanie całym krajobrazem umożliwi harmonijny i zrównoważony rozwój, wpływa na wzrost rozpoznawalności i atrakcyjności miast, miasteczek i obszarów wiejskich. Zasoby kulturowe województwa wielkopolskiego wpływają na kształtowanie tożsamości narodowej i regionalnej. Wykorzystanie historii, zabytków i tradycji podkreśla odrębność kulturową i istnienie regionalnej różnorodności. Ochrona wartości dziedzictwa kulturowego oraz oparte na niej działania na rzecz pielęgnowania i kształtowania tożsamości wymaga wskazania obszarów ochrony krajobrazu kulturowego.

W Planie wyznaczono granice obszaru ochrony krajobrazu kulturowego, dla którego zostały włączone gminy, w obrębie których znajdują się:

- a) obszary, na których zachowały się obiekty lub obszary o specyficznych i charakterystycznych cechach dla miejscowej tradycji budowlanej, osadniczej i gospodarczej.
- b) obszary, na terenie których przebiegają szlaki kulturowe o znaczeniu ponadregionalnym i regionalnym. Na terenie Wielkopolski szlakami o znaczeniu międzynarodowym są: Droga św. Jakuba, Europejski Szlak Cysterski, Europejski Szlak Romański; szlakami o znaczeniu krajowym: unikatowy w skali kraju Szlak Piastowski oraz Szlak Bursztynowy; szlakami o znaczeniu regionalnym: trakt Królewsko-Cesarski, Trasa Kórnicka, Wielkopolski Szlak Wiatraczny, Szlak Kościołów Drewnianych wokół Puszczy Zielonki oraz Podziemna Trasa Turystyczna Kopalni Soli w Kłodawie,
- c) obszary występowania cech charakterystycznych dla grup regionalnych.

W granicach obszaru znalazły się gminy, na terenie których znajdują się wyżej wymienione obiekty i obszary cenne kulturowo. Ze względu na specyfikę przedmiotów ochrony wyznaczony obszar dzieli się na cztery podtypy, w granicach których znalazły się:

- a) gminy, w granicach których zlokalizowane są obiekty o najwyższych wartościach, w tym: pomniki historii istniejące i proponowane, obiekt proponowany do ujęcia jako Znak Dziedzictwa Europejskiego, obiekty ujęte w Czerwonej Księdze Krajobrazów Polski, obiekty znajdujące się na przebiegu szlaków kulturowych (związanych tematycznie ze szlakiem), obiekty znajdujące się na przebiegu szlaku delegowanego do wpisu na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO.
- b) gminy, w granicach których znajdują się historyczne układy przestrzenne miast i wsi, w tym: układy przestrzenne objęte ochroną jako Pomnik Historii oraz proponowane do objęcia tą formą ochrony, układy przestrzenne ujęte w rejestrze zabytków, obszary cenne kulturowo związane z kształtowaniem się przestrzeni miast, które proponuje się do objęcia ochroną w formie parków kulturowych;
- c) gminy, w granicach których występują obszary cenne kulturowo, w tym: istniejące parki kulturowe, obszary cenne kulturowo, na których proponuje się utworzenie parków kulturowych i archeologicznych parków kulturowych, obszar delegowany do wpisu na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO, obszary ujęte w Czerwonej księdze Krajobrazów Polski, park narodowy i parki krajobrazowe o wyjątkowych walorach kulturowych, obszary na których zachowały się materialne i niematerialne cechy charakterystyczne dla grup regionalnych;
- d) gminy, w granicach których przebiegają szlaki kulturowe o znaczeniu ponadregionalnym i regionalnym.

Zapisy planu, odnoszące się do ochrony krajobrazu kulturowego oraz uwzględniania dziedzictwa w dokumentach planistycznych, mają zastosowanie również w odniesieniu do miasta Kalisza, stanowiąc istotne wytyczne dla prowadzenia lokalnej polityki przestrzennej oraz działań w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami. Jednocześnie część dokumentu dotycząca miejskiego obszaru funkcjonalnego Poznania odnosi się wyłącznie do obszaru aglomeracji poznańskiej i nie obejmuje miasta Kalisza.

5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

5.1. Relacje Gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie miasta

Poniżej omówiono obowiązujące dokumenty gminne, które dotyczą dziedzictwa kulturowego.

• Plan ogólny miasta Kalisza

Plan ogólny miasta Kalisza został przyjęty Uchwałą Nr XXVIII/381/2026 Rady Miasta Kalisza z dnia 30 kwietnia 2026 r.

Plan ogólny jest aktem prawa miejscowego, co oznacza, że jego ustalenia są wiążące dla innych dokumentów planistycznych oraz decyzji administracyjnych. Decyzje o warunkach zabudowy muszą być zgodne z planem ogólnym, a dotyczące nowej zabudowy lub zmiany sposobu użytkowania mogą być wydane jedynie w tzw. obszarze uzupełnienia zabudowy (OUZ). Dotychczasowe miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego (MPZP) zachowują moc na danym obszarze nawet jeśli ich ustalenia nie są zgodne z przyjętym planem ogólnym. Zmiana MPZP będzie jednak wymagała zgodności z obowiązującym planem ogólnym.

Podstawowym elementem planu ogólnego są strefy planistyczne. Strefy wyznaczone są dla całego obszaru gminy. Zamknięty katalog stref planistycznych zawiera się w ustawie z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym. Oznacza to, że gmina nie może wskazywać dowolnie stref planistycznych dla danego obszaru.

Dokument pełni ważną rolę w prowadzeniu zrównoważonej polityki przestrzennej miasta, umożliwiając harmonijne łączenie rozwoju inwestycyjnego z ochroną wartości krajobrazowych, kulturowych i historycznych Kalisza. Plan ogólny stanowi również podstawę do sporządzania miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego oraz podejmowania decyzji związanych z rozwojem przestrzennym miasta. W planie ogólnym miasta Kalisza wyznaczono obszary uzupełnienia zabudowy oraz obszar zabudowy śródmiejskiej, które stanowią fakultatywny element planu ogólnego.

W Planie ustalone zostały następujące strefy planistyczne:

- strefa wielofunkcyjna z zabudową mieszkaniową wielorodzinną (SW) – 133 strefy,
- strefa wielofunkcyjna z zabudową mieszkaniową jednorodzinną (SJ) – 315 stref,
- strefa wielofunkcyjna z zabudową zagrodową (SZ) – 188 stref,
- strefa usługowa (SU) – 160 stref,
- strefa handlu wielkopowierzchniowego (SH) – 9 stref,
- strefa gospodarcza (SP) – 50 stref,
- strefa infrastrukturalna (SI) – 53 strefy,
- strefa zieleni i rekreacji (SN) – 78 stref,
- strefa cmentarzy (SC) – 9 stref,
- strefa otwarta (SO) – 38 stref,
- strefa komunikacyjna (SK) – 11 stref,
- strefa górnictwa (SG) – 1 strefa.

Obszar zabudowy śródmiejskiej wyznaczany jest przez władze gminy dla terenu, na którym występuje zwarta, intensywna zabudowa mieszkaniowa i usługowa. W Planie ogólnym dla miasta Kalisza obszar zabudowy śródmiejskiej obejmuje przede wszystkim historyczne centrum miasta i jego najbliższe otoczenie, gdzie występuje lub planowana jest zwarta i intensywna zabudowa o charakterze śródmiejskim.

W Planie wskazano, że szczegółowe ustalenia dotyczące sposobu zagospodarowania terenów objętych ochroną konserwatorską oraz obiektów zaliczanych do dóbr kultury współczesnej są (lub będą) określone w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego, zgodnie z wytycznymi właściwego organu ochrony zabytków. W planie ogólnym dla zabytków objętych formami ochrony, które znajdują się na terenie objętym obowiązującym MPZP, uwzględniono ustalenia tych planów określając parametry stref planistycznych.

• Aktualizacja Strategii Rozwoju Kalisza do 2030 roku z perspektywą do 2035 roku

Aktualizacja Strategii Rozwoju Kalisza do 2030 roku z perspektywą do 2035 roku została przyjęta Uchwałą Nr XXVIII/380/2026 Rady Miasta Kalisza z dnia 30 kwietnia 2026 r.

To kluczowy dokument planistyczny samorządu miasta Kalisza, który wyznacza długofalowe kierunki rozwoju społeczno-gospodarczego oraz przestrzennego. Ma charakter ogólny i strategiczny – nie jest aktem prawa miejscowego, ale stanowi punkt odniesienia dla bardziej szczegółowych dokumentów, takich jak programy sektorowe czy miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego. Jego główną rolą jest określenie wizji miasta, celów rozwojowych oraz działań, które mają poprawić jakość życia mieszkańców i wzmacniać potencjał Kalisza w kolejnych latach.

Dokument ten obejmuje szerokie spektrum zagadnień: od gospodarki i rynku pracy, przez infrastrukturę i transport, po środowisko, kulturę i dziedzictwo. Zawiera diagnozę stanu obecnego, analizę mocnych i słabych stron miasta, a także wyznacza cele strategiczne i operacyjne wraz z przykładowymi kierunkami działań. Ważnym elementem jest również integracja polityk miejskich – strategia wskazuje, jak różne obszary funkcjonowania miasta powinny się wzajemnie uzupełniać.

Szczególne miejsce w Strategii zajmuje obszar dziedzictwa kulturowego, w tym zabytków, które są jednym z najważniejszych zasobów tożsamościowych i rozwojowych miasta. W tym kontekście dokument podkreśla potrzebę ochrony, rewitalizacji oraz efektywnego wykorzystania historycznej tkanki miejskiej. Działania w tym obszarze koncentrują się przede wszystkim na zachowaniu autentyczności i wartości zabytkowych przy jednoczesnym dostosowywaniu ich do współczesnych funkcji.

Strategia przewiduje m.in. prowadzenie kompleksowych programów rewitalizacji zdegradowanych obszarów historycznych, obejmujących remonty i modernizację budynków zabytkowych, poprawę jakości przestrzeni publicznych oraz ożywienie funkcji społecznych i gospodarczych. Istotnym kierunkiem jest także wspieranie właścicieli obiektów zabytkowych poprzez systemy dotacji, ulg lub programów partnerskich, które umożliwiają prowadzenie prac konserwatorskich zgodnie z wymogami ochrony dziedzictwa.

W dokumencie zwraca się również uwagę na potrzebę lepszego wykorzystania zabytków w rozwoju turystyki i kultury. Obejmuje to tworzenie atrakcyjnych produktów turystycznych, rozwój szlaków tematycznych, organizację wydarzeń kulturalnych oraz promocję dziedzictwa miasta zarówno w skali regionalnej, jak i ponadregionalnej. Ważnym elementem jest także edukacja i budowanie świadomości mieszkańców w zakresie wartości dziedzictwa kulturowego.

Kolejnym istotnym obszarem działań jest integracja ochrony zabytków z planowaniem przestrzennym. Strategia wskazuje na konieczność uwzględniania wartości historycznych przy podejmowaniu decyzji inwestycyjnych oraz kształtowaniu nowej zabudowy, tak aby harmonijnie wpisywała się ona w istniejący krajobraz kulturowy. Dotyczy to zarówno centrum miasta, jak i innych obszarów o znaczeniu historycznym.

W perspektywie do 2035 roku dokument zakłada stopniowe wzmacnianie roli dziedzictwa jako czynnika rozwoju – nie tylko w wymiarze kulturowym, ale także gospodarczym i społecznym. Oznacza to dążenie do sytuacji, w której zabytki nie są postrzegane wyłącznie jako obiekty wymagające ochrony, lecz jako aktywne elementy życia miasta, generujące wartość dodaną i przyciągające mieszkańców, inwestorów oraz turystów.

Strategia stanowi więc ramowy, spójny plan rozwoju Kalisza, w którym ochrona i wykorzystanie dziedzictwa kulturowego – w tym zabytków – odgrywa istotną, wielowymiarową rolę.

• Plan Ochrony Zabytków na Wypadek Konfliktu Zbrojnego i Sytuacji Kryzysowych miasta Kalisza

Plan Ochrony Zabytków na Wypadek Konfliktu Zbrojnego i Sytuacji Kryzysowych miasta Kalisza został opracowany w marcu 2006 r. Plan podlega corocznej aktualizacji, wg stanu na dzień 31 grudnia roku poprzedniego oraz zostaje przekazywany do Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Poznaniu do dnia 31 marca każdego roku. Plan sporządzono zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Kultury z dnia 25 sierpnia 2004 r. w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych.

Ochrona zabytków w sytuacjach zagrożenia polega na planowaniu, przygotowywaniu i realizacji działań o charakterze zapobiegawczym, dokumentacyjnym, zabezpieczającym, ratowniczym oraz konserwatorskim. Ich celem jest ochrona obiektów przed zniszczeniem, uszkodzeniem bądź utratą.

• Gminny Program Rewitalizacji miasta Kalisza

Gminny Program Rewitalizacji miasta Kalisza został przyjęty Uchwałą Nr X/144/2024 Rady Miasta Kalisza z dnia 19 grudnia 2024 r.

To najważniejszy dokument strategiczny, który odnosi się do działań rewitalizacyjnych prowadzonych w Kaliszu. Po raz pierwszy uchwalony został przez Radę Miasta Kalisza 21 sierpnia 2017 roku, a następnie zmieniony w marcu 2018 r., listopadzie 2021 r., ostatniej zmiany dokonano w kwietniu 2024 r. W dokumencie zapisane zostały przedsięwzięcia rewitalizacyjne.

Istotnym elementem programu są działania związane z ochroną i wykorzystaniem dziedzictwa kulturowego Kalisza jako jednego z najważniejszych potencjałów rozwojowych miasta. Dokument zakłada prowadzenie przedsięwzięć rewitalizacyjnych obejmujących historyczną zabudowę, przestrzenie publiczne, zabytkowe założenia urbanistyczne oraz obiekty o szczególnych wartościach historycznych i architektonicznych. Szczególne znaczenie przypisano poprawie jakości przestrzeni śródmiejskiej, ochronie historycznego krajobrazu kulturowego oraz nadawaniu nowych funkcji obiektom zabytkowym.

Program podkreśla również znaczenie działań społecznych i edukacyjnych służących wzmocnieniu lokalnej tożsamości mieszkańców oraz zwiększaniu ich zaangażowania w proces ochrony i popularyzacji dziedzictwa kulturowego miasta. Rewitalizacja została wskazana jako jedno z kluczowych narzędzi wspierających zachowanie historycznego charakteru Kalisza oraz poprawę jakości życia mieszkańców.

Wśród planowanych podstawowych przedsięwzięć rewitalizacyjnych, znalazły się niżej wymienione dotyczące zachowania i upowszechniania dziedzictwa historyczno-kulturowego miasta:

- Wielokulturowy szlak turystyczny stworzenie oferty turystycznej związanej z wielokulturową historią Kalisza.
- Rewitalizacja centrum miasta Kalisza – poprawa stanu układu komunikacyjnego.
- Rewaloryzacja Parku Miejskiego – odnowienie Parku Miejskiego.
- Zagospodarowanie Złotego Rogu.
- Zagospodarowanie nabrzeży Proсны.
- Mury średniowiecznego Kalisza – rewaloryzacja zachowanych elementów obwarowań oraz częściowe odtworzenie pierścienia piastowskich fortyfikacji obronnych miasta lokacyjnego.
- Program modernizacji zasobów mieszkaniowych (Budynki komunalne w obszarze rewitalizacji: Babina 18; Chodyńskiego 5; Chopina 4; Ciasna 2, 4, 10, 12, 14; Fabryczna 16; Garbarska 7; Garncarska 7, 9, 18; Główny Rynek 13; Gołębia 1, 3; Grodzka 5, 8, 10, 12-14; Harcerska 15; Jabłkowskiego 11, 16; Kopernika 21; Kościuszki 1, 8, 14; Krótka 3; Łazienna 5, 7; Łódzka 8; Ogrodowa 3; Parczewskiego 5-6, 7, 8; Parkowa 3, 4; Piekarska 6, 7; Piskorzewska 1, 4, 8, 10, 14; Podgórze 2-4, 3, 5, 8, 14, 24; Pułaskiego 33, 47, 56; Stawiszyńska 13; Sukiennicza 5; Szkolna 6; Śródmiejska 7-9, 12, 16, 19, 23, 24a, 34, 36, 39; Targowa 24; Toruńska 8; Wał Piastowski 9; Warszawska 26; Wioślarska 11; Zamkowa 7, 11, 12; Złota 13, 15).
- Inwestycje w budynkach mieszkalnych na obszarze objętym Miejscowym planem rewitalizacji Jabłkowskiego-Podgórze.
- Przebudowa placów: Jana Kilińskiego, Jana Pawła II, św. Józefa.
- Kompleksowa przebudowa ulicy Piekarskiej od ul. Sukienniczej do Głównego Rynku.

- Kompleksowa przebudowa ulicy Adama Chodyńskiego.
- Przebudowa ulic na obszarze rewitalizacji (przebudowa nawierzchni jezdni, ciągów pieszo-jezdnych, chodników, zjazdów, miejsc postojowych, wykonanie odwodnienia pasa drogowego (przebudowa/uzupełnienie istniejącej sieci kanalizacji deszczowej), wykonanie oświetlenia ulicznego (rozbudowa/przebudowa istniejącej sieci oświetlenia ulicznego), montaż elementów małej architektury (w zależności od zadania) – lokalizacja: Ulice: Rzeźnicza (długość ulicy: ok. 85 m), Św. Stanisława (długość ulicy: ok. 200 m), Garbarska (długość ulicy: ok. 125 m), Garncarska (długość ulicy: ok. 315 m), Targowa (długość ulicy: ok. 175 m), 3 Maja (długość ulicy: ok. 530 m), Babina (na odcinku od ul. Złotej do ul. Wodnej, długość ulicy: ok. 200 m), Wodna (długość ulicy: ok. 315 m), Piskorzewie (na odcinku od Alei Wojska Polskiego do ul. Chopina, długość ulicy: ok. 250 m), Stawiszyńska (na odcinku od Alei Wojska Polskiego do ul. Warszawskiej, długość ulicy: ok. 650 m), Grodzka (długość ulicy: ok. 235 m).

5.2. Charakterystyka krajobrazu kulturowego miasta Kalisza ze wskazaniem obszarów i obiektów o szczególnym znaczeniu

5.2.1. Charakterystyka miasta

Miasto Kalisz położone jest w południowej części województwa wielkopolskiego w niewielkim oddaleniu od województwa łódzkiego oraz województwa dolnośląskiego. Obszar opracowania obejmuje miasto w granicach administracyjnych. Kalisz jest miastem na prawach powiatu. Sąsiaduje z gminą miejsko-wiejską Nowe Skalmierzyce (gmina powiatu ostrowskiego), gminą Gołuchów (powiat pleszewski), gminą miejsko-wiejską Opatówek i gminami wiejskimi: Blizanów, Żelazków, Opatówek oraz Godziesze Wielkie (gminy powiatu kaliskiego). W skład miasta Kalisz wchodzi 23 osiedla: Asnyka, Czaszki, Chmielnik, Dobro, Dobrzec P., Dobrzec W., Kaliniec, Korczak, Majków, Ogrody, Osiedle XXV-lecia, Piskorzewie, Piwonice, Rajsków, Rogatka, Rypinek, Szczypiorno, Śródmieście I, Śródmieście II, Tyniec, Widok, Winiary, Zagorzynek i 3 sołectwach: Dobrzec, Sulisławice, Sulisławice – Kolonia.

Według regionalizacji fizyczno-geograficznej Kondrackiego miasto Kalisz położone jest w obszarze Europy Zachodniej, w makroregionie Pozaalpejska Europa Środkowa, w obrębie prowincji Niż Środkowoeuropejski, podprowincji Niziny Środkowopolskie, makroregionie Nizina Południowowielkopolska. Uszczegóławiając położenie fizycznogeograficzne miasta Kalisza można powiedzieć, że położone jest w granicach mezoregionu Wysoczyzna Kaliska.

Kalisz wyróżnia się rozwiniętą siecią dolin rzecznych, które pełnią funkcję kanałów przewietrzania miasta, zapewniając korzystne warunki aerosanitarne. Miasto leży w krajowym korytarzu ekologicznym należącym do europejskiego systemu ECONET-PL, którego osią jest rzeka Prosna – lewobrzeżny dopływ Warty. Na terenie Kalisza do Prosny uchodzą także cztery dopływy: Pokrzywnica, Swędnia, Piwonka i Krępicza. W granicach miasta Prosna rozdziela się na trzy kanały: Koryto Główne Prosny, Kanał Bernardyński i Kanał Rypinkowski, tworząc wraz z dopływami Kaliski Węzeł Wodny.

Wraz z systemem obszarów chronionego krajobrazu (Dolina rzeki Swędnia na północnym wschodzie, Dolina rzeki Prosny i Kotliny Grabowskiej na południowym wschodzie i Dolina rzeki Ciemnej na północnym zachodzie), kaliska część Doliny Prosny zapewnia ciągłość systemu przyrodniczego o wysokiej aktywności przyrodniczej. Integralną częścią tego systemu są powierzchnie leśne i zbiorniki wodne – Las Winiarski położony na wschodzie miasta, czy sztuczny zbiornik retencyjny Szale, leżący tuż za wschodnią granicą miasta), które uatrakcyjniają miasto pod względem rekreacyjnym.

W granicach Kalisza oraz w jego najbliższym otoczeniu zlokalizowane są dwa obszary chronionego krajobrazu: Obszar Chronionego Krajobrazu „Dolina rzeki Swędnia” oraz Obszar Chronionego Krajobrazu „Dolina rzeki Prosny i Kotliny Grabowskiej”. Ponadto na tym obszarze znajduje się rezerwat przyrody – rezerwat torfowiskowy „Torfowisko LIS”.

Na terenie Kalisza znajduje się 27 pomników przyrody, obejmujących głównie okazałe i wiekowe drzewa różnych gatunków, zlokalizowane przede wszystkim w Parku Miejskim oraz na terenach cmentarzy i przy ulicach miasta. Wśród nich dominują dęby, wiązy, buki i miłorzęby, wyróżniające się dużymi rozmiarami, rozłożystymi koronami oraz wysokimi walorami przyrodniczymi i krajobrazowymi.

5.3. Historia obszaru miasta Kalisza¹

Najwcześniejsze ślady osadnictwa i działalności człowieka na obszarze dzisiejszego miasta Kalisza sięgają kresu paleolitu (około 10 000 r. p.n.e.). W epoce kamienia (4300-1700 r. p.n.e.) tereny te zamieszkiwała ludność różnych kultur – ceramiki wstęgowej kłutej, lendzielskiej, pucharów lejkowatych, ceramiki grzebykowo-dołkowej i ceramiki sznurowej. W epokach brązu (1700-650 r. p.n.e.) oraz żelaza (650 r. p.n.e.-500 r. n.e.) obszar ten zamieszkiwany był przez ludność kultury łużyckiej i pomorskiej. Przybycie Celtów na tereny podkaliskie w okresie lateńskim epoki żelaza (400 r. p.n.e. - 35/40 r. n.e.) przyniósł ze sobą duże zmiany w obrębie kultury rolniczej i materialnej. Dotyczyły one wprowadzania intensywniejszych metod uprawy roli, nowych narzędzi, produkcji naczyń toczonych, początków bednarstwa, szklarstwa oraz złotnictwa. W okresie wpływów rzymskich (35/40-375 r. n.e.) kaliskie centrum osadnicze stanowiło jeden z ważniejszych ośrodków wymiany handlowej pomiędzy kupcami rzymskimi, plemionami germańskimi a lokalną ludnością.

Znacząca pozycja ośrodka kaliskiego została udokumentowana przez rzymskiego historyka Tacyta (ok. 55 – ok. 142 r.), który w dziele *Germania* odnotował nazwę *Helisios* prawdopodobnie oznaczającą lokalne plemię *Helisioów* (Kaliszan). Społeczność wzmiankowana w jednym z pism Tacyta zajmowała błotniste tereny nad Prosną i była częścią większego plemienia *Lugioów*.

Nazwa *Kalisia* pojawiła się również w dziele *Nauka geograficzna* (ok. 145 r. n.e.) autorstwa Ptolemeusza (ok. 100 – ok. 168 r.) aleksandryjskiego geografa, astronoma i matematyka. Uczony użył jej dla oznaczenia jednej z miejscowości zlokalizowanych na szlaku bursztynowym. Wielu badaczy nazwę tę wiąże z Kaliszem. Liczne odkrycia ujawniane podczas badań archeologicznych prowadzonych na obszarze Kalisza i w jego okolicach stanowią podstawę dla przypisywania skupisku osad oddalonych od siebie o kilka lub kilkanaście kilometrów położonych w dolinie Prozny i jej dopływów, a także w granicach dzisiejszego miasta miana *Kalisii Ptolemeuszowej*. Osady funkcjonowały na tym obszarze zapewne przez cały okres trwania kultury przeworskiej.

We wczesnym średniowieczu w obrębie dzisiejszego Kalisza oraz w jego bliskim sąsiedztwie funkcjonował zespół osad mający istotny wpływ na tworzenie się państwowości polskiej w okresie pierwszych Piastów. Decydowało o tym położenie na skrzyżowaniu głównych szlaków handlowych, ranga polityczna oraz militarna.

Pierwsze wzmianki o Kaliszu w polskich źródłach pisanych pochodzą z *Kroniki Galla Anonima* (XII w). Kronikarz opisał zajęcie przez Bolesława Krzywoustego w 1106 r. Zawodzia, które tym okresie stanowiło znaczny gród z osadą targowo-rzemieślniczą na podgrodzium. W 1139 r. Kalisz stał się stolicą księstwa, zaś jego pierwszym władcą był Mieszko III Stary.

To właśnie na czasy jego rządów przypadł okres rozkwitu Zawodzia. Dzięki książęcej fundacji wzniesiono kolegiatę pod wezwaniem św. Pawła,

W obrębie kompleksu osadniczego na Zawodziu znajdowała się osada targowa z kościołem pw. Najświętszej Marii Panny, zwana *Starym Miastem*, *Rypinek* z kościołem św. Gotarda oraz osada *Wydarte*.

Pierwsi Żydzi przybyli do Kalisza w poł. XII w. za panowania księcia Mieszka Starego, chroniąc się przed prześladowaniami w Czechach i Niemczech. Już w XIII w. zorganizowana była gmina żydowska (*kahał*), jedna z najznacniejszych w Wielkopolsce i na ziemiach polskich. Starozakonni zarządzali królewską mennicą, o czym świadczą *brakteaty* – monety bite przez żydowskich mincerzy.

¹ Gminny program opieki nad zabytkami dla miasta Kalisza na lata 2021-2024

W okresie rozbitcia dzielnicowego, w 1233 r. śląski książę Henryk Brodaty zdobył i spustoszył gród książęcy. Liczne powodzie dopełniły dzieła zniszczenia. Po 1233 r. książę przeniósł centrum osadnicze Kalisza 1,5 km na północ od Zawodzia, na obszar zwany Nowym Miastem, gdzie rozwijał się średniowieczny Kalisz.

Książę wielkopolski Bolesław Pobożny około 1257 r. nadał Kaliszowi przywilej lokacyjny. Była to pierwsza w Wielkopolsce lokacja miasta na prawie niemieckim – w jego średzkiej odmianie. W centrum miasta wydzielono prostokątny rynek. Z jego krótszych boków wytyczono po dwie, zaś z dłuższych po trzy ulice. W obrębie miasta lokacyjnego zbudowano zamek, z fundacji książęcej Bolesława Pobożnego i jego małżonki bł. Jolenty wzniesiono kościół parafialny św. Mikołaja, kościół franciszkanów z klasztorem oraz rozpoczęto budowę murów miejskich.

W 1303 r. miasto lokacyjne zostało podzielone na dwie parafie – św. Mikołaja i Najświętszej Maryi Panny. Drugi kościół parafialny pierwotnie był drewniany. W 1353 r. z fundacji arcybiskupa gnieźnieńskiego Jarosława Bogorii Skotnickiego wzniesiona została murowana gotycka świątynia, w 1359 r. uznana za kolegiatę. Do kolegiaty około 1370 r. przybudowany został pałac arcybiskupów gnieźnieńskich.

Po przeniesieniu centrum osadniczego Kalisza, Żydzi zamieszkali w południowo-zachodniej części, miasta lokacyjnego, pomiędzy bramą Piskorzewską a Końskim Targiem. Świadectwem znaczenia kaliskiej gminy żydowskiej był tzw. Statut kaliski nadany Żydom przez Bolesława Pobożnego w 1264 r.

W 1285 r. książę Przemysław II zatwierdził sprzedaż części gruntu na Rypinku z przeznaczeniem na założenie cmentarza żydowskiego, a w 1287 r. kaliski kahał wziął w dzierżawę od rycerza Rufina teren na granicy wsi Dobrzec i Rypinek. Przez wieki miejsce to służyło wyznawcom religii mojżeszowej. Nowy kirkut wytyczono dopiero w 1919 r. przy obecnej ul. Podmiejskiej.

W połowie XIV w. istniała w Kaliszu „dzielnicza żydowska”, której centralnym punktem była synagoga. Zezwolenie na jej budowę wydał król Kazimierz Wielki w 1358 r. Najstarsza świątynia była zapewne drewniana. Gmina dopiero w 1659 r. wykupiła plac na tzw. Rozmarku, gdzie postawiono synagogę murowaną. Przy niej działała szkoła żydowska. Wychodząca z narożnika rynku ulica Żydowska stanowiła główną arterię dzielnicy (ob. nosi nazwę ul. Złotej).

Za panowania Kazimierza Wielkiego (1310-1370) zakończono budowę murów miejskich, dokonano również rozbudowy zamku. Król sprowadził do Kalisza Kanoników Regularnych Laterańskich i powierzył im kościół św. Mikołaja. Budynek klasztoru wzniesiono obok świątyni.

Proces kształtowania układu przestrzennego średniowiecznego miasta trwał około 100 lat i zakończył się w połowie XIV wieku. Układ urbanistyczny miasta lokacyjnego zachował się do dnia dzisiejszego.

Od końca XIII wieku trwało formowanie się samorządu miejskiego oraz organizacji cechowej. W 1426 r. pojawiła się w źródłach pisanych pierwsza wzmianka o ratuszu, jako budowli będącej siedzibą władz miejskich.

Równoległe z powstaniem miasta, poza jego centrum, zaczęły kształtować się przedmieścia. Dominowała tam luźna, rozproszona, głównie drewniana zabudowa. Na przestrzeni od XIII do XVII wieku na obszarze tym lokalizowano obiekty murowane o istotnym znaczeniu dla rozwoju przestrzennego Kalisza.

Jako pierwsze zaczęło formować się Przedmieście Toruńskie, zlokalizowane przy drodze biegnącej od północnej bramy miasta w kierunku Torunia. W latach 80. XIII w., od strony północnej, wzniesiono kościółek i szpital Kanoników Regularnych św. Ducha di Saxia (Duchaków). Po przeprowadzonej w 1786 r., kasacie zakonu szpitalników na ziemiach polskich, w 2 poł. XIX w. budynki kościoła i szpitala rozebrano. Na Przedmieściu usytuowany został w poł. XV w. zespół klasztorny bernardynów. Pierwotnie drewnianą świątynię pw. Nawiedzenia NMP, na początku XVII w. zastąpił murowany kościół i klasztor (obecnie oo. jezuitów). Po przeciwnej stronie Przedmieścia powstał kościół i klasztor ufundowany w 1606 r. dla bernardynek. Po kasacie zgromadzenia zakonnego w 1796 r., budynki zespołu klasztornego bernardynek rozebrano, a na tym terenie powstały zabudowania fabryki włókienniczej braci Repphan.

Przedmieście Wrocławskie usytuowane było od strony południowej, przy trakcie prowadzącym od bramy Wrocławskiej w kierunku Wrocławia. Rozwidlenie Prozny umożliwiło lokalizację w tym miejscu młynów wodnych. W XIX w. powstał tu folusz należący do fabryki Repphanów. Nieco dalej, przy dzisiejszej ul. Śródmiejskiej w XV w. stanął budynek szpitala i kościół św. Trójcy. Na jego miejscu w 1842 r., wg proj.

Henryka Marconiego (1792-1863) powstał nowoczesny szpital. W roku 1631 do miasta sprowadzeni zostali reformaci; ich zabudowania klasztorne z kościołem pw. św. Józefa i Piotra z Alkantary powstały w 2 połowie XVII w. na Przedmieściu Wrocławskim (ob. Parafia św. Rodziny i Klasztor ss. Nazaretanek). W niewielkim oddaleniu od niego, na skarpie górnej terasy rzecznej założone zostały trzy cmentarze wyznaniowe: ewangelicki (2 poł. XVII w.), greko-prawosławny (1786 r.) oraz katolicki (1807 r.), stanowiący pierwszy pozamiejski cmentarz katolicki.

Od XIV w. miasto była siedzibą województwa kaliskiego. W 1343 r. król Kazimierz Wielki zawarł z Krzyżakami tzw. pokój kaliskiego, w wyniku którego Rzeczpospolita odzyskała Ziemię Dobrzyńską i Kujawy.

Na XV i XVI w. przypadł rozkwit gospodarczy i kulturowy miasta. Sprzyjało temu dogodne położenie na skrzyżowaniu ważnych szlaków handlowych, wiodących ze Śląska do Torunia i Gdańska oraz z Krakowa do Poznania, liczne przywileje, min. prawo składu (z 1496 r.), a także silne organizacje cechowe rzemieślników i kupców. Kalisz rozwijał się jako ważny ośrodek handlu i rzemiosła, zwłaszcza płóciennictwa i sukienictwa. Wyroby kaliskiego rzemiosła były sprzedawane na Śląsku, w Czechach i na Morawach.

W XVI w. Kalisz i ziemia kaliska znalazły się w zasięgu wpływów nowych ruchów religijnych – arian, braci czeskich, luteranów, kalwinistów. W celu prowadzenia walki z reformacją arcybiskup gnieźnieński i prymas Stanisław Karnkowski – uwzględniając inicjatywę jaka wyszła od kaliskiej rady miejskiej i miejscowego kleru w 1583 r. sprowadził jezuitów do Kalisza i ufundował dla nich kolegium, kościół i inne zabudowania. Po Poznaniu było to drugie Kolegium jezuickie w Wielkopolsce. Kierując się zaleceniami soboru trydenckiego (1543-1563), arcybiskup Karnkowski założył w Kaliszu w 1593 r., seminarium diecezjalne, które w 1620 r. przeniesione zostało do Gniezna.

Przybycie jezuitów do Kalisza miało istotny wpływ na życie religijne, oświatowe i kulturalne. Działalność kolegium rozpoczęła się w 1584 r., było pięć klas, a nauka trwała 7 lat. Działającą w mieście od 1603 r. drukarnię w 1632 r. przejęli jezuita, dzięki temu Kalisz był ośrodkiem drukarstwa do 1773 r. Od 1592 r. w kolegium funkcjonował teatr szkolny, która wpisuje się w tradycje teatralne miasta. W latach 1613-1618 w kolegium wykładał Karol Malapert flamandzki uczyony i jezuita, astronom i matematyk. W Kaliszu dokonał pierwszych obserwacji Słońca za pomocą lunety.

Obecność jezuitów wpłynęła na poważne zmiany architektoniczne i urbanistyczne Kalisza. Wraz z przybyciem jezuitów znaczącej przebudowie uległa północno-wschodnia część Kalisza. Początkowo jezuita osiedli w dawnym pałacu arcybiskupów gnieźnieńskich, przylegającym do kaliskiej kolegiaty.

Kompleks gmachów jezuickich powstawał stopniowo, począwszy od 1586 r., a jego projektantem był architekt jezuicki Jan Maria Bernardone, z którym współpracował budowniczy i murator Albin Fontana. Budynek kolegium wzniesiono w latach 1586-1591, po wyburzeniu – za zgodą króla Zygmunta III – części muru miejskiego. Gmach w jednej trzeciej długości wyprowadzony został poza dotychczasowy obręb miasta.

Pierwotnie przy kolegium miała powstać kaplica, ostatecznie jednak arcybiskup Karnkowski zdecydował o budowie kościoła. W ciągu zabudowań kolegium w latach 1591-1597, wzniesiona została wczesnobarokowa świątynia św. Wojciecha i św. Stanisława. Była to jedna z pierwszych realizacji w Polsce, naśladowujących rzymski kościół Il Gesù.

W celu powiększenia rozwijającego się kolegium w 1599 r. rozpoczęto budowę następnego gmachu szkolnego, zlokalizowanego po przeciwnej stronie kościoła. W 1596 r. prymas Karnkowski założył wielką bursę przeznaczoną dla 60 uczniów, zwaną „Bursą” lub „Konwiktem Karnkowskiego”.

Rozwój kaliskiego kolegium jezuickiego przerwało rozwiązanie w 1773 r. Towarzystwa Jezusowego na mocy bulli papieża Klemensa XIV. Kolegium wznowiło swoją działalność w roku szkolnym 1774/1775 jako Podwydziałowa Szkoła Wojewódzka, przejęta przez Komisję Edukacji Narodowej, pierwszą świecką władzę oświatową w Polsce. Po drugim rozbiórze władze pruskie w latach 1795-1797 przeprowadziły przebudowę części kompleksu pojezuickiego – na potrzeby szkoły wojskowej – Korpusu Kadetów.

Najazd szwedzki w połowie XVII w., wojna północna w początku XVIII w. oraz nawiedzające miasto epidemie i pożary, spowodowały w tym czasie wyludnienie Kalisza, kryzys rzemiosła i handlu, a w konsekwencji doprowadziły do jego upadku.

U schyłku I Rzeczypospolitej, wraz z powołaniem Komisji Dobrego Porządku (1776-1788) rozpoczęła się odbudowa miasta. Komisja dokonała szczegółowego opisu zabudowy Kalisza oraz zleciła geometrze Andrzejowi Politalskiemu, wykonanie w 1785 r. pierwszego planu miasta. Wówczas też przeprowadzono szeroko zakrojone prace urbanistyczne. Ożywienie gospodarcze w 2 poł. XVIII w. nie wystarczyło jednak dla odzyskania dawnej świetności. W nocy z 13 na 14 września 1792 r. w mieście wybuchł jeden z największych pożarów w historii miasta, ogarniający zabudowania obrębie murów obronnych. Spłonęły 274 budynki mieszkalne, istniejący od średniowiecza ratusz i zamek.

Do czasów rozbiorów Kalisz był miastem wojewódzkim w Prowincji Poznańskiej. Po drugim rozbiorze Polski, w latach 1793-1806 znalazł się pod rządami pruskimi. Do miasta, wraz z administracją zaborcy, przybyła znaczna grupa kolonistów niemieckich. W przebudowanym kolegium jezuickim w 1797 r. Prusacy założyli Korpus Kadetów. W 1798 r. rząd pruski przekazał kościół jezuicki kaliskiej gminie ewangelickiej.

W latach 1793-1806 na polecenie władz pruskich rozebrano znaczną część murów miejskich. Poza obrębem murów 1800 r. wytyczona została reprezentacyjna i najpiękniejsza ulica miasta – Al. Luizy (obecnie Al. Wolności), a w północnej części miasta powstała ulica Babina. W granice miasta włączono przedmieścia – Toruńskie i Wrocławskie. W 1798 r. na części dawnych ogrodów jezuickich i na łąkach nad Prosną, założony został park miejski, jeden z najstarszych parków publicznych na ziemiach polskich.

W 1801 r. u zbiegu ul. Babina i obecnego pl. Kilińskiego Wojciech Bogusławski postawił pierwszą w mieście drewnianą siedzibę teatru, na terenie dawnych zabudowań klasztornych Duchaków (nie istnieje).

W okresie Księstwa Warszawskiego (1807-1815) miasto było siedzibą departamentu. Na mocy ustaleń Kongresu Wiedeńskiego w 1815 r. Kalisz włączony został do Królestwa Polskiego, początkowo, jako miasto wojewódzkie, zaś w latach 1837-1844 i 1867-1914, jako miasto gubernialne. Kalisz był ostatnim miastem rosyjskiego imperium tuż przy granicy z Prusami.

W związku z tym do miasta napłynęła znaczna grupa Rosjan, w tym pracowników administracji z rodzinami, a także żołnierzy pułku kozaków. Na południowo-zachodnim krańcu miasta, w obecnej dzielnicy Szczypiorno, stanęły zbudowania urzędu celnego oraz koszar rosyjskiego garnizonu granicznego. Dzięki temu wzrosła liczebność wyznawców prawosławia w mieście.

W latach 1815-1830, dzięki polityce protekcyjnej rządu Królestwa Polskiego, miasto rozwijało się jako prężny ośrodek włókiennictwa (m.in. fabryki braci Repphanów, W. D. Przechadzkiego, I. Neumarka), a po 1830 r. także przemysłu odzieżowego i spożywczego. W początkach XIX w. Kalisz należał do najbogatszych miast Królestwa. Był też ważnym ośrodkiem administracyjnym, gospodarczym i kulturalnym.

Ożywieniu towarzyszył intensywny ruch budowlany organizowany głównie przez Prezesa Komisji Województwa Kaliskiego Józefa Radoszewskiego oraz architektów Sylwestra Szpilowskiego (ok. 1790-1832) i Franciszka Reinsteina (1792-1853). W rynku stanął budynek odwachu. Po 1820 r. rozbudowa miasta przebiegała w sposób planowy. Powstały liczne klasycystyczne gmachy użyteczności publicznej – budynki 4 rogatki (zachowała się jedynie rogatka wrocławska) trybunał, teatr, szkoła wojewódzka, przebudowa części zabudowań jezuickich na siedzibę władz wojewódzkich, korpus kadetów, dzwonnica przy kolegiacie Wniebowzięcia NMP, a także domy mieszczkańskie i zabudowania fabryczne, na rzece Prośnie (w ciągu obecnej ul. Śródmiejskiej) powstał Most Aleksandryjski tzw. Kamienny. Na skrzyżowaniu dróg biegnących do Łodzi i Warszawy w 1844 r. stanął kompleks budynków więzienia (wg proj. Henryka Marconiego i Franciszka Torunella).

Utworzono duży plac zwany Zamkowym, na którego skraju w latach 70. XIX w. stanął pięciokopułowy sobór prawosławny pw. św. Piotra i Pawła (rozebrany w latach 20. XX w.). Obok kolegiaty, po wyburzeniu części stojących tu budynków powstał Pl. św. Józefa. Wytyczona została także ulica Sukiennicza, którą poprzez ogrody franciszkańskie doprowadzono do rzeki Prozny i połączono z Al. Józefiny Mostem Trybunalskim.

Kiedy represje po powstaniach narodowych złagodzone, na przełomie XIX/XX w. nastąpiło ożywienie gospodarcze i społeczne. Działały fabryki włókiennicze, koronek, rękawiczek, pończoch, wytwórnice fortepianów. W tym okresie powstało kilka reprezentacyjnych budowli: w 1890 r. na rynku stanął drugi w dziejach miasta gmach ratusza) jednopiętrowy, monumentalny budynek z trzema żeliwnymi kopułami bez

wieży. Na pl. św. Mikołaja powstał budynek straży pożarnej (1887 r.), a przy wejściu do Parku Miejsku nad brzegiem Proсны w 1900 r. wzniesiono gmach teatru. W latach 1900-1902 wzniesiono gmach Wyższej Szkoły Realnej, ob. III LO im. Mikołaja Kopernika Wszystkie obiekty powstały wg projektów architekta Józefa Chrzanowskiego. W 1902 r. ukończono budowę siedziby kaliskiego Towarzystwa Muzycznego (proj. inż. Stanisława Stachlewskiego).

Miejscowe władze od połowy XIX w. starały się o uzyskanie pozwolenia na budowę linii kolejowej łączącej miasto z siecią istniejącą w Królestwie i Rosji, w 1898 r. car wydał zgodę na budowę kolei. W 1902 r. tzw. Kalisz uzyskał połączenie kolejowe z Łodzią i Warszawą, w ramach tzw. kolei warszawsko-kaliskiej. W 1905 r. oddano do użytku budynek dworca kolejowego (proj. arch. Czesława Domaniewskiego). W 1906 r. linia kolejowa połączyła miasto z Ostrowem Wielkopolskim, w zaborze pruskim. Kolej żelazna przyspieszyła intensywny rozwój przemysłu i handlu w Kaliszu i Guberni Kaliskiej.

W latach 1912-1913 wzniesiono gmach Kaliskiego Towarzystwa Wzajemnego Kredytu (proj. arch. Rogera Sławskiego), w 1914 r. oddano do użytku Bank Handlowy (proj. arch. Hugo. Kudera).

W 1906 r. w granice Kalisza włączono przedmieścia i najbliższe wsie: Dobrzec Mały, Czaszki, Wydory, Ogrody, Tyniec, tereny od rogatki wrocławskiej do dworca kolejowego, a także Rypinek i wieś Korczak.

Pomyślny rozwój miasta przerwała I wojna światowa. W początkach sierpnia 1914 r. Kalisz został spalony i zburzony przez wkraczające wojska pruskie. Zabudowa historycznego centrum w 95% legła w gruzach – ucierpiały gmachy użyteczności publicznej – ratusz, teatr oraz całe pierzeje ulic z zabudową mieszkalną. Ocalały obiekty sakralne, uszkodzona została świątynia poreformacka. Miasto na skutek tej klęski wyludniło się, pozostało zaledwie 5 tysięcy mieszkańców.

Architekci polscy, uznali odbudowę Kalisza za sprawę niezwykle istotną dla polskiej historii i kultury. W 1915 r. Koło Architektów w Warszawie ogłosiło konkurs na odbudowę miasta. Jednak nie zrealizowano żadnej z konkursowych propozycji.

Odbudowę miasta podjęto według planów przyjętych jeszcze w 1917 r. Pomimo wielkich trudności Kalisz ogromnym nakładem sił i środków finansowych dźwigał się z ruin przez cały okres dwudziestolecia międzywojennego. Stanowił przykład pierwszej, zrealizowanej na tak szeroką skalę, odbudowy ośrodka miejskiego. Staromiejskie centrum odtworzono zgodnie z wytycznymi konserwatorskimi, zachowując XIII-wieczny układ przestrzenny, choć bez rekonstrukcji form historycznych budynków.

W latach 1920-1925 wzniesiono budynek ratusza (proj. arch. Sylwester Pajzderski), w okresie 1925-1936 trwały prace przy budowie gmachu teatru proj. arch. Czesława Przybylskiego i Juliusza Żórawskiego). Po rozebraniu soboru piętro pawłowskiego w latach 1929-1930 na obrzeżu Parku Miejskiego trwała budowa nowej cerkwi pw. św. Apostołów Piotra i Pawła (proj. arch. Michała Zenowicza). W Al. Aleksandry Piłsudskiej (ob. Al. Wolności), w sąsiedztwie teatru w latach 1923-1926 wybudowano zespół obiektów Banku Polskiego (proj. arch. Marian Lalewicz). Na Kanale Rypinkowskim w latach 30. XX w. zbudowana została nowa przystań wioślarska, a za parkiem powstał stadion miejski. W 1932 r. oddano do użytku gmach poczty przy obecnej ul. Zamkowej, zaś w 1937 r. otwarto szpital przy ul. Toruńskiej. W 1939 r. miasto liczyło 81.052 mieszkańców, z czego około 27 tysięcy stanowili Żydzi.

Niemcy zajęli Kalisz dnia 4 września 1939 r., miasto zostało wcielone do III Rzeszy, w ramach Kraju Warty. Kalisz stracił status centrum administracyjnego na rzecz Łodzi, stając się miastem granicznym Rzeszy, gdzie rządy sprawował niemiecki zarząd cywilny.

Okres niemieckiej okupacji przyniósł ludności prześladowania i represje. Trwały łapanie uliczne i masowe egzekucje (m.in. w lesie Winarskim, na cmentarzu żydowskim tzw. nowym w Kaliszu, w lesie Skarszewskim, koło wsi Wolica). Niemcy wysiedlali Polaków do Generalnego Gubernatorstwa, a ich majątki przekazywali niemieckim osadnikom, wywozili na roboty przymusowe i do obozów koncentracyjnych.

Zniemczono przestrzeń miejską, zakazano używania języka polskiego w urzędach zmieniono nazwy ulic, niszczone polskie pomniki, zabroniono Polakom wstępu do Parku Miejskiego, kościół św. Gotarda był jedyną katolicką świątynią dostępną dla Polaków. W klasztorze sióstr Nazaretanek w latach 1942-1944

funkcjonował Gaukinderheim – obóz służący germanizacji polskich dzieci przydatnych rasowo i odebranych rodzicom.

Szczególnie tragiczne były losy żydowskich mieszkańców miasta. Niemcy realizowali plan „oczyszczenia” terenów wcielonych do Rzeszy z ludności żydowskiej. W grudniu 1939 r. 10 tysięcy Żydów przetrzymywanych w hali Sztajera i na rynku Dekerta, wywieźli do Generalnej Guberni. Pomiędzy ul. Targową, POW (ob. Złotą), Chopina i Wodną okupanci utworzyli getto dla ludności żydowskiej, które istniało od listopada 1939 r. do lipca 1942 r.

Niemcy wywozili Żydów z miasta do getta w Łodzi i do obozów pracy w Poznaniu, do obozów zagłady m.in. do Chełma nad Nerem, uśmiercali spalinami samochodowymi w czarnych ciężarówkach. Zagładzie uległa niemal cała kaliska społeczność żydowska, jedna z najstarszych w Polsce.

Niemcy zniszczyli znaczną część jej dziedzictwa kulturowego – m.in. synagogę przy ul. Nadwodnej (ob. ul. A. Parczewskiego), Synagogę Reformowaną tzw. niemiecką, stary cmentarz żydowski, mykwę i szpital żydowski. Poza gruzem do zasypania Kanału Babinki okupanci hitlerowscy użyli książek z polskich i żydowskich, bibliotek oraz przedmiotów związanych z kultem w religii mojżeszowej. II wojna światowa na zawsze zmieniła wielokulturowe i wielonarodowe miasto.

Po 1945 r. Kalisz rozwijał się jako ważny ośrodek przemysłowy, handlowy, kulturalny i administracyjny. Do 1989 r. znaczące miejsce zajmowała produkcja włókiennicza. Obecnie jest największym ośrodkiem Kaliskiego Okręgu Przemysłowego i aglomeracji kalisko-ostrowskiej. Posiada rozwinięty przemysł lotniczy oraz kontynuuje tradycje przemysłu włókienniczego, odzieżowego oraz produkcji koronek i firan. Stanowi również liczący się ośrodek przemysłu spożywczego.

Miasto jest znaczącym centrum kulturalnym w województwie wielkopolskim. Ma tu swoją siedzibę Teatr im. W. Bogusławskiego, jedna z najstarszych scen teatralnych. Muzeum Okręgowe Ziemi Kaliskiej szczyci się tradycjami muzealnictwa sięgającymi 1906 r., działa również Centrum Kultury i Sztuki. W 2025 r. jubileusz 50. lecia działalności obchodziła Filharmonia Kaliska, która w swoim dorobku posiada prestiżową nagrodę Grammy.

Prężnie działają Galeria Sztuki, im. J. Tarasina, która niebawem w pomieszczeniach po Centrum Rysunków i Grafiki im. Tadeusza Kulisiewicza, przy ul. Kolegialnej 4 otworzy swoją drugą siedzibę, a także Ośrodek Kultury Plastycznej „Wieża Ciśnień im. B. Jareckiego” wraz z Akceleratorem Kultury (od 2021 r.).

Znaczącymi instytucjami są również Miejska Biblioteka Publiczna im. A. Asnyka oraz Książnica Pedagogiczna im. A. Parczewskiego.

W mieście odbywają się uznane festiwale, min. Kaliskie Spotkania Teatralne (od 1961 r.), Międzynarodowy Festiwal Pianistów Jazzowych (od 1974 r.), Ogólnopolski Festiwal Zespołów Muzyki Dawnej „Schola Cantorum” (od 1978 r.).

Pomyślnie rozwija się szkolnictwo wyższe. Działa Uniwersytet Kaliski im. Prezydenta Stanisława Wojciechowskiego (od 1999 r. Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa, w 2005 r. otrzymała nazwę Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa im. Prezydenta Stanisława Wojciechowskiego, a w 2020 r. przekształcona w Akademię Kaliską im. Prezydenta Stanisława Wojciechowskiego, a od 2023 r. Uniwersytet Kaliski), Wydział Pedagogiczno-Artystyczny w Kaliszu Uniwersytetu im. A. Mickiewicza w Poznaniu (od 1991 r. Kolegium Pedagogiczno-Artystyczne w Kaliszu UAM w Poznaniu, 1996 r. kolegium przekształcono w Instytut Pedagogiczno-Artystyczny w Kaliszu, w 2018 r. w Filę UAM w Poznaniu, a w 2022 r. Instytut przekształcono w Wydział Pedagogiczno-Artystyczny w Kaliszu).

Ponadto od 2023 r. jako Akademia Wymiaru Sprawiedliwości funkcjonuje założona w 2018 r. Szkoła Wyższa Wymiaru Sprawiedliwości, oraz Wydział Wyższej Szkoła Finansów i Informatyki im. prof. Janusza Chechlińskiego w Łodzi (od 2002 r.).

W wyniku reorganizacji terytorialnej Kościoła katolickiego w Polsce, dnia 25.03.1992 r. jako jedna z 13 nowych diecezji, została utworzona przez Ojca św. Jana Pawła II diecezja kaliska. Jednym z najważniejszych wydarzeń w powojennej historii miasta była wizyta i msza św. odprawiona przez papieża Jana Pawła II w dniu 4 czerwca 1997 r. na placu nieopodal bazyliki. W 1999 r. na pl. św. Józefa dla upamiętnienia wizyty Ojca Świętego stanął pomnik Papieża Jana Pawła II, wg proj. J. Kucza.

Stopniowo poszerzano granice miasta. W 1963 r. do miasta przyłączono wsie Majków, Piwonice i Dobrzec Wielki. W 1976 r. miasto powiększyło się o Winiary, Nosków, Szczypiorno i Rajsków, a powierzchnia wzrosła do 53 km². 2000 r. przyniósł włączenie sołectw Dobrzec, Sulisławice i Sulisławice Kolonia. Obecnie Kalisz zajmuje powierzchnię 69,4 km².

W latach 1975-1998 Kalisz był stolicą województwa kaliskiego, a od dnia 1 stycznia 1999 r. posiada status miasta na prawach powiatu w województwie wielkopolskim. Według danych z ewidencji ludności na koniec 2025 r., liczba mieszkańców Kalisza wynosiła 88 056 osób.

5.4. Krajobraz kulturowy²

Krajobraz kulturowy miasta Kalisza stanowi efekt wielowiekowego rozwoju przestrzennego miasta oraz wzajemnego oddziaływania środowiska naturalnego i działalności człowieka. Na jego współczesny charakter składają się zarówno cenne elementy dziedzictwa historycznego i archeologicznego, jak i zachowane układy urbanistyczne, zabytkowa architektura oraz historyczne założenia przestrzenne. Istotną rolę odgrywają również naturalne uwarunkowania krajobrazowe związane z doliną rzeki Prosnys i jej dopływów, które od najdawniejszych czasów wpływały na rozwój osadnictwa i kształt miasta. Krajobraz kulturowy Kalisza jest świadectwem ciągłości historycznej oraz wielokulturowego dziedzictwa jednego z najstarszych miast w Polsce.

Najistotniejszym elementem krajobrazu kulturowego Kalisza jest położone w dolinie rzeki Prosnys historyczne śródmieście rozciągające się pomiędzy Kanałem Rypinkowskim a Kanałem Bernardyńskim obejmujące XIII-wieczny układ urbanistyczny miasta lokacyjnego wraz z dawnymi przedmieściami miasta od strony wschodniej i zachodniej, XIX-wieczne założenie alei Wolności wraz Parkiem Miejskim.

Centralnym punktem najstarszego ośrodka miejskiego pozostaje okazały Główny Rynek z wzniesionym pośrodku ratuszem (z lat 1920-1925). Obecny gmach jest trzecim ratuszem tego typu obiektem w dziejach miasta – pierwszy spłonął w 1792 r., drugi w 1914 r. Na północ od rynku znajduje się gotycki kościół św. Mikołaja (z XIII-XIV w., w 1992 r. podniesiony do godności katedry), obok niego zaś dawny klasztor Kanoników Lateraneńskich z 1448 r., częściowo przebudowany, obecnie pełniący funkcję plebanii katedralnej oraz domu parafialnego. Nieco dalej uwagę zwraca sylweta dawnej kolegiaty, ob. bazyliki Wniebowzięcia NMP (Sanktuarium św. Józefa) z późnobarokowym korpusem i wieżą, klasycystyczną dzwonnica oraz kompleksem zabudowań plebanii. W niedalekim sąsiedztwie, przy ul. Grodzkiej, na części terenu po dawnym zamku starościąńskim, stoi budynek klasycystyczny dawnej szkoły wojewódzkiej z 1819 r. (ob. I LO. im. A. Asnyka). Dzięki pracom archeologicznym odsłonięte też zostały fragmenty zamkowych fundamentów.

Śródmieście skupia liczne, cenne obiekty historyczne oraz zespoły obiektów, takie jak: zespół pojezuicki (na który składają się: kościół, dawne kolegium, szkoła, bursa i drukarnia jezuicka), zespół klasztorny franciszkanów (kościół, klasztor), cerkiew. Do dzisiaj zachowało się 8 fragmentów murów miejskich z basztą Dorotką, a kaliski park miejski należy do najstarszych publicznych założeń parkowych w kraju. Nieodłącznym elementem krajobrazu kulturowego pozostają wzniesione na dawnych przedmieściach zespoły klasztorne – pobernardyński i poreformacki. Wokół historycznego śródmieścia znajduje się także szereg budowli klasycystycznych. Przy rogatek wrocławskiej zachował się unikatowy zespół trzech nekropolii – po jednej stronie ulicy Górnośląskiej cmentarz ewangelicki i rzymskokatolicki, po drugiej zaś cmentarz prawosławny.

Na południowy wschód od centrum, na Zawodziu zlokalizowane jest grodzisko z IX-XIII w. – pozostałość dawnego centrum osadniczego Kalisza. Prace wykopaliskowe pozwoliły odsłonić drewniany kościół z XI w., kamienny fundament kolegiaty pw. św. Pawła, fundamenty wieży, zabudowę wnętrza grodziska oraz cmentarz przykościelny. Rezerwat Archeologiczny w Kaliszu-Zawodziu stanowi Oddział Muzeum Okręgowego Ziemi Kaliskiej.

² Gminny program opieki nad zabytkami dla miasta Kalisza na lata 2021-2024

Specyfika i wyjątkowość złożonego układu przestrzennego miasta wynika ze współistnienia kolejnych faz rozwojowych, czytelnych pod względem urbanistyczno-architektonicznym.

Historyczny rozwój przestrzenny Kalisza odzwierciedla zachowany w ogólnych zarysach średniowieczny układ urbanistyczny miasta, obejmujący relikty dawnych fortyfikacji oraz obiekty sakralne z okresu gotyku i baroku. Istotny wpływ na kształt współczesnego miasta miały również regulacje urbanistyczne realizowane w okresie zaboru pruskiego oraz w czasach Królestwa Polskiego, związane m.in. z wytyczeniem Alei Luizy–Józefiny (obecnie Al. Wolności), powstaniem budynków administracyjnych, wojskowych, przemysłowych i użyteczności publicznej, a także Nowego Rynku, ul. Babina, Parku Miejskiego oraz Kanałów Bernardyńskiego i Rypinkowskiego.

Kolejnym etapem rozwoju były inwestycje z końca XIX i początku XX w., związane m.in. z budową kolei oraz rozwojem zachodnich przedmieść miasta według projektu Bronisława Bukowińskiego. Wyjątkowy charakter śródmieścia ukształtowała także odbudowa Kalisza w okresie II Rzeczypospolitej, realizowana według projektów wybitnych architektów, m.in. Sylwestra Pajzderskiego, Mariana Lalewicza, Czesława Przybylskiego, Juliusza Żórawskiego oraz Alberta Nestrupkego.

Istotne znaczenie miały również przekształcenia dawnych przedmieść Toruńskiego i Wrocławskiego, które pod koniec XIX w. i na początku XX w. zostały włączone w strukturę rozwijającego się miasta.

Krajobraz kulturowy miasta Kalisza stanowi historycznie ukształtowaną przestrzeń, w której przenikają się elementy środowiska naturalnego oraz dorobek wielu pokoleń mieszkańców. Jego charakter tworzą zarówno ślady najstarszego osadnictwa, jak i późniejsze układy urbanistyczne, zabytkowa architektura oraz historyczne założenia przestrzenne.

Do najcenniejszych elementów krajobrazu kulturowego miasta należą poświadczony archeologicznie ślady osadnictwa pradziejowego i starożytnego, szczególnie z epoki brązu i wczesnej epoki żelaza oraz z okresu lateńskiego i wpływów rzymskich. Stanowiska archeologiczne zlokalizowane są m.in. na terenach Piwonic, Tyńca, Majkowa, Wydartego, Korczaka, Dobrzeca czy Zawodzia. Świadczą one o wielowiekowej ciągłości osadniczej oraz znaczeniu tych terenów już w czasach starożytnych.

Istotnym elementem dziedzictwa miasta jest również osadnictwo wczesnośredniowieczne związane z grodem na Zawodziu, gdzie zachowały się relikty kolegiaty św. Pawła oraz podgrodzia na Starym Mieście. Ważną rolę odgrywa także Rypinek z kościołem św. Gotarda, uznawany za miejsce najstarszego osadnictwa żydowskiego wraz z dawnym cmentarzem żydowskim (przy ob. ul. Nowy Świat, Handlowej).

Szczególne znaczenie dla współczesnego układu przestrzennego Kalisza ma miasto lokacyjne z zachowanym w ogólnych zarysach średniowiecznym układem urbanistycznym, relikdami fortyfikacji miejskich oraz zamku kazimierzowskiego. Historyczny charakter śródmieścia podkreślają liczne obiekty sakralne z okresu gotyku i baroku.

Znaczący wpływ na rozwój miasta miały również przekształcenia urbanistyczne z okresu zaboru pruskiego oraz czasów Królestwa Polskiego. Z tego okresu pochodzą m.in. obecna al. Wolności, budynki administracyjne, wojskowe, przemysłowe i użyteczności publicznej, Nowy Rynek, ul. Babina, Park Miejski wraz z Kanałem Bernardyńskim i Kanałem Rypinkowskim, a także zespół historycznych cmentarzy przy Rogatce Kaliskiej.

Krajobraz kulturowy współtworzą także dawne miejscowości o odrębnej genezie historycznej, obecnie funkcjonujące jako dzielnice miasta, m.in. Dobrzec, Majków, Szczypiorno, Sulisławice, Tyniec, Winiary czy Zagorzynek. Na ich terenie zachowały się historyczne zespoły dworsko-folwarczne oraz dawne założenia związane z funkcjami gospodarczymi i wojskowymi, w tym zespół carskiej komory celnej i koszar w Szczypiornie.

Istotnym elementem dziedzictwa Kalisza są także historyczne nekropolie, w tym trzy cmentarze wyznaniowe przy Rogatce, dwa cmentarze żydowskie – tzw. stary przy ul. Nowy Świat, Handlowa, tzw. nowy przy ul. Podmiejskiej oraz nekropolia katolicka zlokalizowana na Tyńcu, cmentarz prawosławny, wojenny, wojskowy na Majkowie, Wojskowy Cmentarz Ukraiński w Szczypiornie, cmentarz katolicki na Zagorzynku. Uzupełnieniem krajobrazu kulturowego są naturalne uwarunkowania topograficzne – dolina Proсны wraz

z dopływem Swędrni, system starorzeczy oraz pasma skarp nadrzecznych, które od wieków wpływały na rozwój przestrzenny miasta.

Całość krajobrazu kulturowego Kalisza dopełniają liczne zabytki architektury oraz dominanty przestrzenne, stanowiące świadectwo bogatej historii miasta i jego wielowiekowego rozwoju.

Główne dominanty przestrzenne dla miasta:

- bryły wraz z wieżami kościołów (katedra, bazylika kolegiacka, kościół pojezuicki i franciszkanów), i ratusza oraz wodociągowe wieże ciśnień przy ul. Górnośląskiej i Kolejowej.

Główne dominanty przestrzenne dla dzielnic i innych niż wymienione fragmentów miasta.

- pozostałe kościoły Kalisza (a szczególnie modernistyczny kościół pw. Miłosierdzia Bożego, proj. arch. Jerzego Kuźmienki i Andrzeja Fajansa z zespołem matematyków i inżynierów, W. Zalewski),
- zespół więzienia, gmach szpitala tzw. „okrągłak” przy ul. Poznańskiej i gmach szpitala przy ul. Toruńskiej, grodzisko na Zawodziu wraz z kościołem pw. św. Wojciecha, zespół cmentarzy przy Rogatce, a także założenia rezydencjonalne w obrębie dawnych wsi Majków, Sulisławice i Szczypiorno,
- zespół pojezuicki przy ul. Kolegialnej wraz z dawnym gmachem Komisji Wojewódzkiej przy Pl. św. Józefa,
- zabudowa obiektów użyteczności publicznej przy Al. Wolności (dawny Trybunał, Teatr, bank),
- klasztorny zespół pobernardyński, klasztorny zespół poreformacki,
- zespół dawnej fabryki braci Repphanów przy ul. Warszawskiej, Niecałej i pl. Kilińskiego,
- Most Kamienny w ciągu ul. Śródmiejskiej i Most Trybunalski w ciągu ul. Sukiennicznej,
- historyczne zespoły szkolne przy ul. Grodzkiej (ob. I LO im. A. Asnyka), przy ul. Tadeusza Kościuszki (ob. III LO im. M. Kopernika) i przy ul. Mikołaja Kopernika (ob. II LO im. T. Kościuszki),
- zespół fabryki fortepianów A.G. Fibigera przy ul. Chopina i Złotej,
- roгатka wrocławska i modernistyczny budynek z zegarem dla skrzyżowania ul. Śródmiejskiej, Nowy Świat i Harcerskiej,
- cerkiew prawosławna pw. św. App. Piotra i Pawła,
- dawna komora celna i koszary wojskowe w Szczypiornie.

5.5. Zabytki ruchome

Zabytki ruchome stanowią istotny element dziedzictwa kulturowego miasta, ściśle powiązany z obiektami zabytkowymi oraz ich funkcją historyczną. Współtworzą one unikatowy charakter przestrzeni i są ważnym nośnikiem wartości artystycznych, historycznych i społecznych Kalisz.

Zasób zabytków ruchomych na terenie Kalisz obejmuje przede wszystkim dzieła sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej, związane głównie z wyposażeniem obiektów sakralnych. Są to obiekty o dużym zróżnicowaniu chronologicznym i stylistycznym – od średniowiecza po XX w. – stanowiące istotny element dziedzictwa kulturowego miasta.

Poniżej dokonano zestawienia zespołów zabytkowego wyposażenia kaliskich świątyń z wyszczególnieniem obiektów o największej wartości.

Zespół wyposażenia bazyliki kolegiackiej pw. Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny Zarówno najliczniejszy jak i najbogatszy zespół zabytków ruchomych z 220 obiektami wpisanymi do rejestru zabytków a łącznie z 604 obiektami ujętymi w wojewódzkiej ewidencji zabytków ruchomych, wśród których na szczególne wyróżnienie zasługują:

- patena tzw. kaliska ufundowana przez księcia Mieszka III Starego w 4 ćw. XII w. dla klasztoru cystersów w Łądzie stanowiąca unikatowy zabytek sztuki romańskiej;
- kielich ufundowany przez króla Kazimierza wielkiego w 1363 r.;
- obraz Matki Bożej Ab Igne z 1 poł. XV w. umieszczony w ołtarzu głównym;

- pentaptyk późnogotycki, czyli ołtarz nazywany poliptykiem Mistrza z Gościszowic wykonany na przełomie XV i XVI w. umieszczony na zamknięciu północnej nawy bocznej;
- późnogotycki krucyfiks umieszczony w przedsionku zakrystii;
- tzw. Graduał, czyli księga chorałowa kantora ufundowany przez prymasa Jana Łaskiego datowany na 1529 r. barokowy obraz Świętej Rodziny z 2 poł. XVII w.;
- rokokowe ołtarze boczne pochodzące z warsztatu snycerza Franciszka Eytnera ze współczesnymi im bądź późniejszymi obrazami i rzeźbami oraz chrzcielnica i ambona;
- klasycystyczny ołtarz główny;
- liczne XVIII i XIX-wieczne portrety dostojników kościelnych;
- zespół XVII, XVIII i XIX-wiecznych szat liturgicznych zdobionych techniką haftu, aplikacji, broszowania i lansowania.

Zespół wyposażenia kościoła katedralnego pw. św. Mikołaja – na wyposażenie świątyni składają się 183 obiekty figurujące w wojewódzkiej ewidencji zabytków ruchomych, wśród których 76 zostało wpisanych do rejestru zabytków. Są to zabytki reprezentujące głównie formy barokowe i rokokowe oraz malarstwo w nurcie akademickim, a także dzieła w stylu realizmu, eklektyzmu i secesji. Do lat 70. XX w. z całą pewnością najcenniejszym obiektem był obraz Zdjęcie z krzyża z pracowni P.P. Rubensa, który został utracony w do dziś niewyjaśnionych okolicznościach (jak się przyjmuje, spłonął w pożarze ołtarza głównego 14 grudnia 1973 r.). Wśród obiektów zasługujących na szczególne wyróżnienie są:

- późnorenesansowa dekoracja sztukatorska sklepień korpusu nawowego wykonana w 1 ćw. XVII w.;
- barokowe i rokokowe ołtarze z XVII i XVIII w.;
- młodopolskie witraże oraz polichromia autorstwa Włodzimierza Tetmajera w kaplicy Matki Bożej Pocieszenia z lat 1909-1912.

Zespół wyposażenia kościoła franciszkańskiego pw. św. Stanisława Biskupa – wyposażenie świątyni tworzy 170 obiektów ujętych w wojewódzkiej ewidencji zabytków ruchomych, wśród których 41 zostało wpisanych do rejestru zabytków w latach 80-tych XX w. W 2016 r. wpis został rozszerzony o następne 87 obiektów, a w 2018 r. po odkryciu fragmentów malowideł na ścianach kościoła z uwagi na ich wartość także odsłonięte polichromie wpisano do rejestru. Wyposażenie świątyni franciszkańskiej stanowią zabytki reprezentujące głównie formy barokowe i rokokowe z elementami gotyckimi (malowidła ściennie), późnorenesansowymi (sztukaterie i rzeźba epitafijna), klasycystycznymi (malarstwo) oraz neogotyckimi (stolarszczyzna). Wśród obiektów zasługujących na szczególne wyróżnienie są:

- średniowieczne elementy polichromii ścian z freskiem przedstawiającym postać św. Krzysztofa (XIII/XIV w.) oraz dekoracją pn.-wschodniej części nawy bocznej (północnej) z wizerunkiem św. Julianny (XVI w.) i kotarą;
- późnorenesansowa dekoracja sztukatorska sklepień korpusu nawowego wykonana w 1 ćw. XVII w.;
- barokowe i rokokowe ołtarze wraz z elementami wyposażenia z XVII i XVIII w.;
- prospekt organowy z XVIII w.;
- XVIII-wieczna ambona w kształcie łodzi;
- gotycka kamieniarka Kaplicy Wierzytwej Adoracji;
- neogotyckie stalle projektu warszawskiego rzeźbiarza Wincentego Bogaczyka, wykonane przez firmę Braci Graczykowskich z Kalisza i Stanisława Karpala z Noskowa;
- barokowe krucyfiksy;
- zespół szat liturgicznych;
- barokowe, klasycystyczne i malowane w nurcie akademizmu i realizmu obrazy;
- zespół tablic epitafijnych.

Zespół wyposażenia kościoła pojezuickiego, ob. garnizonowego pw. św. Wojciecha i Stanisława – obecnie jeden z najskromniejszych zespołów zabytków ruchomych liczący sobie 85 obiektów ujętych w wojewódzkiej ewidencji zabytków ruchomych, z czego 27 z nich wpisanych zostało do rejestru zabytków. Powodem tak niewielkiej ilości obiektów jest fakt przekazania w końcu XVIII w. obiektu parafii ewangelickiej,

zgodnie z której zasadami pozbyto się większości oryginalnego wyposażenia kościoła. Z zachowanych obiektów na szczególne wyróżnienie zasługują:

- renesansowa płyta nagrobna Jana i Katarzyny Ciświckich z 1575 r. odnaleziona w miejscowości Żerniki i wmurowana jako epitafium w ścianę jednego z filarów kościoła;
- renesansowy portal wejściowy do kościoła z końca XVI w.;
- późnorenesansowa drewniana ambona z początku XVII w.;
- manierystyczna rzeźba kamienna z przedstawieniem Chrystusa Zbawiciela umieszczona w zwieńczeniu epitafium Dadźboga Karnkowskiego;
- wczesnobarokowy nagrobek fundatora świątyni prymasa Stanisława Karnkowskiego umieszczony w prezbiterium świątyni;
- fragmenty zachowane dekoracji malarskiej w obrębie ścian i sklepień kościoła odkrytej w trakcie prac konserwatorskich prowadzonych w latach 2018-2019 we wnętrzu świątyni;
- XVII i XVIII-wieczne epitafia;
- ołtarz główny z początku XVIII w.

Zespół wyposażenia kościoła pobernardyńskiego, ob. jezuickiego pw. Nawiedzenia Najświętszej Maryi Panny – zabytki ruchome stanowiące wyposażenie świątyni to 171 obiektów ujętych w wojewódzkiej ewidencji zabytków ruchomych, z których 60 zostało wpisanych do rejestru zabytków. Jednolite stylistycznie wyposażenie kościoła reprezentuje dzieła barokowego XVII i XVIII-wiecznego malarstwa, późnorenesansowego i barokowego złotnictwa, a także rokokowej rzeźby i snycerki będącej dziełem warsztatu zakonnego pod kierunkiem Bonawentury Widawskiego. Wśród obiektów zasługujących na szczególne wyróżnienie są:

- późnogotycka pieta umieszczona w jednym z ołtarzy bocznych z przełomu XV i XVI w.;
- barokowe i rokokowe ołtarze wraz z elementami wyposażenia z XVII i XVIII w.;
- polichromia i sklepień autorstwa bernardyna Walentego Żebrowskiego z XVIII w.;
- XVI/XVIII-wieczne argenteria;
- malowane stacje Drogi Krzyżowej autorstwa J. Balukiewicza.

Zespół wyposażenia kościoła poreformackiego pw. św. Józefa i Piotra z Alkantary, ob. parafialnego Parafii Rzymskokatolickiej pw. św. Rodziny – zespół 137 obiektów wpisanych do rejestru zabytków, wśród których największą grupę stanowi 98 obiektów tworzących podstawowy wystrój wnętrza kościoła wraz z 19 obiektami tworzącymi wystrój kaplicy tzw. żołnierskiej fundacji Piotra Sokolnickiego z 1731 r. Ponadto wpisanych do rejestru został 20 tablic epitafijnych (głównie XIX-wiecznych) umieszczonych na ścianach kościoła. Zdecydowana większość obiektów to jednorodne stylistycznie zabytki malarstwa, rzeźby, snycerki i złotnictwa oraz rzemiosła artystycznego z XVII i XVIII w., wśród których na szczególne wyróżnienie zasługują:

- zespół barokowych ołtarzy wraz amboną i konfesjonałami z XVIII wieku będących dziełem Józefa Eglauera i jego warsztatu oraz zespół barokowego malarstwa autorstwa zakonnika Bonifacego Jatkowskiego;
- rokokowa monstrancja wpisana do rejestru zabytków już w 1921 r.;
- wysokiej klasy barokowe wyposażenie i wystrój wnętrza oraz elewacji kaplicy tzw. żołnierskiej z XVIII w.

Zespół wyposażenia kościoła filialnego pw. św. Wojciecha – skromny zespół 26 zabytków ruchomych ujętych w wojewódzkiej ewidencji zabytków z 22 z nich wpisanymi do rejestru zabytków. Wyposażenie tworzy integralny zespół zharmonizowany z drewnianą architekturą kościoła, prezentujące formy późnobarokowej rzeźby o ludowych reminiscencjach oraz mniej liczną grupę zróżnicowanych stylistycznie obrazów.

Zespół wyposażenia kościoła parafialnego pw. św. Michała Archanioła – jednorodny stylistycznie zespół 30 obiektów wpisanych do rejestru zabytków jako neogotyckie elementy wyposażenia świątyni pochodzące z lat 80. i 90. XIX w. z nielicznymi elementami barokowego wyposażenia wcześniejszego drewnianego kościoła w dawnej wsi Dobrzec. Ponadto niewpisanych do rejestru zabytków obiektów ujętych w ewidencji wojewódzkiej jest 17 elementów stanowiących wyposażenie kościoła.

Zespół wyposażenia cerkwi prawosławnej pw. śś. App. Piotra i Pawła – stanowiący unikalny przykład głównie XIX-wiecznej sztuki cerkiewnej na terenie Wielkopolski zespół 144 obiektów pozostających na wyposażeniu cerkwi prawosławnej w Kaliszu. W skład wyposażenia wchodzi ikony i obrazy olejne przeważnie z końca XIX w. i początku XX wieku, kilka dzieł malarstwa z końca XVIII w., ikonostas, liczne argenteria (lampy wieczne i świeczniki) oraz chorągwie procesyjne. Integralną częścią wyposażenia jest jednorodny stylistycznie zespół polichromii z 2 ćw. XX w., pokrywający sklepienie i ściany świątyni.

Kapliczka przydrożna na Ogrodach – dziewiętnastowieczna kapliczka przydrożna pierwotnie zlokalizowana przy ul. Ogrodowej, obecnie przeniesiona w pobliże kościoła parafialnego pw. św. Matki Teresy z Kalkuty przy ul. Szewskiej w Kaliszu w 2018 r. wpisana do rejestru jako unikatowy, najstarszy tego typu zabytek zlokalizowany na terenie dawnej wsi Ogrody.

Na terenie miasta Kalisza znajdują się także zabytki ruchome, które nie są wpisane do rejestru zabytków, ale są włączone do wojewódzkiej ewidencji zabytków lub stanowią element wystroju kościoła wpisanego do rejestru zabytków nieruchomych.

Zespół wyposażenia kościoła parafialnego pw. św. Gotarda – jednorodny stylistycznie zespół 10 obiektów ujętych w wojewódzkiej ewidencji zabytków, stanowią neogotyckie elementy wyposażenia kościoła par. pw. św. Gotarda pochodzące z ok. poł. XX w.

Elementy wyposażenia kaplicy pw. św. Barbary – w kaplicy pw. św. Barbary w Kaliszu-Szczypiornie na przełomie roku 2015/2016 przeprowadzono badania konserwatorskie, które ujawniły wewnątrz świątyni na ścianach relikty dekoracji malarskiej z czasów przebudowy kaplicy Rodziny Ordęgów z roku 1906. Ponadto we wnętrzu zachowała się XIX-wieczny ołtarz oraz witraż.

Zabytki ruchome Kalisza cechują się wysoką wartością historyczną i artystyczną oraz dużą różnorodnością form i funkcji. Wymagają one systematycznych działań w zakresie ochrony, konserwacji i dokumentowania, a także właściwego eksponowania i włączania w działania edukacyjne oraz promocyjne, wzmacniające tożsamość kulturową miasta.

5.6. Zabytki archeologiczne

Stanowiska archeologiczne na terenie miasta Kalisza stanowią cenne świadectwo wielowiekowej historii osadnictwa oraz potwierdzają znaczenie miasta i jego okolic od czasów pradziejowych po okres średniowiecza.

Obszar zajęty przez współczesny Kalisz zasiedlany był od tysięcy lat przez stale powiększające się grupy ludzkie, których pozostałością są ślady w postaci obiektów archeologicznych: nieruchomych (osad, grodów, cmentarzysk) oraz ruchomych, czyli różnych, zabytkowych przedmiotów (biżuteria, narzędzia, broń, przedmioty codziennego użytku). Ciągłość osadniczą na tym terenie rejestrujemy od pradziejów przez starożytność i średniowiecze aż po czasy nowożytne.

Najstarsze znaleziska z terenu Kalisza i okolic znane są ze starszej epoki kamienia – schyłkowego paleolitu, tj. około 10 000 r. p.n.e. (Lis), mezolitu (Lis) i młodszej epoki kamienia – neolitu (Piwonice, Tyniec). Nasilenie procesów osadniczych przynosi ze sobą epoka brązu (Majków, Winiary, Piwonice, Sulisławice) oraz wczesna epoka żelaza (Tyniec, Rypinek, Lis, Piwonice, Ogrody). Ważne znaczenia dla Kalisza ma osadnictwo z okresu lateńskiego (Tyniec, Piwonice), wpływów rzymskich (Tyniec, Dobrzec, Majków, Piwonice), wczesnego średniowiecza (Zawodzie, Stare Miasto, Ogrody, Rajsków, Piwonice) i późnego średniowiecza (Śródmieście – miasto lokacyjne). Obszar Wielkopolski u schyłku pierwszego tysiąclecia p.n.e., w tym teren współczesnego Kalisza, weszły w orbitę wpływów cywilizacji celtyckiej. Znaleziska importów kultury

lateńskiej spotykamy na stanowisku w m. innymi Piwonicach i Tyńcu. Nazwa Tyniec może być pochodzenia celtyckiego, źródłosłów tyn, w języku staroirlandzkim ma oznaczać mur, grodzenie. Niektórzy badacze uważają, iż nazwy Swędnia czy Proсна mogą być także pochodzenia celtyckiego. Już w 1957 r. Kazimierz Moszyński wysunął hipotezę, że Kalisz może być spadkiem po Celtach.

• Kalisz od początków naszej ery do wczesnego średniowiecza

Kalisia ptolemeuszowa – z II w. n.e. pochodzi najstarsza wzmianka o Kalisii, położonej na dalekosiężnym szlaku handlowym, zwanym bursztynowym. Klaudiusz Ptolemeusz (90-168 r. n.e.), uczonec z Aleksandrii, największy astronom i geograf starożytny zamieszcza ją w swoim dziele zatytułowanym Nauka geograficzna (Geographia). Wiadomość o Kalisii występuje dwukrotnie: jako jeden z punktów na mapie „Wielkiej Germanii”, jak określali Rzymianie tą część Europy starożytnej oraz w spisie miejscowości ze współrzędnymi geograficznymi. Najpopularniejsza hipoteza, zapoczątkowana w XV w. przez kronikarza Jana Długosza, wiąże Kalisję z Kaliszem. Miasto leży w centralnym punkcie szlaku bursztynowego, gdzie odkryto jedno z największych w Polsce skupisk osadnictwa z okresu wpływów rzymskich (stanowiska m.in. w Piwonicach i na Zawodziu). Może to być najstarsza nazwa miejscowości z terenów dzisiejszej Polski.

Współcześni badacze podchodzą do współrzędnych Ptolemeusza krytycznie – po przeliczeniu jego danych Kalisia mogłaby leżeć znacznie dalej na wschód, a nawet na Słowacji. Współrzędne te były często szacunkowe i obciążone sporym błędem wynikającym z opierania się na relacjach kupców.

W latach 1950-1960 podjęto prace terenowe na wielu stanowiskach archeologicznych, prowadząc badania wykopaliskowe na obiektach kultury przeworskiej z okresu wpływów rzymskich (Dobrzec, Zadowice, Zagórzyn, Piwonice, Wesółki, Tyniec). Po wówczas przeprowadzonych badaniach, kontynuowanych w latach 80. XX w., aż do chwili obecnej przyjmuje się, że starożytna Kalisia, zgodnie z poglądem badaczy Krzysztofa Dąbrowskiego i Tadeusza Baranowskiego, nie była miastem w rozumieniu „rzymskim”. Prawdopodobnie należy ją rozumieć jako skupisko osad zlokalizowanych na szlaku bursztynowym, na obszarze współczesnego Kalisza, objęte wspólną nazwą. Na stosunkowo gęste osadnictwo miały wpływ dobre gleby i bliskość wód. Osady zakładano na eksponowanych cyplach wysuniętych w doliny rzeki Proсны, Swędnia i ich dopływów, w pobliżu jarów lub wąwozów. W pobliżu osad, często po drugiej stronie cieków wodnych, lokalizowano cmentarzyska.

Kalisz wczesnośredniowieczny – początki wczesnośredniowiecznego Kalisza, pomimo intensyfikacji badań w ostatnich latach nad tym okresem, nadal wymagają podjęcia prac wykopaliskowych. Osadę datowaną na VII w. odkryto w Kaliszu przy ul. Wydarte. W tym samym miejscu funkcjonowało cmentarzysko pradziejowe, potwierdzając niejako ciągłość osadniczą w regionie. Z kolei na Zawodziu, na terenie grodziska odkryto cmentarzysko ciałopalne z VII-VIII w. W odległości ok. 500 m od stanowiska przy ul. Wydarte w kierunku północnym, przy dolinie Proсны odkryto kolejny obiekt obronny datowany na VIII-IX w. (zniszczony zapewne w 2 poł. X w.) i funkcjonującą w tym samym miejscu osadę na przełomie X i XI w.

Intensyfikacja osadnictwa na terenie ziemi kaliskiej miała miejsce dopiero w IX-X w. Kolonizację tych terenów można wiązać z planami Mieszka I podboju Śląska, który chciał zapewnić obronę centrum Wielkopolski od południa poprzez wybudowanie licznych grodów. W 2 poł. X w. powstały nad Proszą dwa obiekty obronne o porównywalnej wielkości, oddalone od siebie o kilka kilometrów: w Kaliszu na Zawodziu i na południu od niego w Józefowie – poza granicami obecnego miasta. To między nimi rozciągał się na przestrzeni ok. 10 km rozległy piastowski kaliski ośrodek osadniczy, z którego ostatecznie w 2 poł. X w. i 1 poł. XI w. wykształcił się centralny ośrodek administracyjno-gospodarczy tego regionu na Zawodziu.

Grodzisko położone w Kaliszu Zawodziu to relikt założenia obronnego z IX-XIII w. Gród wraz z osadą przygodową i najstarszym kaliskim kościołem drewnianym został zniszczony w związku z wydarzeniami z lat 30. XI w. jako jedyny z licznych grodów południowo-wschodniej Wielkopolski, które uległy spaleniom bądź zostały opuszczone w tym okresie, został odbudowany. Po odbudowie był jednym z centralnych ośrodków władzy państwa Kazimierza Odnowiciela. W 1 poł. XII w. (l. 20. XII w.?) wymurowano romańską kolegiatę nad spalonym drewnianym kościołem. Największy rozkwit grodu przypada na czasy Mieszka III, kiedy wzmocniono konstrukcje obronne, prawdopodobnie wzniesiono palatium, wieżę,

a także rozbudowano kolegiatę. Gród opuszczono, po jego zdobyciu i zniszczeniu w 1233 r. Relikty założenia obronnego na Zawodziu stanowią jedne z najcenniejszych obiektów archeologicznych miasta. Wyjątkowe i efektowne znaleziska umiejscowiły Kalisz w rzędzie głównych grodów wczesnopiastowskiego państwa.

Szerokie zainteresowanie wczesnośredniowiecznym Kaliszem wzbudza, aczkolwiek kontrowersyjna, hipoteza prof. Andrzeja Buko z Instytutu Archeologii PAN w Warszawie na temat Kalisza jako kolebki Piastów. Nie mniej ważny jest pogląd o funkcjonowaniu tu w pierwszych latach XII wieku mennicy księcia Zbigniewa, brata Bolesława Krzywoustego.

Przy grodzie na Zawodziu funkcjonowały osady: przygodowa i na Starym Mieście, które w XIII w. utworzyły w dolinie Proсны rozległą aglomerację o charakterze wczesnomiejskim. Wraz z lokacją nowego miasta na wyspie otoczonej Prosną i jej odnogami upada ranga Starego Miasta, rozpoczyna się rozwój przestrzenny i zabudowa miasta lokacyjnego.

Mennictwo – o znaczeniu kaliskiego ośrodka osadniczego w starożytności i średniowieczu świadczą znaleziska kilkudziesięciu monet i skarbów z okresu wpływów rzymskich i średniowiecza (poniższa tabela). Najstarszą monetą rzymską znaną w Kaliszu jest denar republikański wybity w 82 r. p.n.e. przez Kwintusa Futiusa Calensa. Moneta ta została znaleziona w osadzie w Piwonicach stan. 1, w budynku, w którym była pracownia rogowiarska. Monety tego typu zwane seratti znane są w Polsce jedynie z kilku miejscowości. Przypuszcza się, że przywożono je na ziemię polską w 2 poł. I w. p.n.e. i w 1 poł. I w. n.e.

W 1936 r. znaleziono w Kaliszu 4 monety rzymskie z 1 poł. n.e. Są to 2 denary Kommodusa i 2 małe denary Marka Agryppy i Kommodusa. Z tego samego czasu pochodzi brązowy sesterce Tyberiusza odkryty w Kaliszu, zapewne jeszcze przed reformą monetarną Nerona przed 63 r., zmniejszającą zawartość srebra i wagę monet. Monety te z czasem wyparły z użycia monety republikańskie, chociaż w handlu dalekosiężnym były chętniej przyjmowane.

Prawdopodobnie pod koniec I w. n.e. przywiezione zostały do osady w Piwonicach kolejne monety, bowiem w jednym z budynków odkryto denar Wespazjana, a w innych obiektach denar Tytusa (78-81 r.) i Nerwy wybity w 98 r., które zapewne dostały się do Kalisza wkrótce po ich wybitciu.

Kolejna fala napływu monet z początku II w. i późniejszych uchwytana jest w wielu znaleziskach. Zarządzenie Trajana nakazujące wycofanie z obiegu monet bitych przed 63 r. nie wpłynęło hamująco na wymianę towarowo-pieniężną poza cesarstwem. W ciągu II w. rozpoczął się proces kumulacji monet w ręku pojedynczych właścicieli czego efektem są skarby. Niestety, te znalezione w Kaliszu nie zachowały się w całości. Trudno nawet ustalić, jakie monety znajdowały się w wielkim skarbie, który przypadkowo znaleziono w 1877 r. na brzegu Proсны. Były tam denary Trajana, Hadriana, Antonina Piusa, Faustyny Starszej i Kommodusa. Z około 2000 monet zachowały się nieliczne. Emisje monet cesarzy rzymskich z II w. występują często na ziemiach polskich jako znaleziska pojedyncze, niezależnie od dużej ilości w skarbach. Przykładem może być osada kultury przeworskiej w Piwonicach (stan. 1), gdzie znaleziono także wiele importów rzymskich (naczynia szklane, gliniane, paciorki, itp.). Najstarsze są denary Trajana różnych emisji. Starszy został wybity w latach 111-113, drugi pochodzi z lat 112-117. Monety Hadriana, następcy Trajana, odkryte w Kaliszu i przekazane do Muzeum Archeologicznego w Poznaniu, to 3 denary tego cesarza, dwa denary Antonina Piusa, denar jego żony Faustyny Starszej oraz 4 nieokreślone monety. Denar Faustyny Starszej z 140 r. odkryto także w osadzie w Piwonicach. Kolejna moneta Antonina Piusa została znaleziona w Kaliszu przy ul. Hożej. W 2 poł. II w. n.e. najazdy plemion germańskich na cesarstwo osłabiły wpływy rzymskie, co ma również swoje odbicie w kaliskich znaleziskach monet. Emisje monet Marka Aureliusza znajdowane są również w Kaliszu (Piwonice). Denar Kommodusa, następnego cesarza, jest najmłodszy z monet z II w. znajdujących w tej części miasta.

Wśród skarbów z wczesnego średniowiecza najstarszym depozytem jest zespół z Kalisza, ul. Pokrzywnicka, ukryty po 935 r. W zbiorach Muzeum Okręgowego Ziemi Kaliskiej znajduje się z tego skarbu tylko 13 fragmentów i 2 dirhemy arabskie.

Na początku lat 90. XX w. w dzielnicy Rajsków podczas kopania fundamentów budynku odkryto nieco młodszy od wymienionego zespół monet. Ten wyjątkowo cenny depozyt jest rozproszony i znany naukowcom jedynie fragmentarycznie. Jedna z jego części znajduje się w kaliskim muzeum, a pozostałe w Gabinetce

Numizmatycznym Zamku Królewskiego i w Muzeum Archeologicznym w Gdańsku. Kilkaset zachowanych monet, przeważnie fragmentarycznie, to dirhemy arabskie, miliaresiony bizantyjskie z X w., denary czeskie, duńskie, francuskie, niemieckie oraz drachmy perskie. W zespole zanotowano również unikatowy denar Bolesława Chrobrego z wyobrażeniem strzałki. Depozyt ten jest niewątpliwie jednym z najciekawszych zespołów datowanych na ostatnie lata X w. Jego lokalizacja w Rajskowie świadczy o dużym znaczeniu tego miejsca w osadnictwie wczesnośredniowiecznego Kalisza.

Zbliżony chronologicznie do depozytu rajskowskiego jest skarb z Kalisza – Majkowa zakopany po 1016 r., a odkryty w 1865 r. przy drodze do Warszówki. Wążący około 950 g zespół zawierał denary angielskie, niemieckie, w tym prawdopodobnie dużą liczbę starszych typów denarów krzyżowych, polskie – denar Chrobrego „Princes Poloniae”, a także monety węgierskie, czeskie i srebrne ozdoby. Z Kalisza – Starego Miasta, ul. Bolesława Pobożnego znany jest niewielki zespół pięciu monet odkryty podczas badań wykopaliskowych prowadzonych w 2004 i 2005 r. przez Instytut Archeologii i Etnologii Polskiej Akademii Nauk. Ten depozyt zawiera wielce interesujące denary krzyżowe księcia Zbigniewa z pierwszych lat XII stulecia.

Z okresu późnego średniowiecza z Kalisza znanych jest kilka skarbów monet. Na obszarze miasta lokacyjnego, przy ul. Grodzkiej, znaleziono nieliczny zespół denarów brandenburskich i parwusów księstwa głogowskiego, zdeponowany po 1320 r., odkryty w klepisku chaty średniowiecznej poprzedzającej budowę kaliskiego zamku.

Kolejnym skarbem, młodszym od wymienionego, jest zespół groszy praskich. Są to monety Wacława II i Jana Luksemburskiego, łącznie 107 egzemplarzy. Skarb został ujawniony przy ul. Podwale, w ziemi nawiezionej z budowy przy ul. Targowej 1-3.

Zbliżonym do poprzedniego zarówno poprzez zawartość jak i czas ukrycia jest zespół monet odkryty w 1956 r. przy skrzyżowaniu ulic Parczewskiego i Narutowicza. W zespole tym są grosze praskie Wacława II, Karola Luksemburskiego oraz Karola I, a także grosze miśnieńskie – razem 54 sztuki.

Niewątpliwie jednak najciekawszym pod względem składu był zespół monet odkryty przed 1865 r. w domu Rosena (ul. Stawiszyńska?). Oprócz często znajdowanych groszy praskich Karola Luksemburskiego, Karola I i Wacława IV było tam ponad 5 sztuk szerokich groszy Kazimierza Wielkiego – jednej z najrzadszych polskich monet.

5.6.1. Stanowiska archeologiczne indywidualnie wpisane do rejestru zabytków

Zgodnie z ustawą z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wszystkie zabytki archeologiczne, bez względu na stan zachowania, podlegają ochronie i opiece. Na obszarach występowania stanowisk archeologicznych oraz w strefie ich ochrony, prowadząc inwestycje wymagające robót ziemnych, przed uzyskaniem pozwolenia na budowę lub przed rozpoczęciem prac ziemnych, należy przeprowadzić ratownicze badania archeologiczne w zakresie uzgodnionym z wojewódzkim konserwatorem zabytków. Wyniki badań często stanowią jedyną dokumentację następujących po sobie faktów osadniczych na tym terenie. Pozwalają one skorygować, uszczegółwić i potwierdzić informacje uzyskane ze źródeł pisanych. Pozyskany w trakcie badań materiał ruchomy umożliwia uzupełnienie danych o kulturze materialnej mieszkańców. Należy przy tym pamiętać, że zasięg stanowisk archeologicznych został wyznaczony na mapach na podstawie badań powierzchniowych i niekoniecznie może dokładnie odpowiadać zasięgowi występowania pozostałości osadnictwa pradziejowego pod ziemią. Dlatego należy traktować go zawsze orientacyjnie, ponieważ może okazać się, że obiekty archeologiczne zalegają także w sąsiedztwie wyznaczonego na podstawie obserwacji powierzchniowej, zasięgu stanowiska. Niezbędne jest także określenie zasad ochrony zabytków archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków oraz ujętych w gminnej ewidencji zabytków, lub przeznaczonych do ujęcia w gminnej ewidencji zabytków, w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego, warunkach zabudowy i inwestycjach celu publicznego oraz respektowanie przez inwestorów

zapisów dotyczących ochrony zabytków archeologicznych zawartych w opiniach i decyzjach właściwego miejscowo konserwatora zabytków, zgodnie z ustawą o ochronie i opiece nad zabytkami.

W przypadku stanowisk archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków istnieje zakaz prowadzenia wszelkich działań naruszających strukturę gruntu, a prace porządkowe prowadzone w jego obrębie wymagają uzgodnienia z Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Poznaniu.

W celu ochrony stanowisk archeologicznych i nawarstwień kulturowych podczas inwestycji związanych z zabudowaniem i zagospodarowaniem terenu, ważne jest określenie zasad ochrony zabytków archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków oraz ujętych w ewidencji zabytków, w planach zagospodarowania przestrzennego oraz respektowanie przez inwestorów zapisów dotyczących ochrony zabytków archeologicznych w opiniach i decyzjach Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Poznaniu.

Kalisz – miasto – wpis do rejestru zabytków obejmuje obszar miasta Kalisza określony w decyzji Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z 29.11.2013 r. znak DOZ-AOiK-6700-310-2/12-13[KD] zmieniającej decyzję Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Poznaniu nr KI-IV-83/2/57 z 18 lutego 1957 r., obejmuje warstwy osadniczo-kulturowe stanowiące pozostałość historycznego osadnictwa na terenie obecnego miasta Kalisza.

Kalisz – Wydarte – stanowisko archeologiczne wpisane do rejestru zabytków, decyzją Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków pod nr 1376/A z 5.12.1972 r. (położone po zachodniej stronie ul. Wydarte) – cmentarzysko należące do kultury łużyckiej i osady z VII-VIII w. i z poł. XII w. Osada kultury łużyckiej z epoki brązu i okresu halsztackiego CD, chronologicznie mieszcząca się w przedziale od około VIII do VI w. p.n.e. Osada wczesnosłowiańska datowana na VII-VIII w. gdzie odkryto ślady zabudowań mieszkalnych/kilka chat o pow. od 4 do 10 m² i jamy o charakterze gospodarczym. Osada z XII w., relikty obiektów gospodarczych i mieszkalnych datowane denarami Władysława Wygnańca i Bolesława Kędzierzawego. Na tym stanowisku wielokulturowym odsłonięto łącznie 108 obiektów archeologicznych. Odkryto ślady zabudowań mieszkalnych i zabudowań gospodarczych (np. ślady warsztatu odlewniczego). Stanowisko o dużej wartości historycznej i naukowej. Obecnie w części zabudowane obiektem szpitala im. Perzyny w Kaliszu.

Kalisz – Zawodzie – stanowisko archeologiczne wpisane do rejestru zabytków Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Kaliszu pod nr 449/Wlkp/C z 12.10.1995 r. – grodzisko wczesnośredniowieczne o pow. 19766 m². Teren grodziska stanowi obecnie rezerwat archeologiczny. Stanowisko o dużej wartości historycznej i naukowej. Początki grodu na Zawodziu sięgają czasów plemiennych (IX w.). W latach 70. IX w. wzniesiono gród plemienny (?), zniszczony w 1 poł. X w. Wskutek gwałtownego podniesienia się poziomu wód. Zniszczony gród przejęli Piastowie w 2 poł. X w. powiększając jego rozmiary i wznosząc wały o konstrukcji przekładkowej. W okresie panowania Mieszka I lub Bolesława Chrobrego na terenie grodu wzniesiono najstarszy kaliski drewniany kościół (odkryty wewnątrz późniejszej kolegiaty, spalony zapewne podczas zdobywania grodu przez Bolesława Krzywoustego w 1106 r.), a wokół świątyni założono cmentarz. Za Kazimierza Odnowiciela stał się centralnym ośrodkiem administracyjnym lokalnej władzy. Tutaj krzyżowały się szlaki komunikacyjne z południa na północ ze Śląska na Kujawy, i zachodu na wschód z Małopolski i z Mazowsza do Poznania. W 1 poł. XII stulecia na miejscu drewnianego kościoła powstała romańska kolegiata pw. św. Pawła. Gród osiągnął największy rozwój za panowania Mieszka III Starego. Wzmocniono konstrukcje obronne, wtedy najprawdopodobniej powstało również książęce palatium (do tej pory, pomimo prowadzonych badań nie zostało zlokalizowane), rozbudowano kolegiatę, od strony zachodniej, w linii wałów wzniesiono wieżę na planie prostokąta, na kamiennym fundamencie. W wyniku walk dynastycznych pomiędzy Piastami gród na Zawodziu w Kaliszu został zdobyty i zniszczony w 1233 r. przez wojska Henryka Brodatego. Pierwsze prace wykopaliskowe rozpoczęto w 1903 r., ale na dużą skalę prowadzono je w latach 1958-1965 oraz 1983-1993, 1996/97 i 1998 r. W latach 2007-2008 prowadzono prace rewaloryzacyjne (rekonstrukcyjne) związane z zagospodarowaniem rezerwatu archeologicznego przez właściciela zabytku: Muzeum Okręgowe Ziemi Kaliskiej w Kaliszu oraz związane z tą inwestycją badania archeologiczne prowadzone przez IAiE PAN w Warszawie pod kierunkiem dr T. Baranowskiego

Kalisz – Ogrody, ul. Wydarte – stanowisko archeologiczne wpisane do rejestru zabytków decyzją Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków pod nr 12/Wlkp/C z 04.04.2003 r. – 66-38/120 (stanowisko nr 14 – grodzisko wczesnośredniowieczne o pow. 0,8360 ha. Grodzisko odkryte zostało w 2002 r., a badania archeologiczne przeprowadzono w 2003 r. Położone jest na terasie dennej rzeki Proсны, pierwotnie w pewnym oddaleniu od rzeki „jednakże w wyniku jej regulacji w 2 poł. XIX w. częściowemu zniszczeniu uległy wały od strony północnej, a Proсны przepływa przy grodzisku. Średnica wałów wynosi ok. 60 m, a wysokość dochodzi do 120 cm ponad otaczający teren. Wał wybudowany został w konstrukcji przekładkowej, obłożony od wewnątrz płaszczem kamiennym. Poza pożarem, po którym grodu nie odbudowano obecnie jest poważnie zniszczone przez długoletnią, głęboką orkę. To pierścieniowate grodzisko powstało w fazie plemienną wczesnego średniowiecza (IX w.) i funkcjonowało najprawdopodobniej do 1 poł. XI w. Obecnie teren, poza stosunkowo niewielką częścią, nie jest uprawiany. Stanowisko o dużej wartości historycznej i naukowej.

Kalisz – Piwonice – stanowisko archeologiczne wpisane do rejestru zabytków decyzją Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków pod nr 16/Wlkp/C dn.15.04.2004 r.) jako osada pradziejowa, wielokulturowa (kultura łużycka, przeworska i wczesne średniowiecze – stanowisko archeologiczne nr 3) AZP 67-39/69. Prace wykopaliskowe były prowadzone w latach 50-tych i 60-tych XX w. Odkryte w trakcie badań archeologicznych obiekty to budynki mieszkalne, paleniska, jamy gospodarcze, ślady pieców hutniczych. Piwonice to stanowisko, które zapewne należało do zespołu osad tworzących Kaliszę ptolemeuszową. Pozostało jako jedno z nielicznych śladów osadnictwa z V w. Stanowisko o dużej wartości historycznej i naukowej.

Kalisz – Relikty Zamku – zabytek archeologiczny wpisany do rejestru zabytków decyzją Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków pod nr 445/Wlkp/C z dn.03.01.2013 r. jako relikty średniowiecznego i nowożytnego zamku usytuowanego na terenie miasta lokacyjnego Kalisza w obrębie działek ewidencyjnych nr 73/1, 73/2, 73/3, 74/1, 74/2 i 74/3 – obręb 025 Śródmieście przy zbiegu ulic: Grodzkiej, Zamkowej Alfonsa Parczewskiego i w obrębie Pl. Jana Kilińskiego. Zamek królewski w Kaliszu został wybudowany po 1253 r. na półwyspie położonym pomiędzy odnogami Proсны. Było to rezydencjonalne murowane założenie obronne wzniesione w pobliżu Bramy Toruńskiej na rzucie zbliżonym do kwadratu złożone z dużego domu mieszkalnego i kilku budynków – skrzydeł bocznych, które zamykały wewnętrzny dziedziniec. Od strony zachodniej zlokalizowane było podzamecze. Zamek funkcjonował jako siedziba starosty generalnego wielkopolskiego, wojewody, burgrabiego do 1792 r. kiedy to podupadły budynek został zniszczony w wyniku pożaru i ostatecznie rozebrany na w pierwszej i drugiej dekadzie XIX w. Ostatecznie w 1819 r. na miejscu zamku wybudowano szkołę wojewódzką, obecnie mieszczącą I Liceum Ogólnokształcące im. Adama Asnyka. Obecnie odsłonięty jest niewielki fragment murów budowli o powierzchni około 20 arów. Stan zachowania reliktyw jest dobry. Stanowisko o dużej wartości historycznej i naukowej.

Kalisz – relikty rząpi, czyli zbiornika wodociągowego – zabytek archeologiczny wpisany do rejestru zabytków decyzją Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków pod nr 458/Wlkp/C z 11.06.2018 r.), jako relikty rząpi – zbiornika wodociągowego usytuowanego w centralnej części Głównego Rynku miasta lokacyjnego Kalisza w obrębie działki ewidencyjnej nr 143 – obręb 025 Śródmieście. Obiekt odkryty w trakcie prowadzonych w latach 2016-2017 badań archeologicznych na obszarze Głównego Rynku. W obrębie obiektu stwierdzono fragmenty drewnianych elementów XVI-wiecznych instalacji wodociągowych oraz murowane z cegły pełnej ceramicznej fragmenty okrągłej cembrowiny zbiornika wodnego datowane na XVIII stulecie. Stanowisko o dużej wartości historycznej i naukowej.

5.6.2. Zestawienie stanowisk zewidencjonowanych na terenie miasta Kalisza

Dotychczas podstawową i wiodącą metodą ewidencjonowania stanowisk archeologicznych jest ogólnopolski program badawczo – konserwatorski Archeologiczne Zdjęcie Polski (AZP). Systematyzuje on istniejący zasób wiedzy o rozpoznaniu archeologicznym terenu, poprzez obserwację archeologiczną terenu oraz uwzględnianie informacji zawartych w zbiorach archiwalnych, zbiorach muzealnych, instytucjach i publikacjach. Zbiór dokumentacji AZP, reprezentujący ewidencję zasobów archeologicznych, jest otwarty i ciągle uzupełniany w procesie archeologicznego rozpoznania terenu. Do zbioru włączane są wszelkie informacje o wszystkich sukcesywnie odkrywanych reliktach przeszłości niezależnie od charakteru badań, a także wszystkie bieżące informacje weryfikujące lub uzupełniające dotychczasowe zebrane dane. W ten sposób dokumentacja stanowisk archeologicznych utworzona metodą AZP może być źródłem najbardziej aktualnej wiedzy o terenie i zabytkach archeologicznych. Należy zauważyć, że podstawowa prospekcja terenowa obszaru Kalisza była wykonana stosunkowo dawno: obszary AZP 66-38, 67-38 w 1983 r. i obszary AZP 67-39, 66-39 w 1995 r., których baza źródłowa została ostatnio powiększona o kolejne odkrycia archeologiczne. W związku z tym zaistniała potrzeba wykonania chociażby w wybranych fragmentach miasta weryfikacji terenowej. W wyniku podjętych badań określono stan zachowania znanych już stanowisk archeologicznych oraz odkryto nowe.

Główną oś hydrograficzną Kalisza stanowi rzeka Proсна i jej prawobrzeżny dopływ Swędrnia. Terasy rzek stanowiły niezwykle przydatne rejony dla osadnictwa pradziejowego i wczesnośredniowiecznego. Na obszarach wysoczyzn występuje mniej pradziejowych stanowisk archeologicznych, przy czym zawsze w pobliskim sąsiedztwie cieków lub ich dolin. Osadnictwem pradziejowym objęta była głównie krawędź doliny Proсны oraz małe doliny, przy czym uwzględniając chronologię trwało ono nieprzerwanie na tym obszarze od paleolitu, poprzez neolit i epokę brązu aż do średniowiecza włącznie. W Kaliszu zarejestrowano kilka głównych skupisk stanowisk archeologicznych o dużej wartości poznawczej (Stare Miasto, Zawodzie, Śródmieście, Piwonice, Tynec, Rajsków). Pozostałe fragmenty miasta charakteryzują się mniejszą ich liczbą. Uwagę zwracają ślady najstarszego osadnictwa paleolitycznego, występujące na stanowiskach wielokulturowych głównie z materiałem należącym do kultury pomorskiej i z okresu wpływów rzymskich na południowych terasach rzek. Osadnictwo kultury łużyckiej i pomorskiej występujące w połączeniu z materiałami kultury przeworskiej i wczesnośredniowiecznymi, koncentruje się głównie na piaszczystych łąkach. W okresie wczesnego średniowiecza zajmowane są nie tylko rejony dolin rzecznych, ale i tereny wysoczyzny. W tym czasie kształtuje się obecny układ przestrzenny miasta.

Tylko niewielka liczba stanowisk archeologicznych została objęta pracami wykopaliskowymi. Stanowiska archeologiczne nie wpisane indywidualnie do rejestru zabytków, ujawnione głównie podczas badań AZP, stanowią podstawową i najliczniejszą grupę, która składa się na archeologiczne dziedzictwo kulturowe. Najlepiej zachowane są stanowiska archeologiczne położone na nieużytkach, terenach niezabudowanych oraz terenach zalesionych.

W ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wszystkie zabytki archeologiczne – bez względu na stan zachowania podlegają ochronie i opiece. Aktualnie zagrożeniem dla stanowisk archeologicznych są inwestycje budowlane i przemysłowe, nielegalna eksploatacja kruszywa. Istotne zagrożenie dla zachowania substancji zabytkowej stanowisk archeologicznych zlokalizowanych w obrębie pól uprawnych stanowi głęboka orka. Niektóre zagrożenia pojawiły się w ciągu ostatnich lat, jak na przykład działalność tzw. poszukiwaczy skarbów z wykrywaczami metali, których rozmiarów szkód w substancji zabytkowej nie sposób jeszcze ocenić. Działalność ta szczególnie zagraża cmentarzyskom i obiektom militarnym (bunkry, pola bitew) zlokalizowanych na terenie Kalisza. Wiele zagrożeń wynika z rozwoju gospodarczego, wiążącego się z użyciem ciężkiego sprzętu w rolnictwie, rozwojem budownictwa na obrzeżach miasta, budową dróg. A zatem podstawowym zagrożeniem dla stanowisk archeologicznych oraz nawarstwień kulturowych są wszelkie inwestycje związane z zabudowaniem i zagospodarowaniem terenu, które wymagają prowadzenia prac ziemno-budowlanych. Wysoki stopień zurbanizowania Kalisza wraz z jego historycznym układem urbanistycznym

i relikdami archeologicznymi (wpisane do rejestru zabytków), nakazuje szczególną ochronę pradziejowych, średniowiecznych i nowożytnych nawarstwień kulturowych w jego obrębie.

Aby zapobiec zniszczeniu stanowisk archeologicznych, prace ziemne prowadzone w strefie ochrony stanowisk archeologicznych wymagają prowadzenia prac archeologicznych w zakresie uzgodnionym z Wielkopolskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków. Jest to szczególnie ważne podczas takich inwestycji jak budowa obwodnic, dróg, zbiorników retencyjnych, miejsc pobierania kruszywa, gdyż inwestycje te z uwagi na szeroko płaszczyznowy charakter prac ziemnych, w bezpowrotny sposób niszczą obiekty archeologiczne.

Przebudowa układów urbanistycznych prowadzi często do naruszenia średniowiecznych i nowożytnych nawarstwień kulturowych. W związku z tym wszystkie prace ziemne wymagają jednoczesnego prowadzenia badań archeologicznych. Wyniki badań często stanowią jedyną dokumentację następujących po sobie epizodów osadniczych na tym terenie. Pozwalają skorygować, uszczegółowić i potwierdzić dane ze źródeł pisanych. Pozyskany w trakcie badań materiał ruchomy umożliwia uzupełnienie danych o kulturze materialnej mieszkańców.

W 2013 r. wykonano ewidencję zabytków archeologicznych dla miasta Kalisza w formie kart ewidencji zabytków nieruchomych, którą należy na bieżąco uzupełniać o nowe dane o wszystkich sukcesywnie odkrywanych reliktach przeszłości, niezależnie od charakteru badań, oraz na podstawie uzyskiwanych wyników badań weryfikacyjnych AZP.

Na podstawie opracowanej dokumentacji sporządzono archeologiczną mapę dziedzictwa kulturowego Kalisza z naniesioną lokalizacją obiektów i obszarów chronionych oraz stref ochrony stanowisk archeologicznych. Mapa ta winna być systematycznie uaktualniana. Ze względu na to, że na terenie miasta Kalisza tak bogatym w zabytki archeologiczne znajduje się tylko kilka stanowisk wpisanych do rejestru zabytków, konieczne jest przystąpienie do sporządzenia elektronicznej, systematycznie aktualizowanej bazy informacji o stanowiskach archeologicznych wytypowanych do wpisania do rejestru zabytków; prace te winny być prowadzone w ścisłej współpracy z Wojewódzkim Urzędem Ochrony Zabytków w Poznaniu.

Tabela nr 1. Zestawienie tabelaryczne zasobów archeologicznego dziedzictwa kulturowego z terenu miasta Kalisza w podziale na funkcje

FUNKCJA STANOWISKA	ILOŚĆ	WPIS DO REJESTRU ZABYTKÓW
grodziska	2	2
osady i ślady osadnicze	223	2
cmentarzyska	13	1
zamek	1	1
inne	1	1
RAZEM	240	6

* na podstawie Gminnej ewidencji zabytków miasta Kalisza – zabytki archeologiczne

Wyżej wymienione stanowiska położone są w dzielnicach miasta: Dobrzec, Korczak, Lis, Majków, Ogrody, Piwonice, Rajsków, Tyniec, Sulisławice, Zagorzynek, Zawodzie, a także w Śródmieściu, na terenie miasta lokacyjnego. Stanowiska te reprezentują m. in. kultury: trzciniecką, pucharów lejkowatych, ceramiki sznurowej, lużycką, pomorską, przeworską, z wczesnego i późnego średniowiecza.

Badania archeologiczne prowadzone na terenie miasta Kalisza w ostatnich latach poprzedzające inwestycje:

- Badania archeologiczne przy przebudowie lewostronnego wału przeciwpowodziowego Kanału Bernardyńskiego i prawostronnego wału przeciwpowodziowego głównego koryta Proсны w Parku Miejskim w Kaliszu (2020 r.).
- Badania archeologiczne przy budowie sieci gazowej n/c w miejscowości Kalisz – Park Miejski, gm. Kalisz, pow. Kalisz, woj. wielkopolskie, na działkach ewid. nr 5/1, 5/2, 6/1, 6/2 (obręb 0034 Śródmieście I), stan. 1, AZP 6-39/165, (2021 r.).

- Badania archeologiczne prowadzone w związku z realizacją rewitalizacji Parku Miejskiego w Kaliszu. pn. Noce i Dnie – rewaloryzacja zabytkowego Parku Miejskiego na terenie dz. nr 5/1, 5/2, 6/1 obręb 034 Śródmieście I, 109/3 obręb 035 Śródmieście II, w miejscowości Kalisz, gm. Kalisz, pow. Kalisz woj. wielkopolskie, stan. 1, AZP 66-39/165, (2023 r.).
- Badania archeologiczne prowadzone w związku z realizacją rewitalizacji Parku Miejskiego w Kaliszu proj. pn. Noce i Dnie – rewaloryzacja zabytkowego Parku Miejskiego w Kaliszu” – II etap obejmujący zakresem przebudowę i rozbudowę istniejącego placu zabaw w Kaliszu na terenie dz. nr 5/1, 6/1 obręb 034 Śródmieście I, gm. Kalisz, pow. Kalisz woj. wielkopolskie, stan. 1, AZP 66-39/165, 2024 r.
- Badania archeologiczne prowadzone w związku z budową sieci ciepłej w Parku Miejskim w Kaliszu – Spinka Sieciowa (etap I od ul. Jasnej do komory, etap II od komory do ul. Łaziennej) pow. kaliski, woj. wielkopolskie (nr dz. 14 (obręb Śródmieście 026B) oraz 109/3, 107, 105/1,102/2,103, 96/1 (obręb Śródmieście II) – Spinka Sieciowa, pow. kaliski, woj. wielkopolskie. Udokumentowano warstwy zasypiskowe po zburzeniu Kalisza w 1914 r.
- Badania archeologiczne związane z zagospodarowaniem cmentarza komunalnego w Kaliszu, ul. Poznańska 177, 175a,175, 173 na dz. ewid. nr 4/1, 5/3, 5/5, 6/1, 5/6, 7/3 obręb 0126, gm. Kalisz, pow. Kalisz, woj. wielkopolskie, stan. 15, AZP 66-38/123 , I etap, 2021 .Odkryto 64 obiekty (groby ciałopalne, budowlę gospodarczą, ognisko, jamy o różnej funkcji i przeznaczeniu, jamy po słupach, okop).
- Badania archeologiczne ratownicze w obrębie kwater grzebalnych nr 70 i 71 wytyczonych w nowej części Cmentarza komunalnego, II etap badań, 2022 r.
- Badania archeologiczne przy budowie i przebudowie sieci gazowej ś/c wraz z przyłączami gazu w miejscowości Kalisz, ul. Zawodzie, Bolesława Pobożnego, Zapiecek, Bolesława Chrobrego, gm. Kalisz, pow. Kalisz, woj. wielkopolskie. W trakcie prac odkryto nawarstwienia wczesnośredniowieczne i jeden pochówek szkieletowy, materiał zabytkowy stanowiły liczne fragmenty ceramiki naczyniowej i kości zwierzęce.
- Badania archeologiczne przy budowie systemu instalacji fotowoltaicznej o mocy 49,8 kW składającej się z 120 szt. paneli fotowoltaicznych o mocy 0,415 kW każda montowanych na konstrukcji metalowej wbitej w grunt w Kaliszu, ul. B. Pobożnego, dz. nr 18, 19/15 (obręb 0064 Rypinek), gm. Kalisz, pow. Kalisz, woj. wielkopolski, stan. 2 AZP 66-39/102 . Udokumentowano 8 obiektów jamowych wczesnośredniowiecznych, fragmenty ceramiki naczyniowej, kości zwierzęce, przedmioty metalowe, badania 2024 r.
- Badania archeologiczne prowadzone w związku z remontem i przebudową Ukraińskiego Cmentarza Wojskowego przy ul. 29 Pułku Piechoty 31 na terenie dz. ewid. nr 86 (obręb 0151 Szczypiorno) w m. Kalisz, gm. Kalisz, pow. Kalisz woj. wielkopolskie, AZP 67-38. brak pozostałości po pochówkach szkieletowych, wynik negatywny, nieliczne przedmioty metalowe i gumowe, 2023 r.
- Archeologiczne badania ratownicze podczas wykonywania zadania: Mury średniowiecznego Kalisza – realizacja piastowskich fortyfikacji obronnych miasta lokacyjnego – relikty zamku kazimierzowskiego, na terenie dz. nr 73/2, 74/1 (obręb 0025 Śródmieście I) w Kaliszu, Plac Św. Jana Pawła II, ul. Grodzka 1 (AZP 66-39), 2024 r.
- Fundamenty zamku – mury wewnętrzne skrzydła zachodniego i częściowo południowego XIII-XIX w. Późne średniowiecze – okres nowożytny.

5.7. Dziedzictwo niematerialne

Dziedzictwo niematerialne miasta Kalisza obejmuje tradycje, zwyczaje, wydarzenia, umiejętności oraz praktyki kulturowe przekazywane z pokolenia na pokolenie, stanowiące ważny element tożsamości lokalnej społeczności. Tworzą je zarówno dawne obrzędy i tradycje religijne, jak i lokalne legendy, pamięć historyczna, działalność artystyczna oraz wydarzenia kulturalne związane z historią i wielokulturowym charakterem miasta. Dziedzictwo niematerialne Kalisza odzwierciedla wielowiekową ciągłość życia społecznego oraz przywiązanie mieszkańców do lokalnej historii i tradycji.

Ochrona i upowszechnianie dziedzictwa niematerialnego stanowi ważne zadanie samorządu gminnego, gdyż sprzyja wzmocnieniu tożsamości mieszkańców, integracji społecznej oraz zachowaniu ciągłości kulturowej regionu.

• Zwyczaje i tradycje

Zwyczaje i tradycje Kalisza związane są przede wszystkim z wielowiekową historią miasta, jego religijnym charakterem oraz lokalną tożsamością mieszkańców. Szczególne znaczenie mają tradycje religijne skupione wokół Sanktuarium św. Józefa, będącego jednym z najważniejszych ośrodków kultu św. Józefa w Polsce. Od wielu lat organizowane są tu uroczystości odpustowe, pielgrzymki oraz nabożeństwa związane z kultem Świętej Rodziny i opiekuna rodzin.

Istotnym elementem lokalnej tradycji są także obchody świąt religijnych i patriotycznych odbywające się w przestrzeni historycznego centrum miasta, m.in. procesje Bożego Ciała, uroczystości Wszystkich Świętych czy wydarzenia upamiętniające ważne rocznice historyczne. Wieloletnią tradycję posiada również pielęgnowanie pamięci o legionistach internowanych w Szczypiornie podczas I wojny światowej, co stanowi ważny element lokalnej tożsamości historycznej.

W dziedzictwie niematerialnym Kalisza istotne miejsce zajmują także lokalne legendy i podania związane z historią miasta, m.in. opowieści o baszcie „Dorotce”, podziemiach kaliskich czy średniowiecznym grodzie na Zawodziu. Tradycje te są przekazywane kolejnym pokoleniom mieszkańców i stanowią ważny element budowania więzi z historią miasta.

Tradycja miasta o najstarszej metryce pisanej na ziemiach polskich – tradycja miasta o najstarszej metryce pisanej opiera się na historycznym znaczeniu jako miejscowości wymienionej w II wieku n.e. w dziele greckiego geografii Klaudiusza Ptolemeusza. Kalisz jako miejsce o tak długiej, udokumentowanej historii, stał się ośrodkiem wielokulturowym, w którym przeplatały się wpływy różnych kultur, narodowości i religii.

Tradycje religijne i pielgrzymkowe związane z kultem św. Józefa Kaliskiego – według tradycji początki Sanktuarium Świętego Józefa w Kaliszu sięgają 1670 r., kiedy mieszkaniec majątku Szulec, w podzięce za cudowne uzdrowienie za sprawą św. Józefa, ufundował obraz Świętej Rodziny przedstawiający Matkę Boską i św. Józefa z małym Jezusem i ofiarował go Kolegiacie Najświętszej Maryi Panny, jednej z najważniejszych świątyń kaliskich.

Intensywny rozwój kultu Świętego Józefa przypadł na drugą połowę XVII i na cały XVIII wiek. W 1770 r. obraz uznano za „cudowny”, a świątynia zyskała sławę jako Sanktuarium św. Józefa. W 1783 r. kopia obrazu została koronowana przez Piusa VI, natomiast koronacja oryginalnego wizerunku miała miejsce w 1796 r.

W 1978 r. papież Paweł VI podniósł kaliską kolegiatę pw. Wniebowzięcia NMP do godności Bazyliki mniejszej. 4 czerwca 1998 r. biskup kaliski S. Napierała, ogłosił, że ze Stolicy Apostolskiej otrzymał dokument potwierdzający, że Święty Józef, małżonek Maryi jest opiekunem Miasta Kalisza.

Z kaliską kolegiatą związana jest historia najstarszej pielgrzymki do sanktuarium maryjnego na Jasnej Górze, sięgająca 1637 r. Tradycja pielgrzymowania, przetrwała do czasów współczesnych. O jej wyjątkowym charakterze świadczy fakt, że pątnicy z Kalisza, jako jedni z niewielu, pieszo pokonują drogę tam i z powrotem.

Do Sanktuarium św. Józefa przybywają ogólnopolskie pielgrzymki. Najstarszą i najstynniejszą pielgrzymką do św. Józefa jest Pielgrzymka księży – byłych Więźniów Obozu Koncentracyjnego w Dachau

dziękujących za cudowne ocalenie – 29 kwietnia 1945 r., za „wstawiennictwem” św. Józefa miało miejsce wyzwolenie, KL „Dachau”. 29 kwietnia ustanowiony został Dzień Męczeństwa Duchowieństwa Polskiego w czasie II wojny światowej. W 1970 r. w podziemiach kolegiaty ufundowana została przez ocalałych kapłanów, kaplica „Męczeństwa i Wdzięczności”.

Nieprzerwanie od 1 maja 1993 r. obywa się Ogólnopolska Pielgrzymka Robotników i Pracodawców.

Tradycja wielkanocnej Straży Rzymskiej tzw. Turków przy Grobie Pańskim w kościele św. Mikołaja – tradycja wystawiania straży nazywanej Strażą Rzymską lub „Turkami” czuwającej przy Grobie Pańskim w kościele św. Mikołaja liczy ponad 150 lat. To najstarsza taka straż w regionie, a jej tradycje przekazywane są z pokolenia na pokolenie. Założona została przy Parafii św. Mikołaja w 1867 r. z inicjatywy kaliskich rzemieślników.

Historyczne stroje nawiązują do rzymskich legionistów oraz gwardii papieskiej, składają się z pancerzy, hełmów z pióropuszem oraz halabard. Warta honorowa zwana Turkami wystawiana jest w okresie Triduum Paschalnego. Rozpoczyna się w Wielki Piątek po wieczornej liturgii i przeniesieniu Najświętszego Sakramentu do Grobu Pańskiego, trwa nieprzerwanie przez Wielką Sobotę do mszy Rezurekcyjnej Niedzieli Wielkanocnej. Widowiskowym elementem Rezurekcji jest symboliczne „padanie na twarz” Turków w momencie ogłoszenia Zmartwychwstania Pańskiego, straż bierze udział w procesji rezurekcyjnej.

Kaliska Straż Rzymska uczestniczy także w procesjach Bożego Ciała odbywających się ulicami miasta. Jej członkowie straży brali też udział w Misterium Męki Pańskiej przygotowywanym przez Centrum Kultury i Sztuki w Kaliszu.

Służba w Straży Rzymskiej jest dobrowolna i ma charakter społeczny, przynależność do Turków pozostaje zaszczytem i przechodzi z ojca na syna.

Tradycje budowy fortepianów i pianin – od pocz. XIX w. w Kaliszu rozwijał się przemysł fortepianowy. Na przeł. XIX/XX w. miasto stało centrum produkcji tych instrumentów. W gronie znaczących producentów byli: Georg Lindemann, Fryderyk Hintz, Teodor Betting, bracia Fibiger. Gustaw Arnold Fibiger konstruktor fortepianów w 1878 r. założył pod swoim nazwiskiem wytwórnię Forte pianów i Pianin, która wkrótce stała się największą fabryką fortepianów nie tylko w Kaliszu, ale także w całym Królestwie Polskim. Forte piany G. A. Fibigera zdobywały liczne medale na wystawach m.in. w Warszawie, Paryżu, Londynie, Rostowie n. Donem, Wilnie, Poznaniu. Po śmierci ojca (1915 r.) jego dzieło kontynuował Gustaw Arnold Fibiger II, następnie wnuk – Gustaw Arnold Fibiger III. W 1945 r. fabryka została upaństwowiona i nosiła nawę „Calisia” Gustaw Arnold III został jej dyrektorem, a od 1953 r. głównym konstruktorem fabryki. W 1954 r. był inicjatorem powstania w Kaliszu Technikum Budowy Forte pianów, które działa do dziś. Szkoła Nosi imię założyciela i jest jedyną taką szkołą w Polsce i jedną z dwóch w Europie. Kształci specjalistów w specjalnościach: budowa forte pianów i pianin oraz stroiciela instrumentów muzycznych. Wokół Kalisza działają zakłady rzemieślnicze zajmujące się naprawą i renowacją pianin i forte pianów. Zespół dawnej fabryki przy ul. F. Chopina został w 2019 r. zrewitalizowany przez Grupę Antczak w jako kompleks hotelowo-biurowo-kulturalny pod nazwą Calisia One. Tradycje związane historią przemysłu forte pianowego, rodziną Fibigerów są pielęgnowane w edukacji, kolekcjach i narracjach miejskich – jako ważny zasób niematerialny (wiedza, terminologia, techniki, stroicielstwo).

• Zwyczaje i dziedzictwo kulinarne

Andruty kaliskie – żywa tradycja kulinarna. Wielokulturowe tradycje miasta odgrywają znaczącą rolę w historii andruta kaliskiego. Wiele wskazuje na to, że andrut powstał jako produkt międzykulturowy – świadectwo przenikających się zwyczajów kulinarnych, a nade wszystko obyczajowych różnych grup narodowościowych i religijnych.

Nazwa andrutów nawiązuje do niemieckich anblatt'ów, pewnego rodzaju opłatków. Ciasto na andruty robione jest z czterech składników: wody, mąki, oleju rzepakowego i szczypty cukru. Do wypieku używane są specjalne ręczne maszynki nazywane andrucarkami lub żelazkami.

Cieniutkie, okrągłe opłatki są nieodłącznie związane z Parkiem Miejskim, w którym w XIX w. Kaliszanie całymi rodzinami spędzali czas wolny, szczególnie niedziele i święta. Pojawiły się tam stragany i kioski, w których sprzedawano napoje i andruty. Andruty kaliskie stały się atrakcją i wizytówką parku.

Andruty są nieprzerwanie wypiekane – w 2005 r. zostały wpisane na listę produktów tradycyjnych regionanych mają unijną ochronę PGI/ChOG (rozporządzenie KE nr 326/2009). Są też jednym z bohaterów Szlaku Kulinarneho „Kaliskie Smaki”.

• Wybitne osoby związane z Kaliszem

Na przestrzeni wieków Kalisz był miejscem związanym z działalnością wielu wybitnych postaci życia społecznego, naukowego, artystycznego i politycznego. Do najbardziej znanych mieszkańców oraz osób związanych z miastem należą m.in.:

Ludzie kultury:

- Wojciech Bogusławski – uznawany za ojca polskiego teatru narodowego, ważna postać tradycji scenicznej miasta, patron kaliskiego teatru,
- Adam Asnyk – Kaliszanie, najwybitniejszy polski poeta pozytywizmu, eseista, dramaturg i publicysta, urodzony w Kaliszu; patron I LO i kluczowy symbol tożsamości miasta,
- Maria Konopnicka – polska poetka i nowelistka okresu pozytywizmu, krytyczka literacka, tłumaczka i publicystka związana z Kaliszem, debiutowała w „Kaliszanie”,
- Maria Dąbrowska – wybitna polska powieściopisarka, eseistka, tłumaczka, urodzona w podkaliskim Russowie (ob. oddział MOZK), autorka „Nocy i dni”, gdzie uwieczniła Kalisz jako Kaliniec, silnie związana z Kaliszem,
- Tadeusz Kulisiewicz – Kaliszanie, jeden z najwybitniejszych polskich grafików XX w.,
- Jan Tarasin – Kaliszanie, wybitny malarz, grafik, rysownik, fotograf, pedagog, profesor i rektor ASP w Warszawie,
- Alina Szapocznikow – Kaliszanka, wybitna polska rzeźbiarka i graficzka,
- Jan Ptaszyn Wróblewski – Kaliszanie, wybitny muzyk jazzowy, kompozytor, aranżer i dyrygent, dziennikarz i krytyk muzyczny,
- Stefan Szolc-Rogoziński – Kaliszanie, podróżnik i odkrywca, pierwszy polski badacz Kamerunu.

Politycy:

- Stanisław Wojciechowski – prezydent RP (1922-1926), urodzony w Kaliszu; jedna z najwybitniejszych postaci II RP związanych z miastem.

Duchowni:

- Stanisław Karnkowski – arcybiskup gnieźnieński i prymas Polski (od 1581 r.) sekretarz królewski, inicjator sprowadzenia do Kalisza oo. Jezuitów, oraz fundator kościoła i kolegium jezuickiego,
- Juliusz Bursche – Kaliszanie, biskup Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego, ważna postać wielokulturowego dziedzictwa miasta.

W historii miasta ważne miejsce zajmują także duchowni, społecznicy, przedsiębiorcy i przedstawiciele kultury, którzy przyczynili się do rozwoju Kalisza i budowania jego znaczenia w regionie.

• Gwara

Gwara i lokalne słownictwo stanowią element niematerialnego dziedzictwa Kalisz, będąc świadectwem historycznych i kulturowych wpływów charakterystycznych dla południowej Wielkopolski. Mowa mieszkańców Kalisza kształtowała się pod wpływem gwary wielkopolskiej, ale również języka miejskiego, handlowego oraz kontaktów z ludnością napływową. Współcześnie wiele dawnych wyrażań zanika, jednak część regionalizmów nadal funkcjonuje w języku potocznym mieszkańców.

Do charakterystycznych określeń używanych w Kaliszu i regionie należą m.in. „gzika” lub „gzcicka” – określenie twarogu ze śmietaną i dodatkami, „sznoka z glancem” oznaczająca drożdżówkę z lukrem, „tytka” jako papierowa torba, „szagówki” w odniesieniu do kopytek czy „kربول” oznaczający dynię. Spotykane były również określenia takie jak „smyrać” („łaskotać”, „muskać”), „mudzić” („marudzić”, „tracić czas”) czy „gwiazdor” jako nazwa postaci przynoszącej prezenty świąteczne.

Charakterystycznym elementem lokalnej kultury językowej były także specyficzne zwroty grzecznościowe i sposób komunikacji mieszkańców. W starszym pokoleniu popularne było zwracanie się do rozmówców słowem „kochana” lub „kochany”, nawet w codziennych sytuacjach i wobec osób obcych. Zachowane regionalizmy oraz dawne wyrażenia dokumentowane są obecnie głównie w opracowaniach regionalnych, publikacjach historycznych i przekazach mieszkańców, stanowiąc ważny element lokalnej tożsamości kulturowej.

• Kultura

Kalisz należy do ważniejszych ośrodków życia kulturalnego południowej Wielkopolski. Wielowiekowe tradycje miasta, bogate dziedzictwo historyczne oraz działalność licznych instytucji kultury sprawiają, że Kalisz pełni funkcję ponadlokalnego centrum wydarzeń artystycznych, muzycznych, teatralnych i edukacyjnych. Istotną rolę odgrywają zarówno miejskie instytucje kultury, jak i jednostki prowadzone przez Samorząd Województwa Wielkopolskiego.

Do najważniejszych instytucji kultury działających na terenie miasta należy Filharmonia Kaliska – instytucja artystyczna miasta Kalisza prowadząca działalność koncertową i edukacyjną o zasięgu regionalnym i ogólnopolskim. Ważnym ośrodkiem życia teatralnego jest również Teatr im. Wojciecha Bogusławskiego, będący instytucją kultury Województwa Wielkopolskiego i organizatorem najstarszego festiwalu teatralnego w Polsce – Kaliskich Spotkań Teatralnych.

Istotne znaczenie dla działalności artystycznej i edukacyjnej miasta posiada także Centrum Kultury i Sztuki – instytucja kultury Województwa Wielkopolskiego organizująca koncerty, wystawy, festiwale, warsztaty i wydarzenia interdyscyplinarne. Ważną rolę w ochronie dziedzictwa historycznego regionu pełni Muzeum Okręgowe Ziemi Kaliskiej wraz z oddziałami, Rezerwat Archeologiczny Zawodzie, Dworek Marii Dąbrowskiej w Russowie.

Ważne miejsce w życiu kulturalnym miasta zajmuje także Miejska Biblioteka Publiczna im. Adama Asnyka w Kaliszu prowadząca działalność edukacyjną, literacką i regionalną, a także Galeria Sztuki im. Jana Tarasina, prezentująca sztukę współczesną oraz organizująca wystawy i działania promujące twórczość artystyczną. Działalność wystawienniczą i edukacyjną prowadzi również Ośrodek Kultury Plastycznej „Wieża Ciśnień” oraz Uniwersytecka Galeria Sztuki.

Istotnym elementem życia kulturalnego Kalisza są liczne wydarzenia i festiwale o charakterze regionalnym, ogólnopolskim i międzynarodowym. Do najważniejszych należą Kaliskie Spotkania Teatralne, Międzynarodowy Festiwal Pianistów Jazzowych, festiwal muzyczny „Gramy nad Prosną”, Międzynarodowy Festiwal Artystycznych Działań Ulicznych La Strada, Ogólnopolski Festiwal Zespołów Muzyki Dawnej „Schola Cantorum”, Diecezjalny Przegląd Piosenki Religijnej „Sacrosong”, Wielkopolskie Spotkania Chóralne „Carmen Sacrum Festival”, Ogólnopolski Festiwal Trębaczy, Festiwal Pieśni i Piosenki Żydowskiej „Shalom” oraz Open Air Gala, Święto rzeki Prosnicy, kolejne edycje Europejskich Dni Dziedzictwa oraz Nocy Muzeów. Organizowane wydarzenia wpływają na promocję miasta, rozwój życia artystycznego oraz integrację społeczności lokalnej.

• Turystyka

Kalisz pełni funkcję ważnego ośrodka turystycznego południowej Wielkopolski, przyciągając odwiedzających bogatym dziedzictwem historycznym, zabytkami oraz ofertą kulturalną i rekreacyjną. Szczególne znaczenie dla rozwoju turystyki mają walory historyczne miasta, związane z jego ponadtyśiącletnią historią oraz uznawaniem Kalisza za jedno z najstarszych miast w Polsce.

Do najważniejszych atrakcji turystycznych należą historyczne centrum miasta z Głównym Rynkiem i ratuszem (ekspozycja multimedialna oraz wieża z platforma widokową), Katedra św. Mikołaja, Bazylika kolegiacka Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny (Narodowe Sanktuarium św. Józefa) ze Skarbem Sanktuarium, kościół franciszkanów pw. św. Stanisława, pojezuicki kościół św. Wojciecha i św. Stanisława, fragmenty zachowanych murów miejskich z basztą Dorotką (Centrum Baśni i Legend Kaliskich), a także Rezerwat Archeologiczny Kalisz-Zawodzie prezentujący relikty wczesnośredniowiecznego grodu książęcego.

Ważnymi elementami krajobrazu turystycznego miasta są również Park Miejski z Teatrem im. W. Bogusławskiego, Kanały Bernardyński i Rypinkowski, zabytkowe kościoły, historyczne cmentarze oraz liczne obiekty związane z dziedzictwem wielokulturowym Kalisza.

Istotną rolę w ruchu turystycznym odgrywa także oferta kulturalna miasta, obejmująca działalność instytucji kultury, muzeów, galerii oraz organizowane cyklicznie festiwale i wydarzenia artystyczne o zasięgu ogólnopolskim i międzynarodowym. Rozwojowi turystyki sprzyjają również szlaki piesze i rowerowe, tereny rekreacyjne w dolinie Prozny oraz baza noclegowa i gastronomiczna.

Kalisz stanowi także ważny punkt na mapie turystyki pielgrzymkowej, przede wszystkim dzięki kultowi św. Józefa oraz działalności Narodowego Sanktuarium św. Józefa, odwiedzanego corocznie przez pielgrzymów z różnych części kraju.

5.7.1. Zabytki w zbiorach muzealnych i innych

Zbiory muzealne i historyczne zgromadzone na terenie Kalisz stanowią ważny element ochrony i dokumentowania dziedzictwa kulturowego miasta oraz regionu. Obejmują one zarówno zabytki ruchome, jak i eksponaty związane z historią, archeologią, sztuką oraz życiem społecznym Kalisza na przestrzeni wieków.

Na terenie Kalisza funkcjonuje Muzeum Okręgowe Ziemi Kaliskiej z siedzibą przy ul. Tadeusza Kościuszki 12, będące instytucją kultury Samorządu Województwa Wielkopolskiego. To jedno z najstarszych muzeów regionalnych w Polsce. Muzeum gromadzi, opracowuje oraz udostępnia bogate zbiory związane z historią, archeologią, sztuką i kulturą regionu kaliskiego, pełniąc istotną rolę w ochronie dziedzictwa kulturowego miasta i okolic. Oprócz ekspozycji stałej i wystaw czasowych, placówka prowadzi również działalność edukacyjną, wystawienniczą i popularyzatorską.

W strukturze muzeum funkcjonuje także Oddział Rezerwat Archeologiczny Kalisz-Zawodzie przy ul. Bolesława Pobożnego 101, prezentujący relikty wczesnośredniowiecznego grodu książęcego. Oddziałem Muzeum jest również Dworek Marii Dąbrowskiej w Russowie. Do 2023 r. jako Oddział Muzeum działało Centrum Rysunku i Grafiki im. Tadeusza Kulisiewicza przy ul. Kolegiальной 4. W 2024 r. pracownia jednego z najwybitniejszych rysowników i grafików polskich przeniesiona została do gmachu Muzeum, gdzie w ramach stałej ekspozycji znajduje się Sala Tadeusza Kulisiewicza.

Poza zbiorami muzealnymi znajdującymi się pod opieką Muzeum Okręgowego Ziemi Kaliskiej, na terenie miasta funkcjonują również inne ekspozycje o charakterze historycznym i muzealnym, prowadzone przez instytucje kultury, związki wyznaniowe, fundacje oraz stowarzyszenia.

Wystawa w Skarbcu Sanktuarium św. Józefa mieści się w bazylice kolegiackiej pw. Wniebowzięcia NMP (Narodowe Sanktuarium św. Józefa) przy pl. św. Józefa 7.

Ważnym miejscem na mapie lokalnych inicjatyw muzealnych jest również Muzeum im. G. J. Osiakowskich prowadzone przez Fundację Króla Salomona, mieszczące się w kamienicy przy ul. Garbarskiej 2.

Ponadto na terenie parku pałacowego w Szczypiornie, przy ul. Gościnniej, funkcjonuje Izba Muzealna linii obronnej Przedmoście Kalisz prowadzona przez Fundację „Walkiria”, zlokalizowana w schronie bojowym nr 4 i poświęcona historii umocnień obronnych oraz wydarzeń militarnych związanych z regionem.

Miasto Kalisz nie prowadzi miejskiej jednostki posiadającej status muzeum w rozumieniu ustawy z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach. Koncertuje się na innych działaniach służących popularyzacji i upowszechnianiu wiedzy o historii i zabytkach miasta.

Od czerwca 2020 r. we wnętrzu ratusza na Głównym Rynku 20 (piwnice, korytarz na III piętrze, wieża wraz z tarasem widokowym) dostępna jest ekspozycja multimedialna poświęcona dziedzictwu historyczno-kulturowemu Kalisza i regionu. Nie jest wystawą muzealną, nie ma tu muzealnych artefaktów. Nowoczesna ekspozycja prowadzi zwiedzających przez wieki historii Kalisza i regionu, aż do czasów nam współczesnych, przez wyjątkowe wydarzenia, tajemnice miasta i jego zagadki, oraz umożliwia spotkanie z postaciami związanymi z jego dziejami i współczesnością. Panoramę miasta można oglądać z tarasu widokowego na wieży ratusza.

W zabytkowej baszcie „Dorotce” przy pl. Jana Pawła II 3 działa Centrum Baśni i Legend Kaliskich oraz Lokacji Miasta.

Istotną funkcję edukacyjną i dokumentacyjną pełni również od 2020 r. Filia nr 6 Miejskiej Biblioteki Publicznej im. Adama Asnyka w Kaliszu wraz z Izbą Pamięci Szczypiorna, mieszcząca się w zmodernizowanym budynku dawnej łaźni miejskiej przy ul. Wrocławskiej 189a. Placówka dokumentuje historię Szczypiorna oraz pielęgnuje pamięć o wydarzeniach i postaciach związanych z tą częścią miasta.

6. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony

Zgodnie z art. 7 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. formami ochrony zabytków są:

- wpis do rejestru zabytków;
- wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa;
- uznanie za pomnik historii;
- utworzenie parku kulturowego;
- ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Na obszarze miasta Kalisza nie występują pomniki historii i parki kulturowe, nie wpisano obiektów na Listę Skarbów Dziedzictwa, natomiast występują pozostałe formy ochrony zabytków.

6.1. Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków

Na terenie miasta Kalisza znajduje się 156 zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków, w tym 6 stanowisk archeologicznych (Tabela nr 2). Obiekty te należą do najcenniejszych elementów krajobrazu kulturowego miasta i podlegają ochronie konserwatorskiej wynikającej z przepisów ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Wszelkie działania prowadzone przy zabytkach wpisanych do rejestru wymagają uzyskania pozwolenia właściwego wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Do najważniejszych obiektów wpisanych do rejestru zabytków należy neoklasycystyczny ratusz zlokalizowany na Głównym Rynku, wzniesiony w latach 1920-1925 w miejscu dawnego gotyckiego ratusza zniszczonego podczas pożaru miasta w 1792 r. Obiekt stanowi jeden z najbardziej charakterystycznych elementów historycznego centrum Kalisza oraz symbol odbudowy miasta po zniszczeniach I wojny światowej.

Szczególną wartość zabytkową posiada również historyczny układ urbanistyczny miasta., chroniony wpisem do rejestru zabytków z 1956 r. Ochroną konserwatorską objęto także obszar Kalisza w granicach z 1957 r. oraz założenie urbanistyczne Al. Wolności, stanowiące przykład XIX-wiecznych przekształceń przestrzennych miasta. Zachowany układ ulic, placów i historycznej zabudowy odzwierciedla wielowiekowy rozwój Kalisza oraz jego znaczenie jako jednego z najstarszych ośrodków miejskich w Polsce.

Ważnym elementem dziedzictwa architektonicznego miasta są zespoły klasztorne i sakralne. Na szczególną uwagę zasługuje dawny zespół klasztorny bernardynów, obecnie jezuitów, przy ul. Stawiszyńskiej, obejmujący kościół pw. Nawiedzenia NMP, klasztor, dzwonnice oraz historyczne ogrodzenie z bramą. Cennym zabytkiem jest również zespół pojezuicki, w skład którego wchodzi kościół pw. św. Wojciecha i św. Stanisława, dawne kolegium jezuickie oraz zabudowania Korpusu Kadetów wraz z bursą i salą musztry. Status zabytków posiadają także inne historyczne zespoły klasztorne związane z działalnością franciszkanów, kanoników regularnych i reformatorów.

Wyjątkowym obiektem sakralnym jest drewniany kościół pw. św. Wojciecha na Zawodziu, wzniesiony w 1798 r. Świątynia o konstrukcji zrębowej, oszalowana sosnowymi tarcicami, położona jest w dolinie Proсны, w pobliżu relikwów wczesnośredniowiecznego grodu kaliskiego. Obiekt stanowi cenny przykład tradycyjnej architektury drewnianej oraz ważny element historycznego krajobrazu miasta.

Do szczególnie wartościowych założeń zabytkowych należy również unikatowy zespół cmentarzy przy kaliskiej Rogatce. Najstarszym z nich jest cmentarz ewangelicki, będący jednocześnie najstarszą zachowaną nekropolią w Kaliszu. Założony w 1786 r. cmentarz prawosławny jest drugim pod względem wieku, natomiast cmentarz katolicki, zwany miejskim, stanowi najstarszą zachowaną nekropolię rzymskokatolicką w mieście. Zespół ten jest wyjątkowym świadectwem wielokulturowej i wielowyznaniowej historii Kalisza.

Tabela nr 2. Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków z terenu miasta Kalisza

LP.	ADRES	OBIEKT	DATOWANIE	NUMER REJESTRU ZABYTEKÓW, DATA WPISU/
1	miasto Kalisz	układ urbanistyczny miasta lokacyjnego układ urbanistyczny miasta Kalisza w granicach z 1957 r.	XIII w. - poł. XX w.	[33/A] 28.02.1956 (skreślenie części obszaru DOZ-OAiK-6700-310-1/12 29.11.2012-13) [38/A] 18.02.1957 (skreślenie części obszaru DOZ-OAiK-6700-310-2/12-13) 29.11.2013

2	Al. Wolności	założenie urbanistyczne Alei Wolności	1793-1806, 1817	335/A [431/A] 20.01.1981
3	Asnyka nr 54-56	kościół parafialny pw. Miłosierdzia Bożego	1977- 1993, żelbeton, modernistyczny arch. A. Fajans i J. Kuźmienko	1166/Wlkp/A 30.06.2023
4	Babina nr 1	d. budynek fabryki sukna, przebud. na budynek mieszkalny (tzw. dom Przechadzkiego)	Po 1820, arch. F. Reinstein	903/Wlkp/A 174/A [156/A] 18.07.1968
5	Babina nr 2	budynek fabryki sukna, ob. budynek mieszkalny (kamienica)	1820-30 arch. S. Szpilowski	133/A [147/A] 10.07.1968
6	Babina nr 9	budynek mieszkalny (kamienica)	ok. 1820 arch. S. Szpilowski	132/A [146/A] 10.07.1968
7	Babina nr 16	budynek mieszkalny, tzw. "koszary Godebskiego", ob. budynek handlowo-usługowy	l. 30. XIX w.	73/A [107/A] 24.02.1965
8	pl. Bogusławskiego Wojciecha nr 1	budynek teatru	1920-1936, arch. Cz. Przybylski	[424/A] 15.11.1979
9	Bogusławskiego nr 2	budynek Narodowego Banku Polskiego, BGK, ob. PWSZ	l. 1920-1924, ukończony 1930, arch. M. Lalewicz	[624/A] 16.07.1991
10	Bogusławskiego nr 2	ogrodzenie zespołu bankowego	l. 20. XX w arch. M. Lalewicz.	[624/A] 16.07.1991
11	Bolesława Pobożnego nr 103	kościół filialny pw. św. Wojciecha, Parafii św. Gotarda (drewniany)	1798, odrest. 1870	915/Wlkp/A 63/A [540/A] 22.09.1930
12	Chopina nr 9	budynek Fabryki Fortepianów i Pianin A. Fibigier, późn. „Calisia”, ob. usługowy Calisia One	1898	[617/A] 18.02.1991
13	Chopina nr 9a	budynek mieszkalny (willa), ob. restauracja	1898 ?	[617/A] 18.02.1991
14	Częstochowska nr 51	kościół parafialny pw. św. Gotarda	1909 -1933	916/Wlkp/A 09.12.2013
15	Częstochowska nr 51	ogrodzenie ze stacjami drogi krzyżowej oraz schody przy kościele par. pw. św. Gotarda	1. poł. XX w.	916/Wlkp/A 09.12.2013
16	Częstochowska nr 125	budynek mieszkalny (drewniana chałupa)	4. ćw. XIX w.	323/A [425/A] 20.10.1980
17	Dobrzecka nr 186	kościół par. pw. św. Michała Archanioła	1881-1886 arch. J. Chrzanowski	[441/A] 17.10.1983
18	Dobrzecka nr 193	plebania	3. ćw. XIX w./po 1900	956/Wlkp/A 30.03.2015
19	Garbarska nr 1	hotel „Wiedeński”, ob. budynek mieszkalny (kamienica)	1920-1925	[535/A] 18.10.1990
20	Główny Rynek nr 3	budynek mieszkalny (kamienica z oficyną)	2. poł. XIX w.- piwnice, 1925	[731/A] 20.09.1996
21	Główny Rynek nr 4	budynek mieszkalny (kamienica z oficyną)	1824, 1927	[628/A] 16.10.1991
22	Główny Rynek nr 20	ratusz	1920-1927 arch. S. Pajzderski	[661/A] 26.03.1993
23	Gościnną (rejon)	dworski park krajobrazowy w Szczypiornie	poł. XIX w.	[750/A] 30.06.1998
24	Gościnną nr 6-12	schron bojowy (nr 10) w zespole: Polskie umocnienia z 1939 r. Przedmoście Kalisz	1939	1040/Wlkp/A 26.01.2018
25	Gościnną nr 6-12	schron bojowy (nr 11) w zespole: Polskie umocnienia z 1939 r. Przedmoście Kalisz	1939	1040/Wlkp/A 26.01.2018
26	Górnośląska nr 1	cmentarz rzymskokatolicki tzw. miejski	zał. 1807, powiększony 1839	498/A [698/A] 16.08.1994
27	Górnośląska nr 1	mur ogrodzeniowy cmentarza z bramą	1840	498/A [698/A] 16.08.1994

28	Górnośląska nr 8	cmentarz prawosławny	zał. 1786	[729/A] 22.04.1996
29	Górnośląska nr 8	mur ogrodzeniowy cmentarza z bramą	1830., brama l. 40. XIX w.	[729/A] 22.04.1996
30	Górnośląska nr 66 a	wieża ciśnień, ob. Ośrodek Kultury Plastycznej „Wieża Ciśnień”	l.20-te XX w.	902/Wlkp/A 14.10.2013
31	Grodzka nr 1	budynek szkolny, ob. I LO im. Adama Asnyka	1820, arch. S. Szpilowski	31/A [92/A] 12.12.1964
32	Grodzka nr 11	budynek mieszkalny z oficynami (kamienica z oficynami)	2 poł. XIX w.	[739/A] 29.09.1997
33	Harcerska nr 2	cmentarz ewangelicki	„Górka Luterska” - XVII w., zał. 1790 przebud. i rozbud. l. 30 i 40-te XIX w., ok.1912	[751/A] 02.12.1998
34	Harcerska nr 2	mur ogrodzeniowy cmentarza z bramą	1. dekada XIX w., brama - 3. ćw. XIX w.	[751/A] 02.12.1998
35	pl. Jana Pawła II nr 3	d. dom kolegiacki, ob. Centrum Kultu św. Józefa wraz z domem pielgrzyma	1818-1820, arch. S.Szpilowski,	461/A [223/A] 01.02.1969
36	Jana Pawła II nr 3	dom parafialny, ob. plebania	1800, przebud. 1873, 1925, 1939-1945, ok. 2000 r.	461/A [223/A] 01.02.1969
37	Jana Pawła II nr 3	baszta obronna tzw. "Dorotka", ob. Centrum Baśni i Legend Kaliskich	XIV w., 2 poł. XVII w.	42/A [103/A] 18.01.1965
38	Jana Pawła II nr 3	mury miejskie – fragment (przy baszcie "Dorotka")	1333- 1370 częściowo zrekonstruowany	42/A [103/A] 18.01.1965
39	Kadecka nr 1	d. budynek oficcerski Korpusu Kadetów, ob. mieszkalny	ok. 1830, rem., po 1840, 4 ćw. XIX w.	900/1-2/Wlkp/A 470/A [229/A] 03.02.1969
40	Kadecka nr 1	mury miejskie – fragment	XIII w., konserwacja 2011	42/A [103/A] 18.01.1965
41	Kanonicka nr 1	budynek mieszkalny (kamienica)	1924	[533/A] 16.07.1990
42	Kanonicka nr 4	budynek mieszkalny (kamienica)	l. 20. XX w.	[527/A] 03.11.1990
43	Kanonicka nr 5	kościół pw. św. Mikołaja, od 1992 katedra	ok. poł. XIII w., XIV w. 1612, 1869	57/A [536/A] 22.09.1930
44	Kanonicka nr 5	d. klasztor Kanoników Regularnych, ob. plebania	1448, 1538-39, 1875	38/A [99/A] 18.01.1965
45	Kanonicka nr 6	d. hotel "Wiedeński", ob. budynek mieszkalny (kamienica)	l. 1920-1925 wg arch. F. Brzeziński	[535/A] 18.10.1990 WEZ
46	Kazimierzowska	mury miejskie – fragment (przy kościele OO. Franciszkanów)	między 1333 a 1370	42/A [103/A] 18.01.1965
47	Kilińskiego nr 4	tzw. pałac Pułaskich lub Puchalskich, ob. budynek mieszkalny	1828-1831, proj. F. Reinstein	72/A [106/A] 24.02.1965
48	Kilińskiego nr 13	budynek d. fabryki sukna braci B. i J. Repphanów, Urząd Statystyczny	ok. 1824-1827	462/A [224/A] 01.02.1969
49	Kolegialna nr 2	kościół pojezuicki pw. św. Stanisława i Wojciecha, ob. garnizonowy	1586-1592	[486/A] 22.09.1930
50	Kolegialna nr 4	budynek d. kolegium jezuickiego, skrzydło zachodnie, ob. Urząd Wojewódzki w Poznaniu, Delegatura w Kaliszu	XVII w., przebud. 1795-97	70/A [105/A] 22.05.1965
51	Kolegialna nr 4	budynek d. kolegium jezuickiego, skrzydło południowe, ob. Galeria im. T. Kulisiewiczza oraz biura urzędów administracji publicznej	1644-1677	70/A [105/A] 22.05.1965
52	Kolegialna nr 4	budynek d. kolegium jezuickiego, skrzydło wschodnie, ob. Starostwo Powiatowe	1644	70/A [105/A] 22.05.1965

53	Kościuszki nr 8	budynek mieszkalny, willa Mullera wraz ogrodzeniem od płn.- wsch.	ok.1912	986/Wlkp/A 12.04.2016
54	Kościuszki nr 9	budynek mieszkalny (kamienica) Szrajera z oficynami	1904-1905	336/A [432/A] 30.04.1981
55	Kościuszki nr 10	budynek szkolny Wyższej Szkoły Realnej, ob. III LO im. Mikołaja Kopernika	1900-1902 arch. J. Chrzanowski	[685/A] 02.07.1993
56	Kościuszki nr 12	budynek Kaliskiej Kasy Gubernialnej, ob. Muzeum Okręgowe Ziemi Kaliskiej	ok.1909, przebud. 1976	[682/A] 06.07.1993
57	Legionów nr 66	budynek mieszkalny (willa miejska Mullerów), ob. Miejska Biblioteka Publiczna im. Adama Asnyka	1925	917/Wlkp/A 09.12.2013
58	Łazienna nr 6	budynek administracji wojskowej Korpusu Kadetów, ob. administracyjno-biurowy MBP im. A. Asnyka	1795-1798	[730/A] 14.06.1996
59	Łazienna nr 6	budynek Korpusu Kadetów z salą musztry, cerkwią, kasynem oficerskim, ob. Centrum Kultury i Sztuki	1825, arch. F. Reinstein, przebud.	1225/A [355/A] 03.09.1970
60	Łazienna nr 6	baszta artyleryjska, późn., browar, ob. restauracja	2. ćw. XVI w., przebud. 1. 60. XX w. i 2000 r.	42/A [103/A] 18.01.1965
61	Łazienna nr 6	mury miejskie – fragment (od bastei artyleryjskiej do CKiS)	między 1333 a 1370, rekonstruowany	42/A [103/A] 18.01.1965
62	Łazienna nr 13	budynek oficerski Korpusu Kadetów, ob. budynek mieszkalny	ok. poł. XIX w.	900/1-2/Wlkp/A 685/A [272/A] 14.07.1969
63	Łódzka nr 2	budynki więzienia, ob. Zakład Karny (budynek penitencjarny i budynek administracyjny), ob. SWWS	1844, arch. H. Marconi	188/A [162/A] 21.08.1968
64	Łódzka nr 2	mur ogrodzeniowy Zakładu Karnego	XIX/XX w.	188/A [162/A] 21.08.1968
65	Mostowa nr 4	budynek mieszkalny (willa miejska tzw. dom pod aniołami), ob. nieużytkowany	ok.1833-1836	129/A [143/A] 10.07.1968
66	Niecała nr 1	cerkiew prawosławna pw. św. App. Piotra i Pawła	1928-1930 arch.M. Zenowicz	[691/A] 13.02.1994
67	Niecała nr 5	budynek mieszkalny, (willa miejska)	l. 1933-1936 arch. A. Nestrypke	44/Wlkp/A 08.01.2001
68	Niecała nr 8	budynek mieszkalny (kamienica)	ok. 1921	[711/A] 26.10.1995
69	Nowy Rynek nr 5	budynek mieszkalny (kamienica) z oficynami	ok. 1860, przebud.	[638/A] 12.12.1991
70	Nowy Świat nr 2a	budynek koszar wojskowych, hala targowa, ob. „Akcelerator kultury”	1. poł. XIX w.	468/A [227/A] 03.02.1969
71	Nowy Świat nr 3	budynek przytułku dla starców, ob. hotel „Calisia”	1855, przebud.	186/A [160/A] 21.08.1968
72	Nowy Świat nr 4	budynek koszar wojskowych, późn. drukarnia, Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa, ob. Akademia Kaliska	1. poł. XIX w.	468/A [227/A] 03.02.1969
73	Nowy Świat nr 8	budynek mieszkalny	1. poł. XIX w.	1222/A [353/A] 03.09.1970
74	Nowy Świat nr 10	budynek mieszkalny	1. poł. XIX w.	1223/A [354/A] 03.09.1970
75	Nowy Świat nr 12	budynek mieszkalny	poł. XIX w.	473/A [232/A] 03.02.1969
76	Parczewskiego Alfonsa	mury miejskie – fragment (przy kościele św. Mikołaja)	między 1333 a 1370 r., przebud., rekonstruowany	42/A [103/A] 18.01.1965
77	Parczewskiego nr 2-3	mury miejskie – fragment (w podwórzu)	między 1333 a 1370, uzup. i konser.	42/A [103/A] 18.01.1965

78	Parczewskiego nr 5-6/Piskorzewska 17	mury miejskie – fragment	między 1333 a 1370 uzup. i konserw.	42/A [103/A] 18.01.1965
79	Park Miejski	park (ul. Częstochowska, Kadecka, Niecała, Parkowa, pl. św. Józefa, Wał bernardyński, Wioślarska)	założony w 1798., ponownie rozplanowany 1881 wg projektu E. Jankowskiego i F. Szaniora	34/A [95/A] 14.12.1964
80	Park Miejski nr 1	budynek d. hydroterapii, ob. przedszkole	1904	983/Wlkp/A 30.03.2016
81	Park Miejski nr 2	budynek kawiarni Ferstera, późn. budynek KTW, tzw. przystań zimowa	po 1831, przebud.	976/Wlkp/A 30.12.2015
82	Podgórze nr 8	budynek mieszkalny (kamienica)	1901 proj. J. Chrzanowskiego	[659/A] 28.12.1992
83	Podmiejska nr 23	cmentarz żydowski (kirkut) tzw. nowy	1896, (1904), rew. od 1986	80/Wlkp/A 20.02.2002
84	Podmiejska nr 23	budynek domu przedpogrzebowego na cmentarzu żydowskim, ob. Dom Pamięci	przed 1939 r., remont pocz. XXI w.	80/Wlkp/A 20.02.2002
85	Podmiejska nr 23	ohel rabina E. Lipszyca	ok. 1932	80/Wlkp/A 20.02.2002
86	Pułaskiego nr 16	budynek mieszkalny (kamienica)	ok. 1930-1931	[679/A] 17.06.1993
87	Pułaskiego nr 18	budynek mieszkalny (kamienica z oficyną)	przed 1925	[684/A] 16.06.1993
88	Pułaskiego nr 24	budynek mieszkalny (kamienica z oficyną)	1911	[742/A] 15.12.1997
89	Romańska nr 146	dwór w Sulistawicach	2 poł. XVIII w., przebud. 1 ćw. XIX w. i 1. ćw. XX w.	1015/Wlkp/A 02.12.2016
90	Romańska nr 146 (Pałacowa)	park dworski	ok. 1801-1805	1015/Wlkp/A 02.12.2016
91	Stawiszyńska nr 2	kościół OO. Bernardynów pw. Nawiedzenia NMP, ob. OO. Jezuitów	k. XVI-XVII (1594-1607)	59/A [537/A] 22.09.1930
92	Stawiszyńska nr 2	klasztor OO. Bernardynów, ob. OO. Jezuitów	k. XVI-XVII (1600-1622)	59/A [537/A] 22.09.1930
93	Stawiszyńska nr 2	dom rekolekcyjny	2. poł. XVIII w.	59/A [537/A] 22.09.1930
94	Stawiszyńska nr 2	dzwonnica w zespole bernardyńskim	2. poł. XVIII w. (1765)	130/A [144/A] 10.07.1968
95	Stawiszyńska nr 2	kolumna Napoleńska przy zespole OO. Bernardynów, ob. OO. Jezuitów	po 1813	130/A [144/A] 10.07.1968
96	Stawiszyńska nr 16	dworek podmiejski, ob. budynek mieszkalny	poł. XIX w.	463/A [225/A] 01.02.1969
97	Stawiszyńska nr 33	budynek mieszkalny (kamienica)	k. XIX w.	471/A [230/A] 03.02.1969
98	Sukiennicza nr 7	kościół OO. Franciszkanów pw. św. Stanisława	poł. XIII w., poł. XIV w., XVII w.	60/A [538/A] 22.09.1930
99	Sukiennicza nr 7	klasztor OO. Franciszkanów	poł. XIV w., 1640-80 r., 1730	60/A [538/A] 22.09.1930
100	Sukiennicza nr 7	ogrodzenie zespołu klasztornego OO. Franciszkanów	k. XVIII w./2. poł. XIX w.	60/A [538/A] 22.09.1930
101	Szczypiornicka nr 70	kaplica Ordeńców, ob. pw. św. Barbary	poł. XIX w., rozbud. 1906, 1961-1962	758/Wlkp/A 26.08.2009
102	Szczypiornicka nr 70	założenie zielni wokół kaplicy	2. poł. XIX w.	758/Wlkp/A 26.08.2009
103	Śródmiejska	most Kamienny drogowy	1824-1825	32/A [93/A] 14.12.1964
104	Śródmiejska nr 4	budynek mieszkalny (kamienica czynszowa)	ok. 1927	[484/A] 05.10.1990

105	Śródmiejska nr 13	budynek mieszkalny (kamienica) z oficynami	1926	[663/A] 31.03.1993
106	Śródmiejska nr 14	budynek mieszkalny (kamienica) z oficyną	ok. 1925	[629/A] 16.10.1991
107	Śródmiejska nr 29	budynek Banku Handlowego Warszawskiego, ob. Bank Polska Kasa Opieki S.A. wraz z podwórzem i ogrodzeniem	1914 arch. H. Kuder	755/Wlkp/A 24.06.2009
108	Śródmiejska nr 33	budynek mieszkalny (kamienica z salą kinową „Stylowy) z oficyną	poł. XIX w. i ok. 1920	[655/A] 21.07.1992
109	Śródmiejska nr 34	budynek szpitala św. Trójcy, późn. komenda garnizonu wojskowego, ob. przychodnie lekarskie	1840-1942, rozbud. ok. 1855,1960-1962	467/A [226/A] 03.02.1969
110	Śródmiejska nr 36	budynek roгатki wrocławskiej, cukiernia	1827-1928. arch. F. Reinstein, rem. 1996-1999	30/A [91/A] 12.12.1964
111	Śródmiejska nr 43	kościół klasztorny reformacki pw. św. Józefa i Piotra z Alkantary, ob. parafialny pw. św. Rodziny	1665-1673, 1723, odbud. 1919-1921	61/A [539/A] 22.09.1930
112	Śródmiejska nr 43/ Harcerska nr 1	klasztor reformacki, ob. ss. nazaretanek	1665-1675	61/A [539/A] 22.09.1930
113	Śródmiejska nr 43	kaplica grobowa pw. św. Jana Nepomucena przy kościele reformackim, ob. ss. nazaretanek	1717-1736	40/A [101/A] 18.01.1965
114	Śródmiejska nr 43/ Harcerska nr 1	mur ogrodzeniowy kościoła i klasztoru reformackiego, ob. ss. nazaretanek	1683-1706	40/A [101/A] 18.01.1965
115	pl. św. Józefa nr 1	budynek mieszkalny (kamienica)	ok.1920	[681/A] 05.07.1993
116	św. Józefa nr 5	budynek pałacu arcybiskupiego, późn. Kolegium Jezuickiego, Komisji Województwa Kaliskiego, ob. Starostwo Powiatowe	XIV w., XVI/XVII oraz l. 1824-1825, 1925	28/A [89/A] 12.12.1964
117	św. Józefa nr 7	kościół kolegiacki, bazylika mniejsza, ob. par. pw. Wniebowzięcia NMP (Narodowe Sanktuarium św. Józefa)	1353, odbud. 1790,1948 (wieża)	41/A [102/A] 18.01.1965
118	św. Józefa nr 7	dzwonnica	1818-1820 ., arch. S. Szpilowski	41/A [102/A] 18.01.1965
119	św. Józefa nr 10	budynek mieszkalny (kamienica)	ok.1930	999/Wlkp/A 11.08.2016
120	św. Stanisława nr 1-3	budynek mieszkalny z oficyną	1918	nr 1.[743/A] 19.12.1997 nr 3.[744/A] 21.12.1997
121	św. Stanisława nr 6	budynek mieszkalny (kamienica)	1824 arch. F. Bergman	131/A[145/A] 10.07.1968
122	św. Stanisława nr 9	hotel "Polonia", ob. budynek mieszkalny	1937 , arch. A. Nestrypke	[686/A] 09.08.1993
123	Tuwima nr 10	dwór, ob. Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków i filia Nr 7 Miejskiej Biblioteki Publicznej im. A. Asnyka	4. ćw. XVIII w., poł. XIX w., l. 20. XX w., przebud. XX/XXI w.	191/A [165/A] 22.08.1968
124	Tuwima nr 10	dworski park krajobrazowy, ob. im. Rodziny Wiłkomirskich	1. ćw. XIX w., 4 ćw. XIX w.	43/Wlkp/A 05.01.2001
125	Ukraińska	cmentarz Wojskowy Cmentarz Ukraiński	od 1914 niemiecki, od 1921 ukraiński, rewaloryzacja 1999. 2023	852/Wlkp/A 08.12.2011
126	Warszawska nr 1-9	zabudowania fabryki sukna braci B. i J. Repphanów, ob. domy mieszkalne	1824-25, 1827, przebud. l. 30. XX w.	462/A [224/A] 01.02.1969
127	Warszawska nr 8	budynek mieszkalny (willa miejska),	l. 20-30. XX w.	231/Wlkp/A

		ob. przedszkole		24.05.2005
128	Warszawska nr 8	założenia ogrodowe	l. 20-30. XX w.	231/Wlkp/A 24.05.2005
129	Warszawska nr 8	mur ogrodzeniowy w zespole willi	l. 20-30. XX w.	231/Wlkp/A 24.05.2005
130	Widok nr 80-82	budynek mieszkalny, (willa miejska), ob. Kuria Diecezjalna Kaliska	ok. 1918	[687/A] 09.08.1993
131	Wodna nr 1	budynek mieszkalny (kamienica)	2. poł. XIX w.	1219/A [350/A] 03.09.1970
132	Wodna nr 3	budynek mieszkalny (kamienica)	ok. poł. XIX w.	1220/A [351/A] 03.09.1970
133	Wolności nr 4	budynek mieszkalny, willa mecenasa Jaźwińskiego, ob. „Villa Calisia”	1905, arch. J. Chrzanowski	853/Wlkp/A 08.12.2011
134	Wolności nr 9a	budynek mieszkalny (kamienica)	ok. 1850	1221/A [352A] 03.09.1970
135	Wolności nr 11	budynek Kaliskiego Towarzystwa Wzajemnego Kredytu i Kasy Pożyczkowej Przemysłowców Kaliskich, Bank PKO SA, ob. Sąd Rejonowy	1909-1914, arch. R. Sławski	334/A[430/A] 19.11.1980
136	Wolności nr 13	budynek Trybunału, ob. Sąd Rejonowy i Okręgowy	1820-1824, arch. S. Szpilowski	29/A [90/A] 12.12.1964
137	Wolności nr 16	budynek mieszkalny (kamienica z podwórzem i oficynami)	l. 20. XX w.	256/Wlkp/A 09.11.2005
138	Wolności nr 19	budynek mieszkalny (kamienica z oficyną)	1905	[526/A] 26.11.1990
139	Wolności nr 21	budynek mieszkalny	przed 1902	[641/A] 15.01.1992
140	Wolności nr 21	budynek mieszkalny (kamienica z oficyną)	4. ćw. XIX w.	[641/A] 15.01.1992
141	Wrocławska nr 193- 195	budynek komory celnej, późn. koszary wojskowe, COSSW, ob. AWS	po 1815, remont l. 40. XIX w.	240/A [167/A] 16.09.1968
142	Wrocławska nr 193- 195	budynek komory celnej, późn. koszary wojskowe	2. poł. XIX w.	240/A [167/A] 16.09.1968
143	Zamkowa nr 9	budynek mieszkalny (kamienica) z oficynami	l. 20. XX w. arch. W. Wardęski	[627/A] 23.09.1991
144	Zamkowa nr 13	budynek mieszkalny (kamienica) z oficynami	ok. 1860	472/A [231/A] 03.02.1969
145	Zamkowa nr 14	budynek mieszkalny (kamienica)	ok. 1925	[680/A] 22.06.1993
146	Zamkowa nr 21	budynek mieszkalny	l. poł. XIX w., l. 20. XX w.	1218/A [349/A] 03.09.1970
147	Żołnierska nr 24	cmentarz prawosławny, wojenny i wojskowy-żołnierski	cmentarz prawosławny zał. w 1876, powiększony w 1912, część wojskowa zał. 1914- 1918	1278/Wlkp/A 21.08.2025
148	Żołnierska nr 24	ogrodzenie cmentarza od strony ul. Juliana Tuwima	2. poł. XIX w.	1278/Wlkp/A 21.08.2025
149	Żołnierska nr 24	budynek mieszkalny grabarza i opiekuna cmentarza	1. ćw. XX w.	1278/Wlkp/A 21.08.2025
150	Żołnierska nr 24	kaplica grobowa gen. Waltera	1936	1278/Wlkp/A 21.08.2025

STANOWISKA ARCHEOLOGICZNE							
LP.	MIJSCOWOŚĆ LOKALIZACJA	(AZP)	ZESPÓŁ STAN.	NR STAN.	RODZAJ STAN.	KULTURA/ CHRONOLOGIA	NUMER REJESTRU ZABYTKÓW DATA WPISU
151	Kalisz-Ogrody	66-38/65		1	Osada Osada Cmentarzysko	Kultura łużycka - okres halsztacki Kultura prapolska - wczesne średniowiecze VII-IX w. Kultura polska – średniowiecze XIII w.	1376/A 05.12.1972
152	Kalisz-Ogrody	66-38/120		14	Grodzisko	Kultura prapolska wczesne średniowiecze	12/Wlkp/C 04.04.2003
153	Kalisz-Piwonice	67-39/69		3	Osada Cmentarzysko Osada	Kultura przeworska - późny okres lateński/okres wpływów rzymskich Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich Kultura prapolska- wczesne średniowiecze XII w.	16/Wlkp/C 15.04.2004
155	Kalisz-Śródmieście	66-39/117	I	2	Zamek	Kultura polska - średniowiecze	445/Wlkp/C 03.01.2013
156	Kalisz- Zawodzie	67-39/38	K	1	Grodzisko	Kultura prapolska - wczesne średniowiecze	701/A 449/Wlkp/C 12.10.1995
157	Kalisz-Śródmieście	66-38			Relikt zbiornika na wodę tzw. rzapie	XVIII w.	458/Wlkp/C 11.06.2018

6.2. Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków

Zabytki ruchome obejmują przede wszystkim obiekty stanowiące wyposażenie kościołów i kaplic. Zasoby sztuki sakralnej reprezentują wszystkie podstawowe kategorie zabytków, takie jak malarstwo, rzeźba oraz rzemiosło artystyczne w całej jego różnorodności, w tym m.in. złotnictwo, wyroby stolarskie, tkaniny, szkło, witraże oraz ludwisarstwo.

Do zabytków ruchomych zalicza się również elementy wystroju architektonicznego budowli, które posiadają cechy indywidualnych dzieł artystycznych lub rzemieślniczych. Są to m.in. rzeźby, płaskorzeźby, polichromie ścienne i stropowe, mozaiki, sztukaterie oraz różnorodne detale architektoniczne.

Za zabytki ruchome uznawane są także obiekty małej architektury, wyróżniające się wysokim poziomem wykonania artystycznego lub rzemieślniczego oraz dokumentujące historyczne tendencje stylistyczne, takie jak rzeźby ogrodowe, pomniki, obeliski, słupy, krzyże i kapliczki przydrożne, a także nagrobki.

Na terenie miasta Kalisza do rejestru zabytków wpisane są przede wszystkim ruchome elementy wyposażenia historycznych świątyń różnych wyznań, takie jak ołtarze, polichromie, rzeźby, epitafia, malowidła ścienne, graduały czy zabytkowe tkaniny liturgiczne (Tabela nr 3). Znaczną część stanowią także całe zespoły wystroju i wyposażenia kościołów, które dokumentują rozwój sztuki sakralnej miasta od średniowiecza po czasy nowożytne. Wśród wpisanych zabytków znajdują się również obiekty o charakterze pamiątkowym i dewocyjnym, m.in. tablice epitafijne, monstrancje oraz przydrożne kapliczki, związane z historią i tradycją religijną Kalisza. Ochrona tych zabytków ma istotne znaczenie dla zachowania lokalnego dziedzictwa kulturowego oraz ciągłości historycznej miasta.

Ze względów bezpieczeństwa szczegółowe dane dotyczące tych obiektów nie są publicznie udostępniane. Informacje na ich temat można uzyskać w Wojewódzkim Urzędzie Ochrony Zabytków w Poznaniu, Delegatura w Kaliszu.

Tabela nr 3. Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków z terenu miasta Kalisza

LP	MIEJSCE PRZECHOWYWANIA	OBIEKT	NR REJESTRU	DATA DOKUMENTU
1	kościół par. pw. Nawiedzenia NMP (Jezuici)	grupa rzeźbiarska – Pieta	100/B	28.06.1989
		polichromia	103/B	18.05.1992
		wystrój i wyposażenie	51/Wlkp/B	11.09.2003
2	cerkiew prawosławna pw. św. Piotra i św. Pawła	wystrój i wyposażenie	102/Wlkp/B	27.08.2007
3	Kościół par. pw. św. Rodziny	monstrancja rokokowa	15.610/I	11.11.1921
4	kościół poreformacki pw. św. Józefa i św. Piotra z Alkantary (Nazaretanki)	zespół tablic epitafijnych i pamiątkowych	197/B	29.12.1998
		wystrój i wyposażenie	196/B	29.12.1998
5	kościół poreformacki pw. św. Józefa i św. Piotra z Alkantary – Kaplica Żołnierska (Nazaretanki)	wystrój i wyposażenie	198/B	29.12.1998
6	kościół par. św. Michała Archanioła (Dobrzec)	wystrój i wyposażenie	10/Wlkp/B	20.12.1999
7	kościół par. pw. Wniebowzięcia NMP (Narodowe Sanktuarium św. Józefa)	graduał	116/Wlkp/B	21.04.2008
		wystrój i wyposażenie	51/B	17.12.1970
		poliptyk	Kl.IV.-885/31/59	01.03.1959
8	kościół fil. św. Wojciecha (Zawodzie)	wystrój i wyposażenie	164/B	16.10.1995
9	kościół par. pw. św. Stanisława Biskupa Męczennika (Franciszkanie)	wystrój i wyposażenie	450/Wlkp/B	13.09.2016
		malowidła ściennie w prezbiterium	508/Wlkp/B	08.06.2018
		wystrój i wyposażenie	98/B	19.05.1987
10	kościół katedralny pw. św. Mikołaja Biskupa	wystrój i wyposażenie	52/B	17.12.1970
11	kościół garnizonowy pw. św. Wojciecha i św. Stanisława BM	wystrój i wyposażenie	53/B	17.12.1970
12	ul. Ogrodowa 47, dz. ewid. 30/1	kapliczka przydrożna	501/Wlkp/B	09.02.2018

6.3. Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wraz z aktami wykonawczymi określa przedmiot, formy i zasady ochrony zabytków i opieki nad nimi. Ustawa o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym wraz z aktami prawnymi określa procedurę sporządzania i zakres merytoryczny miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego. Obie te ustawy wraz z ww. aktami dają narzędzie ochrony zabytków – miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego (MPZP). Ustawy te stanowią także podstawę uczestnictwa Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w procedurze sporządzania miejscowych planów.

Ochrona dziedzictwa kulturowego i zabytków w MPZP dotyczy nie tylko konkretnych obiektów i obszarów zabytkowych, lecz także wszelkich aspektów zagospodarowania przestrzennego ustalanego w planie dla całego obszaru opracowania.

Zgodnie z treścią art. 18 i art. 19 Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami uwzględnia się m.in. przy sporządzaniu MPZP. W planach w szczególności:

- 1) uwzględnia się ustalenia krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;
- 2) określa się rozwiązania niezbędne do zapobiegania zagrożeniom dla zabytków, zapewnienia im ochrony przy realizacji inwestycji oraz przywracania zabytków do jak najlepszego stanu;
- 3) ustala się przeznaczenie i zasady zagospodarowania terenu uwzględniające opiekę nad zabytkami;
- 4) uwzględnia się ochronę:
 - zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia,
 - innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków,

– parków kulturowych;

5) uwzględnia się ustalenia gminnego programu opieki nad zabytkami;

6) w zależności od potrzeb, ustala się strefy ochrony konserwatorskiej obejmujące obszary, na których obowiązują określone ustaleniami planu ograniczenia, zakazy i nakazy, mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków.

Zgodnie z powyższym, miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego miasta Kalisza, jako akty prawa miejscowego, stanowią podstawowy instrument kształtowania i prowadzenia polityki przestrzennej na obszarze miasta. Określają one przeznaczenie terenów, zasady ich zagospodarowania oraz warunki zabudowy, uwzględniając uwarunkowania przyrodnicze, społeczne i kulturowe. Istotnym elementem ustaleń planów miejscowych są zapisy dotyczące ochrony dziedzictwa kulturowego, zabytków oraz dóbr kultury współczesnej, które mają na celu zachowanie wartości historycznych, krajobrazowych i architektonicznych miasta. Dokumenty te pełnią zatem kluczową rolę w zapewnieniu zrównoważonego rozwoju przestrzennego, łącząc potrzeby rozwoju inwestycyjnego z obowiązkiem ochrony zasobów kulturowych i tożsamości lokalnej.

Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego obowiązujące na terenie Kalisza zawierają liczne ustalenia dotyczące ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków, mające na celu zachowanie historycznego charakteru miasta oraz ochronę cennych obiektów i obszarów o wartościach kulturowych, urbanistycznych i archeologicznych. Zapisy planów obejmują zarówno ochronę obiektów wpisanych do rejestru zabytków, gminnej i wojewódzkiej ewidencji zabytków, jak również historycznych układów urbanistycznych, zespołów parkowo-dworskich, terenów zieleni zabytkowej oraz stanowisk archeologicznych.

W dokumentach planistycznych wyznaczono strefy ochrony konserwatorskiej oraz strefy ochrony archeologicznej „OW” – obserwacji archeologicznej. Na terenach objętych ochroną wszelkie inwestycje, roboty budowlane oraz prace ziemne wymagają uzgodnienia z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków lub Wojewódzkim Urzędem Ochrony Zabytków Delegatura w Kaliszu. W przypadku prowadzenia robót ziemnych obowiązuje również nakaz zgłaszania odkryć posiadających cechy zabytku, zabezpieczenia odnalezionych obiektów oraz wstrzymania prac mogących doprowadzić do ich uszkodzenia. W wielu przypadkach plany przewidują również konieczność prowadzenia nadzorów archeologicznych lub ratowniczych badań wykopaliskowych przed rozpoczęciem inwestycji.

Szczególną ochroną objęto historyczne zespoły parkowo-dworskie, tereny zieleni urządzonej oraz historyczne założenia rezydencjonalne. Dla tych obszarów ustalono m.in. zakaz realizacji nowej zabudowy kubaturowej, obowiązek zachowania historycznego układu zieleni, osi kompozycyjnych i charakterystycznych elementów krajobrazu oraz konieczność prowadzenia prac pielęgnacyjnych zgodnie z historycznym charakterem założenia. W planach wskazano także potrzebę zachowania i uzupełniania historycznego drzewostanu oraz ochrony zieleni szpalerowej.

Zapisy miejscowych planów regulują również zasady ochrony zabytkowej zabudowy. W odniesieniu do obiektów wpisanych do rejestru zabytków oraz ujętych w ewidencji zabytków ustalono obowiązek zachowania historycznych podziałów elewacji, detalu architektonicznego, geometrii dachów oraz proporcji otworów okiennych i drzwiowych. Wprowadzono wymóg stosowania tradycyjnych materiałów wykończeniowych, takich jak cegła, drewno, kamień, tynk czy dachówka ceramiczna, a także ograniczenia dotyczące nadbudowy, przebudowy, dociepleń zewnętrznych oraz stosowania materiałów zakłócających historyczny charakter obiektów. Ochroną objęto również wygląd zewnętrzny budynków, w tym kolorystykę elewacji, stolarkę okienną i drzwiową, pokrycia dachowe, reklamy oraz urządzenia techniczne umieszczane na elewacjach.

W planach miejscowych uwzględniono także ochronę historycznych układów urbanistycznych i krajobrazu kulturowego miasta poprzez określenie zasad kształtowania nowej zabudowy. Wprowadzono m.in. obowiązek dostosowania nowych obiektów do istniejącej zabudowy historycznej, ochronę historycznych linii zabudowy, ograniczenia wysokości budynków oraz ochronę osi widokowych i stref ekspozycji zabytków. Na wybranych terenach ograniczono możliwość lokalizacji reklam, tymczasowych obiektów handlowych oraz elementów mogących negatywnie wpływać na historyczny charakter przestrzeni.

Szczególną ochroną objęto również obszary wpisane do rejestru zabytków jako historyczne założenie urbanistyczne miasta Kalisza oraz obszary ochrony archeologicznych warstw kulturowo-osadniczych. Ustalenia miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego mają na celu zachowanie historycznego układu urbanistycznego miasta, ochronę zabytków architektury i archeologii oraz utrzymanie historycznego krajobrazu kulturowego Kalisza przy jednoczesnym umożliwieniu jego dalszego rozwoju przestrzennego.

Poniżej, w Tabeli nr 4 przedstawiono wykaz obowiązujących miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego miasta Kalisza.

Tabela nr 4. Spis obowiązujących miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego miasta Kalisza

LP.	NAZWA MPZP, UCHWAŁA
1	„Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego terenu oczyszczalni wód deszczowych w rejonie ulicy Parafialnej” przyjęty uchwałą Rady Miejskiej Kalisza nr XXVII/179/96 z dnia 29 października 1996 r.
2	„Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego – Cmentarz Komunalny” przyjęty uchwałą Rady Miejskiej Kalisza Nr XII/152/99 z dnia 16 września 1999 r.
3	„Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego - „Tereny Przydworcowe” przyjęty uchwałą Rady Miejskiej Kalisza Nr XVII/291/2000 z dnia 17 lutego 2000 r.
4	„Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego terenu w rejonie ulic Tuwima – Kruczkowskiego” przyjęty uchwałą Rady Miejskiej Kalisza Nr XXXVII/504/2001 z dnia 27 września 2001 r.
5	„Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego – Poznańska 201-207” przyjęty uchwałą Rady Miejskiej Kalisza Nr XLV/597/2002 z dnia 23 maja 2002 r.
6	„Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego w rejonie ulicy Wysokiej” przyjęty uchwałą Rady Miejskiej Kalisza Nr III/38/2002 z dnia 30 grudnia 2002 r.
7	„Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla osiedla Dobrzec” przyjęty uchwałą Rady Miejskiej Kalisza Nr VII/113/2003 z dnia 22 maja 2003 r.
8	„Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego – Tyniec” przyjęty uchwałą Rady Miejskiej Kalisza Nr XI/135/2003 z dnia 25 września 2003 r.
9	„Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego – Chmielnik część południowa” przyjęty uchwałą Rady Miejskiej Kalisza Nr XI/136/2003 z dnia 25 września 2003 r.
10	„Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego terenu ograniczonego ulicami Częstochowską, Budowlanych, Polną i Planowaną tzw. Trasą Bursztynową” przyjęty uchwałą Rady Miejskiej Kalisza Nr XIV/181/2003 z dnia 29 grudnia 2003 r.
11	„Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego w rejonie ulicy Owsianej” przyjęty uchwałą Rady Miejskiej Kalisza Nr XXX/494/2005 z dnia 28 kwietnia 2005 r.
12	„Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla osiedla Dobrzec – Północ 1 – Korczak” przyjęty uchwałą Rady Miejskiej Kalisza Nr XXXI/514/2005 z dnia 19 maja 2005 r.
13	„Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego terenów położonych na osiedlu Rajsków” przyjęty uchwałą Rady Miejskiej Kalisza Nr XXXIV/528/2005 z dnia 30 czerwca 2005 r.
14	„Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego Dobrzec – Zachód część Południowa” przyjęty uchwałą Rady Miejskiej Kalisza Nr XXXIV/529/2005 z dnia 30 czerwca 2005 r.
15	„Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego strefy usługowo-handlowej w rejonie alei Wojska Polskiego” przyjęty uchwałą Rady Miejskiej Kalisza Nr XXXVI/561/2005 z dnia 22 września 2005 r.
16	„Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego Sulisławice – Kolonia Sulisławice” przyjęty uchwałą Rady Miejskiej Kalisza Nr XLII/643/2006 z dnia 2 marca 2006 r.
17	„Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego Serbinowska – Młynarska II” przyjęty uchwałą Rady Miejskiej Kalisza Nr VI/74/2007 z dnia 22 lutego 2007 r.
18	„Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego Celtycka – Słowiańska” przyjęty uchwałą Rady Miejskiej Kalisza Nr XIX/283/2008 z dnia 24 stycznia 2008 r.
19	„Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego Treny Przydworcowe II” przyjęty uchwałą Rady Miejskiej Kalisza Nr XXXVIII/545/2009 z dnia 3 września 2009 r.
20	„Zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla osiedla Dobrzec - Północ 1 – Korczak”, przyjęty uchwałą Rady Miejskiej Kalisza Nr LI/695/2010 z dnia 24 czerwca 2010 r.
21	„Zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego Serbinowska – Młynarska II” przyjęty uchwałą

LP.	NAZWA MPZP, UCHWAŁA
	Rady Miejskiej Kalisza Nr LV/747/2010 z dnia 30 września 2010 r.
22	22. „Zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenu ograniczonego ulicami Częstochowską, Budowlanych, Polną i Planowaną tzw. Trasą Bursztynową” przyjęta uchwałą Rady Miejskiej Kalisza Nr VI/51/2011 z dnia 24 lutego 2011 r.
23	„Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego terenu położonego w rejonie skrzyżowania ulic Dobrzecka – Podmiejska” przyjęty uchwałą Rady Miejskiej Kalisza Nr VI/53/2011 z dnia 24 lutego 2011 r.
24	„Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla terenu położonego w rejonie ulicy Braci Niemojowskich” przyjęty uchwałą Rady Miejskiej Kalisza Nr XIX/227/2012 z dnia 2 lutego 2012 r.
25	„Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego – Huby” przyjęty uchwałą Rady Miejskiej Kalisza Nr XXXVII/502/2013 z dnia 27 czerwca 2013 r.
26	„Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego – Tereny Przydworcowe III – część A” przyjęty uchwałą Rady Miejskiej Kalisza Nr XXIX/352/2016 z dnia 27 października 2016 r.
27	„Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla zespołu zabudowy mieszkaniowej na osiedlu Tyniec” przyjęty uchwałą Rady Miejskiej Kalisza Nr XXIX/353/2016 z dnia 27 października 2016 r.
28	„Zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenu w rejonie ulic: Tuwima i Kruczkowskiego” przyjęta uchwałą Nr XXXIII/418/2017 Rady Miejskiej Kalisza z dnia 26 stycznia 2017 r.
29	„Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego w rejonie ulicy Budowlanych” przyjęty uchwałą Nr XXXIV/443/2017 Rady Miejskiej Kalisza z dnia 23 lutego 2017 r.
30	„Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego linii 110 kV Zawodzie-Rajsków” przyjęty uchwałą Nr XLIII/533/2017 Rady Miejskiej Kalisza z dnia 28 września 2017 r.
31	„Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego Regionalnej Strefy Gospodarczej Rypinek - II” przyjęty uchwałą Nr LV/728/2018 Rady Miasta Kalisza z dnia 28 czerwca 2018 r.
32	„Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego wyodrębnionych obszarów w rejonie Sulisławic” przyjęty uchwałą Nr LVIII/750/2018 Rady Miasta Kalisza z dnia 27 września 2018 r.
33	„Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego w rejonie ulicy Tylnej” przyjęty uchwałą Nr LVIII/751/2018 Rady Miasta Kalisza z dnia 27 września 2018 r.
34	„Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego - Tereny Przydworcowe III - część B” przyjęty uchwałą Nr LVIII/752/2018 Rady Miasta Kalisza z dnia 27 września 2018 r.
35	„Zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenu w rejonie ulic: Cicha - Prosta” przyjęty uchwałą Nr VI/65/2019 Rady Miasta Kalisza z dnia 28 lutego 2019 r.
36	„Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego - Chmielnik Północ” przyjęty uchwałą Nr VI/66/2019 Rady Miasta Kalisza z dnia 28 lutego 2019 r.
37	„Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla zabudowy mieszkaniowej nad rzeką Swędrnią” przyjęty uchwałą Nr XVII/259/2019 Rady Miasta Kalisza z dnia 28 listopada 2019 r.
38	„Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego terenu położonego w rejonie skrzyżowania ulic Dobrzecka - Podmiejska - II” przyjęty uchwałą Nr XVII/260/2019 Rady Miasta Kalisza z dnia 28 listopada 2019 r.
39	39. „Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego - Poligonowa” przyjęty uchwałą Nr XVII/261/2019 Rady Miasta Kalisza z dnia 28 listopada 2019 r.
40	„Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego w rejonie ulic Kmiecej i Torowej” przyjęty uchwałą Nr XVII/262/2019 Rady Miasta Kalisza z dnia 28 listopada 2019 r.
41	„Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego w rejonie ulic: Biskupickiej i Dobrzeckiej - część I” przyjęty uchwałą Nr XXVII/423/2020 Rady Miasta Kalisza z dnia 12 sierpnia 2020 r.
42	„Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego w rejonie ulic: Zachodniej i Metalowców” przyjęty uchwałą Nr XXIX/428/2020 Rady Miasta Kalisza z dnia 24 września 2020 r.
43	„Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego Piaszczysta – Wiosenna” przyjęty uchwałą Nr XXXI/445/2020 Rady Miasta Kalisza z dnia 29 października 2020 r.
44	„Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego w rejonie ulic: Długiej i Szerokiej” przyjęty uchwałą Nr XXXIX/565/2021 Rady Miasta Kalisza z dnia 27 maja 2020 r.
45	„Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dla strefy usługowej – Wrocławska” przyjęty Uchwałą Nr XLVI/633/2021 Rady Miasta Kalisza z dnia 25 listopada 2021 r.
46	„Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego Kaliskiej Strefy Inwestycyjnej – ulica Rozwojowa” przyjęty uchwałą Nr XLIX/672/2022 Rady Miasta Kalisza z dnia 3 lutego 2022 r.

LP.	NAZWA MPZP, UCHWAŁA
47	„Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego Majkowska – Aleja Wojska Polskiego” przyjęty uchwałą Nr LV/764/2022 Rady Miasta Kalisza z dnia 23 czerwca 2022 r., zmieniony uchwałą Nr LXXV/1085/2024 z dnia 25 kwietnia 2024 r.
48	Zmiana „Miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego w rejonie ulic: Długiej i Szerokiej” przyjęta Uchwałą Nr LXII/881/2023 Rady Miasta Kalisza z dnia 30 marca 2023 r.
49	Zmiana „Miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla strefy usługowej – Wrocławska przyjęta Uchwałą Nr LXIX/964/2023 Rady Miasta Kalisza z dnia 26 października 2023 r.
50	Zmiana „Miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego w rejonie ulicy Tylnej” przyjęta Uchwałą Nr LXII/965/2023 Rady Miasta Kalisza z dnia 26 października 2023 r.
51	„Miejscowy planu zagospodarowania przestrzennego dla strefy aktywności gospodarczej – Piskorzewie” przyjęty Uchwałą Nr LXXIII/1051/2024 Rady Miasta Kalisza z dnia 29 lutego 2024 r.
52	„Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego linii WN 110 kV relacji Konin Południe – Kalisz Północ oraz linii WN 110 kV relacji Ceków – Kalisz Piwonice” przyjęty, uchwałą Nr LXXIII/1052/2024 Rady Miasta Kalisza z dnia 29 lutego 2024 r.
53	Zmiana „Miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego Majkowska – Aleja Wojska Polskiego” przyjęta Uchwałą Nr LXXV/1085/2024 Rady Miasta Kalisza z dnia 25 kwietnia 2024 r.
54	Zmiana „Miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego w rejonie ulic: Zachodniej i Metalowców” przyjęta Uchwałą Nr II/22/2024 Rady Miasta Kalisza z dnia 23 maja 2024 r.
55	„Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego zespołu zabudowy osiedla Dobrzec” przyjęty uchwałą Nr II/23/2024 Rady Miasta Kalisza z dnia 23 maja 2024 r.
56	Zmiana „Miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego Kaliskiej Strefy Inwestycyjnej – ulica Rozwojowa” przyjęta Uchwałą Nr III/41/2024 Rady Miasta Kalisza z dnia 19 czerwca 2024 r.
57	Zmiana „Miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego Piaszczyzna – Wiosenna” przyjęta Uchwałą Nr XIII/184/2025 Rady Miasta Kalisza z dnia 27 marca 2025 r.
58	„Miejscowy planu zagospodarowania przestrzennego – tereny poeksploatacyjne kopalni ilów „Winiary” przyjęty uchwałą Nr XIII/185/2025 Rady Miasta Kalisza z dnia 27 marca 2025 r.
59	„Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego strefy gospodarczej – Rypinek” przyjęty uchwałą Nr XVII/231/2025 Rady Miasta Kalisza z dnia 26 czerwca 2025 r.
60	„Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego zabudowy usługowej – Huby” przyjęty uchwałą Nr XX/272/2025 Rady Miasta Kalisza z dnia 25 września 2025 r.

Zródło: Wydział Budownictwa, Urbanistyki i Architektury Urzędu Miasta Kalisza

Dodatkowo na dzień 31 grudnia 2025 r. w toku były następujące procedury planistyczne, podjęte w wyniku:

1. Uchwały Nr XXXII/443/2020 Rady Miasta Kalisza z dnia 26 listopada 2020 r. w sprawie przystąpienia do sporządzenia „Miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego – Park Tyniec”,
2. Uchwały Nr VI/64/2024 Rady Miasta Kalisza z dnia 26 września 2024 r. w sprawie przystąpienia do sporządzenia planu ogólnego miasta Kalisza,
3. Uchwały Nr IX/117/2024 Rady Miasta Kalisza z dnia 28 listopada 2024 r. w sprawie przystąpienia do sporządzenia „Miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego zabudowy usługowej na osiedlu Tyniec”,
4. Uchwały Nr XIV/206/2025 Rady Miasta Kalisza z dnia 24 kwietnia 2024 r. w sprawie przystąpienia do sporządzenia zmiany „Miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego Piaszczyzna – Wiosenna – część I”,
5. Uchwały Nr XVII/229/2025 Rady Miasta Kalisza z dnia 26 czerwca 2025 r. w sprawie przystąpienia do sporządzenia zmiany „Miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dla osiedla Dobrzec”,
6. Uchwały Nr XVII/230/2025 Rady Miasta Kalisza z dnia 26 czerwca 2025 r. w sprawie przystąpienia do sporządzenia „Miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego – park handlowy Dobrzec”,
7. Uchwały Nr XVII/232/2025 Rady Miasta Kalisza z dnia 26 czerwca 2025 r. w sprawie przystąpienia do sporządzenia „Miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenów rekreacji – Nad Prosną”,
8. Uchwały Nr XVII/271/2025 Rady Miasta Kalisza z dnia 25 września 2025 r. w sprawie przystąpienia do sporządzenia „Miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego strefy gospodarczej – Winiary”.

7. Zabytki w gminnej ewidencji zabytków

Do obowiązków samorządu lokalnego należy ochrona zabytków, które znajdują się na terenie gminy. Zadania te precyzuje art. 4 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Gminy mają dbać między innymi o: „zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie” oraz zapobiegać „zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków”. Do obowiązków nałożonych przez ustawę na gminę należy: „uwzględnienie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska”, czemu ma służyć gminna ewidencja zabytków.

W gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:

- 1) zabytki nieruchome wpisane do rejestru,
- 2) inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków,
- 3) inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków (*Utracił moc z dniem 18.05.2023 r. w zakresie, w jakim ogranicza prawo własności nieruchomości przez dopuszczenie ujęcia nieruchomości jako zabytku nieruchomego w gminnej ewidencji zabytków, bez zapewnienia właścicielowi gwarancji ochrony prawnej przez dokonaniem takiego ograniczenia, na podstawie wyroku TK z dnia 11 maja 2023 r. sygn. akt P 12/18 (Dz. U. poz. 951).

Szczegółowe wytyczne na temat opracowania i prowadzenia gminnej ewidencji zabytków zostały określone w Rozporządzeniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz. U. z 2021 r. poz. 56).

Konsekwencją ujęcia obiektów lub obszarów niewpisanych do rejestru zabytków w gminnej ewidencji zabytków jest obowiązek uzgodnienia z wojewódzkim konserwatorem zabytków planowanych przy nich działań za pośrednictwem właściwego organu gminy lub organu administracji architektoniczno-budowlanej. Uzgodnienia z wojewódzkim konserwatorem zabytków prowadzone są na etapie wydania decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej. Ponadto właściciele lub posiadacze zabytków ujętych w gminnej ewidencji zabytków mają obowiązek zawiadomienia wojewódzkiego konserwatora zabytków o wszelkich zagrożeniach, niekorzystnych zmianach oraz o zmianie stanu prawnego zabytku. Mają też obowiązek uczestniczenia w kosztach badań archeologicznych prowadzonych na swoim terenie.

Zawiadomienie o zamiarze włączenia karty adresowej zabytku, o sporządzeniu nowej karty adresowej zabytku albo o zamiarze wyłączenia karty adresowej zabytku z gminnej ewidencji zabytków umieszcza się na stronie podmiotowej Biuletynu Informacji Publicznej do czasu zamieszczenia informacji odpowiednio o włączeniu karty adresowej zabytku, o włączeniu nowej karty adresowej zabytku do gminnej ewidencji zabytków albo o wyłączeniu karty adresowej zabytku z gminnej ewidencji zabytków. Ponadto Wójt (burmistrz, prezydent miasta) o zamiarze włączenia karty adresowej zabytku do gminnej ewidencji zabytków, o sporządzeniu nowej karty adresowej zabytku albo o zamiarze wyłączenia karty adresowej zabytku z gminnej ewidencji zabytków zawiadamia właściciela lub posiadacza zabytku albo nieruchomości lub rzeczy ruchomej, która przestała być zabytkiem, na co najmniej 14 dni przed planowanym terminem włączenia karty adresowej zabytku do gminnej ewidencji zabytków albo wyłączenia tej karty z gminnej ewidencji zabytków.

Zgodnie z art. 21 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami podstawą do sporządzania programów opieki jest gminna ewidencja zabytków.

Gminna ewidencja zabytków miasta Kalisza została założona Zarządzeniem nr 190/2013 Prezydenta Miasta Kalisza z dnia 26 kwietnia 2013 r., obejmowała zbiór kart adresowych zabytków nieruchomych. Zarządzeniem nr 210/20214 Prezydenta Miasta Kalisza z dnia 14 kwietnia 2014 r. zmieniającym zarządzenie w sprawie założenia i prowadzenia gminnej ewidencji zabytków miasta Kalisza, dołączone zostały karty adresowe zabytków archeologicznych.

Gminna ewidencja zabytków miasta Kalisza podlega bieżącej aktualizacji, a proces włączania, wyłączenia z niej obiektów lub zmian realizowany jest w drodze zarządzeń organu wykonawczego, zgodnie z obowiązującymi przepisami prawa.

Spis obiektów ujętych w GEZ przedstawia Załącznik nr 1 i nr 2.

8. Zabytki stanowiące własność miasta Kalisza

Zabytki stanowiące własność miasta Kalisza tworzą zróżnicowany zasób obiektów o istotnej wartości historycznej, architektonicznej, krajobrazowej i społecznej. Obejmują one zarówno obiekty użyteczności publicznej, historyczne zespoły zieleni, relikty fortyfikacji miejskich i zabytki techniki, jak również budynki mieszkalne, obiekty militarne oraz miejsca pamięci. Zabytki te dokumentują wielowiekowy rozwój przestrzenny i funkcjonalny Kalisza oraz stanowią ważny element historycznie ukształtowanej przestrzeni miasta.

Na terenie miasta znajduje się 30 obiektów wpisanych do rejestru zabytków będących własnością Miasta Kalisza. Wśród nich znajdują się obiekty o charakterze reprezentacyjnym i administracyjnym, takie jak ratusz przy Głównym Rynku – siedziba władz miasta – a także historyczne budynki szkolne, obecnie mieszczące I Liceum Ogólnokształcące im. Adama Asnyka, II Liceum Ogólnokształcące im. Tadeusza Kościuszki oraz III Liceum Ogólnokształcące im. Mikołaja Kopernika. Ważną grupę stanowią także dawne obiekty wojskowe i użyteczności publicznej, adaptowane współcześnie na cele administracyjne, edukacyjne, społeczne i kulturalne.

Istotną część miejskiego zasobu zabytkowego tworzą historyczne założenia zieleni urządzonej, w tym Park Miejski – jeden z najstarszych parków publicznych na ziemiach polskich – oraz dawne parki dworskie w Szczypiornie i Majkowie. Zachowane założenia parkowe pełnią obecnie funkcje rekreacyjne i społeczne, zachowując jednocześnie wartości historyczne, krajobrazowe i przyrodnicze. Ważnym elementem krajobrazu kulturowego miasta są również relikty średniowiecznych murów obronnych wraz z basztą „Dorotką”, relikty Zamku Kazimierzowskiego oraz obiekty związane z historią obronności miasta, w tym schrony bojowe systemu „Przedmoście Kalisz” z 1939 r.

W zasobie miejskim znajdują się także liczne zabytki architektury XIX i początku XX w., w tym wille miejskie, kamienice czynszowe, obiekty przemysłowe oraz zabytki infrastruktury technicznej. Część z nich została zaadaptowana do nowych funkcji publicznych i kulturalnych, jak m.in. dawna hala targowa „Rogatka”, obecnie Akcelerator Kultury, czy wodociągowa wieża ciśnień mieszcząca Ośrodek Kultury Plastycznej „Wieża Ciśnień”. Wiele obiektów pełni nadal funkcje mieszkaniowe, administracyjne lub społeczne.

Szczególną wartość historyczną posiada Wojskowy Cmentarz Ukraiński przy ul. 29 Pułku Piechoty, związany z historią internowanych żołnierzy armii Ukraińskiej Republiki Ludowej po wojnie polsko-bolszewickiej. Obiekt ten stanowi ważne miejsce pamięci historycznej oraz świadectwo wielokulturowej przeszłości miasta.

Znaczna część zabytków miejskich została w ostatnich latach poddana pracom remontowym, konserwatorskim i rewaloryzacyjnym, realizowanym zarówno ze środków własnych miasta, jak i funduszy zewnętrznych. Działania te obejmowały m.in. remonty elewacji, modernizacje wnętrz, adaptacje obiektów do nowych funkcji oraz prace związane z poprawą stanu technicznego i estetyki zabytków. W przypadku części obiektów prowadzone są również bieżące działania zabezpieczające i konserwatorskie.

Stan zachowania miejskiego zasobu zabytków jest zróżnicowany. Część obiektów znajduje się w bardzo dobrym stanie technicznym dzięki przeprowadzonym kompleksowym remontom i regularnej konserwacji, inne natomiast wymagają dalszych prac remontowych, zabezpieczających lub rewaloryzacyjnych. Szczególnej troski wymagają przede wszystkim historyczne założenia parkowe, relikty fortyfikacji miejskich oraz obiekty o charakterze archeologicznym i militarnym.

Zabytki wpisane do rejestru, stanowiące własność miasta Kalisza, są ważnym składnikiem dziedzictwa kulturowego miasta oraz elementem jego historycznie ukształtowanej przestrzeni. Zachowane obiekty

dokumentują rozwój urbanistyczny, społeczny i gospodarczy Kalisza oraz pełnią wspólnie funkcje administracyjne, edukacyjne, kulturalne, społeczne i rekreacyjne.

Poniżej przedstawiono wykaz obiektów zabytkowych stanowiących własność miasta Kalisza. Jako właściciel tych zabytków Miasto jest ustawowo zobligowane do opieki nad tymi obiektami, utrzymywania w dobrym stanie technicznym, przeprowadzania remontów, bieżących konserwacji, sprawowania nad nim należytej opieki, w szczególności do jego ochrony, utrzymania w należytym stanie oraz podejmowania działań służących zachowaniu jego wartości historycznych, kulturowych i edukacyjnych.

Wykaz obiektów zabytkowych stanowiących własność miasta Kalisza:

1. Wojskowy Cmentarz Ukraiński ul. 29 Pułku Piechoty,
2. Park Miejski,
3. Park dworski na terenie dawnej wsi Szczypiorno, ul. Gościnną 6-12,
4. Park dworski w dawnej wsi Majków, obecnie Park im. Rodziny Wiłkomirskich, ul. Tuwima 10,
5. Dwór w dawnej wsi Majków, obecnie siedziba Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Poznaniu, Delegatura w Kaliszu oraz Filia nr 7 Miejskiej Biblioteki Publicznej im. Adama Asnyka w Kaliszu ul. J. Tuwima 10,
6. Fragmenty muru obronnego miasta lokacyjnego wraz z basztą „Dorotką”, położone przy ulicach Kadeckiej, Łaziennej, A. Parczewskiego, Piskorzewskiej, pl. Jana Pawła II i w Parku Miejskim,
7. Dwa schrony bojowe (nr 10 i nr 11) stanowiące elementy systemu umocnień militarnych miasta z 1939 roku „Przedmoście Kalisz”, ul. Gościnną 6-12,
8. Ratusz, siedziba Urzędu Miasta Kalisza, Główny Rynek 20,
9. Szkoła Wojewódzka, obecnie I Liceum Ogólnokształcące im. A. Asnyka, ul. Grodzka 1,
10. Szkoła Realna, obecnie III Liceum Ogólnokształcące im. M. Kopernika, ul. T. Kościuszki 10,
11. Most Aleksandryjski, Most Kamienny na rzece Prośnie ul. Śródmiejska,
12. Wodociągowa wieża ciśnień (miejska), ob. siedziba Ośrodka Kultury Plastycznej „Wieża Ciśnień” im. Bogdana Jareckiego, ul. Górnośląska 66 A,
13. Szpital Świętej Trójcy, później Komenda Garnizonu i Koszary, ob. Zespół Przychodni Lekarskich, ul. Śródmiejska 34,
14. Pawilon Szpitala Świętej Trójcy, później magazyn koszar wojskowych, hala targowa tzw. „Hala Rogatka”, obecnie Akcelerator Kultury, ul. Nowy Świat 2a,
15. Budynek administracji Korpusu Kadetów, budynek administracyjno-biurowy Miejskiej Biblioteki Publicznej im. Adama Asnyka, ul. Łazienna 6,
16. Zakład Przyrodolecznicy tzw. Hydropatia, obecnie Przedszkole Publiczne „Tęczowa Kraina”, Parki Miejski 1,
17. Rogatka Wrocławska, obecnie budynek usługowo-handlowy, ul. Śródmiejska 36,
18. Willa miejska, obecnie Biblioteka Główna Miejskiej Biblioteki Publicznej im. Adama Asnyka w Kaliszu, ul. Legionów 66,
19. Willa miejska, obecnie tzw. „Villa Calisia”, obecnie siedziba Urzędu Miasta Kalisza i Sala Ślubów, Al. Wolności 4,
20. Willa miejska, obecnie Niepubliczne Przedszkole „Niezapominajka”, ul. Warszawska 8,
21. Willa Ludwika Müllera wraz z murem ogrodzeniowym, obecnie budynek mieszkalny wielorodzinny, ul. Tadeusza Kościuszki 8,
22. Fabryka sukna Dominika Przechadzkiego, przebudowana na kamienicę czynszową z pomieszczeniami handlowo-usługowymi oraz Centrum Organizacji Pozarządowych (Wspólnota Mieszkaniowa), ul. Babina 1,
23. Hotel „Wiedeński”, później kamienica czynszowa, ob. budynek mieszkalny wielorodzinny z lokalami handlowymi (Wspólnota Mieszkaniowa), ul. Kanonicka 6,
24. Budynek oficerski Korpusu Kadetów, później kamienica czynszowa, obecnie budynek mieszkalny wielorodzinny (Wspólnota Mieszkaniowa), ul. Kadecka 1,

25. Budynek oficcerski Korpusu Kadetów, później kamienica czynszowa, obecnie budynek wielorodzinny (Wspólnota Mieszkaniowa), ul. Łazienna 13,
26. Kamienica czynszowa, obecnie budynek wielorodzinny (Wspólnota Mieszkaniowa), ul. św. Stanisława 6,
27. Dom, obecnie budynek mieszkalno-biurowo-usługowy, Al. Wolności 9a,
28. Fabryka sukna braci Repphan, później kamienica czynszowa, obecnie budynek wielorodzinny (Wspólnota Mieszkaniowa), ul. Warszawska 1-9,
29. Relikty Zamku Kazimierzowskiego, ul. Grodzka 1/Pl. Jana Pawła II,
30. Rząpia – zbiornik wodociągowy, Główny Rynek (płyta rynku).

9. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego miasta – analiza SWOT

Analiza SWOT jest powszechnie stosowanym narzędziem analitycznym, służącym uporządkowaniu informacji oraz diagnozie sytuacji jednostki samorządu terytorialnego w określonym obszarze tematycznym. Umożliwia ona ocenę posiadanych zasobów oraz uwarunkowań zewnętrznych, a także wspiera identyfikację problemów i wyznaczanie kierunków oraz priorytetów działań rozwojowych. Nazwa metody pochodzi od pierwszych liter angielskich określeń oznaczających cztery grupy czynników wpływających na realizację celów strategicznych: silne strony, słabe strony, szanse i zagrożenia.

Czynniki rozwoju analizowane w ramach metody SWOT można podzielić, ze względu na ich pochodzenie, na czynniki wewnętrzne, pozostające w bezpośrednim obszarze oddziaływania społeczności lokalnej (silne i słabe strony), oraz czynniki zewnętrzne, związane z otoczeniem jednostki samorządu terytorialnego (szanse i zagrożenia), na które miasto nie ma bezpośredniego wpływu. Jednocześnie czynniki te można klasyfikować według charakteru ich oddziaływania jako pozytywne, obejmujące atuty i szanse rozwojowe, oraz negatywne, obejmujące słabości i zagrożenia.

W Tabeli nr 5 zaprezentowano analizę silnych i słabych stron oraz szans i zagrożeń odnoszących się do zasobu zabytkowego miasta Kalisza, warunków realizacji działań w zakresie inicjowania, wspierania i koordynowania badań oraz prac budowlanych przy zabytkach nieruchomości, a także działań związanych z upowszechnianiem i promocją dziedzictwa materialnego i niematerialnego jako czynnika rozwoju miasta.

Tabela nr 5. Analiza SWOT

CZYNNIKI WEWNĘTRZNE I ZEWNĘTRZNE MAJĄCE WPŁYW NA DZIEDZICTWO KULTUROWE MIASTA KALISZA	
SILNE STRONY	SŁABE STRONY
<ul style="list-style-type: none"> • Jeden z najstarszych ośrodków miejskich w Polsce o wielowiekowej ciągłości osadniczej. • Bogaty i zróżnicowany zasób dziedzictwa kulturowego obejmujący zabytki nieruchome, ruchome, archeologiczne oraz historyczny krajobraz kulturowy miasta. • Zachowany historyczny układ urbanistyczny miasta lokacyjnego wraz z relikdami murów miejskich, fortyfikacji i historyczną strukturą przestrzenną śródmieścia. • Duża liczba obiektów wpisanych do rejestru zabytków oraz ujętych w gminnej ewidencji zabytków. • Cenne zespoły sakralne, klasztorne i rezydencjonalne reprezentujące różne style 	<ul style="list-style-type: none"> • Zróżnicowany stan techniczny zabytków, w tym obiektów wymagających pilnych prac konserwatorskich i zabezpieczających. • Wysokie koszty utrzymania oraz remontów obiektów zabytkowych. • Ograniczone możliwości finansowe prywatnych właścicieli zabytków. • Degradacja części historycznej zabudowy mieszkaniowej i podwórek śródmiejskich. • Niedostateczne wykorzystanie potencjału turystycznego części zabytków i terenów historycznych. • Niewystarczające zagospodarowanie niektórych obiektów przemysłowych i powojkowych. • Problemy związane z presją inwestycyjną i przekształceniami przestrzennymi

<p>architektoniczne i okresy historyczne, m.in. katedra św. Mikołaja, bazylika kolegiacka Wniebowzięcia NMP (Narodowe Sanktuarium św. Józefa), zespół pojezuicki, zespół franciszkański, zespół pobernardyński (ob. oo. jezuitów), kościół św. Wojciecha na Zawodziu, a także historyczne zespoły dworsko-parkowe w Majkowie i Szczypiornie.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Wyjątkowe dziedzictwo archeologiczne potwierdzające ciągłość osadniczą od pradziejów po czasy współczesne. • Rezerwat Archeologiczny na Zawodziu stanowiący ważny element promocji historii miasta. • Obecność obiektów o wysokiej randze historycznej i turystycznej, m.in. ratusza, murów miejskich, Baszty „Dorotki”, relikwii Zamku Kazimierzowskiego, kościołów i zespołów klasztornych. • Zachowany park miejski (z 1798 r.), jeden z najstarszych parków publicznych, historyczne założenia parkowe, zespoły zieleni komponowanej oraz dolina Proсны tworzące charakterystyczny krajobraz kulturowy miasta. • Obecność licznych obiektów przemysłowych, wojskowych i infrastruktury technicznej o wartościach zabytkowych. • Funkcjonowanie instytucji kultury o znaczeniu ponadlokalnym, m.in. Filharmonii Kaliskiej, Teatru im. Wojciecha Bogusławskiego, Centrum Kultury i Sztuki oraz Muzeum Okręgowego Ziemi Kaliskiej. • Duża liczba wydarzeń kulturalnych i festiwali budujących markę miasta i popularyzujących dziedzictwo kulturowe. • Silne związki miasta z wybitnymi postaciami kultury, nauki i sztuki. • Rozwinięta działalność edukacyjna i popularyzatorska dotycząca historii i dziedzictwa miasta. • Doświadczenie miasta w realizacji projektów rewitalizacyjnych i konserwatorskich oraz skuteczne pozyskiwanie środków zewnętrznych na ochronę zabytków i rewitalizację przestrzeni historycznej. • Realizacja projektów rewitalizacyjnych 	<p>w historycznej tkance miasta.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Chaos reklamowy i estetyczny w części przestrzeni historycznej. • Niewystarczająca promocja mniej znanych zabytków i historycznych części miasta. • Ograniczona dostępność części obiektów zabytkowych dla osób z niepełnosprawnościami. • Problemy komunikacyjne i ograniczona liczba miejsc parkingowych w historycznym centrum miasta. • Niedostateczna świadomość społeczna dotycząca znaczenia ochrony dziedzictwa kulturowego. • Ograniczone środki na systematyczne badania archeologiczne i dokumentacyjne. • Brak miejskiej instytucji muzealnej posiadającej formalny status muzeum samorządowego. • Niedostateczne wykorzystanie nowoczesnych technologii w promocji dziedzictwa kulturowego. • Częściowa utrata historycznego charakteru niektórych przestrzeni miejskich wskutek współczesnych przekształceń. • Degradacja części historycznej zieleni i starodrzewu. • Rozproszenie kompetencji dotyczących zarządzania dziedzictwem kulturowym.
--	---

<p>i konserwatorskich współfinansowanych ze środków unijnych i krajowych.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Funkcjonowanie Specjalnej Strefy Rewitalizacji wspierającej remonty historycznej zabudowy i obiektów zabytkowych. • Wzrastająca liczba obiektów poddawanych rewitalizacji i adaptacji do nowych funkcji społecznych, edukacyjnych i kulturalnych. • Rosnąca atrakcyjność turystyczna miasta związana z rozwojem ekspozycji muzealnych, szlaków historycznych oraz rewitalizacją przestrzeni publicznych. • Zaangażowanie samorządu, organizacji społecznych, stowarzyszeń i mieszkańców w działania związane z ochroną, promocją i popularyzacją dziedzictwa kulturowego miasta. 	
SZANSE	ZAGROŻENIA
<ul style="list-style-type: none"> • Możliwość dalszego pozyskiwania funduszy europejskich, krajowych i wojewódzkich na ochronę zabytków i rewitalizację. • Rozwój turystyki kulturowej, historycznej, pielgrzymkowej i weekendowej. • Wzrost zainteresowania historią najstarszych miast w Polsce oraz dziedzictwem pierwszych Piastów. • Wykorzystanie potencjału Szlaku Piastowskiego i dziedzictwa archeologicznego w promocji miasta. • Rozbudowa oferty edukacyjnej związanej z historią i dziedzictwem kulturowym. • Rozwój szlaków tematycznych, m.in. archeologicznych, sakralnych, przemysłowych i militarnych. • Adaptacja zabytków do nowych funkcji społecznych, edukacyjnych, turystycznych i kulturalnych. • Rozwój sektora kreatywnego i przemysłów kultury w obiektach historycznych. • Dalsza rewitalizacja przestrzeni publicznych w historycznym centrum miasta. • Rozszerzenie współpracy z uczelniami, instytucjami naukowymi i organizacjami pozarządowymi. • Rozwój nowoczesnych form prezentacji historii miasta, m.in. multimediiów i technologii 	<ul style="list-style-type: none"> • Postępująca degradacja substancji zabytkowej wynikająca z wieku obiektów oraz niewystarczających środków finansowych. • Ryzyko utraty wartości historycznych wskutek niewłaściwie prowadzonych remontów i modernizacji. • Presja urbanistyczna oraz inwestycyjna mogąca prowadzić do zaburzenia historycznego krajobrazu miasta. • Chaotyczna modernizacja przestrzeni historycznych i utrata autentyczności zabudowy. • Zmniejszające się środki finansowe na ochronę zabytków i kulturę. • Rosnące koszty materiałów budowlanych i prac konserwatorskich. • Negatywny wpływ zmian klimatycznych oraz ekstremalnych zjawisk pogodowych na stan zabytków i historycznej zieleni. • Zagrożenia dla stanowisk archeologicznych związane z inwestycjami budowlanymi i pracami ziemnymi. • Możliwość zanikania tradycyjnych rzemiosł konserwatorskich i budowlanych. • Wyludnianie się historycznego śródmieścia i pogarszanie stanu technicznego prywatnych kamienic. • Ryzyko nadmiernej komercjalizacji przestrzeni historycznej.

<p>cyfrowych.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Organizacja nowych wydarzeń historycznych, rekonstrukcyjnych i plenerowych. • Rosnące zainteresowanie mieszkańców lokalną historią i tożsamością kulturową. • Rozwój działań promujących dziedzictwo niematerialne, lokalne tradycje i gwarę. • Możliwość rewitalizacji terenów przemysłowych i powojaskowych. • Rozwój tras spacerowych i rowerowych opartych na dziedzictwie kulturowym i przyrodniczym. • Wzrost atrakcyjności inwestycyjnej i turystycznej historycznego centrum miasta. • Rozwój współpracy międzynarodowej w zakresie ochrony dziedzictwa. • Możliwość budowania marki miasta w oparciu o jego wielowiekową historię i wyjątkowy krajobraz kulturowy. 	<ul style="list-style-type: none"> • Spadek zainteresowania mieszkańców dziedzictwem kulturowym i lokalną historią. • Dewastacja zabytków oraz akty wandalizmu. • Zanieczyszczenie środowiska wpływające negatywnie na stan elewacji i detalu architektonicznego. • Utrata historycznej zieleni miejskiej wskutek inwestycji infrastrukturalnych. • Niedostateczna liczba specjalistów z zakresu konserwacji zabytków i archeologii. • Konflikty pomiędzy ochroną dziedzictwa a potrzebami komunikacyjnymi i inwestycyjnymi miasta. • Możliwość ograniczenia funkcji społecznych i kulturalnych w zabytkowych obiektach z przyczyn ekonomicznych. • Stopniowe zanikanie lokalnych tradycji, zwyczajów i dziedzictwa niematerialnego. • Zagrożenie dla stanowisk archeologicznych wynikające z presji inwestycyjnej, prac ziemnych oraz niewłaściwego zabezpieczenia reliktyw archeologicznych, mogące prowadzić do bezpowrotnej utraty cennych źródeł historycznych.
--	---

10. Założenia programowe oraz zasady oceny realizacji Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami określa główne cele GPOnZ, do których należą:

- włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju,
- uwzględnienie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej,
- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania,
- wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego,
- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami,
- określenie warunków współpracy w właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków,
- podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

Niniejszy GPOnZ jest programem kierunkowym, uwzględniającym także założenia ogólnych planów i opracowań strategicznych, dotyczących rozwoju społeczno-gospodarczego miasta Kalisza. Z drugiej strony ideą nadrzędną GPOnZ jest budowanie tożsamości kulturowej regionu i silnych związków mieszkańców

z zamieszkałym przez nich terenem i jego przeszłością. Cele i kierunki działań sformułowane są w perspektywie wieloletniej i wykraczają często poza 4-letni okres obowiązywania GPOnZ.

W GPOnZ wyznaczono trzy priorytety, kierunki działań wraz z zadaniami (Tabela nr 6), które są kontynuacją działań określonych w Gminnym programu opieki nad zabytkami miasta Kalisza na lata 2021-2024. Zostały one sformułowane w perspektywie wieloletniej i wykraczają często poza czteroletni okres obowiązywania GPOnZ. Możliwy jest podział realizacji zadań na podokresy w powiązaniu z ustawowym obowiązkiem złożenia po 2 latach przez władze miasta sprawozdania z częściowego wykonania GPOnZ. Wykonanie takiego sprawozdania, powinno być poprzedzone oceną poziomu realizacji GPOnZ, która powinna uwzględniać: wykonanie zadań, które zostały przyjęte do realizacji w czteroletnim okresie obowiązywania GPOnZ oraz efektywność ich wykonania. Sposób weryfikacji zadań został ujęty w ostatniej kolumnie w rozdziale 11.1. Mierniki.

Priorytet I. Rewaloryzacja dziedzictwa kulturowego jako element rozwoju społeczno-gospodarczego miasta Kalisza.

Priorytet II. Ochrona i świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego.

Priorytet III. Badanie i dokumentacja dziedzictwa kulturowego oraz promocja i edukacja, służące budowaniu tożsamości.

W ramach Priorytetu I. **Rewaloryzacja dziedzictwa kulturowego jako element rozwoju społeczno-gospodarczego miasta Kalisza** ustalono **pięć kierunków** działań:

- 1) Zahamowanie procesu degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy ich stanu zachowania.
- 2) Wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami.
- 3) Podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków na potrzeby społeczne, turystyczne i edukacyjne.
- 4) Podejmowanie współpracy z właścicielami obiektów zabytkowych położonych na terenie miasta w celu zapewnienia poprawy stanu zachowania zabytków.
- 5) Podejmowanie działań umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

W ramach Priorytetu II. **Ochrona i świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego** ustalono **trzy kierunki** działań:

- 1) Realizowanie zadań kompetencyjnych samorządu dotyczących opieki nad zabytkami, jako potwierdzenie uznania znaczenia dziedzictwa kulturowego dla rozwoju Kalisza.
- 2) Budowanie zintegrowanego systemu ochrony dziedzictwa kulturowego i środowiska przyrodniczego, z uwzględnieniem ochrony dóbr kultury współczesnej.
- 3) Rozszerzenie zasobu i ochrony dziedzictwa kulturowego miasta.

W ramach Priorytetu III. **Badanie i dokumentacja dziedzictwa kulturowego oraz promocja i edukacja, służące budowaniu tożsamości** ustalono **cztery kierunki** działań:

- 1) Specjalistyczne rozpoznanie badawcze poszczególnych obiektów, zespołów oraz obszarów zabytkowych dla celów przygotowywania lub realizowania procesów inwestycyjnych.
- 2) Zapewnienie szerokiego dostępu do informacji o dziedzictwie kulturowym Kalisza.
- 3) Rozwój edukacji i popularyzacji wiedzy o dziedzictwie kulturowym Kalisza.
- 4) Promocja dziedzictwa kulturowego Kalisza służącego budowaniu tożsamości i kreowaniu produktów turystyki kulturowej.

Tabela nr 6. Zakres działań w zakresie ochrony i zarządzania dziedzictwem kulturowym Miasta Kalisza

PRIORYTET I.	
REWALORYZACJA DZIEDZICTWA KULTUROWEGO JAKO ELEMENT ROZWOJU SPOŁECZNO-GOSPODARCZEGO MIASTA KALISZA	
Kierunek 1.	
Zahamowanie procesu degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy ich stanu zachowania.	
Nazwa zadania	Podmioty realizujące
1. Prowadzenie prac remontowo-konserwatorskich zabytkowych budynków mieszkalnych stanowiących własność miasta Kalisza.	WRM, MZBM
1.1. Realizacja Wieloletniego programu gospodarowania zasobem mieszkaniowym miasta Kalisza na lata 2022-2026 (remonty elewacji, części wspólnych, dachów, a w uzasadnionych przypadkach termomodernizacja remontowanych obiektów oraz podłączenie do sieci ciepłowniczej). Na rok 2026 pozostały: a. Budynki położone na obszarze Specjalnej Strefy Rewitalizacji; – ul. Babina 18, – ul. Kopernika 21 b. Budynki położone poza obszarem Specjalnej Strefy Rewitalizacji (ujęte w gminnej ewidencji zabytków): – ul. Majkowska 7, – ul. Złota 22. c. Budynki planowane do podłączenia do miejskiej sieci ciepłowniczej: – ul. Ciasna 10, – ul. Ciasna 12. d. Budynki planowane do remontu klatek schodowych: – ul. Stawiszyńska 13, – ul. Grodzka 5, 10, – ul. Chodyńskiego 5, – ul. Łazienna 7, – ul. Piekarska 6,7, – ul. Pułaskiego 33.	MZBM
1.2. Inwestycje w budynkach mieszkalnych planowanych do wywłaszczenia w rejonie ulic Jabłkowskiego-Podgórze.	WGM, WRM, MZBM
1.2.1. Budowa/przebudowa wraz z termomodernizacją następujących budynków mieszkalnych, planowanych do wywłaszczenia na rzecz miasta Kalisz na cel publiczny służący rozwojowi społecznego budownictwa czynszowego: – ul. Wojciecha Jabłkowskiego 12, działka 93, obr. 036, (budynek prywatny), – ul. Wojciecha Jabłkowskiego 14 i 14a, działki 119 i 92, obr. 036 (budynek prywatny), – ul. Wojciecha Jabłkowskiego 22, działka 88, obr. 036.(budynek prywatny), – ul. Wronia 1, działka 114, obr. 043 (budynek przekazany właścicielom), – ul. Gołębia 3, działka 116, obr. 036, w trakcie opracowania ekspertyza techniczna dotycząca stanu technicznego budynku, – ul. Podgórze 16, działka 110, obr. 043 (budynek prywatny), – ul. Podgórze 19, działka 108, obr. 036. (budynek rozkwaterowany, prywatny).	WRM, MZBM

<p>1.2.2. Budowa/przebudowa/termomodernizacja/remont w zależności od potrzeb następujących budynków komunalnych:</p> <ul style="list-style-type: none"> – ul. Podgórze 2-4, działka 127/2, obr. 043, – ul. Mikołaja Kopernika 21, działka 131/2, obr. 043, – ul. Wojciecha Jabłkowskiego 11, działka 65/1, obr. 036, – ul. Podgórze 3, działka 101, obr. 036 (opracowana inwentaryzacja budowlana), – ul. Podgórze 5, działka 115, obr. 036, (budynek wyłączony z użytkowania), – ul. Podgórze 14, działka 111, obr. 043, – ul. Gołębia 1, działka 116, obr. 036 (w trakcie opracowania ekspertyza techniczna dotycząca stanu technicznego budynku). 	
<p>2. Prowadzenie prac remontowo-konserwatorskich zabytkowych budynków stanowiących własność miasta Kalisza, w których siedziby mają placówki edukacyjne.</p>	
<p>2.1. Renowacja budynku I Liceum Ogólnokształcącego im. Adama Asnyka przy ul. Grodzkiej 1 w Kaliszu.</p>	WRM
<p>2.2. Wykonanie nasadzeń zieleni, montaż oświetlenia oraz monitoringu na nowo zagospodarowanym terenie I LO im. A. Asnyka (od strony ul. A. Parczewskiego).</p>	WRM
<p>2.3. Opracowanie projektu prac zabezpieczających budynek przed napływem wód gruntowych i opadowych w budynku III Liceum Ogólnokształcącego im. M. Kopernika w Kaliszu i realizacja inwestycji.</p>	WE WRM
<p>2.4. Przebudowa budynku przedszkola zlokalizowanego w budynku dawnej Hydropatii w Parku Miejskim w Kaliszu w celu jego dostosowania do wymogów przeciwpożarowych – II etap.</p>	WRM
<p>3. Prowadzenie prac remontowo-konserwatorskich budynków zabytkowych stanowiących własność miasta Kalisza, w których siedziby mają samorządowe instytucje kultury.</p>	WRM instytucje kultury
<p>3.1.1. Wykonanie melioracji budynku Biblioteki Głównej przy ul. Legionów 66 w Kaliszu.</p>	MBP im. A. Asnyka
<p>3.1.2. Wymiana stolarki okiennej i drzwiowej w budynku Biblioteki Głównej, ul. Legionów 66 w Kaliszu.</p>	WRM MBP im. A. Asnyka
<p>3.1.3. Modernizacja elewacji budynku Biblioteki Głównej, ul. Legionów 66.</p>	WRM MBP im. A. Asnyka
<p>3.1.4. Wymiana wykładziny w pomieszczeniach magazynowych Biblioteki Głównej, ul. Legionów 66 w Kaliszu.</p>	MBP im. A. Asnyka
<p>3.1.5. Dostosowanie budynku Biblioteki Głównej, ul. Legionów 66 do potrzeb osób niepełnosprawnych (montaż windy/podnośnika)</p>	MBP im. A. Asnyka
<p>3.1.6. Rewitalizacja budynku administracyjno-biurowego MBP zlokalizowanego przy ul. Łaziennej 6.</p>	MBP im. A. Asnyka
<p>3.2. Modernizacja pomieszczeń Galerii Sztuki im. J. Tarasina przy ul. Kolegialnej 4 – Tarasin 2 – Poprawa stanu obiektu, remont sali i dostosowanie do działań statutowych: wystawienniczych i edukacyjnych.</p>	WRM, Galeria Sztuki im. J. Tarasina

<p>3.3. Remont zabytkowej wieży ciśnień – siedziby OKP „Wieża Ciśnień” im. B. Jareckiego przy ul. Górnośląskiej 66a, polegający na wymianie istniejącego pokrycia dachowego z obróbkami blacharskimi, remoncie wieńczącej kopułę latarni i jej stolarki okiennej oraz wymianie systemu odprowadzania wód opadowych.</p>	<p>OKP „Wieża Ciśnień” im. B. Jareckiego</p>
<p>4. Prace remontowo-konserwatorskie oraz bieżące utrzymanie budynków objętych wpisem do rejestru zabytków Ratusza oraz Villi Calisia, stanowiących siedziby Urzędu Miasta Kalisza.</p>	<p>WRM, WAG</p>
<p>5. Rewitalizacja centrum miasta Kalisza – Poprawa stanu układu komunikacyjnego w zakresie przebudowy Nowego Rynku (nawierzchnie wraz z infrastrukturą towarzyszącą, małą architekturą, zielenią miejską i miejscami postojowymi).</p>	<p>WRM</p>
<p>6. Stała pielęgnacja zespołów zabytkowej zieleni, będących własnością miasta Kalisza:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Park Miejski, – Planty Miejskie, – Park podworski w Szczypiornie, – Park podworski na Majkowie. 	<p>WGOŚ</p>
<p>7. Rewaloryzacja Parku Miejskiego – Odnowienie Parku Miejskiego.</p>	<p>WRM</p>
<p>8. Zapewnienie właściwego utrzymania grobownictwa wojennego i miejsc pamięci narodowej, w szczególności prowadzenie prac remontowo-konserwatorskich przy historycznych nagrobkach i miejscach pamięci narodowej na kaliskich cmentarzach.</p>	<p>WGOŚ</p>
<p>8.1. Wykonanie alejki żwirowo – gruntowej na cmentarzu wojennym przy ulicy Żołnierskiej w Kaliszu na odcinku – 45 metrów.</p>	<p>WGOŚ</p>
<p>8.2. Przebudowa Mauzoleum ofiar terroru hitlerowskiego na terenie cmentarza wojskowego przy ul. Żołnierskiej w Kaliszu.</p>	<p>WGOŚ</p>
<p>8.3. Renowacja podestu pomnika PRO Patria na terenie cmentarza wojskowego przy ul. Żołnierskiej w Kaliszu.</p>	<p>WGOŚ</p>
<p>9. Współdziałanie z zarządcami zabytkowych kaliskich cmentarzy wyznaniowych, Wojewódzkim Urzędem Ochrony Zabytków, organizacjami pozarządowymi mające na celu powstrzymanie procesu niszczenia zabytkowych nekropolii.</p>	<p>WKST</p>
<p>10. Realizacja programu udzielania dotacji z budżetu Kalisza dla uprawnionych podmiotów, które prowadzą prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków lub ujętych w gminnej ewidencji zabytków miasta, na zasadach określonych w uchwale Rady Miasta Kalisza.</p>	<p>WKST</p>
<p>11. System dotacji dla właścicieli nieruchomości – Program dotacji dla właścicieli nieruchomości, którzy prowadzą remonty i modernizacje budynków położonych na obszarze Specjalnej Strefy Rewitalizacji na zasadach określonych w uchwale Rady Miasta Kalisza w sprawie ustanowienia Specjalnej Strefy Rewitalizacji.</p>	<p>WSR-BR</p>
<p>10. W zależności od potrzeb podejmowanie działań zmierzających do zmiany sposobu użytkowania lub adaptacji nieużytkowanych obiektów zabytkowych będących własnością Miasta.</p>	<p>WGM</p>

Kierunek 2.	
Wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami	
Nazwa zadania	Podmioty realizujące
1. Stosowanie zwolnień od podatku od nieruchomości budynków i gruntów wpisanych indywidualnie do rejestru zabytków pod warunkiem ich utrzymania i konserwacji zgodnie z przepisami o ochronie zabytków, z wyjątkiem zajętych na prowadzenie działalności gospodarczej – zgodnie z art. 7 ust 1 pkt 6 ustawy z dnia 12 stycznia 1991 r. o podatkach i opłatach lokalnych (Dz. U. z 2019 r. poz. 1170 z późn. zm.).	WF
2. Stosowanie zwolnień od podatku od nieruchomości budynków wielorodzinnych stanowiących zabytkową substancję Kalisza, w których dokonano remontu co najmniej jednej ściany zewnętrznej lub dachu pokrytego dachówką (w ramach uchwał Rady Miasta Kalisza nr XXXII/469/2020 z dnia 26 listopada 2020 r. w sprawie zwolnień od podatku od nieruchomości i nr LXXIV/1071/2024 Rady Miasta Kalisza z dnia 28 marca 2024 r. w sprawie zwolnienia od podatku od nieruchomości budynków mieszkalnych wielorodzinnych).	WF
3. Aplikowanie o środki zewnętrzne służące realizacji projektów umożliwiających zachowanie zabytków stanowiących własność miasta.	WSR-BPF
4. Współpraca z PTTK Oddział im. S. Graewego w Kaliszu, organizatorem zbiórek publicznych przeznaczonych na ratowanie zabytkowych kaliskich cmentarzy przy Rogatce.	WKST
Kierunek 3.	
Podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków na potrzeby społeczne, turystyczne i edukacyjne.	
Nazwa zadania	Podmioty realizujące
1. Mury średniowiecznego Kalisza – rewaloryzacja zachowanych elementów obwarowań oraz częściowe odtworzenie pierścienia piastowskich fortyfikacji obronnych miasta lokacyjnego.	WRM
2. Zagospodarowanie Złotego Rogu.	WRM
3. Przebudowa bulwarów rzeki Proсны.	WRM
4. Budowa placu publicznego na obszarze objętym <i>Miejscowym planem rewitalizacji Jabłkowskiego-Podgórze</i> .	ZDM
5. Przebudowa ulic na obszarze objętym <i>Miejscowym planem rewitalizacji Jabłkowskiego-Podgórze</i> . (ul. W. Jabłkowskiego, Ogrodowej na odcinku od ul. Poznańskiej do ul. Al. Wojska Polskiego, Podgórze, Wroniej, Gołębiej oraz uzupełnienie układu o wyznaczenie ciągu pieszo-jezdnego równoległego do ul. W. Jabłkowskiego).	ZDM
6. Rozwój mieszkalnictwa społecznego poprzez przebudowę budynków mieszkalnych zlokalizowanego przy ul. Podgórze 8 i Łódzkiej 10.	KTBS
7. Przebudowa ul. Mariańskiej i Łaziennej na odcinku od Mariańskiej do ul. Kolegialnej.	ZDM
8. Przebudowa placów: Jana Kilińskiego, Jana Pawła II, Świętego Józefa.	ZDM
9. Kompleksowa przebudowa ulicy Piekarskiej od ul. Sukienniczej do Głównego Rynku.	ZDM
10. Kompleksowa przebudowa ulicy Adama Chodyńskiego.	ZDM
11. Przebudowa ulic na obszarze rewitalizacji, zadanie obejmuje niżej wymienione ulice: – ul. Rzeźnicza (długość ulicy: ok. 85 m), – ul. św. Stanisława (długość ulicy: ok. 200 m),	ZDM

<ul style="list-style-type: none"> – ul. Garbarska (długość ulicy: ok. 125 m), – ul. Garncarska (długość ulicy: ok. 315 m), – ul. Targowa (długość ulicy: ok. 175 m), – ul. 3 Maja (długość ulicy: ok. 530 m), – ul. Babina (na odcinku od ul. Złotej do ul. Wodnej, długość ulicy: ok. 200 m) – opracowano projekt 2023-2024, – ul. Wodna (długość ulicy: ok. 315 m), – ul. Piskorzewie (na odcinku od Alei Wojska Polskiego do ul. Chopina, długość ulicy: ok. 250 m), – ul. Stawiszyńska (na odcinku od Alei Wojska Polskiego do ul. Warszawskiej, długość ulicy: ok. 650 m), – ul. Grodzka (długość ulicy: ok. 235 m). 	
<p>12. Przebudowa placu przy ul. św. Stanisława. Zadanie obejmuje przygotowanie dokumentacji projektowej oraz realizację na jej podstawie inwestycji w zakresie wymiany nawierzchni, wymiany oświetlenia ulicznego, wprowadzenia zieleni miejskiej i małej architektury.</p>	ZDM
<p>Kierunek 4. Podejmowanie współpracy z właścicielami zabytków położonych na terenie miasta w celu zapewnienia poprawy stanu zachowania zabytków.</p>	
<p>Nazwa zadania</p>	<p>Podmioty realizujące</p>
<p>1. Zamieszczanie na stronie internetowej www.kalisz.pl informacji o ogłoszeniu przez Prezydenta Miasta Kalisza otwartego naboru wniosków o udzielenie dotacji z budżetu miasta Kalisza na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków lub ujętych w gminnej ewidencji zabytków miasta Kalisza.</p>	WKST
<p>2. Zamieszczanie na stronie internetowej www.kalisz.pl informacji o ogłoszeniu przez Prezydenta Miasta Kalisza otwartego naboru wniosków o udzielenie w danym roku dotacji z budżetu miasta Kalisza na wykonanie robót budowlanych polegających na remoncie lub przebudowie, lub prac konserwatorskich i prac restauratorskich w odniesieniu do nieruchomości położonych na obszarze Specjalnej Strefy Rewitalizacji.</p>	WSR-BR
<p>3. Zamieszczanie na stronie internetowej www.kalisz.pl bieżących informacji dotyczących terminów i zasad naboru wniosków o udzielenie dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków przez inne uprawnione do tego organy – MKiDN, WWKZ, Urząd Marszałkowski Województwa Wielkopolskiego.</p>	WKST

Kierunek 5. Podjęmowanie działań umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.	
Nazwa zadania	Podmioty realizujące
1. Kontynuacja prowadzenia w Liceum Sztuk Plastycznych im. Tadeusza Kulisiewicza i Technikum Budowlano-Elektrycznym kierunków kształcenia związanych z opieką nad zabytkami. Dotyczy specjalności: renowacja elementów architektury w LSP i zawodu technik architektury krajobrazu z innowacją florystyczną w Technikum Budowlano-Elektrycznym w TBE.	WE
2. Wspieranie rozwoju muzeów, izb pamięci, ekspozycji, etc. istniejących lub tworzonych na terenie miasta.	WKST
3. W przypadku wystąpienia zapotrzebowania na pracowników związanych z tradycyjną sztuką budowlaną – podjęcie przez PUP, w ramach posiadanych możliwości merytorycznych i finansowych przeznaczonych na formy wsparcia, w tym działań zmierzających do organizacji szkoleń jak i ewentualnego tworzenia miejsc pracy.	PUP
PRIORYTET II. OCHRONA I ŚWIADOME KSZTAŁTOWANIE KRAJOBRAZU KULTUROWEGO	
Kierunek 1. Realizowanie zadań kompetencyjnych samorządu dotyczących opieki nad zabytkami, jako potwierdzenie uznania znaczenia dziedzictwa kulturowego dla rozwoju gminy.	
Nazwa zadania	Podmioty realizujące
1. Monitorowanie procesu realizacji <i>Gminnego programu opieki nad zabytkami dla miasta Kalisza na lata 2026-2029</i> oraz sporządzenie co dwa lata sprawozdań z realizacji Programu (za okresy 2026-2027 i 2028-2029) przedkładanych przez prezydenta miasta Kalisza Radzie Miasta Kalisza.	Wszystkie Wydziały oraz Jednostki Organizacyjne Miasta koordynacja WKST
2. Coroczne wydzielanie w budżecie Kalisza środków finansowych umożliwiających realizację zadań przez poszczególne Wydziały i Komórki Organizacyjne Miasta ujętych w <i>Gminnym programie opieki nad zabytkami dla miasta Kalisza lata 2026 -2029</i> .	Wszystkie Wydziały oraz Jednostki Organizacyjne Miasta
3. Prowadzenie i aktualizacja gminnej ewidencji zabytków nieruchomych miasta Kalisza.	WKST
4. Wydawanie zaświadczeń z gminnej ewidencji zabytków miasta Kalisza.	WKST
5. Prowadzenie stałej współpracy z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami.	WBUA, WGM, WGOŚ, WKST, WRM, MZBM, ZDM
6. Zawieranie w umowach sprzedaży, dzierżawy zabytków nieruchomych warunków nakładających na właściciela obowiązek przeprowadzenia niezbędnych prac remontowych i konserwatorskich.	WGM
7. Coroczna aktualizacja <i>Planu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych dla miasta Kalisza</i> sporządzonego na podstawie otrzymanych aktualizacji od właścicieli lub zarządców obiektów zabytkowych	WZKO WKST

8. Podjęcie działań służących wyrażeniu zgody przez RMK na przyjęcie przez Miasto Kalisz zadań z zakresu administracji rządowej należących do właściwości Wojewody Wielkopolskiego, realizowanych przez Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, dotyczących ochrony i opieki nad zabytkami zlokalizowanymi w granicach administracyjnych miasta Kalisza.	Prezydent Miasta Kalisza
9. Wypracowanie treści porozumienia, które zawarte zostanie pomiędzy Wojewodą Wielkopolskim a Prezydentem Miasta Kalisza w sprawie powierzenia Miastu Kalisz spraw z zakresu właściwości Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.	Prezydent Miasta Kalisza
10. Utworzenie Biura Miejskiego Konserwatora Zabytków	Prezydent Miasta Kalisza
Kierunek 2.	
Budowanie zintegrowanego systemu ochrony dziedzictwa kulturowego i środowiska przyrodniczego, z uwzględnieniem ochrony dóbr kultury współczesnej.	
Nazwa zadania	Podmioty realizujące
1. Uwzględnianie ochrony zabytków nieruchomych (obiektów architektury i budownictwa, cmentarzy, parków, kapliczek, grobowców, itp.) ujętych w gminnej ewidencji zabytków oraz dóbr kultury współczesnej, w opracowywanych dokumentach mających charakter prawa miejscowego tj. w planie ogólnym miasta Kalisza i miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego oraz w decyzjach o warunkach zabudowy i decyzjach lokalizacji inwestycji celu publicznego.	WBUA
2. Uwzględnianie ochrony stref występowania stanowisk archeologicznych (pojedyncze obiekty, osady, cmentarzyska, grodziska, obszary nawarstwień kulturowych) ujętych w gminnej ewidencji zabytków, w opracowywanych dokumentach mających charakter prawa miejscowego tj. w planie ogólnym miasta Kalisza i miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego. Stosowanie w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego zapisów o treści: „ <i>Dla obszarów stanowisk archeologicznych, tam gdzie będą realizowane roboty ziemne lub zmiana charakteru dotychczasowej działalności obowiązują ograniczenia i procedury postępowania określone w przepisach odrębnych dotyczących ochrony zabytków i opieki nad zabytkami</i> ” oraz innych zapisów dotyczących zasad ochrony, uzgodnionych z WUOZ. W decyzjach o warunkach zabudowy i decyzjach lokalizacji inwestycji celu publicznego stosowanie zapisu informującego, że planowana inwestycja zlokalizowana jest na terenie stanowiska archeologicznego oraz zapisów określających warunki realizacji inwestycji, uzgodnione z WUOZ.	WBUA
3. Uwzględnianie ochrony widokowo-krajobrazowej oraz panoram i przedpola widokowych zabytkowych obszarów i obiektów w opracowywanych dokumentach mających charakter prawa miejscowego tj. w planie ogólnym miasta Kalisza i miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego oraz decyzjach o warunkach zabudowy i decyzjach lokalizacji inwestycji celu publicznego.	WBUA
4. Egzekwowanie zapisów dotyczących działalności inwestycyjnej na obszarach objętych ochroną, określonych w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego oraz w decyzjach o warunkach zabudowy i decyzjach lokalizacji inwestycji celu publicznego (głównie w zakresie obowiązującej linii zabudowy, wysokości zabudowy jej charakteru i funkcji) na etapie udzielania pozwolenia na budowę.	WBUA

<p>5. Egzekwowanie zapisów uchwały nr LIII/745/2022 Rady Miasta Kalisza z dnia 26 maja 2022 r. w sprawie ustalenia „Zasad i warunków sytuowania na terenie miasta Kalisza obiektów małej architektury, tablic reklamowych i urządzeń reklamowych oraz ogrodzeń, ich gabarytów, standardów jakościowych oraz rodzajów materiałów budowlanych, z jakich mogą być wykonane” (Dz. Urz. Woj. Wielkp. z 2022 r. poz. 4390) tzw. „uchwały krajobrazowej”, mającej na celu ochronę krajobrazu w mieście, ze szczególnym uwzględnieniem terenów i obiektów objętych ochroną konserwatorską.</p>	<p>WBUA</p>
<p>Kierunek 3. Rozszerzenie zasobu i ochrony dziedzictwa kulturowego miasta.</p>	
<p>Nazwa zadania</p>	<p>Podmioty realizujące</p>
<p>1. Uzupełnianie gminnej ewidencji zabytków o obiekty przewidziane do ochrony na wniosek Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, a także aktualizowanie ich o dane uzyskane w wyniku przeprowadzonych prac naukowo-badawczych.</p>	<p>WKST</p>
<p>2. Nawiązanie współpracy z instytucjami, stowarzyszeniami i organizacjami pozarządowymi w celu utworzenia wykazu niematerialnego dziedzictwa miasta Kalisza.</p>	<p>WKST</p>
<p>3. Podjęcie działań zmierzających do utworzenia katalogu współczesnych dóbr kultury miasta Kalisza.</p>	<p>WKST</p>
<p>4. Współpraca z Muzeum Okręgowym Ziemi Kaliskiej w zakresie popularyzacji wiedzy o historii oraz dziedzictwie historyczno-kulturowym i archeologicznym Kalisza i regionu.</p>	<p>WKST</p>
<p>5. Współpraca z Instytutem Interdyscyplinarnych Badań Historycznych Uniwersytetu Kaliskiego im. Prezydenta Stanisława Wojciechowskiego oraz Kaliskim Towarzystwem Przyjaciół Nauk w zakresie upowszechnia wiedzy o dziedzictwie historyczno-kulturowym Kalisza i regionu oraz wyników badań prowadzonych przez te podmioty (konferencje, sympozja, publikacje, wystawy, etc.).</p>	<p>WKST</p>
<p>PRIORYTET III BADANIE I DOKUMENTACJA DZIEDZICTWA KULTUROWEGO ORAZ PROMOCJA I EDUKACJA, SŁUŻĄCE BUDOWANIU TOŻSAMOŚCI</p>	
<p>Kierunek 1. Specjalistyczne rozpoznanie badawcze poszczególnych obiektów, zespołów oraz obszarów zabytkowych, związane z przygotowywanym lub realizowanym procesem inwestycyjnym.</p>	
<p>Nazwa zadania</p>	<p>Podmioty realizujące</p>
<p>1. Prowadzenie pod nadzorem archeologicznym zadań inwestycyjnych miasta Kalisza.</p>	<p>WRM</p>
<p>2. Prowadzenie pod nadzorem archeologicznym zadań inwestycyjnych miasta Kalisza w drogownictwie.</p>	<p>ZDM</p>
<p>3. Opracowywanie opinii, ekspertyz, kwerend i innych opracowań historycznych oraz architektoniczno-urbanistycznych na potrzeby procesu rewitalizacji.</p>	<p>WSR-BR</p>

Kierunek 2. Zapewnienie szerokiego dostępu do informacji o dziedzictwie kulturowym Kalisza.	
Nazwa zadania	Podmioty realizujące
1. Zamieszczenie na stronie internetowej www.kalisz.pl <i>Gminnego programu opieki nad zabytkami dla miasta Kalisza lata 2026-2029.</i>	WKST
2. Udostępnianie i bieżąca aktualizacja wykazu obiektów ujętych w gminnej ewidencji zabytków miasta Kalisza na stronie www.bip.kalisz.pl w zakładce Ewidencja zabytków oraz w zakładce Zawiadomienia Prezydenta Miasta Kalisza dot. zmian w ewidencji zabytków.	WKST
3. Udostępnianie i aktualizacja systemu RZIIP AKO (Regionalna Zintegrowana Infrastruktura Informacji Przestrzennej Aglomeracji Kalisko-Ostrowskiej) w obszarze tematycznym „Dziedzictwo Kulturowe” obejmującym m.in. obiekty i obszary chronione, strefy ochrony stanowisk archeologicznych oraz karty gminnej ewidencji zabytków miasta Kalisza. https://www.akoportal.pl , (https://www.akoportal.pl/Kategorie_Tematyczne-Kultura_sztuka_sport_turystyka?p=2) https://mapa.akoportal.pl , (profil: Kultura/sport/turystyka – kompozycje: Kultura;)	WGK-GIS, WKST
4. Zamieszczanie na stronie www.kalisz.pl , na profilu facebookowym it.kalisz informacji dot. historii i dziedzictwa kulturowego Kalisza, informacji o aktualnych wydarzeniach kulturalnych związanych z popularyzacją dziedzictwa historyczno-kulturowego miasta.	WKST-IT,
5. Zamieszczanie na profilu facebookowym <i>Kalisz. Dopisz swoją historię</i> , oraz <i>Śródmieście Kalisza</i> , informacji dot. historii i dziedzictwa kulturowego Kalisza, informacji o aktualnych wydarzeniach kulturalnych związanych z popularyzacją dziedzictwa historyczno-kulturowego miasta.	KPM WSR-BR
6. Przekazywanie do mediów lokalnych i ogólnopolskich materiałów prezentujących dziedzictwo kulturowe miasta oraz działania remontowo-konserwatorskie i rewitalizacyjne.	KPM WKST
7. Publikacja na stronach miasta Kalisza www.kalisz.pl oraz www.rewitalizacjakalisz.pl opinii, ekspertyz, kwerend i innych opracowań historycznych oraz architektoniczno-urbanistycznych opracowywanych na potrzeby procesu rewitalizacji.	WSR -BR
8. Zamieszczanie na stronie internetowej www.kalisz.pl informacji dotyczących kolejnych edycji Europejskich Dni Dziedzictwa (ogłaszanych corocznie przez Narodowy Instytut Dziedzictwa) oraz miejskiego programu EDD.	WKST

Kierunek 3. Rozwój edukacji i popularyzacji wiedzy o dziedzictwie kulturowym Kalisza.	
Nazwa zadania	Podmioty realizujące
1. Współpraca z Narodowym Instytutem Dziedzictwa, instytucjami, placówkami oświatowymi, organizacjami i stowarzyszeniami, przygotowującymi wydarzenia w ramach miejskiego programu kolejnych edycji Europejskich Dni Dziedzictwa.	WKST
2. Współpraca z Narodowym Instytutem Dziedzictwa poprzez udział w konferencjach i seminariach organizowanych przez NID, promujących działania rewitalizacyjne oraz rolę dziedzictwa kulturowego Kalisza w tych działaniach.	WSR-BR, WKST
3. Wspieranie publikacji wydawnictw naukowych, popularno-naukowych i popularnych poświęconych materialnemu i niematerialnemu dziedzictwu Kalisza.	WKST
4. Ogłaszanie otwartych konkursów prezydenta miasta Kalisza na realizację zadań publicznych związanych z popularyzacją i upowszechnianiem wiedzy o dziedzictwie historyczno-kulturowym Kalisza.	WKST
5. Nagradzanie oraz wyróżnianie Nagrodą Prezydenta Miasta Kalisza osób i podmiotów zaangażowanych w działania na rzecz zachowania i popularyzacji dziedzictwa historyczno-kulturowego Kalisza.	WKST
6. Realizacja zadań w dziedzinie edukacji i promocji dziedzictwa kulturowego przez Miejską Bibliotekę Publiczną im. A. Asnyka – samorządową instytucję kultury.	MBP im. A. Asnyka
7. Realizacja zadań w dziedzinie edukacji i promocji dziedzictwa kulturowego przez Galerię Sztuki im. J. Tarasina – samorządową instytucję kultury.	Galeria Sztuki im. J. Tarasina
8. Realizacja zadań w dziedzinie edukacji i promocji dziedzictwa kulturowego przez Ośrodek Kultury Plastycznej „Wieża Ciśnień” im. B. Jareckiego – samorządową instytucję kultury.	OKP „Wieża Ciśnień” im. B. Jareckiego
9. Prowadzenie w szkołach i placówkach oświatowych zajęć z edukacji regionalnej w zakresie wiedzy o dziedzictwie historyczno-kulturowym Kalisza i regionu.	WE
10. Udostępnianie przygotowanej w kaliskim ratuszu ekspozycji multimedialnej poświęconej dziedzictwu historyczno-kulturowemu Kalisza i regionu oraz prowadzenie na jej bazie warsztatów i działań edukacyjnych w zakresie popularyzacji wiedzy o dziedzictwie kulturowym miasta i regionu.	WKST-IT
11. Udostępnianie ekspozycji w Centrum Kaliskich Baśni i Legend i Lokacji Miasta „Basztka „Dorotka” oraz prowadzenie na jego bazie działań edukacyjnych w zakresie popularyzacji wiedzy o dziedzictwie kulturowym miasta.	WKST-IT
12. Obsługa turystyczna przez IT Skarbcza w Narodowym Sanktuarium św. Józefa w Kaliszu (na podstawie porozumienia miasta Kalisza z kustoszem Sanktuarium).	WKST-IT
13. Popularyzacja za pośrednictwem strony www.kalisz.pl oraz innych mediów, dobrych praktyk w zakresie realizacji prac konserwatorskich i robót remontowo-budowlanych zrealizowanych przy obiektach zabytkowych oraz zagospodarowania obszarów cennych kulturowo, przyrodniczo i krajobrazowo.	WKST, WSR-BR WGOŚ, KPM
14. Popularyzacja wiedzy o dziedzictwie kulturowym Kalisza poprzez organizowanie wizyt studyjnych dla przedstawicieli innych Miast i Gmin w ramach promowania dobrych praktyk w procesie rewitalizacji	WSR-BR

Kierunek 4. Promocja dziedzictwa kulturowego Kalisza służąca budowaniu tożsamości i kreacji produktów turystyki kulturowej.	
Nazwa zadania	Podmioty realizujące
1. Obchody Święta Miasta Kalisza jako element budowania tożsamości lokalnej i promocji dziedzictwa kulturowego miasta.	KPM, WKST
2. Współpraca z inicjatorami i organizatorami przedsięwzięć służących budowaniu tożsamości lokalnej poprzez upamiętnienie zasłużonych dla miasta osób oraz ważnych wydarzeń i rocznic z historii Kalisza.	WKST
3. Zamieszczanie informacji dot. historii i dziedzictwa kulturowego Kalisza oraz wydarzeń związanych z promocją dziedzictwa na portalach internetowych oraz w innych mediach.	WKST, KPM
4. Ożywienie śródmieścia poprzez działania rewitalizacyjne, w tym rewitalizację społeczną.	KPM, WSR-BR
5. Promowanie dziedzictwa kulturowego obszarów chronionych konserwatorsko jako elementu tożsamości miasta.	KPM
6. Zwiększenie dostępności wiedzy o dziedzictwie Kalisza dla osób o różnym tle kulturowym i językowym.	KPM
7. Udział Informacji Turystycznej w cyklicznych certyfikacjach i konkursie na Najlepsze Centrum Informacji Turystycznej w Polsce.	WKST - IT
8. Rozwój produktu turystyki kulturowej „Kalisz – Miasto na Szlaku Piastowskim”.	WKST - IT
9. Rozwój produktu turystyki kulturowej „Kalisz-początki Państwa Polskiego” poprzez współdziałanie z organizatorami jarmarków archeologicznych, biesiad piastowskich i innych wydarzeń.	WKST- IT
10. Rozwój produktu turystyki kulturowej „Wielokulturowy szlak turystyczny w Kaliszu”.	WKST- IT, WRM
11. Promowanie szlaków tematycznych na terenie miasta Kalisza, np.: Szlakiem murów miejskich, Śladami „Nocy i Dni” Marii Dąbrowskiej. Kaliniec – Kalisz.	WKST- IT
12. Współpraca z Wielkopolską Organizacją Turystyczną i promocja miasta jako ważnego punktu turystyki weekendowej.	WKST- IT

Nazwy wydziałów i jednostek organizacyjnych Miasta zgodnie z Regulaminem Organizacyjnym Urzędu Miasta Kalisza oraz z obowiązującymi skrótami:

- Kancelaria Prezydenta Miasta – KPM;
- Wydział Administracyjno-Gospodarczy – WA-G;
- Wydział Budownictwa, Urbanistyki i Architektury – WBUA;
- Wydział Edukacji – WE;
- Wydział Finansowy – WF;
- Wydział Geodezji i Kartografii – System Informacji Geograficznej – WGK-GIS;
- Wydział Gospodarki Komunalnej i Ochrony Środowiska – WGKOS;
- Wydział Gospodarowania Mieniem – WGM;
- Wydział Kultury i Sztuki, Sportu i Turystyki – WKST;
- Wydział Kultury i Sztuki, Sportu i Turystyki – Informacja turystyczna – WKST-IT
- Wydział Rozbudowy Miasta – WRM;
- Wydział Strategii i Rozwoju – WSR;
- Wydział Strategii i Rozwoju – Biuro Rewitalizacji – WSR-BR ;
- Wydział Zarządzania Kryzysowego i Spraw Obronnych – WZKSO;

- Powiatowy Urząd Pracy – PUP;
- Miejski Zarząd Budynków Mieszkalnych – MZBM;
- Zarząd Dróg Miejskich – ZDM.

11. Instrumentarium realizacji Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami

GPOnZ realizowany będzie poprzez wykonanie wskazanych zadań, na rzecz osiągnięcia przyjętych kierunków działań. Podstawę instrumentarium stanowią obowiązujące przepisy prawa oraz zawarte w nich regulacje. Regulacje te dotyczą instrumentów ekonomiczno-prawnych, społecznych oraz finansów publicznych. Zakłada się, że zadania określone w niniejszym GPOnZ będą wykonywane za pomocą następujących instrumentów:

• **instrumenty prawne**, wynikające z obowiązujących przepisów prawnych:

- wpis do rejestru zabytków,
- decyzje administracyjne z zakresu ochrony i opieki nad zabytkami, np. wojewódzkiego konserwatora zabytków;
- ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami,
- ustawa o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym,
- ustawa Prawo budowlane,
- ustawa Prawo ochrony środowiska,
- ustawa o ochronie przyrody,
- ustawa o gospodarce nieruchomościami,
- ustawa o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej,
- ustawa o zmianie niektórych ustaw w związku ze wzmocnieniem narzędzi ochrony krajobrazu.

• **instrumenty finansowe:**

- dotacje na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków,
- korzystanie z programów uwzględniających finansowanie z funduszy europejskich oraz dotacje, subwencje,
- współpraca pomiędzy podmiotami publicznymi a sektorem prywatnym w ramach „Partnerstwa publiczno-prywatnego” (PPP).

• **instrumenty społeczne:**

- prowadzenie działań z zakresu współpracy i współdziałania z właścicielami oraz użytkownikami zabytków (władzami kościelnymi i parafiami, osobami fizycznymi), a także edukacja i informacja odnośnie dziedzictwa kulturowego miasta Kalisza),
- edukacja kulturowa,
- pozyskanie poparcia społecznego na rzecz ochrony środowiska kulturowego,
- współdziałanie z organizacjami społecznymi.

• **instrumenty koordynacji:**

- realizacja projektów i programów miasta Kalisza dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego miasta (np. strategia rozwoju miasta, plany rozwoju lokalnego, programy ochrony środowiska przyrodniczego, koncepcje, plany rewitalizacji),
- współpraca z wojewódzkim konserwatorem zabytków,
- współpraca z sąsiednimi samorządami w celu wypracowania wspólnej polityki ochrony środowiska kulturowego i przyrodniczego.

• **instrumenty kontrolne:**

- aktualizacja i weryfikacja gminnej ewidencji zabytków,
- oceny zmian w zagospodarowaniu przestrzennym miasta Kalisza,
- sporządzanie co dwa lata sprawozdania z realizacji GPOnZ oraz aktualizacja GPOnZ związana z ustawowym czteroletnim okresem obowiązywania,
- monitorowanie stanu zachowania i funkcjonowania środowiska kulturowego,
- prowadzenie stałej obserwacji procesów i zjawisk istotnych z punktu widzenia realizacji GPOnZ.

11.1. Mierniki

Poniżej przedstawiono zestaw mierników pozwalających ocenić stopień realizacji GPOnZ.

W ramach Priorytetu I: **Rewaloryzacja dziedzictwa kulturowego jako element rozwoju społeczno-gospodarczego gminy**

- poziom (w %) wydatków budżetu gminy na ochronę i opiekę nad zabytkami;
- zakres działań, wartość finansowa zadań zrealizowanych przy zabytkach stanowiących własność gminy;
- liczba zabytków objętych pracami, wysokość pozyskanych środków zewnętrznych;
- zakres działań, wartość finansowa zrealizowanych działań w ramach programu rewitalizacji oraz liczba obiektów poddanych rewaloryzacji;
- liczba dotacji udzielonych na dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków lub ujętych w GEZ, zakres działań, kwota dotacji oraz wysokość środków wnioskodawców;
- liczba udzielonych dotacji w ramach programu rewitalizacji, zakres działań;
- zakres współpracy z organizacjami pozarządowymi.

W ramach Priorytetu II: **Ochrona i świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego**

- liczba sporządzonych sprawozdań, stopień realizacji Programu, liczba zrealizowanych działań, terminowość przedkładania sprawozdań;
- poziom (w %) objęcia terenu gminy wykonanymi miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego
- liczba aktualizacji GEZ, liczba obiektów włączonych lub wyłączonych z GEZ, liczba opracowanych kart ewidencyjnych, liczba przeprowadzonych weryfikacji terenowych, liczba działań realizowanych we współpracy z WUOZ.

W ramach Priorytetu III: **Badanie i dokumentacja dziedzictwa kulturowego oraz promocja i edukacja służąca budowaniu tożsamości:**

- liczba opracowanych prac studialnych (studia historyczno-urbanistyczne, studia krajobrazowe itp.);
- liczba zrealizowanych konkursów, wystaw, działań edukacyjnych na terenie gminy;
- liczba inicjatyw i projektów realizowanych z udziałem mieszkańców oraz organizacji społecznych;
- liczba utworzonych szlaków turystycznych, tras rowerowych, konnych, wodnych;
- liczba opracowanych, wydanych wydawnictw (w tym folderów promocyjnych, przewodników);
- liczba utworzonych, zmodernizowanych elementów infrastruktury służących funkcjonowaniu i rozwojowi turystyki kulturowej;
- liczba szkoleń lub liczba pracowników biorących udział w szkoleniach związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego.

12. Źródła finansowania Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami

Zgodnie z obowiązującymi przepisami ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, troska o zabytek obejmuje m.in. zapewnienie warunków do jego dokumentowania, upowszechniania wiedzy na jego temat, prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich oraz robót budowlanych, a także utrzymania zabytku i jego otoczenia w możliwie najlepszym stanie. Finansowanie tych działań stanowi obowiązek nie tylko właściciela zabytku, lecz również każdego podmiotu posiadającego tytuł prawny do obiektu, w tym trwałych zarządców oraz użytkowników wieczystych. W przypadku jednostki samorządu terytorialnego dysponującej takim tytułem prawnym, opieka nad zabytkiem należy do jej zadań własnych. Ochrona zabytków i opieka nad nimi, jak również działania związane ze zmianą ich funkcji w przestrzeni publicznej, ich popularyzacją oraz udostępnianiem społecznym, mogą być finansowane z różnych źródeł, w zależności od charakteru podejmowanych działań.

Niniejszy rozdział prezentuje możliwości pozyskiwania dodatkowych środków finansowych ze źródeł pozabudżetowych. Istotne jest, aby władze miasta z własnej inicjatywy podejmowały działania zmierzające do zabezpieczenia w budżecie środków na realizację zapisów GPOnZ, zwłaszcza że wiele zewnętrznych źródeł finansowania wymaga zapewnienia wkładu własnego. Podstawowy obowiązek w zakresie opieki nad zabytkami, ich ochrony oraz finansowania prac konserwatorskich i robót budowlanych spoczywa jednak na właścicielach i użytkownikach obiektów zabytkowych.

Źródła zewnętrznego finansowania można podzielić następująco:

• źródła krajowe:

- dotacje Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego,
- dotacje wojewódzkiego konserwatora zabytków,
- dotacje wojewódzkie, powiatowe,
- dotacje gminne,
- Fundusz Termomodernizacji i Remontów,
- Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej,
- Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej (NFOŚiGW),
- fundusze od fundacji,
- Narodowy Fundusz Ochrony Zabytków,
- Fundusz Kościelny.

• źródła pozostałe:

- źródła unijne w ramach funduszy strukturalnych.

12.1. Dotacje

Zgodnie z ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, dotacja może zostać udzielona osobie fizycznej, jednostce samorządu terytorialnego lub innej jednostce organizacyjnej będącej właścicielem bądź posiadaczem zabytku wpisanego do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków. Dotacja udzielana jest na wykonanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych, planowanych do przeprowadzenia w roku złożenia wniosku lub następnym, bądź na zasadzie refundacji poniesionych już nakładów przed upływem 3 lat po wykonaniu prac.

Art. 77 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami określa szczegółowo wykaz działań, które mogą podlegać dofinansowaniu. Dotacja na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane może obejmować wyłącznie nakłady konieczne poniesione na przeprowadzenie następujących działań:

- sporządzenie ekspertyz technicznych i konserwatorskich,
- przeprowadzenie badań konserwatorskich lub architektonicznych,
- wykonanie dokumentacji konserwatorskiej,
- opracowanie programu prac konserwatorskich i restauratorskich,
- wykonanie projektu budowlanego zgodnie z przepisami Prawa budowlanego,
- sporządzenie projektu odtworzenia kompozycji wnętrz,
- zabezpieczenie, zachowanie i utrwalenie substancji zabytku,
- stabilizację konstrukcyjną części składowych zabytku lub ich odtworzenie w zakresie niezbędnym dla zachowania tego zabytku,
- odnowienie lub uzupełnienie tynków i okładzin architektonicznych albo ich całkowite odtworzenie, z uwzględnieniem charakterystycznej dla tego zabytku kolorystyki,
- odtworzenie zniszczonej przynależności zabytku, jeżeli odtworzenie to nie przekracza 50% oryginalnej substancji tej przynależności,
- odnowienie lub całkowite odtworzenie okien, w tym ościeżnic i okiennic, zewnętrznych odrzwi i drzwi, więźby dachowej, pokrycia dachowego, rynien i rur spustowych,
- modernizację instalacji elektrycznej w zabytkach drewnianych lub w zabytkach, które posiadają oryginalne, wykonane z drewna części składowe i przynależności,
- wykonanie izolacji przeciwwilgociowej,
- uzupełnianie narysów ziemnych dzieł architektury obronnej oraz zabytków archeologicznych nieruchomości o własnych formach krajobrazowych,
- działania zmierzające do wyeksponowania istniejących, oryginalnych elementów zabytkowego układu parku lub ogrodu,
- zakup materiałów konserwatorskich i budowlanych, niezbędnych do wykonania prac i robót przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków,
- zakup i montaż instalacji przeciwłamaniowej oraz przeciwpożarowej i odgromowej.

Standardowo dotacja udzielana jest w wysokości do 50% nakładów koniecznych na wykonanie powyższych działań. Natomiast wysokość dotacji może zostać zwiększona, nawet do 100% nakładów koniecznych, w wypadku jeżeli:

- zabytek posiada wyjątkową wartość historyczną, artystyczną lub naukową,
- wymaga przeprowadzenia złożonych pod względem, technologicznym prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych,
- stan zachowania zabytku wymaga niezwłocznego podjęcia prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych.

Jednocześnie łączna kwota dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków, udzielonych przez ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, wojewódzkiego konserwatora zabytków bądź

organ stanowiący gminy, powiatu lub samorządu województwa, nie może przekraczać wysokości 100% nakładów koniecznych na wykonanie tych prac lub robót.

• **Dotacje Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków** – przyznawane są zgodnie z ustawą z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz rozporządzeniem Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 16 sierpnia 2017 r. w sprawie dotacji celowej na prace konserwatorskie lub restauratorskie przy zabytku wpisanym na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków.

Środki finansowe na dany rok pozostające w dyspozycji Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków przyznawane są na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytkach ruchomych i nieruchomych na podstawie wniosków złożonych przez właścicieli lub posiadaczy zabytków, wg wzorów zamieszczonych na stronie internetowej Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Poznaniu. Na stronie znajduje się także regulamin wewnętrzny przyznawania dotacji.

• **Dotacje z budżetu Województwa Wielkopolskiego** – zasady udzielania dotacji przez Województwo szczegółowo określa Uchwała Nr XXIX/409/08 Sejmiku Województwa Wielkopolskiego z dnia 1 grudnia 2008 r. Dotacje udzielane są w ramach otwartego konkursu ofert na zadania publiczne Województwa Wielkopolskiego w dziedzinie ochrony dziedzictwa kulturowego – ochrona zabytków i opieka nad zabytkami. Podstawą udzielenia dotacji jest prawidłowo złożony wniosek wraz z kompletem załączników.

Dotacje z budżetu miasta Kalisza – Miasto Kalisz posiada Uchwałę Nr XVII/246/2025 Rady Miasta Kalisza z dnia 26 czerwca 2025 r. określającą zasady udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków lub znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków, położonych na terenie miasta Kalisza (Dz. Urz. Woj. Wlkp. z 2025 r. poz. 5599). Natomiast na mocy Uchwały Nr XX/274/2026 Rady Miasta Kalisza z dnia 25 września 2025 r. zmieniono cyt. uchwałę w zakresie zmiany załącznika do, który stanowi wniosek o udzielenie dotacji z budżetu miasta Kalisza w danym roku na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków lub znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków (Dz. Urz. Woj. Wlkp. z 2025 r. poz. 7109).

Rada Miasta Kalisza co roku przyznaje dotacje z budżetu na dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków lub znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków, położonych na terenie miasta Kalisza. Poniżej tabela przedstawia dane finansowe.

W latach 2021-2025 łączna kwota dotacji udzielonych z budżetu Kalisza wyniosła 2 548 737,00 zł (Tabela nr 7).

Tabela nr 7. Dane dotyczące udzielonych dotacji na zabytki w latach 2021-2025 przez miasto Kalisz

Nabór na rok	Liczba zadań dofinansowanych z budżetu Kalisza	Kwota łączna udzielonych dotacji [PLN]
2021	10	498 737,00
2022	7	500 000,00
2023	8	500 000,00
2024	12	550 000,00
2025	11	500 000,00

Źródło: dane Wydziału Kultury i Sztuki, Sportu i Turystyki Urzędu Miasta Kalisza

• **Zwolnienia od podatku od nieruchomości budynków i gruntów wpisanych indywidualnie do rejestru zabytków** – stanowią jeden z mechanizmów wspierających właścicieli zabytków w prowadzeniu prac konserwatorskich i utrzymaniu obiektów w należytym stanie. Miasto Kalisz stosuje tego rodzaju ulgę podatkową pod warunkiem właściwego utrzymania i konserwacji zabytków zgodnie z przepisami dotyczącymi ochrony zabytków, z wyłączeniem nieruchomości zajętych na prowadzenie działalności gospodarczej, zgodnie z art. 7 ust. 1 pkt 6 ustawy z dnia 12 stycznia 1991 r. o podatkach i opłatach lokalnych (Dz. U. z 2019 r. poz. 1170 z późn. zm.).

Dodatkowo istnieje możliwość zwolnień od podatku od nieruchomości budynków wielorodzinnych stanowiących zabytkową substancję Kalisza, w których dokonano remontu co najmniej jednej ściany zewnętrznej lub dachu pokrytego dachówką (w ramach uchwał Rady Miasta Kalisza nr XXXII/469/2020 z dnia 26 listopada 2020 r. w sprawie zwolnień od podatku od nieruchomości i nr LXXIV/1071/2024 Rady Miasta Kalisza z dnia 28 marca 2024 r. w sprawie zwolnienia od podatku od nieruchomości budynków mieszkalnych wielorodzinnych).

• **Dotacje dla właścicieli lub użytkowników wieczystych nieruchomości położonych na obszarze Specjalnej Strefy Rewitalizacji** – przedsięwzięcie jest realizowane w latach 2021-2028, a łączne nakłady finansowe to 9 860 597,09 zł (2026 r. – 1 000 000,00 zł, 2027 r. – 1 000 000,00 zł, 2028 r. – 1 000 000,00 zł). Obszar Specjalnej Strefy Rewitalizacji obejmuje obszar ograniczony: Al. Wojska Polskiego, ul. Poznańską, ul. Harcerską, ul. Nowy Świat, ul. Szlak Bursztynowy, rzeką Prosną, Kanałem Bernardyńskim, ul. Ciepłą, ul. Winiarską, ul. Warszawską, ul. Gen. Wł. Sikorskiego, właściciele obiektów mogą się ubiegać o dotacje z budżetu miasta Kalisza.

Szczegółowe zasady dotyczące dotacji określone są w uchwale Rady Miasta Kalisza nr LIII/719/2018 Rady Miasta Kalisza z dnia 24 maja 2018r. w sprawie ustanowienia na obszarze rewitalizacji Miasta Kalisza Specjalnej Strefy Rewitalizacji, zmienionej uchwałami: nr XXV/407/2020 Rady Miasta Kalisza z dnia 25 czerwca 2020 r., nr XL/583/2021 Rady Miasta Kalisza z dnia 24 czerwca 2021 r., nr LIII/746/2022 Rady Miasta Kalisza z dnia 26 maja 2022 r., nr LV/759/2022 Rady Miasta Kalisza z dnia 23 czerwca 2022 r. oraz nr III/39/2024 Rady Miasta Kalisza z dnia 19 czerwca 2024 r., nr XX/288/2025 Rady Miasta Kalisza z dnia 25 września 2025 r.

Dotacje są udzielane na działania służące realizacji przedsięwzięć rewitalizacyjnych opisanych w Gminnym Programie Rewitalizacji miasta Kalisza. Maksymalna wysokość dotacji nie może przekroczyć 50% nakładów koniecznych na wykonanie robót lub prac. Celem tych dotacji jest poprawa stanu technicznego nieruchomości.

12.2. Źródła zewnętrznego finansowania – krajowe

• Konkurs „Zabytek Zadbane”

„Zabytek Zadbane” jest corocznym konkursem ogłaszanym przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Nadzór nad konkursem sprawuje Generalny Konserwator Zabytków. Od 2011 r. podmiotem realizującym procedurę konkursową jest Narodowy Instytut Dziedzictwa.

Konkurs skierowany jest do właścicieli, posiadaczy i zarządców zabytkowych obiektów wpisanych do rejestru zabytków. Jego celem jest promocja opieki nad zabytkami i upowszechnianie najlepszych wzorów właściwego utrzymania i zagospodarowania obiektów. Charakter edukacyjny konkursu polega na popularyzacji wiedzy dotyczącej właściwego postępowania z zabytkami architektury podczas ich użytkowania oraz w trakcie przeprowadzanych remontów.

Obiekty można zgłaszać w siedmiu kategoriach:

- Utrwalenie wartości zabytkowej obiektu;
- Rewaloryzacja przestrzeni kulturowej i krajobrazu (w tym założenia dworskie i pałacowe);
- Adaptacja obiektów zabytkowych;
- Architektura i budownictwo drewniane;
- Zabytki techniki (w tym budownictwo przemysłowe i inżynieryjne);
- Zabytek dostępny;
- Kategoria specjalna: właściwe użytkowanie i stała opieka nad zabytkiem.

• Fundusz Termomodernizacji i Remontów

Celem rządowego programu wsparcia remontów i termomodernizacji jest poprawa stanu technicznego istniejących zasobów mieszkaniowych, ze szczególnym uwzględnieniem ich termomodernizacji. Z programu mogą skorzystać właściciele zasobów mieszkaniowych (gminy, spółdzielnie mieszkaniowe, właściciele mieszkań zakładowych i prywatni właściciele). Jego beneficjentami są także osoby mieszkające w budynkach objętych programem, gdyż poprawia się komfort zamieszkiwania z jednoczesnym zmniejszeniem opłat za energię cieplną.

Program realizowany na podstawie ustawy o wspieraniu termomodernizacji i remontów obejmuje dwa główne moduły – wsparcie przedsięwzięć termomodernizacyjnych i wsparcie przedsięwzięć remontowych. Wprowadza on także dodatkowe wsparcie dla właścicieli budynków mieszkalnych objętych w przeszłości czynszem regulowanym. Wsparcie jest udzielane w postaci tzw. premii, czyli spłaty części kredytu wykorzystanego na realizację przedsięwzięcia. Spłata jest dokonywana ze środków Funduszu Termomodernizacji i Remontów, obsługiwanego przez Bank Gospodarstwa Krajowego i zasilanego ze środków budżetu państwa.

• Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej (NFOŚiGW)

Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej (NFOŚiGW) jest głównym źródłem finansowania w Polsce inwestycji proekologicznych. Wraz z wojewódzkimi funduszami ochrony środowiska i gospodarki wodnej NFOŚiGW tworzy system funduszy ekologicznych.

W ramach NFOŚiGW realizowane są projekty termomodernizacji zabytkowych budynków. Remonty termomodernizacyjne przyczynią się do redukcji zużycia energii pierwotnej i końcowej oraz spowodują obniżenie kosztów zużycia energii elektrycznej i ciepłej. Dodatkowo prace remontowe będą miały również walor konserwatorski, gdyż zostaną przeprowadzone w obiektach zabytkowych, cennych dla kultury narodowej.

• Program Kultura – Interwencje

Organizatorem Programu Kultura – Interwencje jest Narodowe Centrum Kultury. Celem strategicznym Programu jest tworzenie warunków dla wzmacniania tożsamości i uczestnictwa w kulturze na poziomie regionalnym, lokalnym i krajowym poprzez finansowe wsparcie realizacji projektów upowszechniających dorobek kultury i zwiększających obecność kultury w życiu społecznym.

Koncepcja programu została oparta na założeniu, że uczestnictwo w kulturze sprzyja podnoszeniu kompetencji społeczeństwa, tworzeniu warunków do rozwijania aktywności twórczej i przygotowaniu obywateli do aktywnego udziału w różnych formach życia społecznego. O wsparcie w ramach programu Kultura – Interwencje mogą ubiegać się zarówno samorządowe instytucje kultury (z wyłączeniem instytucji współprowadzonych przez Ministra oraz jednostki samorządu terytorialnego), jak i organizacje pozarządowe.

• Finansowanie z fundacji

Kolejną możliwością pozyskiwania funduszy zewnętrznych jest finansowanie pochodzące z fundacji. Można tu wymienić np. fundacje bankowe, Fundację LOTTO Milion Marzeń, Fundację Polska Miedź – KGHM, Fundację PGNiG im. Ignacego Łukasiewicza, Fundację Orange.

• Narodowy Fundusz Ochrony Zabytków

Dnia 1 stycznia 2018 r. weszły w życie przepisy ustawy z dnia 22 czerwca 2017 r. o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, tworzące Narodowy Fundusz Ochrony Zabytków jako państwowy fundusz celowy. To jest pierwsze pozabudżetowe źródło ich finansowania. Fundusz początkowo zasilony był z kar administracyjnych oraz nawiązek orzekanych przez sądy za przestępstwa popełniane przeciwko zabytkom. Nowelizacja zakłada wprowadzenie administracyjnych kar pieniężnych w miejsce grzywien wyznaczanych wskutek postępowań w sprawach o wykroczenia. Grzywny, które były zasądzone przez sądy, były rażąco niskie. Niektórym opłacało się więc niszczyć zabytek, a grzywnę wpisać, np. w koszty inwestycyjne. Kary administracyjne są nakładane przez wojewódzkich konserwatorów od dnia 1 stycznia 2018 r.

Narodowy Fundusz Ochrony Zabytków pozwoli na szybkie dofinansowanie zabytków uszkodzonych, np. wskutek katastrof, jak powódzie czy pożary. Dodatkowe pieniądze pozwolą na pilne ratowanie zabytków, czyli naprawę uszkodzonego dachu, rynien czy powybijanych okien. Środkami Funduszu będzie dysponował Generalny Konserwator Zabytków, działający w imieniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

• Fundusz Kościelny

Fundusz Kościelny został powołany na mocy art. 8 ustawy z dnia 20 marca 1950 r. o przejęciu przez Państwo dóbr martwej ręki, poręczeniu proboszczom posiadania gospodarstw rolnych i utworzeniu Funduszu Kościelnego (Dz. U. Nr 9, poz. 87 z późn. zm.) jako forma rekompensaty dla kościołów za przejęte przez Państwo nieruchomości ziemskie.

Kościelne osoby prawne mogą ubiegać się o przyznanie dotacji z Funduszu Kościelnego na konserwację i remonty obiektów sakralnych i kościelnych o wartości zabytkowej w znaczeniu nadanym przez aktualne ustawodawstwo.

Szczegółowe informacje dotyczące zasad postępowania przy udzielaniu dotacji z Funduszu Kościelnego ogłasza Minister Spraw Wewnętrznych i Administracji na stronie internetowej Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji, zwanego dalej „MSWiA”, oraz w BIP MSWiA.

12.2.1. Programy operacyjne Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego

Jednym z najważniejszych źródeł finansowania zadań związanych z ochroną i opieką zabytków są środki budżetu państwa będące w dyspozycji Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, który corocznie ogłasza stosowne konkursy.

Programy operacyjne Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego:

• Program „Ochrona Zabytków”

Strategicznym celem programu jest zachowanie materialnego dziedzictwa kulturowego, realizowane poprzez konserwację i rewaloryzację zabytków nieruchomych i ruchomych oraz ich udostępnianie na cele publiczne.

W ramach Programu można ubiegać się o dofinansowanie następujących rodzajów zadań:

- 1) prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków planowanych do przeprowadzenia w roku udzielenia dofinansowania;
- 2) prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków planowanych do przeprowadzenia w roku udzielenia dofinansowania dla zabytków wpisanych na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO oraz uznanych za Pomnik Historii (dotyczy wpisów indywidualnych oraz obszarowych);
- 3) prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków przeprowadzonych w okresie trzech lat poprzedzających rok złożenia wniosku (po wykonaniu wszystkich prac lub robót określonych w pozwoleniu wydanym przez wojewódzkiego konserwatora zabytków);
- 4) prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków przeprowadzonych w okresie trzech lat poprzedzających rok złożenia wniosku (po wykonaniu wszystkich prac lub robót określonych w pozwoleniu wydanym przez wojewódzkiego konserwatora zabytków) dla zabytków wpisanych na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO oraz uznanych za Pomnik Historii (dotyczy wpisów indywidualnych oraz obszarowych).

Do programu nie kwalifikują się zadania, które są współfinansowane ze środków europejskich.

O dofinansowanie w ramach programu mogą ubiegać się podmioty prawa polskiego, osoby fizyczne, jednostki samorządu terytorialnego lub inne jednostki organizacyjne, będące właścicielem lub posiadaczem zabytku wpisanego do rejestru albo posiadające taki zabytek w trwałym zarządzie.

• Program „Groby i cmentarze wojenne w kraju”

Celem programu jest wspieranie opieki nad grobami i cmentarzami wojennymi na terenie Rzeczypospolitej Polskiej, stanowiącymi materialne świadectwo kluczowych wydarzeń z historii Polski związanych z walką i męczeństwem, a także wspieranie prowadzenia działań naukowych upowszechniających wiedzę na temat tych wydarzeń.

• Program „Miejsca pamięci i trwale upamiętnienia w kraju”

Celem programu jest wspieranie samorządów w zapewnianiu stabilnej opieki nad najważniejszymi miejscami pamięci, stanowiącymi materialne świadectwo wydarzeń kluczowych dla narodowej tożsamości.

• Program „Infrastruktura kultury”

Celem programu jest poprawa warunków funkcjonowania instytucji i obiektów kultury. Przedmiotem dofinansowania mogą być modernizacje i remonty obiektów przeznaczonych na działalność kulturalną i edukacyjną, w zakresie kultury oraz przygotowanie dokumentacji technicznej do inwestycji.

• Program „Kultura ludowa i tradycyjna”

Celem programu jest wspieranie zjawisk związanych ze spuścizną kultur tradycyjnych, transformacjami (przekształceniami i przemianami) poszczególnych elementów oraz współczesnymi kontekstami ich występowania.

- **Program „Wspieranie działań muzealnych”**

Celem programu jest wspieranie działalności muzealnej z zakresu prezentacji zbiorów w postaci atrakcyjnych poznawczo projektów wystawienniczych i wydawniczych oraz opieki konserwatorskiej nad zbiorami.

- **Dotacje Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego na badania archeologiczne**

Celem programu jest ochrona dziedzictwa archeologicznego poprzez wspieranie kluczowych dla tego obszaru zadań, obejmujących niedestrukcyjne rozpoznanie i dokumentację zasobów dziedzictwa archeologicznego oraz opracowanie i publikację wyników przeprowadzonych badań archeologicznych.

W ramach programu można ubiegać się o dofinansowanie następujących rodzajów zadań służących ochronie dziedzictwa archeologicznego na terenie Rzeczypospolitej Polskiej, realizowanych zgodnie z obowiązującymi przepisami w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami:

- 1) niedestrukcyjne rozpoznanie i dokumentacja zasobów dziedzictwa archeologicznego z wykorzystaniem metod tradycyjnych i nowoczesnych, m.in. badań powierzchniowych, prospekcji podwodnej, badań geofizycznych, prospekcji lotniczej, skaningu laserowego;
- 2) opracowanie, wraz z obowiązkową publikacją książkową, wyników przeprowadzonych badań archeologicznych, w tym analiza i konserwacja pozyskanych w ramach tych badań zabytków.

12.3. Źródła zewnętrznego finansowania – pozostałe

Poza podstawowymi źródłami finansowania jakimi są środki publiczne pochodzące z budżetu państwa oraz budżetów samorządów, finansowanie ochrony zabytków może odbywać się również przy znaczącym udziale funduszy pochodzących z Unii Europejskiej.

- **Fundusze Europejskie na Infrastrukturę, Klimat, Środowisko (FEnIKS)**

Program Fundusze Europejskie na Infrastrukturę, Klimat, Środowisko (inaczej FEnIKS) na lata 2021-2027 to następca Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko (PO IiŚ). Budżet wynosi ponad 25 miliardów euro (w formie dotacji, instrumentów finansowych i instrumentów łączących finansowanie zwrotne oraz dotacyjne) i będzie przeznaczony na kluczowe projekty środowiskowe, energetyczne oraz transportowe, a także na wsparcie w obszarze kultury i ochrony zdrowia.

Głównym celem Programu jest poprawa warunków rozwoju kraju poprzez budowę infrastruktury technicznej i społecznej zgodnie z założeniami rozwoju zrównoważonego, w tym poprzez m.in. wzmocnienie roli kultury w rozwoju społecznym i gospodarczym. Program ma przyczynić się m.in. do wzmocnienia ochrony zabytków o krajowym i światowym znaczeniu, zarówno ruchomych, jak i nieruchomych. Wsparcie ukierunkowane zostanie na tworzenie odpowiednich warunków infrastrukturalnych stymulujących do aktywnego uczestnictwa w kulturze i w życiu społecznym, w tym eliminację barier w dostępie do kultury dla grup z różnych przyczyn wykluczonych. Zastosowane rozwiązania infrastrukturalne, w tym nowoczesne technologie, umożliwią tworzenie innowacyjnej oferty kulturalnej, rozszerzanie jej o nowe formy działalności i cele lub będą przyczyniać się do zwiększenia atrakcyjności świadczonej oferty, w celu budowania przewag konkurencyjnych w aspekcie zarówno gospodarczym jak i społecznym.

Inwestycje będą wspierały procesy transformacji cyfrowej poprzez rozwój infrastruktury, zakup wyposażenia i technologii umożliwiających rozszerzenie grup odbiorców realizowanej oferty (zwiększenie dostępności kultury poprzez umożliwienie korzystania z niej grupom dotychczas wykluczonym np. niepełnosprawni; zwiększenie zasięgu oferty – upowszechnianie oferty on-line) oraz zapewnienie bezpieczeństwa funkcjonowania w warunkach różnego rodzaju kryzysów (na podstawie doświadczeń związanych z wystąpieniem pandemii Covid-19).

Wsparciem zostaną objęte państwowe i współprowadzone instytucje kultury, biblioteki przechowujące Narodowy Zasób Biblioteczny oraz publiczne szkoły i uczelnie artystyczne. Ponadto o wsparcie mogą ubiegać

się jednostki samorządu terytorialnego, NGO oraz kościoły i związki wyznaniowe w zakresie prowadzonej działalności kulturalnej, zlokalizowane na obszarach wpisanych na listę UNESCO lub Pomników Historii.

Zakres wsparcia w ramach celu szczegółowego obejmuje także działania infrastrukturalne mające na celu ochronę i zachowanie otoczenia zabytkowych obiektów. Niejednokrotnie inwestycje będą realizowane w bliskim sąsiedztwie lub na terenie objętym planem rewitalizacji, co wpłynie korzystnie na ogólny rozwój większych obszarów.

Wszystkie ww. typy działań będą mogły być realizowane w formule projektów partnerskich, które przyczynią się do lepszego zarządzania dziedzictwem kulturowym i promowania dziedzictwa kulturowego, co w konsekwencji wpłynie na większą identyfikację społeczeństwa z danym miejscem.

Ochrona, rozwój i promowanie dziedzictwa kulturowego i usług w dziedzinie kultury – 700 000 000 euro.

• Fundusze Europejskie na Rozwój Cyfrowy 2021-2027

Priorytet II: Zaawansowane usługi cyfrowe – jednym z celów programu jest stymulowanie rynku ponownego wykorzystywania zasobów kultury i danych naukowych. Powstałe e-usługi powinny zapewnić zdalny dostęp do unikalnych narzędzi oraz umożliwić przetwarzanie, analizę, bezpieczne gromadzenie i archiwizację dużych zbiorów danych, co będzie skutkowało przyspieszeniem rozwoju takich obszarów jak np.: kultura i rozrywka, motoryzacja, e-zdrowie, transport, bezpieczeństwo publiczne, energetyka, technologie finansowe czy rolnictwo.

2.1 Wysoka jakość i dostępność e-usług publicznych – np. tworzenie, rozwój, integracja e-usług publicznych, wykorzystanie potencjału informacji sektora publicznego (ISP) i technologii w administracji z zastosowaniem np. analiz wielkich zbiorów danych oraz metod sztucznej inteligencji.

2.3 Cyfrowa dostępność i ponowne wykorzystanie informacji – np. digitalizacja zasobów kultury, administracji i nauki (m.in. dane z badań naukowych oraz zasobów edukacyjnych finansowanych ze środków publicznych). Program zakłada podejmowanie działań zwiększających otwartość oraz poziom ponownego wykorzystania danych z zasobów kultury (w tym niebędących ISP), nauki i administracji. Wsparcie będzie udzielane również na budowę lub modernizację i udostępnianie rozwiązań informatycznych do prowadzenia zaawansowanej analityki danych z wykorzystaniem nowych technologii.

Beneficjentami Programu mogą być m.in.: instytucje kultury, przedsiębiorcy, obywatele, NGO.

• Kreatywna Europa 2021-2027

Kreatywna Europa (Creative Europe) to program Komisji Europejskiej, którego celem jest wsparcie ponadnarodowych działań europejskich sektorów kultury, audiowizualnego i kreatywnego w obszarze kultury i sztuki przyczyniających się do budowania kompetencji, profesjonalizacji i zwiększania konkurencyjności sektorów na rynku globalnym, wpływ na zwiększanie dostępu do kultury i sztuki, docieranie do nowych grup odbiorców i zwiększanie uczestnictwa w kulturze, rozwój współpracy międzynarodowej oraz wsparcia ponadnarodowego obiegu europejskich dzieł i twórców, ochrony i propagowania różnorodności kulturowej i językowej oraz europejskiego dziedzictwa kulturowego, wykorzystanie technologii i wdrażanie innowacji w sektorach oraz dostosowania sektorów do zmiany cyfrowej.

W ramach nowej edycji Programu istotne jest także wsparcie sektorów w odbudowie po kryzysie wywołanym pandemią COVID-19, zrównoważony rozwój i zielona transformacja sektorów, równość i równouprawnienie oraz włączanie społeczne poprzez kulturę i sztukę.

Program wdrażany jest poprzez komponenty:

- komponent Media – wspierający działania sektora audiowizualnego,
- komponent Kultura – wspierający działania sektorów kultury i kreatywnego,
- komponent międzysektorowy – wspierający rozwój innowacji w projektach łączących sektory kultury, kreatywny i audiowizualny, a także sektor wysokiej jakości mediów informacyjnych i rozwój umiejętności krytycznego korzystania z mediów.

13. Bibliografia

1. Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami
2. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.
3. Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym
4. Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane
5. Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska
6. Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody
7. Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami
8. Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej
9. Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem
10. Materiały udostępnione przez Urząd Miasta w Kaliszu
11. Gminny Program Opieki nad Zabytkami Miasta Kalisza na lata 2021-2024
12. Atlas historyczny miast polskich. Kalisz, red. Z. Kaczmarek, Toruń 2006
13. Baranowski B., Kalisz i ziemia kaliska w dawnej Polsce, Poznań 1987
14. Kędzierski A., Kalisz średniowieczny, Kalisz 2014
15. Kupczyk A., Zabytki Kalisza, Kalisz 2008
16. Pawlak M., Kalisz. Przewodnik historyczny, Kalisz 2012
17. Zabytki architektury i budownictwa w Polsce. Województwo kaliskie, t. 14, Warszawa 1995
18. Źródła do dziejów Kalisza, red. W. Rusiński, Poznań 1965
19. Buko A., Archeologia Polski wczesnośredniowiecznej, Warszawa 2005
20. Kurnatowska Z., Archeologia i początki państwa polskiego, Poznań 2002
21. www.nid.pl
22. www.nimoz.pl
23. www.zabytek.pl
24. www.stat.gov.pl/gus
25. www.isap.sejm.gov.pl

14. Spis tabel

1. Tabela nr 1. Zestawienie tabelaryczne zasobów archeologicznego dziedzictwa kulturowego z terenu miasta Kalisza w podziale na funkcje
2. Tabela nr 2. Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków na terenie miasta Kalisza
3. Tabela nr 3. Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków na terenie miasta Kalisza
4. Tabela nr 4. Spis obowiązujących miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego miasta Kalisza
5. Tabela nr 5. Analiza SWOT
6. Tabela nr 6. Zakres działań w zakresie ochrony i zarządzania dziedzictwem kulturowym miasta Kalisza
7. Tabela nr 7. Dane dotyczące udzielonych dotacji na zabytki w latach 2021-2025 przez miasto Kalisz

14. Załączniki

Załącznik nr 1. Wykaz obiektów ujętych w Gminnej ewidencji zabytków miasta Kalisza wg stanu na dzień 12 marca 2026 r. (Zarządzenie Nr 167/2026 PMK z 12.03.2026)

GMINNA EWIDENCJA ZABYTKÓW MIASTA KALISZA				
Część A – wykaz kart adresowych zabytków nieruchomości				
Lp.	ADRES	OBIEKT	DATOWANIE	NUMER REJESTRU ZABYTKÓW, DATA WPISU/ obiekt w Wojewódzkiej ewidencji zabytków (WEZ)
(1)	miasto Kalisz	układ urbanistyczny miasta lokacyjnego układ urbanistyczny miasta Kalisza w granicach z 1957	XIII w. - poł. XX w.	[33/A] 28.02.1956 (skreślenie części obszaru DOZ-OAiK-6700-310-1/12 29.11.2012-13) [38/A] 18.02.1957 (skreślenie części obszaru DOZ-OAiK-6700-310-2/12-13) 29.11.2013 WEZ
(2)	Al. Wolności	założenie urbanistyczne alei Wolności	1793-1806, 1817	335/A [431/A] 20.01.1981 WEZ
(3)	osiedle Dobrzec	układ ruralistyczny dawnej wsi Dobrzec	XIII w. - poł. XX w.	
(4)	osiedle Majków	układ ruralistyczny dawnej wsi Majków	XIII w. - poł. XX w.	
(5)	osiedle Nosków	układ ruralistyczny dawnej wsi Nosków	XIV w. - poł. XX w.	
(6)	osiedle Piwonice	układ ruralistyczny dawnej wsi Piwonice	XIII w. - poł. XX w.	
(7)	osiedle Rajsków	układ ruralistyczny dawnej wsi Rajsków	XIII w. - poł. XX w.	
(8)	osiedle Sulisławice	układ ruralistyczny dawnej wsi Sulisławice	XV w. - poł. XX w.	
(9)	osiedle Szczypiorno	układ ruralistyczny dawnej wsi Szczypiorno	XV w. - poł. XX w.	
(10)	ul. Kolegialna, Łazienna, św. Józefa	zespół budowlany: historyczny zespół zabudowy klasztoru OO. Jezuitów, późn. Korpusu Kadetów	XVI-XIX w.	
(11)	ul. Stawiszyńska	zespół budowlany: historyczny zespół zabudowy klasztoru pobernardyńskiego, ob. OO. Jezuitów	XVI-1. ćw. XX w.	
(12)	ul. Śródmiejska	zespół budowlany: historyczny zespół zabudowy klasztoru poreformackiego, ob. ss. Nazaretanek	XVII-XVIII w.	

(13)	osiedle Majków	założenie dworsko-parkowo-folwarczne w d. wsi Majków	XVIII-XX w.	WEZ
(14)	osiedle Sulisławice	założenie dworsko-parkowo-folwarczne w d. wsi Sulisławice	XVIII-XX w.	WEZ
(15)	osiedle Szczypiorno	założenie dworsko-parkowo-folwarczne w dawnej wsi Szczypiorno	XVIII-XX w.	WEZ
(16)	ul. 3 Maja	zespół budowlany: historyczny zespół zabudowy szkolnej	l. 20./30. XX w.	
(17)	ul. Dworcowa, Obozowa	zespół budowlany: historyczny zespół zabudowy stacji kolejowej	1/2 dekada XX w.	
(18)	ul. Kaszubska, gen. Władysława Sikorskiego, Skarszewska, Toruńska	zespół budowlany: historyczny zespół zabudowy obiektów związanych ze służbą zdrowia (szpital, szkoła pielęgniarstwa, stacja krwiodawstwa)	l. 30. i 50. XX w.	
(19)	ul. Wrocławska	zespół budowlany: historyczny zespół zabudowy stacji kolejowej w dawnym Szczypiornie	po. 1906	
(20)	ul. Wrocławska	zespół budowlany: historyczny zespół zabudowy dawnych koszar wojskowych w dawnym Szczypiornie	l. poł. XIX w. - l. ćw. XX w.	
(21)	ul. Ludwika Idzikowskiego, Łódzka, Przesmyk, Bolesława Skarżyńskiego, Winiarska, Żwirki i Wigury	zespół budowlany: modernistyczny zespół zabudowy mieszkalnej jednorodzinnej - wille z ogrodami	l. 20./30. XX w. z późniejszymi uzupełnieniami	
(22)	ul. Józefa Bema, Graniczna, Kielecka, Jana Kochanowskiego, Adama Mickiewicza, Polna, Mikołaja Reja, Juliusza Słowackiego, Widok, Wojska Polskiego	zespół budowlany: modernistyczny zespół zabudowy mieszkalnej jednorodzinnej - wille z ogrodami	l. 20./30. XX w. z późniejszymi uzupełnieniami	
(23)	ul. Mała	zespół budowlany: historyczny zespół zabudowy mieszkalnej jednorodzinnej	l. i 2. dekada XX w.	
(24)	ul. Żelazna	zespół budowlany: historyczny zespół zabudowy mieszkalnej jednorodzinnej w zabudowie szeregowej z ogrodami	l. 20./30. XX w.	
(25)	ul. Ludowa, Obywatelska, Robotnicza, Stanisława Staszica, Urzędnicza	zespół budowlany: historyczny zespół zabudowy mieszkalnej wielorodzinnej	l. 20./30. XX w. uzupełnione obiektami socrealistycznymi budynkami z lat 50. XX w.	
(26)	ul. Hoża, Bolesława Prusa, Żwirki i Wigury	zespół zabudowy: historyczny zespół zabudowy mieszkalnej wielorodzinnej	l. 40. i 50. XX w.	
(27)	ul. Bogumiła i Barbary, Młynarska, Polna	zespół budowlany: socrealistyczny zespół zabudowy mieszkaniowej wielorodzinnej	l. 50. XX w.	
(28)	ul. Leśna, Lisia, Mazowiecka, Sandomierska, Sarnia, Zajęcza	zespół budowlany: historyczny zespół zabudowy mieszkalnej jednorodzinnej	l. ćw. XX w.	
(29)	ul. Nowy Świat, Handlowa	zespół budowlany: socrealistyczny zespół zabudowy	l. 50. XX w.	

		mieszkaniowej wielorodzinnej		
(30)	ul. Majkowska	zespół budowlany: Kaliskie Zakłady Garbarskie "Kalskór" SA	po 1907	
(31)	ul. 3 Maja nr 8	budynek mieszkalny	l. 20. XX w.	
(32)	3 Maja nr 10	budynek mieszkalny	ok. 1935	
(33)	3 Maja nr 12	budynek mieszkalny (kamienica)	1. ćw. XX w.	
(34)	3 Maja nr 13	Dom Katolicki parafii św. Mikołaja, ob. budynek handlowo-usługowy	ok. 1935	
(35)	3 Maja nr 14	budynek mieszkalny w zespole szkoły	ok. 1930	
(36)	3 Maja nr 16	budynek szkolny, ob. SP nr 1	ok. 1930 r.	
(37)	3 Maja nr 17	budynek mieszkalny	l. 50. XX w.	
(38)	3 Maja nr 18	budynek szkolny, ob. ZS Samochodowych	ok. 1930	
(39)	3 Maja nr 20	budynek mieszkalny w zespole szkoły	ok. 1930	
(40)	ul. 25 Dywizji nr 8	budynek mieszkalny	pocz. XX w., przebud.	
(41)	25 Dywizji nr 12	budynek mieszkalny	po 1910, przebud.	
(42)	25 Dywizji nr 18-20	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(43)	ul. 29 Pułku Piechoty nr 2-4	budynek mieszkalny (oficyna)	po 1910	
(44)	29 Pułku Piechoty nr 6	budynek mieszkalny	ok. 1900	
(45)	29 Pułki Piechoty nr 8	budynek mieszkalny	l. 20. XX w., przebud.	
(46)	29 Pułki Piechoty nr 15	zespół budowlany: zagroda	XIX/XX w.	
(47)	29 Pułki Piechoty nr 15	budynek gospodarczy	XIX/XX w.	
(48)	29 Pułku Piechoty nr 21	budynek mieszkalny	30.te XX w	
(49)	ul. Asnyka Adama nr 4	budynek mieszkalny	ok. 1920	
(50)	Asnyka nr 6	budynek mieszkalny	po 1920, przebud.	
(51)	Asnyka nr 8-10	budynek mieszkalny	4. ćw. XIX w. przebud.	
(52)	Asnyka nr 10a	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(53)	Asnyka nr 11	budynek mieszkalny	ok. 1930	
(54)	Asnyka nr 15	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
(55)	Asnyka nr 24	budynek mieszkalny	l. 30. XX w., przebud.	
(56)	Asnyka nr 25	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
(57)	Asnyka nr 28	budynek mieszkalny	k. XIX w.	
(58)	Asnyka nr 31	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
(59)	Asnyka nr 32	budynek mieszkalny	l. 20. XX w.	
(60)	Asnyka nr 33	budynek mieszkalny, ob. kaplica kościoła Adwentystów Dnia Siódmego	l. 20. XX w.	
(61)	Asnyka nr 34	budynek mieszkalny	l. 40. XX w.	
(62)	Asnyka nr 38	budynek mieszkalny	pocz. XX w.	
(63)	Asnyka nr 40	budynek d. kaplicy ewangelickiej, ob. Zgromadzenie Zakonne Sióstr Wspólnej Pracy od Niepokalanej Maryi	1. ćw. XX w.	
(64)	Asnyka nr 40	ogrodzenie	1. ćw. XX w.	

(65)	Asnyka nr 41	budynek mieszkalny	4. ćw. XIX w.	
(66)	Asnyka nr 43	budynek mieszkalny	ok. 1900	
(67)	Asnyka nr 47	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
(68)	Asnyka nr 48	budynek mieszkalny	l. 30.-40. XX w.	
(69)	Asnyka nr 54-56	kościół parafiany pw. Miłosierdzia Bożego	1977- 1993, żelbeton, modernistyczny arch. A.Fajans i J.Kuźmienko	1166/Wlkp/A 30.06.2023 WEZ
(70)	ul. Babina nr 1	d. budynek fabryki sukna, przebud. na budynek mieszkalny (tzw. dom Przechadzkiego)	Po 1820, arch. F. Reinstein	903/Wlkp/A 174/A [156/A] 18.07.1968 WEZ
(71)	Babina nr 1a	budynek mieszkalny w zespole fabryki sukna	pocz. XX w.	
(72)	Babina nr 1b	budynek mieszkalny w zespole fabryki sukna	pocz. XX w.	
(73)	Babina nr 2	budynek fabryki sukna, ob. budynek mieszkalny (kamienica)	1820-30 arch. S.Szpilowski	133/A [147/A] 10.07.1968 WEZ
(74)	Babina nr 2	Pensja H.Semadeniowej, budynek mieszkalny (oficyna)	3. ćw. XIX w.	
(75)	Babina nr 3	budynek mieszkalny (willa miejska), ob. przychodnia	pocz. XX w.,	WEZ
(76)	Babina nr 5	budynek mieszkalny (kamienica)	l. 90. XIX w.	WEZ
(77)	Babina nr 8	budynek mieszkalny (kamienica)	3. ćw. XIX w.	
(78)	Babina nr 8	budynek mieszkalny (oficyna)	XIX/XX w.	
(79)	Babina nr 9	budynek mieszkalny (kamienica)	ok. 1820 arch. S. Szpilowski	132/A [146/A] 10.07.1968 WEZ
(80)	Babina nr 10	budynek mieszkalny (kamienica)	ok. 1925	
(81)	Babina nr 11	budynek mieszkalny (kamienica)	ok. 1912	WEZ
(82)	Babina nr 12/Nowy Rynek nr 1	budynek mieszkalny(kamienica)	4. ćw. XIX w./XX w.	
(83)	Babina nr 14	budynek mieszkalny (kamienica)	4. ćw. XIX w./XX w.	
(84)	Babina nr 15	budynek mieszkalny (kamienica)	4. ćw. XIX w./XX w.	
(85)	Babina nr 16	budynek mieszkalny, tzw. "koszary Godebskiego", ob. budynek handlowo- usługowy	l. 30. XIX w.	73/A [107/A] 24.02.1965 WEZ
(86)	Babina nr 17	budynek mieszkalny z murem ogrodzeniowym	4. ćw. XIX w.	
(87)	Babina nr 18	budynek mieszkalny	4. ćw. XIX w.	
(88)	Babina nr 19	budynek mieszkalny	k. XIX w./XX w.	
(89)	ul. Bankowa nr 2	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	

(90)	Bankowa nr 3	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
(91)	Bankowa nr 4	budynek mieszkalny	l. 50./60. XX w.	
(92)	Bankowa nr 5	budynek mieszkalny	l. 50./60. XX w.	
(93)	Bankowa nr 7	budynek mieszkalny	l. 50./60. XX w.	
(94)	Bankowa nr 9	budynek mieszkalny	l. 50./60. XX w.	
(95)	ul. Bema Józefa nr 1	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
(96)	ul. Biskupicka nr 21	budynek Ochotniczej Straży Pożarnej	l. poł. XX w.	
(97)	ul. Bogumiła i Barbary nr 2	budynek mieszkalny	l. 50. XX w.	
(98)	Bogumiła i Barbary nr 4	budynek mieszkalny	l. 50. XX w.	
(99)	Bogumiła i Barbary nr 6	budynek mieszkalny	l. 50. XX w.	
(100)	pl. Bogusławskiego Wojciecha nr 1	budynek teatru	1920–1936, arch. Cz.Przybylski	[424/A] 15.11.1979 WEZ
(101)	Bogusławskiego nr 2	budynek Narodowego Banku Polskiego, BGK, ob. PWSZ	l.1920-1924, ukończony 1930, arch. M.Lalewicz	[624/A] 16.07.1991 WEZ
(102)	Bogusławskiego nr 2	ogrodzenie zespołu bankowego	l. 20. XX w arch. M.Lalewicz.	[624/A] 16.07.1991 WEZ
(103)	ul. Bolesława Chrobrego nr 1	budynek piekarni	po 1900	
(104)	Bolesława Chrobrego nr 4	budynek mieszkalny	l. ćw. XX w.	
(105)	ul. Bolesława Pobożnego nr 1	budynek mieszkalny	l. 20. XX w.	
(106)	Bolesława Pobożnego nr 7	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
(107)	Bolesława Pobożnego nr 13	budynek mieszkalny	l. ćw. XX w.	
(108)	Bolesława Pobożnego nr 15	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
(109)	Bolesława Pobożnego nr 17	budynek mieszkalny	l. 20. XX w.	
(110)	Bolesława Pobożnego nr 19	budynek mieszkalny	l. 20. XX w.	
(111)	Bolesława Pobożnego nr 27	budynek mieszkalny	l. 20. XX w.	
(112)	Bolesława Pobożnego nr 32	budynek mieszkalny	l. ćw. XX w.	
(113)	Bolesława Pobożnego nr 33	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
(114)	Bolesława Pobożnego nr 35	budynek mieszkalny	ok. 1910	
(115)	Bolesława Pobożnego nr 37	budynek mieszkalny	l. ćw. XX w.	
(116)	Bolesława Pobożnego nr 39	budynek mieszkalny	XIX/XX w.	
(117)	Bolesława Pobożnego nr 41	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
(118)	Bolesława Pobożnego nr 43	budynek mieszkalny	XIX/XX w.	
(119)	Bolesława Pobożnego nr 45	budynek mieszkalny	4. ćw. XIX w.	
(120)	Bolesława Pobożnego nr 53	budynek mieszkalny	l. 20. XX w.	
(121)	Bolesława Pobożnego nr 62	budynek stodoły	l. ćw. XX w.	
(122)	Bolesława Pobożnego nr 62a	budynek mieszkalny	l. ćw. XX w.	
(123)	Bolesława Pobożnego nr 70	zespół budowlany: zagroda	l. ćw. XX w.	
(124)	Bolesława Pobożnego nr 70	budynek mieszkalny	l. ćw. XX w.	
(125)	Bolesława Pobożnego nr 70	budynek gospodarczy	l. ćw. XX w.	
(126)	Bolesława Pobożnego nr 103	kościół filialny pw. św. Wojciecha, Parafii św. Gotarda (drewniany)	1798, odrest. 1870	915/Wlkp/A 63/A [540/A]

				22.09.1930
				WEZ
(127)	Bolesława Pobożnego nr 103	dzwonnica	1997	
(128)	Bolesława Pobożnego nr 105	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(129)	ul. Borkowska nr 9	budynek mieszkalny	1. 20-30 XX w.	
(130)	Borkowska nr 13-15	budynek mieszkalny	1. 30. XX w.	
(131)	ul. Braci Niemojowskich nr 30-32	budynek mieszkalny	XIX/XX w.	
(132)	Braci Niemojowskich nr 34	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(133)	ul. Browarna nr 2	budynek mieszkalny (kamienica)	4. ćw. XIX w., przebud.	
(134)	Browarna nr 3	budynek mieszkalny (kamienica)	ok. 1913	
(135)	Browarna nr 4	budynek mieszkalny (kamienica)	1924	
(136)	Browarna nr 6	budynek mieszkalny (kamienica)	1915	
(137)	Browarna nr 8	budynek mieszkalny (kamienica)	ok. 1930, nadbud.	
(138)	Browarna nr 10/Piekarska nr 13	budynek d. Domu Rzemiosł, ob. usługowo-mieszkalny	ok. pocz. l. 50. XX w.	
(139)	ul. Brzozowa nr 1	zespół budowlany: zagroda	1. ćw. XX w.	
(140)	Brzozowa nr 1	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(141)	Brzozowa nr 1	stodoła w zespole zagrody	1. ćw. XX w.	
(142)	Brzozowa nr 1	obora w zespole zagrody	1. ćw. XX w.	
(143)	Brzozowa nr 1	budynek inwentarski w zespole zagrody, ob. mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(144)	Brzozowa nr 19-21	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(145)	ul. Bursztynowa nr 33	budynek mieszkalny	1930	
(146)	ul. Cegielniana nr 7	budynek mieszkalny	1. 20. XX w.	
(147)	Cegielniana nr 9	budynek mieszkalny	1. 30. XX w.	
(148)	ul. Celtycka nr 18	zespół budowlany: zagroda	1. ćw. XX w.	
(149)	Celtycka nr 18	budynek gospodarczy	1. ćw. XX w.	
(150)	Celtycka nr 64-78	zespół budowlany: zagroda	1. ćw. XX w.	
(151)	Celtycka nr 64-78	budynek mieszkalny, ob. gospodarczy	1. ćw. XX w.	
(152)	Celtycka nr 134-136	zespół budowlany: zagroda	1. ćw. XX w.	
(153)	Celtycka nr 134-136	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(154)	Celtycka nr 134-136	budynek gospodarczy	1. ćw. XX w.	
(155)	Celtycka nr 142-146	zespół budowlany: zagroda	1. ćw. XX w.	
(156)	Celtycka nr 142-146	budynek mieszkalny	XIX/XX w.	
(157)	Celtycka nr 142-146	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(158)	ul. Chelmska nr 13	budynek leśniczówki, ob. klub myśliwski i mieszkanie	1. ćw. XX w.	
(159)	ul. Chmielna nr 2-4	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(160)	Chmielna nr 7	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(161)	ul. Chodyńskiego Adama nr 3	budynek mieszkalny (kamienica)	1927	WEZ
(162)	Chodyńskiego nr 5	budynek mieszkalny (kamienica)	ok. 1925	WEZ
(163)	ul. Chopina Fryderyka nr 1	budynek mieszkalny	2. poł. XIX w.	
(164)	Chopina nr 2	budynki oficyn, ob. budynki handlowe -usługowe	XIX/XX w.	
(165)	Chopina nr 3	budynek mieszkalny (kamienica)	1898	WEZ
(166)	Chopina nr 4	budynek mieszkalny (kamienica)	ok. 1910	

(167)	Chopina nr 5	budynek mieszkalny (kamienica)	1903	WEZ
(168)	Chopina nr 7	budynek mieszkalny (oficyna)	k. XIX w./XX w.	
(169)	Chopina nr 9	budynek Fabryki Fortepianów i Pianin A. Fibigier, późn. „Calisia”, ob. usługowy Calisia One	1898	[617/A] 18.02.1991 WEZ
(170)	Chopina nr 9a	budynek mieszkalny (willa), ob. restauracja	1898 ?	[617/A] 18.02.1991 WEZ
(171)	Chopina nr 11	budynek mieszkalny	XIX/XX w.	
(172)	Chopina nr 12	budynek mieszkalny	ok. 1912	WEZ
(173)	Chopina nr 14	budynek mieszkalny (kamienica)	4. ćw. XIX w.	
(174)	Chopina nr 15	budynek mieszkalny (kamienica)	pocz. XX w.	
(175)	Chopina nr 16	budynek mieszkalny (kamienica)	4. ćw. XIX w.	
(176)	Chopina nr 17	budynek mieszkalny	k. XIX w.	
(177)	Chopina nr 18	budynek mieszkalny (kamienica)	4. ćw. XIX w.	
(178)	Chopina nr 19	budynek mieszkalny (oficyna)	1. ćw. XX w.	
(179)	Chopina nr 23	Bielarnia, budynek produkcyjny FWR "Runotex" i usługowy	1913, ok. 1930	
(180)	Chopina nr 25	budynek mieszkalny (oficyna)	1. ćw. XX w.	
(181)	ul. Ciasna nr 1	budynek mieszkalny	1. 80. XIX w.	
(182)	Ciasna nr 2	budynek mieszkalny (kamienica)	XIX/XX w.	
(183)	Ciasna nr 3	budynek mieszkalny (kamienica)	3. ćw. XIX w.	
(184)	Ciasna nr 4	budynek mieszkalny (kamienica)	3. ćw. XIX w.	
(185)	Ciasna nr 5	budynek mieszkalny (kamienica)	4. ćw. XIX w., przebud.	
(186)	Ciasna nr 6	budynek mieszkalny.(kamienica)	ok. 1900 /pocz. XX w.	
(187)	Ciasna nr 7	budynek mieszkalny (oficyna)	1. ćw. XX w.	
(188)	Ciasna nr 8	budynek mieszkalny (kamienica)	k. XIX w.	
(189)	Ciasna nr 10	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(190)	Ciasna nr 11	budynek mieszkalny (kamienica)	k. XIX w.	
(191)	Ciasna nr 12	budynek mieszkalny (kamienica)	XIX/XX w.	
(192)	Ciasna nr 15	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(193)	Ciasna nr 18	budynek mieszkalny	pocz. XX w.	
(194)	Ciasna nr 19	budynek mieszkalny (kamienica)	4. ćw. XIX w./XX w.	
(195)	Ciasna nr 21	budynek mieszkalny (kamienica)	4. ćw. XIX w./XX w.	
(196)	Ciasna nr 23	budynek mieszkalny	4. ćw. XIX w./XX w.	
(197)	Ciasna nr 23	budynek sali kinowej, ob. biura i magazyny	ok. 1925	
(198)	ul Ciesielska nr 6	budynek mieszkalny	1. 30. XX w.	
(199)	Ciesielska nr 12	budynek mieszkalny	1. 30. XX w.	
(200)	Ciesielska nr 18	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(201)	ul. Cmentarna nr 4	budynek mieszkalny (kamienica)	4. ćw. XIX w.	
(202)	Cmentarna nr 6	budynek mieszkalny (kamienica)	k. XIX w./ok. 1900	
(203)	Cmentarna nr 14	budynek mieszkalny	4. ćw. XIX w.	
(204)	Cmentarna nr 16	budynek mieszkalny (kamienica)	k. XIXw./ok. 1900	
(205)	ul. Czaszkowska nr 4	budynek mieszkalny (kamienica)	1. 20. XX w.	
(206)	Czaszkowska nr 6	budynek mieszkalny	po 1920	

		(kamienica)		
(207)	Czaszkowska nr 8 a	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
(208)	Czaszkowska nr 14	budynek mieszkalny (kamienica)	po 1910	
(209)	ul. Częstochowska	cmentarz żołnierzy radzieckich	1946-1947 arch. A. Karolak, M. Tocz	WEZ
(210)	Częstochowska	most Rypinkowski	l. 30. XX w.	
(211)	Częstochowska	kapliczka przydrożna (przy skrzyżowaniu z ul. Księżnej Jolanty)	1946	
(212)	Częstochowska nr 1	budynek mieszkalny	pocz. XX w.	
(213)	Częstochowska nr 3	budynek mieszkalny	pocz. XX w., pożar 2008 , nieużytkowany	
(214)	Częstochowska nr 5	budynek mieszkalny	l. 20-30 XX w.	
(215)	Częstochowska nr 6	budynek mieszkalny	po 1900	
(216)	Częstochowska nr 7-11	budynek mieszkalny	l. 50/60. XX w.	
(217)	Częstochowska nr 8	budynek mieszkalny	l. 20-30. XX w.	
(218)	Częstochowska nr 15	budynek mieszkalny	ok. 1925-30	
(219)	Częstochowska nr 16	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
(220)	Częstochowska nr 17	budynek Ewangelickiego Towarzystwa Śpiewaczego, późn. Młodzieżowy Dom Kultury	l. 30. XX w.	
(221)	Częstochowska nr 18	budynek przemysłowy	l. 20. XX w.	
(222)	Częstochowska nr 20	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
(223)	Częstochowska nr 23	budynek mieszkalny	ok. poł. XIX w.	WEZ
(224)	Częstochowska nr 30	budynek mieszkalny	l. 20. XX w.	
(225)	Częstochowska nr 32	budynek mieszkalny	k. XIX w.	
(226)	Częstochowska nr 38	budynek mieszkalny	4. ćw. XIX w., przebud. l. 20. XX w.	
(227)	Częstochowska nr 39	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(228)	Częstochowska nr 40	budynek mieszkalny	po 1900	
(229)	Częstochowska nr 45	budynek mieszkalny z oficyną	4. ćw. XIX w., przebud.	
(230)	Częstochowska nr 46	budynek mieszkalny z piekarnią	1. ćw. XX w.	
(231)	Częstochowska nr 46	budynek mieszkalny	po 1900	
(232)	Częstochowska nr 47a	budynek mieszkalny	4. ćw. XIX w.	
(233)	Częstochowska nr 48	budynek mieszkalny z oficyną	l. 20. XX w.	
(234)	Częstochowska nr 49	budynek mieszkalny z oficynami	4. ćw. XIX w .	
(235)	Częstochowska nr 51	kościół parafialny pw. św. Gotarda	1909 -1933	916/Wlkp/A 09.12.2013 WEZ
(236)	Częstochowska nr 51	ogrodzenie ze stacjami drogi krzyżowej oraz schody przy kościółce par. pw. św. Gotarda	1. poł. XX w.	916/Wlkp/A 09.12.2013 WEZ
(237)	Częstochowska nr 52	budynek mieszkalny	l. 30. XX w., przebud.	
(238)	Częstochowska nr 54	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
(239)	Częstochowska nr 61	budynek mieszkalny	4. ćw. XIX w.	
(240)	Częstochowska nr 65 (w pobliżu)	krzyż przydrożny	XIX/XX w.	

(241)	Częstochowska nr 67	budynek mieszkalny	XIX/XX w.	
(242)	Częstochowska nr 67	budynek mieszkalny	1. 30. XX w.	
(243)	Częstochowska nr 67-71	budynki cegielni	1. 20./30. XX w.	
(244)	Częstochowska nr 68	budynek mieszkalny	1. 30. XX w.	
(245)	Częstochowska nr 70	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(246)	Częstochowska nr 79	budynek mieszkalny	pocz. XX w.	
(247)	Częstochowska nr 80-82	kapliczka przydrożna	1. ćw. XX w.	
(248)	Częstochowska nr 83a	budynek młyna	1. ćw. XX w.	
(249)	Częstochowska nr 85-87	budynek mieszkalny	pocz. XX w.	
(250)	Częstochowska nr 89	budynek mieszkalny	1. 20. XX w.	
(251)	Częstochowska nr 100b	budynek mieszkalny	pocz. XX w.	
(252)	Częstochowska nr 100c	budynek mieszkalny	pocz. XX w.	
(253)	Częstochowska nr 102a	budynek mieszkalny	4. ćw. XIX w., przebud.	
(254)	Częstochowska nr 104	budynek mieszkalny	ok. 1900	
(255)	Częstochowska nr 107	budynek mieszkalny	1. 20./30. XX w.	
(256)	Częstochowska nr 109	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(257)	Częstochowska nr 116-116a	budynek mieszkalny	po 1900	
(258)	Częstochowska nr 121	budynek mieszkalny	1. 30. XX w.	
(259)	Częstochowska nr 125	budynek mieszkalny (drewniana chałupa)	4. ćw. XIX w.	323/A [425/A] 20.10.1980 WEZ
(260)	Częstochowska nr 137	budynek mieszkalny	1. 20. XX w.	
(261)	Częstochowska nr 138	cmentarz rzymskokatolicki parafii św. Gotarda	1913	WEZ
(262)	Częstochowska nr 138	Grobowiec Antoniego Banaszkiewicza	ok. 1909	
(263)	Częstochowska nr 138	grobowiec Piotra Barczaka	ok. 1913	
(264)	Częstochowska nr 138	grobowiec rodziny Drządzewskich	1933	
(265)	Częstochowska nr 138	grobowiec rodziny Kaczorowskich i Hansów	1924	
(266)	Częstochowska nr 138	grobowiec rodziny Kościelaków	ok. 1934	
(267)	Częstochowska nr 138	grobowiec rodziny Piaseckich i in.	ok. 1917	
(268)	Częstochowska nr 138	grobowiec rodziny Spychalskich	1. 30. XX w.	
(269)	Częstochowska nr 138	grobowiec rodziny Wolniewiczów	ok. 1937	
(270)	Częstochowska nr 138	grobowiec rodziny Woźniaków	1. 20. XX w.	
(271)	Częstochowska nr 177	budynek mieszkalny	1. 20./30. XX w.	
(272)	Częstochowska nr 191	budynek młyna	1. 20. XX w.	
(273)	Częstochowska nr 195	budynek mieszkalny	pocz. XX w.	
(274)	Częstochowska nr 223	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(275)	Częstochowska nr 225	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(276)	Częstochowska nr 227	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(277)	ul. Dąbrowskiego Jaroslawa nr 1	budynek mieszkalny strażnika cmentarza, ob. kaplica i biura	3. ćw. XIX w.	WEZ
(278)	Dąbrowskiego nr 4	budynek mieszkalny	ok. 1900	
(279)	ul. Dębowa nr 14	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(280)	ul. Długa nr 13	budynek mieszkalny (willa)	1. 30. XX w.	
(281)	ul. Długosza Jana nr 3	budynek mieszkalny (kamienica)	ok. 1910, 1.30.te XX w.	
(282)	Długosza nr 5	budynek mieszkalny (oficyna)	ok. 1900, przebud.	

(283)	Długosza nr 6	budynek mieszkalny (kamienica)	k. XIX w./1 ćw. XX w.	
(284)	Długosza nr 7	budynek mieszkalny (kamienica)	1902	
(285)	Długosza nr 7	budynek młyna „Gwiazdka”, ob. gospodarczy	1902	
(286)	Długosza nr 8	budynek mieszkalny (oficyna)	k. XIX w.	
(287)	Długosza nr 8	budynek mieszkalny (oficyna)	k. XIX w.	
(288)	Długosza nr 11	hale szedowe fabryki "Runotex"	1. 60. XX w.	
(289)	Długosza nr 14	budynek szkolny, ob. SP nr 12	1. 50. XX w.	
(290)	Długosza nr 15	magazyn i warsztaty. ob. budynek usługowo- handlowy	ok. 1910, przebud.	
(291)	Długosza nr 17	budynek mieszkalny	ok. 1910, przebud.	
(292)	ul. Dobrzecka nr 2	budynek pofabryczny, ob. biurowo-administracyjny	po poł. XIX w., przebud.	
(293)	Dobrzecka nr 3	budynek mieszkalny	4. ćw. XIX w., rem. 1988	
(294)	Dobrzecka nr 4	budynek mieszkalny	XIX/XX w.	
(295)	Dobrzecka nr 5	budynek mieszkalny	4. ćw. XIX w.	
(296)	Dobrzecka nr 7	budynek mieszkalny, ob. nieużytkowany	po 1900	
(297)	Dobrzecka nr 8	budynek mieszkalny	przed 1900	
(298)	Dobrzecka nr 9	budynek mieszkalny	ok. 1900	
(299)	Dobrzecka nr 10	budynek mieszkalny	3-4. ćw. XIX w.	
(300)	Dobrzecka nr 11	budynek mieszkalny	po 1900	
(301)	Dobrzecka nr 12	budynek mieszkalny	3-4. ćw. XIX w.	
(302)	Dobrzecka nr 12	budynek mieszkalny (w podwórzu)	1 ćw. XX w.	
(303)	Dobrzecka nr 13	budynek mieszkalny	po 1900	
(304)	Dobrzecka nr 14	budynek mieszkalny	przed 1900	
(305)	Dobrzecka nr 17	budynek mieszkalny	po 1900	
(306)	Dobrzecka nr 19	budynek mieszkalny	1.30.XX w.	
(307)	Dobrzecka nr 20	budynek mieszkalny	ok. 1910	
(308)	Dobrzecka nr 21	budynek mieszkalny	1909	
(309)	Dobrzecka nr 22	budynek mieszkalny	ok. 1937	
(310)	Dobrzecka nr 23	budynek mieszkalny	ok. 1900	
(311)	Dobrzecka nr 30	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(312)	Dobrzecka nr 32	budynek mieszkalny	po 1900	
(313)	Dobrzecka nr 34	budynek mieszkalny	po 1900	
(314)	Dobrzecka nr 36	budynek mieszkalny	pocz. XX w.	
(315)	Dobrzecka nr 45	budynek mieszkalny	pocz. XX w. lub l. 30. XX w.	
(316)	Dobrzecka nr 47	budynek mieszkalny	pocz. XX w.	
(317)	Dobrzecka nr 48	budynek mieszkalny	ok. 1910	
(318)	Dobrzecka nr 49	budynek mieszkalny	ok. 1920	
(319)	Dobrzecka nr 50	budynek mieszkalny	ok. 1900	
(320)	Dobrzecka nr 51	budynek mieszkalny	po 1910	
(321)	Dobrzecka nr 52	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
(322)	Dobrzecka nr 53	budynek mieszkalny	po 1930, przebud.	
(323)	Dobrzecka nr 56	budynek mieszkalny	po 1930?	
(324)	Dobrzecka nr 58	budynek mieszkalny	po 1930	
(325)	Dobrzecka nr 59	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	

(326)	Dobrzecka nr 61	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
(327)	Dobrzecka nr 62a	budynek mieszkalny	l. 50. XX w.	
(328)	Dobrzecka nr 62b	budynek mieszkalny	l. 50. XX w.	
(329)	Dobrzecka nr 67	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
(330)	Dobrzecka nr 101	figura przydrożna	pocz. XX w.?, 1947	
(331)	Dobrzecka nr 103	budynek mieszkalny	l. ćw. XX w.	
(332)	Dobrzecka nr 115	budynek mieszkalny	l. ćw. XX w.	
(333)	Dobrzecka nr 114-116	zespół budowlany: zagroda	l. ćw. XX w.	
(334)	Dobrzecka nr 114-116	budynek mieszkalny	l. ćw. XX w.	
(335)	Dobrzecka nr 118-120	budynek gospodarczy spichlerz	l. ćw. XX w.	WEZ
(336)	Dobrzecka nr 118-120	budynek gospodarczy	l. ćw. XX w.	
(337)	Dobrzecka nr 125	budynek mieszkalny	l. ćw. XX w.	
(338)	Dobrzecka nr 134	budynek mieszkalny	l. ćw. XX w.	
(339)	Dobrzecka nr 135	budynek mieszkalny	l. ćw. XX w.	
(340)	Dobrzecka nr 137	budynek mieszkalny	l. ćw. XX w.	
(341)	Dobrzecka nr 142	budynek mieszkalny	l. ćw. XX w.	
(342)	Dobrzecka nr 144	budynek mieszkalny	l. ćw. XX w.	
(343)	Dobrzecka nr 144	budynek gospodarczy	l. ćw. XX w.	
(344)	Dobrzecka nr 145	budynek mieszkalny	l. ćw. XX w.	
(345)	Dobrzecka nr 153	budynek mieszkalny	1925-1930	
(346)	Dobrzecka nr 162	zespół budowlany: zagroda	l. ćw. XX w.	
(347)	Dobrzecka nr 162	budynek mieszkalny	l. ćw. XX w.	
(348)	Dobrzecka nr 169	zespół budowlany: zagroda	l. ćw. XX w.	
(349)	Dobrzecka nr 169	budynek mieszkalny	l. ćw. XX w.	
(350)	Dobrzecka nr 184	organistówka	l. ćw. XX w.	
(351)	Dobrzecka nr 186	kościół par. pw. św. Michała Archaniola	1881-1886 arch.J.Chrzanow ski	[441/A] 17.10.1983 WEZ
(352)	Dobrzecka nr 186	brama-dzwonnica przy kościele	k. XIX w.	
(353)	Dobrzecka nr 186	ogrodzenie kościoła	k. XIX w.	
(354)	Dobrzecka nr 186	cmentarz parafialny parafii pw. św. Michała Archaniola	2. poł. XIX w.	
(355)	Dobrzecka nr 186	ogrodzenie cmentarza	k. XIX w.	
(356)	Dobrzecka nr 186	grobowiec Madońskich	ok. 1929	
(357)	Dobrzecka nr 186	grobowiec Paszynów i Balcerzaków	l. ćw. XX w.	
(358)	Dobrzecka nr 186	grobowiec Płócienników	ok. 1910	
(359)	Dobrzecka nr 186	kaplica grobowa Przybyłów i Zalewskich	pocz. XX w.	
(360)	Dobrzecka nr 186	grobowiec Sowińskich	ok. 1920	
(361)	Dobrzecka nr 193	plebania	3. ćw. XIX w./po 1900	956/Wlkp/A 30.03.2015 WEZ
(362)	Dobrzecka nr 193	budynek inwentarsko- gospodarczy	1915-1920	
(363)	ul. Dworcowa	dworzec kolejowy	ok. 1920-1930 przebud. w l.1958-60	
(364)	Dworcowa	wieża ciśnień	ok. 1933	
(365)	Dworcowa	budynek magazynowy zespole dworca	ok. 1910	
(366)	Dworcowa	budynek dróżnicy przy przejeździe kolejowym	ok. 1900	

(367)	Dworcowa nr 4	budynek mieszkalny	ok. 1910	
(368)	Dworcowa nr 14	budynek mieszkalny (pracowników kolei)	ok. 1910	
(369)	Dworcowa nr 16	budynek mieszkalny (pracowników kolei)	ok. 1910	
(370)	Dworcowa nr 16	budynek gospodarczy	ok. 1910	
(371)	Dworcowa nr 18-20	budynek magazynowo- gospodarczy	ok. 1910	
(372)	Dworcowa nr 18	budynek gospodarczy	ok. 1910	
(373)	Dworcowa nr 20	budynek mieszkalny (pracowników kolei)	ok. 1910	
(374)	ul. Fabryczna nr 1	budynek mieszkalny (kamienica)	ok. 1930, przebud.	
(375)	Fabryczna nr 1b	budynek mieszkalny (willa) ob. m.in.kasyno	k. XIX w.	WEZ
(376)	Fabryczna nr 4	budynek mieszkalny ?, potem FWA „Haft”, ob. magazyn	1. ćw. XX w.	
(377)	Fabryczna nr 6	budynek fabryki koronek Samuela Flakiewicza, późn. FWA „Haft”	ok. 1910	
(378)	Fabryczna nr 7	budynek mieszkalny	ok. 1925	
(379)	Fabryczna nr 12	budynek mieszkalny w zespole fabrycznym.	ok. 1920, przebud.	
(380)	Fabryczna nr 14	budynek mieszkalny	ok. 1920	
(381)	Fabryczna nr 16	budynek mieszkalny	po 1900	
(382)	ul. Franciszkańska nr 1	budynek mieszkalny (kamienica)	1. 20. XX w.	
(383)	Franciszkańska nr 2	budynek mieszkalny (kamienica)	ok. 1925	
(384)	Franciszkańska nr 7	budynek mieszkalny (kamienica)	1930	
(385)	ul. Galla Anonima nr 5	budynek mieszkalny	1. 30. XX w.	
(386)	Galla Anonima nr 5	budynek gospodarczy	XIX/XX w.	
(387)	Galla Anonima nr 8-10	budynek gospodarczy, ob. mieszkalny	2. ćw. XX w.	
(388)	Galla Anonima nr 20	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(389)	ul. Garbarska nr 1	hotel „Wiedeński”, ob. budynek mieszkalny (kamienica)	1920-1925	[535/A] 18.10.1990 WEZ
(390)	Garbarska nr 2	budynek mieszkalny (kamienica)	1. 20. XX w.	WEZ
(391)	Garbarska nr 2a	budynek mieszkalny	1. 20. XX w.	
(392)	Garbarska nr 3	budynek mieszkalny (kamienica)	k. XIX w., przebud. 1925 arch. F.Brzeziński	
(393)	Garbarska nr 4	budynek mieszkalny (kamienica)	1. 20. XX w.	WEZ
(394)	Garbarska nr 5	budynek mieszkalny (kamienica)	1. 20. XX w.	WEZ
(395)	Garbarska nr 7	budynek mieszkalny (kamienica)	pocz. XX w.	WEZ
(396)	ul. Garncarska nr 1	budynek młyna, ob. magazyn	1.20. XX w.	
(397)	Garncarska nr 2	budynek mieszkalny	2 poł. XIX w.	WEZ
(398)	Garncarska nr 4	budynek mieszkalny (oficyna)	2 poł. XIX w./1.20.XX w.	
(399)	Garncarska nr 5	budynek mieszkalny	pocz. XX w.	
(400)	Garncarska nr 6	budynek mieszkalny	4. ćw. XIX w.	

		(kamienica)		
(401)	Garncarska nr 8	budynek mieszkalny (oficyna)	k. XIX w.	
(402)	Garncarska nr 9	budynek mieszkalny	l. 20. XX w.	
(403)	Garncarska nr 10	budynek mieszkalny	ok. 1910	
(404)	Garncarska nr 12	budynek mieszkalny (kamienica)	ok. 1910	
(405)	Garncarska nr 14	budynek mieszkalny (kamienica)	4. ćw. XIX w.	
(406)	Garncarska nr 18	budynek mieszkalny (willa)	ok. 1930	
(407)	ul. Gdyńska nr 2	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
(408)	Gdyńska nr 4	budynek mieszkalny	4. ćw. XIX w./pocz. XX w.	
(409)	Gdyńska nr 6	budynek mieszkalny	4. ćw. XIX w./pocz. XX w.	
(410)	ul. Główny Rynek nr 1	budynek mieszkalny (kamienica)	po 1920	
(411)	Główny Rynek nr 2	budynek mieszkalny (kamienica)	po 1920	
(412)	Główny Rynek nr 3	budynek mieszkalny (kamienica z oficyną)	2. poł. XIX w.-piwnice, 1925	[731/A] 20.09.1996 WEZ
(413)	Główny Rynek nr 4	budynek mieszkalny (kamienica z oficyną)	1824, 927	[628/A] 16.10.1991 WEZ
(414)	Główny Rynek nr 5	budynek mieszkalny (kamienica z oficyną)	poł. XIX w., ok. 1925	
(415)	Główny Rynek nr 6	budynek mieszkalny (kamienica z oficyną)	ok. 1926	
(416)	Główny Rynek nr 7	budynek mieszkalny (kamienica z oficyną)	ok. 1925	
(417)	Główny Rynek nr 8	Budynek mieszkalny (kamienica z oficynami)	poł. XIX w., l. 20. XX w.	
(418)	Główny Rynek nr 9	budynek mieszkalny (kamienica z oficyną)	ok. 1927	
(419)	Główny Rynek nr 10	budynek mieszkalny (kamienica)	ok. 1920	
(420)	Główny Rynek nr 11	budynek mieszkalny (kamienica z oficyną)	1923	
(421)	Główny Rynek nr 12	budynek mieszkalny (kamienica z oficyną)	1922	
(422)	Główny Rynek nr 13	budynek mieszkalny (kamienica)	1919	
(423)	Główny Rynek nr 14	budynek mieszkalny (kamienica z oficyną)	1921	
(424)	Główny Rynek nr 15	budynek mieszkalny (kamienica)	1924 -1933	
(425)	Główny Rynek nr 16	budynek mieszkalny (kamienica z oficyną)	1922	
(426)	Główny Rynek nr 17	budynek mieszkalny (kamienica z oficyną)	po 1933	
(427)	Główny Rynek nr 18	budynek mieszkalny (kamienica z oficyną)	ok. 1924	
(428)	Główny Rynek nr 19	budynek mieszkalny (kamienica z oficyną)	ok. 1922	
(429)	Główny Rynek nr 20	ratusz	1920-1927 arch. S.Pajzderski	[661/A] 26.03.1993 WEZ

(430)	ul. Godebskiego Cypriana nr 13	budynek mieszkalny	1924-1926	
(431)	ul. Gołębia nr 1	budynek mieszkalny (kamienica)	4. ćw. XIX w.	
(432)	Gołębia nr 3	budynek mieszkalny (kamienica)	k. XIX w.	
(433)	ul. Gościnną (rejon)	dworski park krajobrazowy w Szczypiornie	poł. XIX w.	[750/A] 30.06.1998 WEZ
(434)	Gościnną (w ciągu ulicy)	wiadukt kolejowy	1906	
(435)	Gościnną nr 6-12	schron bojowy (nr 10) w zespole: Polskie umocnienia z 1939 r. Przedmoście Kalisz	1939	1040/Wlkp/A 26.01.2018 WEZ
(436)	Gościnną nr 6-12	schron bojowy (nr 11) w zespole: Polskie umocnienia z 1939 r. Przedmoście Kalisz	1939	1040/Wlkp/A 26.01.2018 WEZ
(437)	Gościnną nr 5-15	budynek kuźni folwarcznej	2. ćw. XIX w.	
(438)	Gościnną nr 24	budynek mieszkalny	XIX/XX w.	
(439)	ul. Górna nr 1	budynek mieszkalny	po 1910	
(440)	Górna nr 1a	budynek mieszkalny	po 1910	
(441)	Górna nr 2	budynek mieszkalny	l. 20. XX w.	
(442)	Górna nr 3	budynek mieszkalny	po 1900	
(443)	Górna nr 4	budynek mieszkalny	ok.1930	
(444)	Górna nr 5	budynek mieszkalny	po 1920, przebud.	
(445)	Górna nr 7	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
(446)	Górna nr 9	budynek mieszkalny(officyna)	l. 30. XX w., przebud.	
(447)	Górna nr 15	budynek mieszkalny	4. ćw. XIX w.	
(448)	ul. Górnośląska nr 1	cmentarz rzymskokatolicki tzw. miejski	zał. 1807, powiększony 1839	498/A [698/A] 16.08.1994 WEZ
(449)	Górnośląska nr 1	mur ogrodzeniowy cmentarza z bramą	1840	498/A [698/A] 16.08.1994 WEZ
(450)	Górnośląska nr 1	grobowiec Anasiewiczów	ok. 1920	
(451)	Górnośląska nr 1	nagrobek Arnoldowej Józefy i in.	pocz. XX w.	
(452)	Górnośląska nr 1	grobowiec Bakowiczów i in.	l. 80. XIX w.	
(453)	Górnośląska nr 1	nagrobek Balukiewiczza Józefa i in.	4 ćw. XIX w.	
(454)	Górnośląska nr 1	grobowiec Beckich i in.	4. ćw. XIX w.	
(455)	Górnośląska nr 1	grobowiec Bentkowskich	l. 20. XX w.	
(456)	Górnośląska nr 1	Grobowiec Bernadzikowskich i in.	l. 30. XX w.	
(457)	Górnośląska nr 1	grobowiec Betticherów i in.	l. 80. XIX w.	
(458)	Górnośląska nr 1	grobowiec Bębnowskich i in.	1 ćw. XX w.	
(459)	Górnośląska nr 1	grobowiec Bierzyńskich i in.	ok. 1884	
(460)	Górnośląska nr 1	kaplica grobowa Blizińskiego i in.	l. 20-30. XX w.	
(461)	Górnośląska nr 1	nagrobek Błońskiego Józefa i in.	1 ćw. XX w.	
(462)	Górnośląska nr 1	grobowiec Bogacińskich i in.	ok. 1920-1925	

(463)	Górnośląska nr 1	nagrobek Bohowicza Kazimierza i in.	k. XIX w.	
(464)	Górnośląska nr 1	grobowiec Borzysławskich i in.	l. 20. XX w.	
(465)	Górnośląska nr 1	pomnik nagrobny Broszkowskiego Stanisława	1827	
(466)	Górnośląska nr 1	grobowiec Bukowińskich i in.	ok. 1927-1928	
(467)	Górnośląska nr 1	grobowiec Cierpiatków i in.	pocz. XX w.	
(468)	Górnośląska nr 1	grobowiec Ciszewskich i in.	4. ćw. XIX w.	
(469)	Górnośląska nr 1	grobowiec Ciupków i in.	1. ćw. XX w.	
(470)	Górnośląska nr 1	grobowiec Chabielskich i in.	ok. 1890, l. 30. XX w., rem. l. 90. XX w.	
(471)	Górnośląska nr 1	kaplica grobowa Chrystowskich i in.	l. 80. XIX w.	WEZ
(472)	Górnośląska nr 1	grobowiec Chrzanowskich	ok. 1890	
(473)	Górnośląska nr 1	grobowiec Czapińskich	l. 30. XX w.	
(474)	Górnośląska nr 1	grobowiec Czaplickich	1. ćw. XX w.	
(475)	Górnośląska nr 1	nagrobek Czarnieckiej Marii ze Świtalskich	ok. 1913	
(476)	Górnośląska nr 1	grobowiec Czarneckich i in.	4. ćw. XIX w.	
(477)	Górnośląska nr 1	grobowiec Dobrowolskich i in.	l. 20-30. XX w.	
(478)	Górnośląska nr 1	grobowiec Domaniewskich	l. 20-30. XX w.	
(479)	Górnośląska nr 1	grobowiec Doruchowskich	1901	
(480)	Górnośląska nr 1	grobowiec Dreckich	1886	
(481)	Górnośląska nr 1	grobowiec Drygasów i in.	pocz. XX w.	
(482)	Górnośląska nr 1	grobowiec Dzierżawskich i Skapskich	ok. 1905 -1910	WEZ
(483)	Górnośląska nr 1	grobowiec Gałczyńskich i in.	l. 20. XX w.	
(484)	Górnośląska nr 1	grobowiec Gnaczyńskich	pocz. XX w.	
(485)	Górnośląska nr 1	grobowiec Gołanowskich	1. ćw. XX w.	
(486)	Górnośląska nr 1	grobowiec Gościmskich	l. 70. XIX w., rem.	
(487)	Górnośląska nr 1	grobowiec Goworzewskiego i in.	l. 70. XIX w.	
(488)	Górnośląska nr 1	grobowiec Grąbczewskich i in.	k. XIX w.	
(489)	Górnośląska nr 1	grobowiec Grzeszkiewiczów	k. XIX w.	
(490)	Górnośląska nr 1	grobowiec Guleczyńskich	l. 30. XX w.	
(491)	Górnośląska nr 1	grobowiec Habierskich i in.	l. 20.? XX w.	
(492)	Górnośląska nr 1	grobowiec Hańczkiewiczów	1872, rem.	
(493)	Górnośląska nr 1	kaplica grobowa Heinsów i in.	l. 80. XIX w.	WEZ
(494)	Górnośląska nr 1	grobowiec Herbichów i in.	1. ćw. XX w.	
(495)	Górnośląska nr 1	grobowiec Hilchenów	1. ćw. XX w.	
(496)	Górnośląska nr 1	grobowiec Ibisów	l. 30. XX w.	
(497)	Górnośląska nr 1	grobowiec Izydorczyków	1. ćw. XX w., rem.	
(498)	Górnośląska nr 1	nagrobek Jabłkowskiego Wojciecha	1926	
(499)	Górnośląska nr 1	grobowiec ks. Jakubowskiego i in.	ok. 1933	
(500)	Górnośląska nr 1	grobowiec Jankowskich	4. ćw. XIX w., rozbud. ok. 1905	
(501)	Górnośląska nr 1	grobowiec Janowskich i in.	k. XIX w.	

(502)	Górnośląska nr 1	grobowiec Jaśniewiczów	l. 30. XX w.	
(503)	Górnośląska nr 1	grobowiec Jędrusiaków	ok. 1918	
(504)	Górnośląska nr 1	grobowiec ks. Jurgiłasa i in.	l. 30(?) XX w.	
(505)	Górnośląska nr 1	grobowiec Kaczkowskich i in.	4. ćw. XIX w., przebud. 1. ćw. XX w.	
(506)	Górnośląska nr 1	grobowiec Kaczorowskich i in.	l. 30. XX w.	WEZ
(507)	Górnośląska nr 1	grobowiec Kamińskich i in.	ok. 1910	
(508)	Górnośląska nr 1	grobowiec Kamińskich i in.	l. 70. XIX w., rozbud. 1. ćw. XX w.	
(509)	Górnośląska nr 1	grobowiec Kapalińskich i in.	pocz. XX w.	
(510)	Górnośląska nr 1	grobowiec Kapuścińskich i in.	pocz. XX w.	
(511)	Górnośląska nr 1	grobowiec Karskich i in.	l. 60. XIX w., przebud. kon. XIX w.	
(512)	Górnośląska nr 1	grobowiec Karśnickich	k. XIX w.	
(513)	Górnośląska nr 1	grobowiec Kiernożyckich	l. 20. XX w.	
(514)	Górnośląska nr 1	grobowiec Kindlerów i in.	l. 20-30. XX w.	
(515)	Górnośląska nr 1	grobowiec Kindlerów	pocz. XX w.	
(516)	Górnośląska nr 1	grobowiec Kinickiej i in.	l. 70. XIX w.	
(517)	Górnośląska nr 1	grobowiec Klinke i in.	1830, rozbud. 1. ćw. XX w.	
(518)	Górnośląska nr 1	kaplica grobowa Koczorowskich	k. l. 80. XIX w., rem. l. 90. XX w.	
(519)	Górnośląska nr 1	grobowiec Kokczyńskich i in.	l. 60. XIX w., przebud. 1. ćw. XX w.	
(520)	Górnośląska nr 1	grobowiec Koperskich i in.	1. ćw. XX w.	
(521)	Górnośląska nr 1	grobowiec Krawców i in.	1. ćw. XX w.	
(522)	Górnośląska nr 1	grobowiec Krzewskich i in.	l. 20. XX w.	
(523)	Górnośląska nr 1	grobowiec Kuryłowiczów	1931	
(524)	Górnośląska nr 1	grobowiec Lehmannów	pocz. XX w.	
(525)	Górnośląska nr 1	grobowiec Lipińskich i in.	1. ćw. XX w.	
(526)	Górnośląska nr 1	grobowiec Lipskich i in.	3. ćw. XIX w., przebud. l. 30. XX w.	
(527)	Górnośląska nr 1	grobowiec Machowskich	p. XX w.	
(528)	Górnośląska nr 1	grobowiec Maciejewskich	1. ćw. XX w.	
(529)	Górnośląska nr 1	grobowiec Marciniaków i in.	1. ćw. XX w.	
(530)	Górnośląska nr 1	grobowiec Matuszczaków	l. 20-30. XX w.	
(531)	Górnośląska nr 1	grobowiec Mazurowskich i in.	ok. 1902	
(532)	Górnośląska nr 1	grobowiec Milewskich Unisławskich i in.	ok. 1832, przebud. k. XIX w.	
(533)	Górnośląska nr 1	grobowiec Milewskich i in.	3. ćw. XIX w.	
(534)	Górnośląska nr 1	grobowiec Milerów i in.	koń. XIX w., l. 20. XX w., rem. 2015	WEZ
(535)	Górnośląska nr 1	grobowiec Młodeckich i in.	1. ćw. XX w.	
(536)	Górnośląska nr 1	grobowiec Młynarskich i in.	ok. 1919-1920	

(537)	Górnośląska nr 1	grobowiec Mrowińskich	ok. 1913	
(538)	Górnośląska nr 1	grobowiec Mrozowskich i in	l. 80.-90. XIX w.	
(539)	Górnośląska nr 1	grobowiec Nagadalskich i in.	1901	
(540)	Górnośląska nr 1	grobowiec Nieniewskich i in.	l. 70-80. XIX w.	
(541)	Górnośląska nr 1	grobowiec Niewęglowskich	1. ćw. XX w.	
(542)	Górnośląska nr 1	Grobowiec NN z Aniołem przy murze	pocz. XX w., wyk. firma Ginter	WEZ
(543)	Górnośląska nr 1	grobowiec Nowackich i in.	l. 20-30. XX w.	
(544)	Górnośląska nr 1	grobowiec Nowakiewiczów	l. 20. XX w.	
(545)	Górnośląska nr 1	grobowiec Olejniczaków i in.	k. XIX w.	
(546)	Górnośląska nr 1	grobowiec Opielińskich i in.	k. XIX w., wyk. firma Ginter	
(547)	Górnośląska nr 1	grobowiec Orłów i in.	4. ćw. XIX w., rozbud. ok. 1920	
(548)	Górnośląska nr 1	grobowiec Parczewskich i in.	l. 30. XIX w., przebud.	
(549)	Górnośląska nr 1	grobowiec Paszkowskich	ok. 1906	
(550)	Górnośląska nr 1	grobowiec Piaseckich i in.	ok. 1915	
(551)	Górnośląska nr 1	grobowiec Piestrzyńskich i in.	l. 30. XX w.	
(552)	Górnośląska nr 1	grobowiec Pietrusiaków i in.	1. ćw. XX w.	
(553)	Górnośląska nr 1	grobowiec Pileckich	l. 30. XX w.	
(554)	Górnośląska nr 1	grobowiec Plewickich	pocz. XX w.	
(555)	Górnośląska nr 1	grobowiec Pliszkiewiczów	2 ćw. XX w.	
(556)	Górnośląska nr 1	grobowiec Polańskich i in.	1 ćw. XX w.	
(557)	Górnośląska nr 1	grobowiec Polkowskich i in.	po 1888	
(558)	Górnośląska nr 1	kaplica grobowa Prusinowskich	ok. 1915	WEZ
(559)	Górnośląska nr 1	grobowiec Prylińskich i in.	ok. 1910	
(560)	Górnośląska nr 1	grobowiec Przybylskich i in.	k. XIX w.	
(561)	Górnośląska nr 1	grobowiec Przybylskich	ok. 1913	
(562)	Górnośląska nr 1	grobowiec Przybylskich i in.	pocz. XX w.	
(563)	Górnośląska nr 1	grobowiec Puchalskich	l. 30? XX w.	
(564)	Górnośląska nr 1	grobowiec Pyzalskich	ok. 1900	
(565)	Górnośląska nr 1	grobowiec Radlickich	l. 30. XX w.	
(566)	Górnośląska nr 1	grobowiec Radomskich	l. 20.-30. XX w.	
(567)	Górnośląska nr 1	pomnik nagrobny Ignacego F. Reinsteina	ok. 1825	
(568)	Górnośląska nr 1	grobowiec Rolińskich i in.	1 ćw. XX w.	
(569)	Górnośląska nr 1	grobowiec Rosiaków i in.	1 ćw. XX w., rem.	
(570)	Górnośląska nr 1	grobowiec Rozdrażewskich i in.	ok. 1873	
(571)	Górnośląska nr 1	grobowiec Rożnowskich i in.	ok. 1923	
(572)	Górnośląska nr 1	grobowiec Rudnickich i in.	3 ćw. XIX w., rozbud. 1 ćw. XX w.	
(573)	Górnośląska nr 1	grobowiec Rybarskich	1 ćw. XX w.	
(574)	Górnośląska nr 1	grobowiec Rychlewiczów i in.	ok. 1911	

(575)	Górnośląska nr 1	kaplica grobowa Rymarkiewiczów	3 ćw. XIX w., rem. l. 90. XX w.	
(576)	Górnośląska nr 1	grobowiec Sadowskich i in.	ok. 1840, przebud.	
(577)	Górnośląska nr 1	grobowiec Samborskiego i in.	ok. 1898	
(578)	Górnośląska nr 1	grobowiec Sikorskich	ok. 1904	
(579)	Górnośląska nr 1	grobowiec Sióstr Miłosierdzia	4 ćw. XIX w.	
(580)	Górnośląska nr 1	grobowiec Sióstr Trzeciego Zakonu Świętego Franciszka	I ćw. XX w.	
(581)	Górnośląska nr 1	grobowiec Skowrońskich i in.	1871	
(582)	Górnośląska nr 1	grobowiec Sobczyków	l. 20.-30. XX w.	
(583)	Górnośląska nr 1	grobowiec Sobczyńskich	ok. 1920-1930	
(584)	Górnośląska nr 1	grobowiec Stempinów	1 ćw. XX w.	
(585)	Górnośląska nr 1	grobowiec Sulcińskich i in.	pocz. XX w.	
(586)	Górnośląska nr 1	grobowiec Sulimierskich i in.	XIX/XX w.	
(587)	Górnośląska nr 1	grobowiec Szczepankiewiczów i in.	4 ćw. XIX w.	
(588)	Górnośląska nr 1	grobowiec Szyszczyńskich i in.	k. 60. XIX w., przebud. kon. XIX w.	
(589)	Górnośląska nr 1	grobowiec Tomeckich i in.	1 ćw. XX w.	
(590)	Górnośląska nr 1	grobowiec Trzebuchowskich i in.	4 ćw. XIX w.	
(591)	Górnośląska nr 1	grobowiec Tymienieckich i in.	pocz. XX w.	
(592)	Górnośląska nr 1	grobowiec Urowskich i in.	l. 20. XX w.	
(593)	Górnośląska nr 1	grobowiec Walczaków i in.	l. 20.-30? XX w.	
(594)	Górnośląska nr 1	grobowiec Wasilewskiego i in.	ok. 1908-1909	
(595)	Górnośląska nr 1	grobowiec Wawrzonowskich	l. 20. XX w. wyk. Firma Ginterów	
(596)	Górnośląska nr 1	grobowiec Wełniców i in. Borkowskich i Jarnuszkiewiczów	l. 20. XX w.	
(597)	Górnośląska nr 1	grobowiec Winiarskich i in.	l. 20.-30. XX w.	
(598)	Górnośląska nr 1	grobowiec Witowskich i in.	ok. 1900	
(599)	Górnośląska nr 1	grobowiec Wittichów	l. 30? XX w.	
(600)	Górnośląska nr 1	grobowiec Woldańskich i in.	pocz. XX? w.	
(601)	Górnośląska nr 1	grobowiec Wydrzyńskich i in.	l. 70. XIX w., przebud. 1 ćw. XX w.	
(602)	Górnośląska nr 1	grobowiec Wyganowskich	l. 50. XIX w., przebud. pocz. XX w.	
(603)	Górnośląska nr 1	grobowiec Wyganowskich	ok. 1900	
(604)	Górnośląska nr 1	grobowiec Zajązkowskich i Kozanowskich	1907	
(605)	Górnośląska nr 1	kaplica Zakrzewskich	1859, restauracja l. 90. XX w.	
(606)	Górnośląska nr 1	kaplica grobowa Załuskowskich	l. 70. XIX w.	WEZ
(607)	Górnośląska nr 1	grobowiec Zdrojewskich i in.	ok. 1912	

(608)	Górnośląska nr 1	grobowiec Zengtelerów	k. XIX w., l. 20. XX w.	
(609)	Górnośląska nr 1	grobowiec Zgromadzenia Sióstr MBM	k. XIX w.	
(610)	Górnośląska nr 1	kaplica grobowa Żarneckich	ok. 1920-1930	WEZ
(611)	Górnośląska nr 1	grobowiec Żarskich i in.	ok. 1926-1929	
(612)	Górnośląska nr 1	kaplica grobowa Żuczkowskich i in.	l. 90. XIX w.	WEZ
(613)	Górnośląska nr 1	grobowiec Żywanowskich i in.	k. XIX w.	
(614)	Górnośląska nr 1	budynek mieszkalny	XIX/XX w.	
(615)	Górnośląska nr 2	budynek mieszkalny	poł. XIX w.	
(616)	Górnośląska nr 4	budynek mieszkalny	ok. 1924	
(617)	Górnośląska nr 5	budynek mieszkalny	4. ćw. XIX w.	
(618)	Górnośląska nr 6	budynek mieszkalny	pocz. XX w.	
(619)	Górnośląska nr 6	budynek mieszkalny (oficyna)	1. ćw. XX w.	
(620)	Górnośląska nr 7	budynek mieszkalny	ok. 1930	
(621)	Górnośląska nr 8	cmentarz prawosławny	zał. 1786	[729/A] 22.04.1996 WEZ
(622)	Górnośląska nr 8	mur ogrodzeniowy cmentarza z bramą	1830., brama l. 40. XIX w.	[729/A] 22.04.1996 WEZ
(623)	Górnośląska nr 8	pomnik nagrobny Borsowiczewów	ok. 1836 -1837	
(624)	Górnośląska nr 8	kaplica grobowa Katasanowów i Myszkiewiczów	ok. 1828 , rem. 2012	WEZ
(625)	Górnośląska nr 8	kaplica grobowa Kononowa	l. 90. XIX w.	WEZ
(626)	Górnośląska nr 8	pomnik nagrobny Łukowkina	ok. 1838	
(627)	Górnośląska nr 8	kaplica grobowa D. Szymanowskiego	1892	
(628)	Górnośląska nr 9	budynek mieszkalny	XIX/XX w.	
(629)	Górnośląska nr 10 c	budynek mieszkalny (rozkwaterowany)	1. ćw. XX w.	
(630)	Górnośląska nr 11	budynek mieszkalny	ok. 1925	
(631)	Górnośląska nr 12	budynek mieszkalny	1914	
(632)	Górnośląska nr 12	budynek mieszkalny (oficyna)	1. ćw. XX w.	
(633)	Górnośląska nr 13	budynek mieszkalny	pocz. XX w.	
(634)	Górnośląska nr 14	budynek mieszkalny	3. ćw. XX w.	
(635)	Górnośląska nr 14a	budynek mieszkalny (oficyna)	1. ćw. XX w.	
(636)	Górnośląska nr 15	budynek mieszkalny	pocz. XX w.	
(637)	Górnośląska nr 16	budynek mieszkalny	pocz. XX w.	
(638)	Górnośląska nr 16	budynek mieszkalny (oficyna)	1. ćw. XX w.	
(639)	Górnośląska nr 17	budynek mieszkalny	ok. 1937 r.	
(640)	Górnośląska nr 18	budynek mieszkalny	2. poł. XIX w.	
(641)	Górnośląska nr 18	budynek mieszkalny (oficyna)	pocz. XX w.	
(642)	Górnośląska nr 20	budynek mieszkalny	XIX/XX w.	
(643)	Górnośląska nr 22	budynek mieszkalny	4. ćw. XIX w.	
(644)	Górnośląska nr 23	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
(645)	Górnośląska nr 24	budynek mieszkalny	ok. 1920	
(646)	Górnośląska nr 25	budynek mieszkalny	ok. 1920	
(647)	Górnośląska nr 26	budynek mieszkalny	ok. 1914	
(648)	Górnośląska nr 27	budynek mieszkalny	ok. 1906	
(649)	Górnośląska nr 28	budynek mieszkalny	4. ćw. XIX w.	

(650)	Górnośląska nr 30	budynek mieszkalny	XIX/XX w.	
(651)	Górnośląska nr 32	budynek mieszkalny	k. XIX w.	
(652)	Górnośląska nr 34	budynek mieszkalny	k XIX w.	
(653)	Górnośląska nr 35	budynek mieszkalny	l. 20. XX w.	
(654)	Górnośląska nr 36	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(655)	Górnośląska nr 36a	budynek mieszkalny	3. ćw. XX w.	
(656)	Górnośląska nr 38	budynek mieszkalny	pocz. XX w.	
(657)	Górnośląska nr 39	budynek mieszkalny	ok. 1910	
(658)	Górnośląska nr 40	budynek mieszkalny	3. ćw. XX w.	
(659)	Górnośląska nr 41	budynek mieszkalny	ok. 1920 r.	
(660)	Górnośląska nr 42	budynek mieszkalny	l. 20-te XX w.	
(661)	Górnośląska nr 47	budynek mieszkalny	ok. 1920	
(662)	Górnośląska nr 50	budynek mieszkalny, ob. usługowo-biurowy	1. ćw. XX w.	
(663)	Górnośląska nr 52	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(664)	Górnośląska nr 65	budynek mieszkalny	pocz. XX w.	
(665)	Górnośląska nr 66 a	wieża ciśnień, ob. Ośrodek Kultury Plastycznej „Wieża Ciśnień”	l.20-te XX w.	902/Wlkp/A 14.10.2013 WEZ
(666)	Górnośląska nr 71	budynek mieszkalny, ob. biurowo-usługowy	po 1914	
(667)	Górnośląska nr 71b	budynek mieszkalny, do 2011 r. Miejski Ośrodek Kultury,	po 1914, 2017 -2019	
(668)	Górnośląska nr 76	budynek mieszkalny	4. ćw. XIX w.	
(669)	ul. Graniczna nr 1	budynek fabryki fortepianów Bettinga, ob. administracyjno- biurowy i mieszkalny	ok. 1916-1920	
(670)	Graniczna nr 1	budynek portierni w zespole fabryki Bettinga	ok. 1916-1920	
(671)	Graniczna nr 1	ogrodzenie w zespole fabryki Bettinga	ok. 1916-1920	
(672)	Graniczna nr 4	budynek mieszkalny	po 1931	
(673)	Graniczna nr 5	budynek mieszkalny	po 1931	
(674)	Graniczna nr 6	budynek mieszkalny(willa)	l. 30. XX w.	
(675)	Graniczna nr 8	budynek mieszkalny(willa)	l. 30. XX w.	
(676)	Graniczna nr 10	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
(677)	Graniczna nr 11	budynek mieszkalny	po 1931	
(678)	Graniczna nr 12	budynek mieszkalny	po 1935, przebud.	
(679)	Graniczna nr 13	budynek mieszkalny	po 1935	
(680)	Graniczna nr 15	budynek mieszkalny(willa)	ok. 1923	
(681)	Graniczna nr 16	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
(682)	Graniczna nr 17	budynek mieszkalny(willa)	ok. 1937	
(683)	Graniczna nr 18	budynek mieszkalny (willa)	l. 30. XX w.	
(684)	Graniczna nr 20	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
(685)	Graniczna nr 21	budynek mieszkalny (willa)	l. 30. XX w.	
(686)	Graniczna nr 22	budynek mieszkalny (willa)	l. 30. XX w.	
(687)	Graniczna nr 23	budynek mieszkalny (willa)	l. 30. XX w.	
(688)	Graniczna nr 26	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
(689)	Graniczna nr 28	budynek mieszkalny	1933	
(690)	Graniczna nr 31	budynek mieszkalny (willa)	l. 30. XX w.	
(691)	Graniczna nr 32	budynek mieszkalny	po 1931	
(692)	Graniczna nr 33	budynek mieszkalny (willa)	l. 30. XX w.	

(693)	Graniczna nr 36	budynek mieszkalny (willa)	po 1931	
(694)	Graniczna nr 38	budynek mieszkalny (willa)	l. 30. XX w.	
(695)	Graniczna nr 40	budynek mieszkalny (willa)	1. ćw. XX w. lub po 1931	
(696)	ul. Grodzka nr 1	budynek szkolny, ob. I LO im. Adama Asnyka	1820, arch.S. Szpilowski	31/A [92/A] 12.12.1964 WEZ
(697)	Grodzka nr 3	budynek mieszkalny	l. 20. XX w.	WEZ
(698)	Grodzka nr 5	budynek mieszkalny	l. 20. XX w.	WEZ
(699)	Grodzka nr 7	hotel "Grodzki", ob. bank PEKAO SA	l. 20.XX w.	WEZ
(700)	Grodzka nr 8	budynek mieszkalny	l.20. XX w.	WEZ
(701)	Grodzka nr 9	budynek mieszkalny (kamienica), ob. Zgromadzenie Sióstr Wspólnej Pracy od Niepokalanej Maryi	l.20.XX w.	WEZ
(702)	Grodzka nr 10	budynek mieszkalny (kamienica)	1923	WEZ
(703)	Grodzka nr 11	budynek mieszkalny z oficynami (kamienica z oficynami)	2 poł. XIX w.	[739/A] 29.09.1997 WEZ
(704)	Grodzka nr 16	budynek mieszkalny (kamienica)	l.20.XX w.	WEZ
(705)	ul. Grunwaldzka nr 31	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
(706)	Grunwaldzka nr 34a	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
(707)	ul. Handlowa nr 3	budynek mieszkalny	4 ćw. XIX w. przebud.	
(708)	Handlowa nr 4	budynek przedszkola	2. ćw. XX w.	
(709)	Handlowa nr 5	budynek mieszkalny, ob. nieużytkowany	k. XIX w.	WEZ
(710)	Handlowa nr 8	budynek mieszkalny	ok. 1900	
(711)	Handlowa nr 10	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
(712)	Handlowa nr 11	budynek mieszkalny	XIX/XX w.	
(713)	Handlowa nr 12	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
(714)	Handlowa nr 13	budynek mieszkalny	k. XIX w.	
(715)	Handlowa nr 15	budynek mieszkalny	pocz. XX w.	
(716)	Handlowa nr 17	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(717)	Handlowa nr 21	budynek mieszkalny	k. XIX w.	
(718)	Handlowa nr 26	budynek mieszkalny	l. 60. XX w.	
(719)	Handlowa nr 28	budynek mieszkalny	l. 60. XX w.	
(720)	ul. Harcerska	budynek z zegarem miejskim	1933 arch. A.Nestrypke, zegarmistrz R.Stilter	
(721)	Harcerska nr 1	budynek szkolny	XIX/XX w.	
(722)	Harcerska nr 1	dom parafialny, ob. budynek przedszkola SS. Nazaretanek	XIX/XX w.	
(723)	Harcerska nr 2	cmentarz ewangelicki	„Górka Luterska” - XVII w., zał. 1790 przebud. i rozbud. l. 30 i 40-te XIX w., ok.1912	[751/A] 02.12.1998 WEZ

(724)	Harcerska nr 2	mur ogrodzeniowy cmentarza z bramą	1. dekada XIX w., brama - 3. ćw. XIX w.	[751/A] 02.12.1998 WEZ
(725)	Harcerska nr 2	grobowiec Bidermannów	1863	
(726)	Harcerska nr 2	grobowiec Dreszerów	pocz. XX w.	
(727)	Harcerska nr 2	grobowiec rodziny Arnolda Fibigera	ok. 1915	
(728)	Harcerska nr 2	grobowiec Fibigerów	ok. 1920	
(729)	Harcerska nr 2	grobowiec Franke i in.	k. XIX w.	
(730)	Harcerska nr 2	grobowiec Fuldów	k. XIX w.	
(731)	Harcerska nr 2	grobowiec G. Fulde i in.	4 ćw. XIX w.	
(732)	Harcerska nr 2	grobowiec Habermannów	4 ćw. XIX w.	
(733)	Harcerska nr 2	grobowiec Heidenreichów	1902	
(734)	Harcerska nr 2	grobowiec Hempel	1902	
(735)	Harcerska nr 2	grobowiec Hindemitha	k. XIX w.	
(736)	Harcerska nr 2	grobowiec W. Von Der Launitz i in.	ok. 1910	
(737)	Harcerska nr 2	grobowiec Linke	k. XIX w.	
(738)	Harcerska nr 2	grobowiec Milke	pocz. XX w.	
(739)	Harcerska nr 2	grobowiec L. Müllera	pocz. XX w.	
(740)	Harcerska nr 2	grobowiec Müller	k. XIX w.	
(741)	Harcerska nr 2	grobowiec NN	l. 20? XX w.	
(742)	Harcerska nr 2	grobowiec Rederów	pocz. XX w.	
(743)	Harcerska nr 2	grobowiec Repphanów i Matznerów	l. 20.-30. XX w.	
(744)	Harcerska nr 2	kaplica grobowa Repphanów	l. 30. XIX w.	WEZ
(745)	Harcerska nr 2	grobowiec Rosendahlów	4 ćw. XIX w., rem. l. 90. XX w.	
(746)	Harcerska nr 2	grobowiec Schnerrów	1881	
(747)	Harcerska nr 2	grobowiec Schultzów	1901	
(748)	Harcerska nr 2	grobowiec Spechtów	1 ćw. XX w.	
(749)	Harcerska nr 2	grobowiec Tahnów i in.	3 ćw. XIX w.	
(750)	Harcerska nr 2	grobowiec Wyganowskich	3 ćw. XIX w., przebud.	
(751)	Harcerska nr 2	grobowiec Cecylii z Żychlińskich Wyganowskiej	ok. 1888	
(752)	Harcerska nr 2	grobowiec Zalewskich	1 ćw. XX w.	
(753)	Harcerska nr 3	budynek mieszkalny z oficyną	k. XIX w./XX w.	
(754)	Harcerska nr 4	budynek mieszkalny	4. ćw. XIX w.	
(755)	Harcerska nr 7	budynek mieszkalny (kamienica)	l. 20. XX w.	
(756)	Harcerska nr 9	budynek mieszkalny (kamienica)	k. XIX w./XX w.	
(757)	Harcerska nr 10	budynek mieszkalny (kamienica)	ok. 1920-1930	
(758)	Harcerska nr 10b	budynek przemysłowy, ob. budynek mieszkalny	1. ćw. XIX w.	
(759)	Harcerska nr 11	budynek mieszkalny (kamienica)	ok. 1920, przebud. ob. nieużytkowany	
(760)	Harcerska nr 12	budynek mieszkalny (kamienica)	ok. 1900	
(761)	Harcerska nr 15	budynek mieszkalny (kamienica)	przed 1900	

(762)	ul. Helska nr 3	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(763)	Helska nr 5	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(764)	ul. Hoża nr 1	budynek mieszkalny	1. 40. XX w.	
(765)	Hoża nr 2-4	budynek mieszkalny	1. 40. XX w.	
(766)	Hoża nr 3	budynek mieszkalny	1. 40. XX w.	
(767)	Hoża nr 5	budynek mieszkalny	1. 40. XX w.	
(768)	Hoża nr 10-12	budynek mieszkalny	1. 40. XX w.	
(769)	Hoża nr 17	budynek mieszkalny	1. 50. XX w.	
(770)	ul. Idzikowskiego Ludwika nr 1	budynek mieszkalny	1. 20./30. XX w.	
(771)	Idzikowskiego nr 2	budynek mieszkalny	1. 20./30. XX w.	
(772)	Idzikowskiego nr 3-5	budynek mieszkalny	ok. 1930	
(773)	Idzikowskiego nr 4	budynek mieszkalny	1. 20./30. XX w.	
(774)	ul. Jabłkowskiego Wojciecha nr 2	budynek mieszkalny (kamienica)	po 1900	
(775)	Jabłkowskiego nr 4	budynek mieszkalny (kamienica)	k. XIX w., nadbud.	
(776)	Jabłkowskiego nr 5	budynek mieszkalny (kamienica)	XIX/XX w.	
(777)	Jabłkowskiego nr 6	budynek mieszkalny	k. XIX w.	
(778)	Jabłkowskiego nr 7	budynek mieszkalny (kamienica)	ok. 1900	
(779)	Jabłkowskiego nr 8	budynek mieszkalny	k. XIX w.	
(780)	Jabłkowskiego nr 10	budynek mieszkalny	k. XIX w.	
(781)	Jabłkowskiego nr 10	budynek mieszkalny (oficyna)	ok. 1920	
(782)	Jabłkowskiego nr 10	budynek piekarni	1. 20. XX w.	
(783)	Jabłkowskiego nr 11	budynek mieszkalny (kamienica)	4 ćw. XIX w.	
(784)	Jabłkowskiego nr 12	budynek mieszkalny (kamienica)	k. XIX w.	
(785)	Jabłkowskiego nr 13	budynek mieszkalny (kamienica)	1906	
(786)	Jabłkowskiego nr 14	budynek mieszkalny (nieużytkowany)	k. XIX w.	WEZ
(787)	Jabłkowskiego nr 15	budynek mieszkalny (kamienica)	k. XIX w.	
(788)	Jabłkowskiego nr 16	budynek mieszkalny (kamienica)	4. ćw. XIX w.	
(789)	Jabłkowskiego nr 16	budynek mieszkalny (oficyna)	1 ćw. XX w.	
(790)	Jabłkowskiego nr 18	budynek mieszkalny (oficyna)	1 ćw. XX w.	
(791)	Jabłkowskiego nr 18	budynek gospodarczy (pralnia)	1 ćw. XX w.	
(792)	Jabłkowskiego nr 18	budynek mieszkalny (kamienica)	4 ćw. XIX w.	
(793)	Jabłkowskiego nr 20	d. zakład hafciarski, ob. mieszkalny (w podwórzu)	ok. 1915	
(794)	Jabłkowskiego nr 20	budynek mieszkalny (kamienica)	ok. 1910	WEZ
(795)	Jabłkowskiego nr 22	budynek mieszkalny (kamienica)	4 ćw. XIX w./pocz. XX w.	
(796)	pl. Jana Pawła II nr 3	d. dom kolegiacki, ob. Centrum Kultu św. Józefa wraz z domem pielgrzymia	1818-1820, arch. S.Szpilowski,	461/A [223/A] 01.02.1969 WEZ
(797)	Jana Pawła II nr 3	dom parafialny, ob. plebania	1800, przebud. 1873, 1925, 1939-1945, ok. 2000 r.	461/A [223/A] 01.02.1969 WEZ

(798)	Jana Pawła II nr 3	baszta obronna tzw. "Dorotka", ob. Centrum Baśni i Legend Kaliskich	XIV w., 2 poł. XVII w.	42/A [103/A] 18.01.1965 WEZ
(799)	Jana Pawła II nr 3	mury miejskie-fragment (przy baszcie "Dorotka")	1333- 1370 częściowo zrekonstruowan y	42/A [103/A] 18.01.1965 WEZ
(800)	Jana Pawła II nr 5	budynek mieszkalny	1. ćw. XIX w.	
(801)	Jana Pawła II nr 6-7-9	budynek Kaliskiego Towarzystwa Muzycznego, ob. Państwowa Szkoła Muzyczna	1901-1902, rozbud. 1963	WEZ
(802)	ul. Jasna nr 1	budynek mieszkalny, d. Komenda Miejska Policji	1. ćw. XX w.	
(803)	Jasna nr 3	budynek mieszkalny, d. Komenda Miejska Policji, ob. Urząd Miasta Kalisza	1. ćw. XX w.	
(804)	ul. Joselewicza Berka nr 2	budynek mieszkalny	ok. 1920	
(805)	ul. Kadecka nr 1	d. budynek oficcerski Korpusu Kadetów, ob. mieszkalny	ok. 1830, rem., po 1840, 4 ćw. XIX w.	900/1- 2/Wlkp/A 470/A [229/A] 03.02.1969 WEZ
(806)	Kadecka nr 1	mury miejskie- fragment	XIII w., konserwacja 2011	42/A [103/A] 18.01.1965 WEZ
(807)	ul. Kanonicka nr 1	budynek mieszkalny (kamienica)	1924	[533/A] 16.07.1990 WEZ
(808)	Kanonicka nr 2	budynek mieszkalny (kamienica)	1. 20. XX w..	WEZ
(809)	Kanonicka nr 3	budynek mieszkalny (kamienica)	ok. 1930	WEZ
(810)	Kanonicka nr 4	budynek mieszkalny (kamienica)	1. 20. XX w.	[527/A] 03.11.1990 WEZ
(811)	Kanonicka nr 5	kościół pw. św. Mikołaja, od 1992 katedra	ok. poł. XIII w., XIV w. 1612, 1869	57/A [536/A] 22.09.1930 WEZ
(812)	Kanonicka nr 5	d. klasztor Kanoników Regularnych, ob. plebania	1448, 1538-39, 1875	38/A [99/A] 18.01.1965 WEZ
(813)	Kanonicka nr 6	d. hotel "Wiedeński", ob. budynek mieszkalny (kamienica)	1. 1920-1925 wg arch. F. Brzeziński	[535/A] 18.10.1990 WEZ
(814)	Kanonicka nr 7	budynek mieszkalny	1900, nadbud.1925	WEZ
(815)	Kanonicka nr 8	budynek mieszkalny (kamienica)	po 1905	WEZ
(816)	ul. Kaszubska nr 1	budynek mieszkalny	1 ćw. XX w.	
(817)	Kaszubska nr 9	budynek Centrum Krwiodawstwa i Krwiolecznictwa	1. 50. XX w.	
(818)	ul. Kazimierzowska	mury miejskie-fragment (przy kościele OO. Franciszkanów)	między 1333 a 1370	42/A [103/A] 18.01.1965 WEZ
(819)	Kazimierzowska nr 2	budynek mieszkalny	k. XIX/XX w.	

		(kamienica)		
(820)	Kazimierzowska nr 4	budynek mieszkalny	l. 20. XX w.	
(821)	Kazimierzowska nr 10	budynek mieszkalny (kamienica)	1934	
(822)	Kazimierzowska nr 10 a	budynek mieszkalny (kamienica)	l. 30. XX w.	
(823)	Kazimierzowska nr 10 b	budynek mieszkalny (kamienica)	l. 30. XX w.	
(824)	ul. Kąpie nr 6-6a	zespół budowlany: zagroda	l. ćw. XX w.	
(825)	Kąpie nr 6a	budynek gospodarczy	l. ćw. XX w.	
(826)	Kąpie nr 8	zespół budowlany: zagroda	l. ćw. XX w.	
(827)	Kąpie nr 8	budynek mieszkalny	l. ćw. XX w.	
(828)	Kąpie nr 8	budynek gospodarczy	l. ćw. XX w.	
(829)	Kąpie nr 10	zespół budowlany: zagroda	l. ćw. XX w.	
(830)	Kąpie nr 10	budynek mieszkalny	l. ćw. XX w.	
(831)	Kąpie nr 20	zespół budowlany: zagroda	l. ćw. XX w.	
(832)	Kąpie nr 20	budynek mieszkalny	l. ćw. XX w.	
(833)	Kąpie nr 20	budynek gospodarczy	l. ćw. XX w.	
(834)	ul. Kątna nr 17	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
(835)	ul. Kielecka nr 1	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
(836)	pl. Kilińskiego Jana nr 2	budynek mieszkalny	XIX w.	WEZ
(837)	Kilińskiego nr 2	budynek pofabryczny, ob. w części mieszkalny	l. ćw. XX w.	
(838)	Kilińskiego nr 4	tzw. pałac Pułaskich lub Puchalskich, ob. budynek mieszkalny	1828-1831, proj. F. Reinstein	72/A [106/A] 24.02.1965 WEZ
(839)	Kilińskiego nr 11	budynek d. fabryki B. i J. Repphanów, ob. mieszkalny	ok.1816-1817, przebud.	
(840)	Kilińskiego nr 13	budynek d. fabryki sukna braci B. i J. Repphanów, Urząd Statystyczny	ok. 1824-1827	462/A [224/A] 01.02.1969 WEZ
(841)	ul. Kmieca nr 46	budynek mieszkalny	l. ćw. XX w.	
(842)	ul. Kochanowskiego Jana nr 3	budynek mieszkalny	1938	
(843)	Kochanowskiego nr 4-6	budynek mieszkalny	l. 20/30. XX w.	
(844)	ul. Kolegialna nr 2	kościół jezuitki pw. św. Stanisława i Wojciecha, ob. garnizonowy	1586-1592	[486/A] 22.09.1930 WEZ
(845)	Kolegialna nr 3	budynek mieszkalny	l. 20. XX w.	
(846)	Kolegialna nr 4	budynek d. kolegium jezuickiego, skrzydło zachodnie, ob. Urząd Wojewódzki w Poznaniu, Delegatura w Kaliszu	XVII w., przebud. 1795- 97	70/A [105/A] 22.05.1965 WEZ
(847)	Kolegialna nr 4	budynek d. kolegium jezuickiego, skrzydło południowe, ob. Galeria im. T. Kulisiewicza oraz biura urzędów administracji publicznej	1644-1677	70/A [105/A] 22.05.1965 WEZ
(848)	Kolegialna nr 4	budynek d. kolegium jezuickiego, skrzydło wschodnie, ob. Starostwo Powiatowe	1644	70/A [105/A] 22.05.1965 WEZ
(849)	Kolegialna nr 5	budynek mieszkalny	ok.1927	
(850)	ul. Kolejowa nr 7	budynek mieszkalny	l. ćw. XX w.	
(851)	ul. Kopernika Mikołaja	skwer im. E. Kor-Walczaka	pocz. XX w.	

(852)	Kopernika nr 3	budynek mieszkalny (kamienica)	ok. 1910, przebud.	
(853)	Kopernika nr 5	budynek mieszkalny (kamienica)	przed 1910	WEZ
(854)	Kopernika nr 7	budynek mieszkalny (kamienica)	4 ćw. XIX w.	
(855)	Kopernika nr 9	budynek mieszkalny (kamienica)	4 ćw. XIX w.	WEZ
(856)	Kopernika nr 11	budynek mieszkalny	4 ćw. XIX w.	
(857)	Kopernika nr 13	budynek łaźni miejskiej, ob. usługowy	ok. 1915	
(858)	Kopernika nr 15	budynek mieszkalny (kamienica)	k. XIX w.	
(859)	Kopernika nr 17	budynek mieszkalny (kamienica)	k. XIX w.	
(860)	Kopernika nr 19	budynek mieszkalny (kamienica)	XIX/XX w.	
(861)	Kopernika nr 21	budynek mieszkalny (kamienica)	1. ćw. XX w.	
(862)	ul. Korczak nr 23-27	budynek gospodarczy	1. ćw. XX w.	
(863)	Korczak nr 37-39	zespół budowlany: zagroda	1. ćw. XX w.	
(864)	Korczak nr 37-39	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(865)	Korczak nr 37-39	budynek obory	1. ćw. XX w.	
(866)	Korczak nr 45	zespół budowlany: zagroda	1. ćw. XX w.	
(867)	Korczak nr 45	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(868)	Korczak nr 45	budynek gospodarczy	1. ćw. XX w.	
(869)	Korczak nr 47-49	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(870)	Korczak nr 68-70	budynek gospodarczy	XIX/XX w.	
(871)	Korczak nr 76	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(872)	Korczak nr 90	zespół budowlany: zagroda	1. ćw. XX w.	
(873)	Korczak nr 90	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(874)	Korczak nr 90	budynek gospodarczy	1. ćw. XX w.	
(875)	Korczak nr 108	zespół budowlany: zagroda	1. ćw. XX w.	
(876)	Korczak nr 108	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(877)	ul. Kordeckiego Augustyna nr 1	budynek domu parafialnego parafii św. Gotadra	1.ćw .XX w.	
(878)	Kordeckiego nr 3	budynek plebani parafii św. Gotadra	1.20.XX w.	
(879)	Kordeckiego nr 4	budynek mieszkalny	po 1900	
(880)	Kordeckiego nr 8	budynek mieszkalny	1.30.XX w.	
(881)	Kordeckiego nr 10	budynek mieszkalny	1.30.XX w.	
(882)	Kordeckiego nr 12	budynek mieszkalny	1.20.XX w.	
(883)	Kordeckiego nr 14	budynek mieszkalny	po 1900	
(884)	Kordeckiego nr 17	budynek mieszkalny (willa)	1. 20. XX w.	
(885)	Kordeckiego nr 18	budynek mieszkalny	1. 20. XX w.	
(886)	Kordeckiego nr 26	budynek mieszkalny	1.20.XX w.	
(887)	Kordeckiego nr 33	budynek mieszkalny(socjalny)	1. ćw. XX w.	
(888)	Kordeckiego nr 34	budynek szkolny SP nr 13	1. 30. XX w.	
(889)	Kordeckiego nr 34	budynek mieszkalny w zespole szkolnym	1. ćw. XX w.	
(890)	ul. Kościuszki Tadeusza nr 1	budynek mieszkalny (willa)	1.20-te XX w. , rozbud.1983	WEZ
(891)	Kościuszki nr 2	budynek mieszkalny (kamienica)	ok.1937	
(892)	Kościuszki nr 3	budynek mieszkalny (willa)	k. XIX w.	WEZ

(893)	Kościuszki nr 4	budynek mieszkalny (kamienica)	ok.1914	
(894)	Kościuszki nr 5	budynek mieszkalny (willa)	k. XIX w.	
(895)	Kościuszki nr 6	dom mieszkalny,(kamienica) ob. SANEPID	ok. 1925	
(896)	Kościuszki nr 7	budynek mieszkalny (willa), ob. nieużytkowany	pocz. XX w.	WEZ
(897)	Kościuszki nr 8	budynek mieszkalny, willa Mullera wraz ogrodzeniem od pñ.- wsch.	ok.1912	986/Wlkp/A 12.04.2016 WEZ
(898)	Kościuszki nr 9	budynek mieszkalny (kamienica) Szrajera z oficynami	1904-1905	336/A [432/A] 30.04.1981 WEZ
(899)	Kościuszki nr 10	budynek szkolny Wyższej Szkoły Realnej, ob. III LO im. Mikołaja Kopernika	1900-1902 arch.J.Chrzanowski	[685/A] 02.07.1993 WEZ
(900)	Kościuszki nr 11	budynek mieszkalny (kamienica)	k. XIX w.	WEZ
(901)	Kościuszki nr 12	budynek Kaliskiej Kasy Gubernialnej, ob. Muzeum Okręgowe Ziemi Kaliskiej	ok.1909, przebud. 1976	[682/A] 06.07.1993 WEZ
(902)	Kościuszki nr 14	budynek mieszkalny (oficyna)	ok. 1920	
(903)	Kościuszki nr 16	budynek mieszkalny (kamienica)	4. ćw. XIX w.	
(904)	Kościuszki nr 17	budynek mieszkalny (kamienica)	ok.1910	
(905)	Kościuszki nr 19	budynek mieszkalny (kamienica)	przed 1910	
(906)	Kościuszki nr 20	budynek mieszkalny (kamienica)	XIX/XX w.	
(907)	Kościuszki nr 22	budynek mieszkalny (kamienica)	XIX/XX w.	
(908)	ul. Kredytowa nr 1	budynek mieszkalny	4 ćw. XIX w.	
(909)	Kredytowa nr 2	budynek mieszkalny (fabryka koszul)	1925	
(910)	ul. Kresowa nr 1	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
(911)	Kresowa nr 3	budynek mieszkalny	ok. 1930 r., rozbud.	
(912)	Kresowa nr 11	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
(913)	Kresowa nr 13	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
(914)	ul. Krótka nr 3	budynek mieszkalny	1925	
(915)	ul. Krucza nr 6	budynek mieszkalny	l. ćw. XX w.	
(916)	ul. Kruczkowskiego Leona nr 21	zespół budowlany: zagroda	l. ćw. XX w.	
(917)	Kruczkowskiego nr 21	budynek mieszkalny	l. ćw. XX w.	
(918)	Kruczkowskiego nr 36	budynek mieszkalny	l. ćw. XX w.	
(919)	ul. Księżnej Jolanty nr 4	budynek mieszkalny	l. ćw. XX w.	
(920)	Księżnej Jolanty nr 35-41	budynek cegielni Piwonice	ok. 1910	WEZ
(921)	Księżnej Jolanty nr 42	budynek mieszkalny	l. ćw. XX w.	
(922)	Księżnej Jolanty nr 42a	budynek mieszkalny	l. 30 XX w .	
(923)	ul. Kwiatowa nr 1	budynek przemysłowy	l. ćw. XX w.	
(924)	ul. Legionów nr 2a	budynek mieszkalny (willa)	l. 30. XX w.	
(925)	Legionów nr 4	budynek mieszkalny (willa)	l. 30. XX w.	

(926)	Legionów nr 6	budynek szkolny, ob. Zespół Szkół Ekonomicznych	1937-1939	
(927)	Legionów nr 9	budynek mieszkalny (kamienica)	l. 20. XX w.	
(928)	Legionów nr 11	budynek mieszkalny	przed 1920	
(929)	Legionów nr 12	budynek mieszkalny	l. 20. XX w.	
(930)	Legionów nr 18	budynek mieszkalny (kamienica)	1. ćw. XX w.	
(931)	Legionów nr 19	budynek mieszkalny (oficyna)	XIX/XX w.	
(932)	Legionów nr 23	budynek mieszkalny	po 1900	
(933)	Legionów nr 28	budynek mieszkalny (kamienica)	XIX/XX w.	
(934)	Legionów nr 29	budynek przedszkola	2. poł. XX w.	
(935)	Legionów nr 29	budynek oficyny, ob. budynek usługowy	1. ćw. XX w.	
(936)	Legionów nr 34	budynek mieszkalny	l. 20. XX w., przebud.	
(937)	Legionów nr 35	budynek mieszkalny	ok. 1930	
(938)	Legionów nr 39	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(939)	Legionów nr 40	budynek mieszkalny	ok. 1910	
(940)	Legionów nr 46	budynek mieszkalny	ok. 1937	
(941)	Legionów nr 48	budynek mieszkalny (willa)	l. 30. XX w.	WEZ
(942)	Legionów nr 52	budynek mieszkalny (willa)	l. 30. XX w., przedbud.	
(943)	Legionów nr 54	budynek mieszkalny (willa)	ok. 1937	
(944)	Legionów nr 58	budynek mieszkalny	ok. 1935 r.	
(945)	Legionów nr 60	budynek mieszkalny	l. 20. XX w.	
(946)	Legionów nr 62	budynek mieszkalny, ob. ZETO	ok. 1937	
(947)	Legionów nr 66	budynek mieszkalny (willa miejska Mullerów), o b. Miejska Biblioteka Publiczna im. Adama Asnyka	1925	917/Wlkp/A 09.12.2013 bryła i elewacja WEZ
(948)	ul. Lipowa nr 2	budynek mieszkalny	XIX/XX w.	
(949)	Lipowa nr 2a	mur ogrodzeniowy	1. ćw. XX w.	
(950)	Lipowa nr 3	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
(951)	Lipowa nr 4	budynek mieszkalny	1936	
(952)	Lipowa nr 7	budynek mieszkalny (kamienica)	l. 20. XX w.	
(953)	Lipowa nr 8	budynek mieszkalny (kamienica)	l. 20. XX w.	
(954)	Lipowa nr 9	budynek mieszkalny (kamienica)	l. 20. XX w.	
(955)	Lipowa nr 11	budynek mieszkalny	l. 20. XX w.	
(956)	Lipowa nr 16	budynek mieszkalny (kamienica)	ok. 1910	
(957)	Lipowa nr 24	budynek mieszkalny	po 1920	
(958)	Lipowa nr 25	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
(959)	Lipowa nr 31	budynek mieszkalny	pocz. XX w.	
(960)	Lipowa nr 35	budynek mieszkalny (oficyna)	l. 20-30. XX w.	
(961)	Lipowa nr 40	budynek mieszkalny (kamienica)	l. 30. XX w.	
(962)	Lipowa nr 40a	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
(963)	Lipowa nr 44	budynek mieszkalny (kamienica)	4. ćw. XIX w.	

(964)	Lipowa nr 46	budynek mieszkalny	koń. XIX w./XXw.	
(965)	Lipowa nr 48	budynek mieszkalny	ok. 1910	
(966)	Lipowa nr 50	budynek mieszkalny	3. ćw. XIX w.	
(967)	ul. Lotnicza nr 2	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(968)	Lotnicza nr 4	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(969)	ul. Lubelska nr 8	d. budynek browaru, gorzelnia z mieszkaniami, ob. nieużytkowany	ok. 1820, rem. l. 70. XIX w., l. 20-30 XX w.	WEZ
(970)	Lubelska nr 29-33	d. budynek mieszkalny robotników folwarcznych, ob. mieszkalny	k. XIX w.	WEZ
(971)	ul. Ludowa nr 2	budynek mieszkalny	l. 50. XX w.	
(972)	Ludowa nr 4	budynek mieszkalny	l. 50. XX w.	
(973)	Ludowa nr 6	budynek mieszkalny	l. 50. XX w.	
(974)	ul. Łazienna nr 1	budynek mieszkalny (kamienica z oficyną)	ok. 1920	
(975)	Łazienna nr 2	budynek mieszkalny (kamienica)	ok. 1923	WEZ
(976)	Łazienna nr 4	budynek mieszkalny (kamienica)	ok. 1928	WEZ
(977)	Łazienna nr 5	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
(978)	Łazienna nr 6	budynek administracji wojskowej Korpusu Kadetów, ob. administracyjno-biurowy MBP im.A. Asnyka	1795-98	[730/A] 14.06.1996 WEZ
(979)	Łazienna nr 6	budynek Korpusu Kadetów z salą musztry, cerkwią, kasynem oficerskim, ob. Centrum Kultury i Sztuki	1825., arch. F.Reinstein, przebud.	1225/A [355/A] 03.09.1970 WEZ
(980)	Łazienna nr 6	baszta artyleryjska, późn., browar, ob. restauracja	2. ćw. XVI w., przebud. l. 60. XX w. i 2000 r.	42/A [103/A] 18.01.1965 WEZ
(981)	Łazienna nr 6	mury miejskie-fragment (od bastei artyleryjskiej do CKiS)	między 1333 a 1370, rekonstruowany	42/A [103/A] 18.01.1965 WEZ
(982)	Łazienna nr 7	budynek mieszkalny	l. 20. XX w.	WEZ
(983)	Łazienna nr 11	budynek mieszkalny (kamienica)	l. 20. XX w.	WEZ
(984)	Łazienna nr 13	budynek oficerski Korpusu Kadetów, ob. budynek mieszkalny	ok. poł. XIX w.	900/1-2/Wlkp/A 685/A [272/A] 14.07.1969 WEZ
(985)	Łazienna nr 15	budynek mieszkalny (kamienica)	pocz. XX w.	WEZ
(986)	Łazienna nr 17	budynek mieszkalny	pocz. XX w.	WEZ
(987)	ul. Łączna nr 1-3	budynek mieszkalny (kamienica)	3./4. ćw. XIX w.	
(988)	ul. Łęgowa nr 6	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
(989)	Łęgowa nr 11	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(990)	Łęgowa nr 12	założenie ogrodowe	1. ćw. XX w.	
(991)	Łęgowa nr 12a	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
(992)	Łęgowa nr 12b	budynek mieszkalny	l. 20./30. XX w.	
(993)	Łęgowa nr 15	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	

(994)	Łęgowa nr 17	budynek mieszkalny	1. 30. XX w.	
(995)	ul. Łowiecka nr 45	budynek mieszkalny	1. poł. XX w.	
(996)	Łowiecka nr 45	budynek gospodarczy	1. poł. XX w.	
(997)	Łowiecka nr 54	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(998)	Łowiecka nr 56	kapliczka przydrożna	XIX/XX w.	
(999)	ul. Łódzka nr 1	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(1000)	Łódzka nr 1	budynek gospodarczy	4 ćw. XIX w.	
(1001)	Łódzka nr 2	budynki więzienia, ob. Zakład Karny (budynek penitencjarny i budynek administracyjny), ob. SWWS	1844, arch. H.Marconi	188/A [162/A] 21.08.1968 WEZ
(1002)	Łódzka nr 2	mur ogrodzeniowy Zakładu Karnego	XIX/XX w.	188/A [162/A] 21.08.1968 WEZ
(1003)	Łódzka nr 4	budynek mieszkalny	ok. 1925-30	
(1004)	Łódzka nr 6	budynek mieszkalny	ok. 1910	
(1005)	Łódzka nr 8	budynek mieszkalny	poł. XIX w.	WEZ
(1006)	Łódzka nr 9	budynek mieszkalny	ok. 1920	
(1007)	Łódzka nr 10	budynek mieszkalny, ob. V LO im. Jana Bosko	ok. 1910	
(1008)	Łódzka nr 10a	budynek mieszkalny (oficyna)	1. ćw. XX w.	
(1009)	Łódzka nr 11	budynek mieszkalny	ok. 1900	WEZ
(1010)	Łódzka nr 12	budynek mieszkalny	ok. 1927	
(1011)	Łódzka nr 13	budynek mieszkalny, willa	ok. 1935	WEZ
(1012)	Łódzka nr 14	budynek mieszkalny	4. ćw. XIX w.	
(1013)	Łódzka nr 14	budynek mieszkalny	3. ćw. XIX w.	
(1014)	Łódzka nr 14	budynek mieszkalny	3. ćw. XIX w.	
(1015)	Łódzka nr 18a	budynek mieszkalny	po poł. XIX w.	
(1016)	Łódzka nr 20	budynek mieszkalny	1. 20./30. XX w.	
(1017)	Łódzka nr 22	budynek mieszkalny	1. 20./30. XX w.	
(1018)	Łódzka nr 24	budynek mieszkalny	1. 20./30. XX w.	
(1019)	Łódzka nr 29a	budynek pofabryczny, ob. siedziba PTTK Oddział Kalisz	pocz. XX w.	
(1020)	Łódzka nr 29a	budynek fabryczny, ob. hotel "Bursztyn"	pocz. XX w.	
(1021)	Łódzka nr 29a	budynek fabryczny, ob. siedziba KS "Prosna"	pocz. XX w.	
(1022)	Łódzka nr 29a	mur ogrodzeniowy	pocz. XX w.	
(1023)	Łódzka nr 30	budynek mieszkalny	1. 20./30. XX w.	
(1024)	Łódzka nr 31	budynek mieszkalny	1. 20./30. XX w.	
(1025)	Łódzka nr 32	budynek mieszkalny	3. ćw. XX w.	
(1026)	Łódzka nr 33	budynek mieszkalny	ok. 1910	
(1027)	Łódzka nr 37a-37b	budynek mieszkalny	1. 30. XX w.	
(1028)	Łódzka nr 43	budynek mieszkalny	ok. 1930	
(1029)	Łódzka nr 45	budynek mieszkalny	ok. 1910	
(1030)	Łódzka nr 48	budynek mieszkalny	ok. 1930	
(1031)	Łódzka nr 52	budynek mieszkalny	k. XIX w.	
(1032)	Łódzka nr 53	budynek mieszkalny	ok. 1920-30	
(1033)	Łódzka nr 59	budynek mieszkalny	ok. 1920-31	
(1034)	Łódzka nr 61	budynek mieszkalny	2. poł. XIX w.	
(1035)	Łódzka nr 63	budynek mieszkalny	ok. 1920	WEZ
(1036)	Łódzka nr 65	budynek mieszkalny (oficyna)	pocz. XX w.	
(1037)	Łódzka nr 73	budynek mieszkalny	1. 30. XX w.	
(1038)	Łódzka nr 76	budynek mieszkalny	ok. 1920	

(1039)	Łódzka nr 88	budynek mieszkalny	ok. 1930	
(1040)	Łódzka nr 89	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(1041)	Łódzka nr 90	budynek mieszkalny	ok. 1935	
(1042)	Łódzka nr 92	budynek mieszkalny	ok. 1935, przebud.	
(1043)	Łódzka nr 106	cmentarz rzymskokatolicki Parafii Wniebowzięcia NMP na Tyńcu	choleryczny – 1831 zał. 1882 - 1884, pochówki od 1885	
(1044)	Łódzka nr 106	grobowiec rodziny Grzymała - Raszewskich	1886	
(1045)	Łódzka nr 106	grobowiec rodziny Łęgowskich	1919	
(1046)	Łódzka nr 106	grobowiec OO. Jezuitów zmarłych XVI-XVIII w.	XIX w.	
(1047)	Łódzka nr 106	kaplica grobowa OO. Jezuitów	ok.1934	WEZ
(1048)	Łódzka nr 106	grobowiec rodziny Rycharskich	pocz. XX w.	
(1049)	Łódzka nr 106	nagrobek Michała Sarnowicza - powstańca 1863 r.	1917	
(1050)	Łódzka nr 106	grobowiec rodziny Trąbczyńskich	pocz. XX w.	
(1051)	Łódzka nr 106	grobowiec rodziny Woźniaków	pocz. XX w.	
(1052)	Łódzka nr 131	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(1053)	Łódzka nr 255	zespół budowlany: zagroda	1. 30. XX w.	
(1054)	Łódzka nr 255	budynek mieszkalny	ok.1930	
(1055)	Łódzka nr 255	budynek gospodarczy	ok.1930	
(1056)	ul. Majkowska nr 2	budynek mieszkalny (kamienica)	ok. 1914	
(1057)	Majkowska nr 4	budynek mieszkalny (kamienica)	ok.1910	
(1058)	Majkowska nr 5	budynek mieszkalny (kamienica)	ok. 1920	
(1059)	Majkowska nr 6	budynek mieszkalny (kamienica)	4. ćw. XIX w./1. ćw. XX w.	
(1060)	Majkowska nr 7	budynek mieszkalny	k. XIX w.	
(1061)	Majkowska nr 8	budynek mieszkalny (kamienica)	przed 1900 , przebud.	
(1062)	Majkowska nr 10	budynek mieszkalny	1929, przebud.	
(1063)	Majkowska nr 13	zespół fabryki włókienniczej Braci Muller – budynek admin. ob. dom	ok. 1912	WEZ
(1064)	Majkowska nr 13-13a	park w zespole fabryki włókienniczej, ob. pozostałości	pocz. XX w.	
(1065)	Majkowska nr 13a	budynek mieszkalny, willa w zespole fabryki włókienniczej braci Muller, ob. ośrodek zdrowia "Medix"	pocz. XX w. , przebud.	
(1066)	Majkowska nr 20	budynek mieszkalny	k. XIX w., przebud.	
(1067)	Majkowska nr 22	budynek mieszkalny	4. ćw. XIX w./1. ćw. XX w.	
(1068)	ul. Malinowa nr 1	budynek mieszkalny	1. 30. XX w.	
(1069)	ul. Mała nr 1	budynek mieszkalny	1. 20. XX w.	
(1070)	Mała nr 3	budynek mieszkalny	1913	
(1071)	Mała nr 4	budynek mieszkalny	pocz. XX w.	
(1072)	Mała nr 5	budynek mieszkalny	pocz. XX w.	
(1073)	Mała nr 6	budynek mieszkalny	pocz. XX w., przebud.	
(1074)	Mała nr 8	budynek mieszkalny	pocz. XX w.	
(1075)	ul. Mariańska nr 1	budynek mieszkalny	ok.1925	

(1076)	Mariańska nr 2	budynek mieszkalny (kamienica)	ok.1921	
(1077)	Mariańska nr 3	budynek mieszkalny	l. 1927-1930	
(1078)	Mariańska nr 4	budynek mieszkalny (kamienica)	ok. 1923	
(1079)	Mariańska nr 5	budynek mieszkalny (kamienica)	ok. 1925	
(1080)	ul. Mazurska nr 1	magazyn, ob. budynek mieszkalny	k. XIX w., przebud. w l. 30. XX w.	
(1081)	Mazurska nr 5	budynek mieszkalny (kamienica)	po 1900 r., l. 30. XX w.	
(1082)	Mazurska nr 7	budynek mieszkalny (oficyna)	ok. 1925	
(1083)	ul. Melcera Henryka nr 1	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
(1084)	Melcera nr 3	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
(1085)	ul. Mickiewicza Adama nr 7	budynek mieszkalny (willa)	1. ćw. XX w.	
(1086)	Mickiewicza nr 10	budynek mieszkalny (willa)	l. 30. XX w.	
(1087)	Mickiewicza nr 12	budynek mieszkalny (willa)	l. 30. XX w.	
(1088)	ul. Mieczysława Starego nr 4	budynek mieszkalny	ok. 1910	
(1089)	Mieczysława Starego nr 6	budynek mieszkalny	ok. 1937	
(1090)	Mieczysława Starego nr 11	budynek mieszkalny	l. 20. XX w.	
(1091)	Mieczysława Starego nr 12	budynek mieszkalny	l. 20. XX w.	
(1092)	ul. Miedziana nr 10	zespół budowlany: zagroda	1. ćw. XX w.	
(1093)	Miedziana nr 10	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(1094)	Miedziana nr 10	budynek gospodarczy	1. ćw. XX w.	
(1095)	Miedziana nr 10	budynek stodoły	1. ćw. XX w.	
(1096)	Miedziana nr 17	budynek mieszkalny	2. ćw. XX w.	
(1097)	ul. Młynarska nr 1	budynek mieszkalny (kamienica)	po 1900	
(1098)	Młynarska nr 3	budynek mieszkalny (kamienica)	po 1910	
(1099)	Młynarska nr 5	budynek mieszkalny (kamienica)	po 1910	
(1100)	Młynarska nr 7	budynek mieszkalny (kamienica)	4. ćw. XIX w.	
(1101)	Młynarska nr 9	budynek mieszkalny	pocz. XX w.	
(1102)	Młynarska nr 11	budynek mieszkalny (kamienica)	ok. 1910	
(1103)	Młynarska nr 13	budynek mieszkalny	4. ćw. XIX w.	
(1104)	Młynarska nr 14	budynek mieszkalny	l. 50. XX w.	
(1105)	Młynarska nr 15	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
(1106)	Młynarska nr 17	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
(1107)	Młynarska nr 19	budynek mieszkalny	po 1935	
(1108)	Młynarska nr 21	budynek mieszkalny	l. 20. XX w.	
(1109)	Młynarska nr 23	budynek mieszkalny	l. 20. XX w.	
(1110)	Młynarska nr 25	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
(1111)	Młynarska nr 27	budynek mieszkalny (willa)	l. 30. XX w.	
(1112)	ul. Moniuszki nr 8	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
(1113)	Moniuszki nr 10	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
(1114)	Moniuszki nr 12	budynek mieszkalny	ok. 1920	
(1115)	Moniuszki nr 14	budynek mieszkalny	l. 20. XX w.	
(1116)	Moniuszki nr 24	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
(1117)	Moniuszki nr 26	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
(1118)	Moniuszki nr 28	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
(1119)	Moniuszki nr 30	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	

(1120)	Moniuszki nr 32	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
(1121)	Moniuszki nr 38	budynek mieszkalny	l. 40. XX w.	
(1122)	ul. Morelowa nr 6	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
(1123)	Morelowa nr 15	budynek mieszkalny	l. 70. XX w.	
(1124)	ul. Mostowa nr 2-2a	piwnice i pozostałości browaru Weigta	4 ćw. XIX w./1 ćw. XX w.	
(1125)	Mostowa nr 4	budynek mieszkalny (willa miejska tzw. dom pod aniołami), ob. nieużytkowany	ok.1833-1836	129/A [143/A] 10.07.1968 WEZ
(1126)	ul. Narutowicza Gabriela nr 2	budynek mieszkalny (kamienica)	ok. 1930	
(1127)	Narutowicza nr 4	budynek mieszkalny	l. 1930. XX w.	
(1128)	Narutowicza nr 5	budynek mieszkalny	l. 40. XX w.	
(1129)	Narutowicza nr 6	budynek mieszkalny	ok. 1927 r.	
(1130)	ul. Niecała nr 1	cerkiew prawosławna pw. św. App. Piotra i Pawła	1928-1930 arch.M. Zenowicz	[691/A] 13.02.1994 WEZ
(1131)	Niecała nr 1	dom parafialny w zespole sakralnym cerkwi prawosławnej, ob. budynek usługowy i mieszkalny	k. XIX w./XX w.	WEZ
(1132)	Niecała nr 2	budynek fabryki B.J. Repphanów, ob. budynek mieszkalny (kamienica)	1824-1825, przebud. 1924	
(1133)	Niecała nr 3	budynek mieszkalny w zespole sakralnym cerkwi prawosławnej pw. św. App. Piotra i Pawła	4. ćw. XIX w.	
(1134)	Niecała nr 4	budynek mieszkalny (kamienica)	pocz. XX w.	
(1135)	Niecała nr 5	budynek mieszkalny, (willa miejska)	l. 1933-1936 arch. A. Nestrypke	44/Wlkp/A 08.01.2001 WEZ
(1136)	Niecała nr 6	fabryka lalek i zabawek Szrajera, ob. budynek usługowy	XIX/XX w.	
(1137)	Niecała nr 8	budynek mieszkalny (kamienica)	ok. 1921	[711/A] 26.10.1995 WEZ
(1138)	Niecała nr 10	dom parafialny parafii ewangelickiej, "pod aniołami", budynek mieszkalny	ok. 1920	
(1139)	Niecała nr 14	budynek mieszkalny	1920	
(1140)	ul. Noskowska nr 46	budynek mieszkalny	l. ćw. XX w.	
(1141)	Noskowska 54	brama wjazdowa	2. poł. XIX w.	
(1142)	pl. Nowy Rynek nr 2	budynek mieszkalny (kamienica)	pocz. XX w.	WEZ
(1143)	Nowy Rynek nr 3	budynek mieszkalny	pocz. XX w.	
(1144)	Nowy Rynek nr 4	budynek mieszkalny (kamienica)	k. XIX w.	WEZ
(1145)	Nowy Rynek nr 5	budynek mieszkalny (kamienica) z oficynami	ok. 1860, przebud.	[638/A] 12.12.1991 WEZ
(1146)	Nowy Rynek nr 6	budynek mieszkalny (kamienica)	1900-1910	WEZ
(1147)	Nowy Rynek nr 7	budynek mieszkalny (kamienica)	1900-1910	WEZ
(1148)	Nowy Rynek nr 10	budynek handlowy tzw. sukiennice	ok. 1912 , rekonstrukcja z	

			k. l. 90. XX w.	
(1149)	ul. Nowy Świat nr 2	Dawny dom oficerski, ob. budynek mieszkalny	ok. 1920	WEZ
(1150)	Nowy Świat nr 2a	budynek koszar wojskowych, hala targowa, ob. „Akcelerator kultury”	1. poł. XIX w.	468/A [227/A] 03.02.1969 WEZ
(1151)	Nowy Świat nr 3	budynek przytułku dla starców, ob. hotel „Calisia”	1855, przebud.	186/A[160/A] 21.08.1968 WEZ
(1152)	Nowy Świat nr 4	budynek koszar wojskowych, późn. drukarnia, Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa, ob. Akademia Kaliska	1. poł. XIX w.	468/A [227/A] 03.02.1969 WEZ
(1153)	Nowy Świat nr 6	budynek mieszkalny (kamienica)	1909	
(1154)	Nowy Świat nr 7	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(1155)	Nowy Świat nr 8	budynek mieszkalny	1. poł. XIX w.	1222/A [353/A] 03.09.1970 WEZ
(1156)	Nowy Świat nr 10	budynek mieszkalny	1. poł. XIX w.	1223/A [354/A] 03.09.1970 WEZ
(1157)	Nowy Świat nr 12	budynek mieszkalny	poł. XIX w.	473/A [232/A] 03.02.1969 WEZ
(1158)	Nowy Świat nr 13	budynek przemysłowy, Książnica Pedagogiczna, ob. Centrum Wsparcia Rzemiosła, Kształcenia Dualnego i Zawodowego, Centrum integracji Cudzoziemców	pocz. XX w.	
(1159)	Nowy Świat nr 13	budynek poprzemysłowy, Zakład Edukacji Plastycznej UAM, ob. Liceum Plastyczne im. T. Kulisiewicza	pocz. XX w.	
(1160)	Nowy Świat nr 18	budynek mieszkalny (kamienica)	pocz. XX w.	
(1161)	Nowy Świat nr 19	budynek mieszkalny (kamienica)	1. 20. XX w.	
(1162)	Nowy Świat, Skalmierzycka, Handlowa	cmentarz żydowski, tzw. stary	1287, powiększony 1891,1894, układ kompozycji zniszcz. w 1940 r.	WEZ
(1163)	Nowy Świat nr 23	budynek mieszkalny	po 1900	
(1164)	Nowy Świat nr 25	budynek mieszkalny	1. 50. XX w.	
(1165)	Nowy Świat nr 27	budynek mieszkalny	1. 50. XX w.	
(1166)	Nowy Świat nr 29	budynek mieszkalny	1. 50. XX w.	
(1167)	Nowy Świat nr 31	budynek mieszkalny	1. 50. XX w.	
(1168)	Nowy Świat nr 33	budynek mieszkalny	1. 60. XX w.	
(1169)	Nowy Świat nr 35	budynki Stacji Pogotowia Ratunkowego	1. 50. XX w.	
(1170)	Nowy Świat nr 35a	budynek mieszkalny	1. 60. XX w.	
(1171)	Nowy Świat nr 38	budynek mieszkalny	1. 20./30. XX w.	
(1172)	Nowy Świat nr 39	budynek mieszkalny	1. 20./30. XX w.	

(1173)	Nowy Świat nr 40-42	budynek mieszkalny	l. 20./30. XX w.	
(1174)	Nowy Świat nr 41	budynek mieszkalny	pocz. XX w.	
(1175)	Nowy Świat nr 43	budynek mieszkalny	l. 20. XX w.	
(1176)	Nowy Świat nr 44	budynek mieszkalny	kon. XIX w./XX w.	
(1177)	Nowy Świat nr 45	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
(1178)	Nowy Świat nr 51	budynek mieszkalny	l. 20./30. XX w.	
(1179)	ul. Obozowa nr 1	budynek mieszkalny	ok. 1910., przebud.	
(1180)	Obozowa nr 5	budynek mieszkalny pracowników kolei w zespole Dworca Kolejowego	ok. 1910	
(1181)	Obozowa nr 7	budynek mieszkalny pracowników kolei w zespole Dworca Kolejowego	ok. 1910	
(1182)	Obozowa nr 8	budynek mieszkalny	l. 20. XX w.	
(1183)	Obozowa nr 9	budynek mieszkalny pracowników kolei w zespole Dworca Kolejowego	ok. 1910	
(1184)	Obozowa nr 11	budynek mieszkalny pracowników kolei w zespole Dworca Kolejowego	ok. 1910	
(1185)	Obozowa nr 13	budynek mieszkalny pracowników kolei w zespole Dworca Kolejowego	ok. 1910	
(1186)	ul. Obywatelska nr 2	budynek szkolny, ob. przedszkole	ok. 1925-1930	
(1187)	Obywatelska nr 4	dom mieszkalny, ob. warsztaty szkolne	ok. 1925-1930	
(1188)	ul. Ogrodowa nr 1	budynek mieszkalny	1 poł. XIX w.	WEZ
(1189)	Ogrodowa nr 2	budynek mieszkalny (kamienica)	po 1920	
(1190)	Ogrodowa nr 3	budynek mieszkalny	4 ćw. XIX w.	
(1191)	Ogrodowa nr 12	budynek mieszkalny (kamienica)	po 1920 , przebud.	
(1192)	Ogrodowa nr 15	budynek mieszkalny	k. XIX w./XX w.	
(1193)	Ogrodowa n 16	budynek mieszkalny (kamienica)	k. XIX w.	
(1194)	Ogrodowa nr 17	budynek mieszkalny	ok. 1900	
(1195)	Ogrodowa nr 19	budynek mieszkalny	4 ćw. XIX w.	
(1196)	Ogrodowa nr 21	budynek mieszkalny	k. XIX w.	
(1197)	Ogrodowa nr 28	budynek mieszkalny (kamienica)	k. XIX w.	
(1198)	Ogrodowa nr 30	budynek mieszkalny	ok. 1910	
(1199)	Ogrodowa nr 32	budynek mieszkalny	k. XIX w.	
(1200)	Ogrodowa nr 37	budynek mieszkalny	1 poł. XIX w.	WEZ
(1201)	Ogrodowa nr 42	budynek mieszkalny	l.30.XX w. /po 1935	
(1202)	Ogrodowa nr 43	budynek mieszkalny, ob. nieużytkowany	k. XIX w.	
(1203)	Ogrodowa nr 45	budynek mieszkalny	k. XIX w./pocz. XX w.	
(1204)	Ogrodowa nr 47	budynek mieszkalny	XIX/XX w.	
(1205)	Ogrodowa nr 51	budynek mieszkalny	ok. 1900	
(1206)	Ogrodowa nr 59	budynek mieszkalny	2. poł. XIX , rozbud. po 1900	
(1207)	ul. Olszynowa nr 32	zespół budowlany: zagroda	1. ćw. XX w.	
(1208)	Olszynowa nr 34-36	budynek gospodarczy	1. ćw. XX w.	

(1209)	Olszynowa nr 38-40	zespół budowlany: zagroda	1. ćw. XX w.	
(1210)	Olszynowa nr 38-40	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(1211)	Olszynowa nr 38-40	budynek gospodarczy	1. ćw. XX w.	
(1212)	Olszynowa nr 42	zespół budowlany: zagroda	1. ćw. XX w.	
(1213)	Olszynowa nr 44	zespół budowlany: zagroda	1. ćw. XX w.	
(1214)	Olszynowa nr 44	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(1215)	Olszynowa nr 44	budynek gospodarczy	1. ćw. XX w.	
(1216)	ul. Osadnicza nr 1-5	budynek mieszkalny	1. poł. XX w.	
(1217)	ul. Ostrowska nr 1	budynek mieszkalny (kamienica)	1890	
(1218)	Ostrowska nr 4	budynek mieszkalny	po 1920	
(1219)	Ostrowska nr 5	budynek mieszkalny	1. 30. XX w.	
(1220)	Ostrowska nr 7	budynek mieszkalny	1. 30. XX w.	
(1221)	Ostrowska nr 9	budynek mieszkalny	po 1920	
(1222)	Ostrowska nr 13	budynek mieszkalny (kamienica)	po 1910	
(1223)	Ostrowska nr 14	budynek mieszkalny	1. 30. XX w.	
(1224)	Ostrowska nr 15	budynek mieszkalny	1. 20. XX w.	
(1225)	Ostrowska nr 19	budynek mieszkalny	1. 20. XX w.	
(1226)	Ostrowska nr 20	budynek mieszkalny	1. 30. XX w.	
(1227)	Ostrowska nr 21	budynek mieszkalny, ob. piekarnia	1. 30. XX w.	
(1228)	Ostrowska nr 24a	budynek mieszkalny	1. 30. XX w.	
(1229)	Ostrowska nr 36	budynek mieszkalny	pocz. XX w.	
(1230)	Ostrowska nr 44	budynek mieszkalny	4. ćw. XIX w., przebud.	
(1231)	Ostrowska nr 47	budynek mieszkalny (willa)	1. 30. XX w.	
(1232)	Ostrowska nr 50	budynek mieszkalny (willa)	1. 30. XX w.	
(1233)	ul. Paderewskiego Ignacego	kapliczka przydrożna	1895, rem.	
(1234)	ul. Pałacowa nr 12	schron bojowy	1939	
(1235)	ul. Paprotna nr 10	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(1236)	ul. Parczewskiego Alfonsa	mury miejskie-fragment (przy kościele św. Mikołaja)	między 1333 a 1370 r., przebud., rekonstruowany	42/A [103/A] 18.01.1965 WEZ
(1237)	Parczewskiego nr 2-3	zespół budynków mieszkalnych	1. 20. XX w.	
(1238)	Parczewskiego nr 2-3	mury miejskie-fragment (w podwórzu)	między 1333 a 1370, uzup. i konser.	42/A [103/A] 18.01.1965 WEZ
(1239)	Parczewskiego nr 4	zespół budynków mieszkalnych	1929	
(1240)	Parczewskiego nr 5-6	budynek mieszkalny z oficyną	1. 20. XX w.	
(1241)	Parczewskiego nr 5-6/ Piskorzewska 17	mury miejskie-fragment	między 1333 a 1370 uzup. i konserw.	42/A [103/A] 18.01.1965 WEZ
(1242)	Parczewskiego nr 7	budynek mieszkalny (kamienica)	k. XIX w./1 ćw. XX w.	
(1243)	Parczewskiego nr 8	budynek mieszkalny (kamienica)	1.20.XX w.	
(1244)	Parczewskiego nr 9	budynek mieszkalny (kamienica)	ok. 1927	
(1245)	Parczewskiego nr 9a	budynek PZPR, ob. bank	1.50.XX w., przebud 1.90.XX w.	
(1246)	Park Miejski	park (ul. Częstochowska, Kadecka,	założony w 1798., ponownie	34/A [95/A] 14.12.1964

		Niecała, Parkowa, pl. św. Józefa, Wał bernardyński, Wioślarska)	rozplanowany 1881 wg projektu E. Jankowskiego i F. Szaniora	WEZ
(1247)	Park Miejski/ Niecała 7	budynek domku parkowego,	po 1900	WEZ
(1248)	Park Miejski	zegar słoneczny	po 1900	
(1249)	Park Miejski nr 1	budynek d. hydropatii, ob. przedszkole	1904	983/Wlkp/A 30.03.2016 WEZ
(1250)	Park Miejski nr 2	budynek kawiarni Ferstera, późn. budynek KTW, tzw. przystań zimowa	po 1831, przebud.	976/Wlkp/A 30.12.2015 WEZ
(1251)	Parkowa nr 2	budynek mieszkalny (kamienica)	l. 20. XX w.	
(1252)	Parkowa nr 3	budynek mieszkalny (kamienica)	XIX/XX w.	
(1253)	Parkowa nr 4	budynek mieszkalny	l. ćw. XX w.	
(1254)	Parkowa nr 5	budynek mieszkalny	1913	
(1255)	Parkowa nr 8	budynek mieszkalny	przed 1900 r./l.20.te XX w.	
(1256)	ul. Piechurów nr 6	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
(1257)	Piechurów nr 9	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
(1258)	Piechurów nr 14	budynek mieszkalny	ok. 1935 r., przebud.	
(1259)	Piechurów nr 16	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
(1260)	ul. Piekarska nr 2	budynek mieszkalny (kamienica)	ok.1923 r. przebud.	
(1261)	Piekarska nr 2a	budynek mieszkalny	ok.1935	
(1262)	Piekarska nr 2b	budynek mieszkalny	l. 40. XX w.	
(1263)	Piekarska nr 4	budynek mieszkalny	ok. 1927	
(1264)	Piekarska nr 5	budynek mieszkalny (kamienica)	po 1930	
(1265)	Piekarska nr 6	budynek mieszkalny (kamienica)	l.20-te XX w.	WEZ
(1266)	Piekarska nr 7	budynek mieszkalny	1919, arch. W. Wardęski, K. Zieliński	WEZ
(1267)	Piekarska nr 8	budynek mieszkalny (kamienica)	l.20-te XX w.	WEZ
(1268)	Piekarska nr 9	budynek mieszkalny (kamienica)	ok.1927	WEZ
(1269)	Piekarska nr 10	budynek mieszkalny	ok.1930	WEZ
(1270)	Piekarska nr 12	budynek mieszkalny (kamienica)	l. 30. XX w.	WEZ
(1271)	ul. Piekart nr 18	budynek mieszkalny	ok. 1920-1930	
(1272)	ul. Pionierska nr 3a	kapliczka przydrożna	l. poł. XX w.	
(1273)	ul. Piskorzewie nr 9	budynek mieszkalny	l ćw. XX w.	
(1274)	Piskorzewie nr 12	budynek mieszkalny	ok. 1920	
(1275)	Piskorzewie nr 13	budynek mieszkalny (oficyna)	l ćw. XX w.	
(1276)	Piskorzewie nr 15	budynek mieszkalny (oficyna)	l ćw. XX w.	
(1277)	Piskorzewie nr 17	budynek mieszkalny w zespole fabryki H. Górnego	ok. 1920	
(1278)	Piskorzewie nr 17a	budynek d. fabryki H. Górnego, ob. magazyny	l ćw. XX w.	

		i sklepy		
(1279)	Piskorzewie nr 19	budynek mieszkalny (kamienica)	k. XIX w.	
(1280)	Piskorzewie nr 21	budynek mieszkalny	ok. 1930	
(1281)	ul. Piskorzewska nr 1	budynek mieszkalny (kamienica)	ok. 1920	WEZ
(1282)	Piskorzewska nr 2	budynek mieszkalny	l. 20. XX w.	
(1283)	Piskorzewska nr 3	budynek mieszkalny	ok. 1927	
(1284)	Piskorzewska nr 5	budynek mieszkalny (kamienica)	ok. poł. XIX w./pocz. XX w.	WEZ
(1285)	Piskorzewska nr 6	budynek mieszkalny	l. 20. XX w.	
(1286)	Piskorzewska nr 8	budynek mieszkalny	k. XIX w./l. 20. XX w.	
(1287)	Piskorzewska nr 10	budynek mieszkalny	k. XIX w./l. 20. XX w.	
(1288)	Piskorzewska nr 14	budynek mieszkalny (kamienica)	4 ćw. XIX w./pocz. XX w.	
(1289)	Piskorzewska nr 15	budynek mieszkalny	4 ćw. XIX w./l. 30. XX w.	
(1290)	Piskorzewska nr 17	budynek mieszkalny. ochrona dla dzieci żydowskich, ob. nieużytkowany	pocz. XX w.	
(1291)	ul. Podgórze nr 1	kościół Chrześcijan Baptystów	l. 20. XX w.	
(1292)	Podgórze nr 3	budynek mieszkalny (kamienica)	l. 20. XX w.	
(1293)	Podgórze nr 5	budynek mieszkalny	k. XIX w.	
(1294)	Podgórze nr 6	budynek mieszkalny	l. 20. XX w.	
(1295)	Podgórze nr 7	budynek mieszkalny	k. XIX w.	
(1296)	Podgórze nr 8	budynek mieszkalny (kamienica)	1901 proj.J.Chrzanowski	[659/A] 28.12.1992 WEZ
(1297)	Podgórze nr 9	budynek mieszkalny	ok.1900	
(1298)	Podgórze nr 11	budynek mieszkalny (kamienica)	ok. 1900	
(1299)	Podgórze nr 12	budynek mieszkalny (kamienica)	ok. 1920	
(1300)	Podgórze nr 13	budynek mieszkalny (kamienica)	ok. 1900	
(1301)	Podgórze nr 14	budynek mieszkalny	po 1900	
(1302)	Podgórze nr 15	budynek mieszkalny (kamienica)	l. 30. XX w.	
(1303)	Podgórze nr 16	budynek mieszkalny	k. XIX w.	
(1304)	Podgórze nr 17	budynek mieszkalny (kamienica)	k. XIX w.	
(1305)	Podgórze nr 18	budynek mieszkalny	4 ćw. XIX w.	
(1306)	Podgórze nr 19	budynek mieszkalny	4 ćw. XIX w.	
(1307)	Podgórze nr 20	budynek mieszkalny	k. XIX w.	
(1308)	Podgórze nr 24	budynek mieszkalny (kamienica)	XIX/XXw.	
(1309)	ul. Podmiejska nr 12	budynek mieszkalny	1899	
(1310)	Podmiejska nr 14	budynek mieszkalny	ok. 1900	
(1311)	Podmiejska nr 23	cmentarz żydowski (kirkut) tzw. nowy	1896, (1904), rew. od 1986	80/Wlkp/A 20.02.2002 WEZ
(1312)	Podmiejska nr 23	budynek domu przedpogrzebowego na cmentarzu żydowskim,	przed 1939 r., remont pocz.XXI w.	80/Wlkp/A 20.02.2002 WEZ

		ob. Dom Pamięci		
(1313)	Podmiejska nr 23	ohel rabina E. Lipszyca	ok. 1932	80/Wlkp/A 20.02.2002 WEZ
(1314)	ul. Pogodna	figura przydrożna (przy skrzyżowaniu z ul. Gościenną)	1 ćw. XX w.	
(1315)	Pogodna nr 1 i 3	budynek mieszkalny	pocz. XX w.	
(1316)	Pogodna nr 2	schron bojowy	1939	
(1317)	Pogodna nr 2	budynek mieszkalny(czworak)	k. XIX w.	WEZ
(1318)	Pogodna nr 2	budynek gospodarczy	k. XIX w.	
(1319)	Pogodna nr 2	budynek gospodarczy	k. XIX w.	
(1320)	Pogodna nr 4	budynek mieszkalny	k. XIX w.	
(1321)	ul. Polna nr 1	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
(1322)	Polna nr 2	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
(1323)	Polna nr 2a-2b	budynek mieszkalny	l. 50. XX w.	
(1324)	Polna nr 3	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
(1325)	Polna 10	kościół par. pw. Opatrzności Bożej	l. 70. XX w.	
(1326)	Polna nr 11	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
(1327)	Polna nr 13	budynek mieszkalny	l. 50. XX w.	
(1328)	Polna nr 14	budynki d. fabryki "La Cottoniere", ob. centrum handlowe	1. ćw. XX w.	
(1329)	Polna nr 15	dom nauczyciela w zespole szkoły miejskiej E. Repphana, budynek mieszkalny	1919	
(1330)	Polna nr 17	budynek szkoły miejskiej E. Repphana, ob. SP nr 4	1919	
(1331)	Polna nr 25	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
(1332)	Polna nr 30	budynek mieszkalny	4 ćw. XIX w.	
(1333)	ul. Pontonowa nr 1a	budynek mieszkalny	1. poł. XX w.	
(1334)	Pontonowa nr 3	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(1335)	ul. Poranna nr 25-27 (ogród działkowy IKAR)	schron bojowy	1939	
(1336)	ul. Powstańców Wielkopolskich nr 16	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
(1337)	Powstańców Wielkopolskich nr 18 i 18a	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(1338)	ul. Poznańska nr 1	budynek mieszkalny (kamienica)	pocz. XX w.	
(1339)	Poznańska nr 2	budynek mieszkalny	pocz. XX w.	
(1340)	Poznańska nr 3	budynek mieszkalny	XIX/XX w.	
(1341)	Poznańska nr 4	budynek mieszkalny	pocz. XX w.	
(1342)	Poznańska nr 5	budynek mieszkalny	k. XIX w.	
(1343)	Poznańska nr 6	budynek mieszkalny	1911	
(1344)	Poznańska nr 11	budynek mieszkalny	k. XIX w./XX w.	
(1345)	Poznańska nr 12a	budynek mieszkalny	4 ćw. XIX w.	
(1346)	Poznańska nr 15	budynek mieszkalny (kamienica)	po 1900 r.	
(1347)	Poznańska nr 18	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
(1348)	Poznańska nr 26	budynek mieszkalny, ob. Ośrodek Wychowawczy	1903 r., przebud.	
(1349)	Poznańska nr 26	Ośrodek Wychowawczy	ok. 1935 r.	
(1350)	Poznańska nr 28	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
(1351)	Poznańska nr 30	budynek mieszkalny	ok. 1920 r.	

(1352)	Poznańska nr 37	budynek mieszkalny	po 1900 r., rozbud.	
(1353)	Poznańska nr 39	budynek mieszkalny	4. ćw. XIX w./XX w.	
(1354)	Poznańska nr 44	budynek mieszkalny (willa), ob. Inspektorat Sanitarny	po 1935 r., przebud.	
(1355)	Poznańska nr 51	budynek mieszkalny	po 1920 r., przebud.	
(1356)	Poznańska nr 66	budynek mieszkalny	l. 20.-30. XX w.	
(1357)	Poznańska nr 183-185	schron bojowy	1939 r.	
(1358)	ul. Prosta nr 3	budynek mieszkalny	l. 20. XX w.	
(1359)	ul. Próźna nr 1	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
(1360)	Próżna nr 4	budynek mieszkalny	l. 20. XX w.	
(1361)	Próżna nr 5	budynek mieszkalny	l. 20. XX w.	
(1362)	Próżna nr 8	budynek mieszkalny	l. 20. XX w.	
(1363)	Próżna nr 10	budynek mieszkalny	l. 20. XX w.	
(1364)	Próżna nr 12	budynek mieszkalny	l. 20. XX w.	
(1365)	Próżna nr 41	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
(1366)	ul. Prusa Bolesława nr 1-3	budynek mieszkalny	l. 40. XX w.	
(1367)	Prusa nr 2-4	budynek mieszkalny	l. 40. XX w.	
(1368)	Prusa nr 5-7	budynek mieszkalny	l. 40. XX w.	
(1369)	Prusa nr 6-8	budynek mieszkalny	l. 40. XX w.	
(1370)	Prusa nr 9-11	budynek mieszkalny	l. 40. XX w.	
(1371)	Prusa nr 10-12	budynek mieszkalny	l. 40. XX w.	
(1372)	Prusa nr 13-15	budynek mieszkalny	l. 40. XX w.	
(1373)	Prusa nr 14-17	budynek mieszkalny	l. 40. XX w.	
(1374)	Prusa nr 16	budynek mieszkalny	l. 50. XX w.	
(1375)	Prusa nr 18	budynek mieszkalny	l. 50. XX w.	
(1376)	Prusa nr 19	budynek mieszkalny	l. 50. XX w.	
(1377)	Prusa nr 21	budynek mieszkalny	l. 50. XX w.	
(1378)	Prusa nr 23	budynek mieszkalny	l. 50. XX w.	
(1379)	ul. Przechodnia nr 4	budynek mieszkalny	ok. 1924	
(1380)	Przechodnia nr 6	budynek mieszkalny	ok. 1925	
(1381)	ul. Przemysłowa nr 10	budynek mieszkalny	l. ćw. XX w.	
(1382)	ul. Przesmyk nr 2	budynek mieszkalny	l. 20./30. XX w.	
(1383)	ul. Ptasia nr 9	budynek mieszkalny	l. ćw. XX w.	
(1384)	Ptolemeusza nr 5	budynek mieszkalny	l. ćw. XX w.	
(1385)	Ptolemeusza nr 7	budynek mieszkalny	l. ćw. XX w.	
(1386)	Ptolemeusza nr 19-21	budynek mieszkalny	l. ćw. XX w.	
(1387)	ul. Pułaskiego Kazimierza nr 1	budynek mieszkalny (kamienica)	ok. 1920	
(1388)	Pułaskiego nr 2	budynek mieszkalny (kamienica)	ok. 1915	
(1389)	Pułaskiego nr 3	budynek mieszkalny (kamienica)	ok. 1900	
(1390)	Pułaskiego nr 4	budynek mieszkalny (kamienica)	ok. 1912	
(1391)	Pułaskiego nr 5	budynek mieszkalny (kamienica)	ok. 1912	
(1392)	Pułaskiego nr 6	budynek mieszkalny (kamienica), ob. nieużytkowany	ok. 1908	
(1393)	Pułaskiego nr 7	budynek mieszkalny (kamienica)	l. ćw. XX w.	
(1394)	Pułaskiego nr 8	budynek mieszkalny (kamienica)	ok. 1906	

(1395)	Pułaskiego nr 9	budynek mieszkalny (kamienica)	k. XIX w./1. ćw. XX w. przebud.	
(1396)	Pułaskiego nr 12	budynek mieszkalny (kamienica)	ok. 1914	
(1397)	Pułaskiego nr 13	budynek mieszkalny (kamienica)	ok. 1925	
(1398)	Pułaskiego nr 14	budynek mieszkalny (kamienica)	1912 nadbud. l. 30. XX w.	
(1399)	Pułaskiego nr 15	budynek mieszkalny (kamienica)	ok. 1914	
(1400)	Pułaskiego nr 16	budynek mieszkalny (kamienica)	ok. 1930-1931	[679/A] 17.06.1993 WEZ
(1401)	Pułaskiego nr 17	budynek mieszkalny (kamienica)	przed 1914	
(1402)	Pułaskiego nr 17	budynek mieszkalny (oficyna)	1. ćw. XX w.	
(1403)	Pułaskiego nr 18	budynek mieszkalny (kamienica z oficyną)	przed 1925	[684/A] 16.06.1993 WEZ
(1404)	Pułaskiego nr 19	budynek mieszkalny	XIX/XX w.	
(1405)	Pułaskiego nr 22	budynek mieszkalny (oficyna)	ok. 1910, przebud.	
(1406)	Pułaskiego nr 23	budynek mieszkalny (kamienica)	ok. 1914	
(1407)	Pułaskiego nr 24	budynek mieszkalny (kamienica z oficyną)	1911	[742/A] 15.12.1997 WEZ
(1408)	Pułaskiego nr 25	budynek mieszkalny (kamienica)	ok. 1912	
(1409)	Pułaskiego nr 27	budynek mieszkalny (kamienica)	przed 1900	
(1410)	Pułaskiego nr 28	budynek mieszkalny (kamienica)	ok. 1927	
(1411)	Pułaskiego nr 29	budynek mieszkalny (kamienica)	4 ćw. XIX w.	
(1412)	Pułaskiego nr 30	budynek mieszkalny (kamienica)	przed 1900, rozbud. l. 30. XX w.	
(1413)	Pułaskiego nr 30	budynek mieszkalny (oficyna)	l. 20. XX w.	
(1414)	Pułaskiego nr 32-40	zespół budynków mieszkalnych	l. 50./60. XX w.	
(1415)	Pułaskiego nr 33	budynek mieszkalny (kamienica)	1. ćw. XX w.	
(1416)	Pułaskiego nr 41	budynek ujeżdżalni, późn. drukarnia akcydensowa, ob. usługowo-handlowy	k. XIX w., przebud.	
(1417)	Pułaskiego nr 42	budynek mieszkalny (willa)	ok. 1935	
(1418)	Pułaskiego nr 43	budynek mieszkalny	l. 20. XX w.	
(1419)	Pułaskiego nr 44	budynek mieszkalny (willa)	ok. 1935 r.	
(1420)	Pułaskiego nr 45	budynek mieszkalny z oficyną	l. 20. XX w., przebud.	
(1421)	Pułaskiego nr 47	budynek mieszkalny (willa)	4 ćw. XIX w.	
(1422)	Pułaskiego nr 52-54	budynek mieszkalny (willa), ob. przedszkole	ok. 1935	
(1423)	Pułaskiego nr 56	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(1424)	ul. Rajsowska nr 24	budynek mieszkalny	ok. 1910	
(1425)	Rajsowska nr 26	budynek mieszkalny	ok. 1910	
(1426)	Rajsowska nr 28	zespół budowlany: zagroda	1. ćw. XX w.	

(1427)	Rajskowska nr 28	budynek mieszkalny w zespole zagrody	l. 30. XX w.	
(1428)	Rajskowska nr 28	budynek gospodarczy w zespole zagrody	l. ćw. XX w.	
(1429)	Rajskowska nr 28	budynek stodoły w zespole zagrody	l. ćw. XX w.	
(1430)	Rajskowska nr 32	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
(1431)	Rajskowska nr 43	kapliczka przydrożna z figurą Serce Jezusa	l. 50. XX w.	
(1432)	Rajskowska nr 44	budynek mieszkalny	XIX/XX w.	
(1433)	Rajskowska nr 57	budynek mieszkalny z częścią gospodarczą w zespole zagrody	l. 30. XX w.	
(1434)	Rajskowska nr 57	budynek stodoły w zespole zagrody	l. 30. XX w.	
(1435)	Rajskowska nr 60-66	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
(1436)	Rajskowska nr 89	budynek mieszkalny	po 1900	
(1437)	Rajskowska nr 99	kapliczka przydrożna	l. 50. XX w.	
(1438)	ul. Reja Mikołaja nr 2	budynek mieszkalny (willa)	1935	
(1439)	Reja nr 3	budynek mieszkalny (willa)	l. 20. XX w.	
(1440)	Reja nr 4-6	budynek mieszkalny	1932	
(1441)	ul. Robotnicza nr 1	budynek mieszkalny	l. 50. XX w.	
(1442)	Robotnicza nr 1a	budynek mieszkalny	l. 50. XX w.	
(1443)	Robotnicza nr 3	budynek mieszkalny	ok. 1930	
(1444)	Robotnicza nr 28	budynek mieszkalny (willa miejska)	l. 30. XX w.	
(1445)	ul. Rogozińskiego Stefana nr 3	budynek mieszkalny	l. ćw. XX w.	
(1446)	ul. Rolna (przy skrzyżowaniu z ul. Braci Niemojowskich)	figura przydrożna	l. ćw. XX w.	
(1447)	Rolna nr 1	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
(1448)	Rolna nr 5	zespół budowlany: zagroda	l. ćw. XX w.	
(1449)	Rolna nr 5	budynek mieszkalny	l. ćw. XX w.	
(1450)	Rolna nr 5	budynek gospodarczy	l. ćw. XX w.	
(1451)	Rolna nr 5	budynek gospodarczy	l. ćw. XX w.	
(1452)	ul. Romańska nr 38	schron bojowy	1939	
(1453)	Romańska nr 50	budynek mieszkalny	pocz. XX w.	
(1454)	Romańska nr 69	zespół budowlany: zagroda	XIX/XX w.	
(1455)	Romańska nr 69	budynek mieszkalny	XIX/XX w.	
(1456)	Romańska nr 69	budynek gospodarczy	l. ćw. XX w.	
(1457)	Romańska nr 83-85	budynek mieszkalny	l. ćw. XX w.	
(1458)	Romańska nr 88	budynek mieszkalny	l. ćw. XX w.	
(1459)	Romańska nr 132	budynek mieszkalny	l. ćw. XX w.	
(1460)	Romańska nr 137-141	budynek gospodarczy	l. ćw. XX w.	
(1461)	Romańska nr 146	dwór w Sulisławicach	2 poł. XVIII w., przebud. l. ćw. XIX w. i l. ćw. XX w.	1015/Wlkp/A 02.12.2016 WEZ
(1462)	Romańska nr 146 (Pałacowa)	park dworski	ok. 1801–1805	1015/Wlkp/A 02.12.2016 WEZ
(1463)	ul. Rycerska nr 2	budynek mieszkalny	k. XIX w.	
(1464)	Rycerska nr 7	budynek mieszkalny	k. XIX w.	
(1465)	Rycerska nr 12	budynek mieszkalny	k. XIX w./l. 20. XX w.	
(1466)	Rycerska nr 14	budynek mieszkalny	ok. 1930	

(1467)	ul. Rzeczna nr 6	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(1468)	Rzeczna nr 8 a	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(1469)	ul. Rzemieślnicza nr 1	budynek mieszkalny	ok. 1900	
(1470)	Rzemieślnicza nr 3	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(1471)	Rzemieślnicza nr 5	budynek mieszkalny (oficyna)	ok. 1900	
(1472)	Rzemieślnicza nr 6	budynek szkoły Rolniczo-Przemysłowej	1928–1937	
(1473)	Rzemieślnicza nr 7	budynek mieszkalny (oficyna)	ok. 1900	
(1474)	Rzemieślnicza nr 9	budynek mieszkalny (oficyna)	przed 1914	
(1475)	ul. Rzymska nr 11	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(1476)	Rzymska nr 63-65	zespół budowlany: zagroda	1. ćw. XX w.	
(1477)	Rzymska nr 63-65	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(1478)	Rzymska nr 63-65	budynek gospodarczy	1. ćw. XX w.	
(1479)	Rzymska nr 75-77	zespół budowlany: zagroda	XIX/XX w.	
(1480)	Rzymska nr 75-77	budynek mieszkalny	XIX/XX w.	
(1481)	Rzymska nr 75-77	budynek gospodarczy	XIX/XX w.	
(1482)	Rzymska nr 89-91	zespół budowlany: zagroda	1. ćw. XX w.	
(1483)	Rzymska nr 89-91	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(1484)	Rzymska nr 142	schron bojowy	1939	
(1485)	Rzymska nr 147	schron bojowy	1939	
(1486)	Rzymska nr 148	schron bojowy	1939	
(1487)	ul. Sadowa nr 12	budynek mieszkalny	4 ćw. XIX w.	
(1488)	ul. Saperska nr 8	budynek mieszkalny	1. poł. XX w.	
(1489)	Saperska nr 16	budynek mieszkalny	po 1900	
(1490)	Saperska nr 19	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(1491)	Saperska nr 20	budynek mieszkalny	ok. 1900	
(1492)	Saperska nr 21	budynek mieszkalny	ok. 1900	
(1493)	Saperska nr 25	budynek mieszkalny	1. 30. XX w.	
(1494)	ul. Sąsiedzka nr 6-8	budynek mieszkalny	ok. 1900	
(1495)	Sąsiedzka nr 16	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(1496)	Sąsiedzka nr 18	budynek mieszkalny	1. 40. XX w.	
(1497)	Sąsiedzka nr 26	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(1498)	Sąsiedzka nr 27-31	krzyż przydrożny	XIX/XX w.	
(1499)	Sąsiedzka nr 34-38	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(1500)	Sąsiedzka nr 40-44	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(1501)	Sąsiedzka nr 48-50	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(1502)	Sąsiedzka nr 52-56	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(1503)	Sąsiedzka nr 52-56	budynek gospodarczy	1. ćw. XX w.	
(1504)	ul. Skalmierzycka nr 3	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(1505)	Skalmierzycka nr 5	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(1506)	Skalmierzycka nr 7	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(1507)	Skalmierzycka nr 14	budynek mieszkalny	1. 30. XX w.	
(1508)	Skalmierzycka nr 16	budynek mieszkalny	1. 30. XX w.	
(1509)	Skalmierzycka nr 18	budynek mieszkalny	1. 30. XX w.	
(1510)	Skalmierzycka nr 20	budynek mieszkalny	1. 30. XX w.	
(1511)	ul. Skarszewska nr 3	budynek socjalny, ob. Dom Dziecka	ok. 1930	
(1512)	Skarszewska nr 3	budynek gospodarczy	1. ćw. XX w.	
(1513)	Skarszewska nr 6	budynek mieszkalny	ok. 1900	
(1514)	Skarszewska nr 9	budynek mieszkalny	2. poł. XIX w.	
(1515)	Skarszewska nr 11-15	budynek szkolny Państwowej szkoły Pielęgniarskiej ob. Państwowa Wyższa Szkoła	1. 60. XX w.	

		Zawodowa		
(1516)	Skarszewska nr 12	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(1517)	Skarszewska nr 14	budynek mieszkalny (kamienica czynszowa)	k. XIX w.	WEZ
(1518)	Skarszewska nr 16	budynek mieszkalny	po 1900	
(1519)	Skarszewska nr 17	budynek mieszkalny	po 1930	
(1520)	Skarszewska nr 18	budynek mieszkalny	po 1900	
(1521)	Skarszewska nr 22-24	budynek mieszkalny	4 ćw. XIX w., rozbud. l. 20. XX w.	
(1522)	Skarszewska nr 26	budynek mieszkalny	4 ćw. XIX w.	
(1523)	Skarszewska nr 28	budynek mieszkalny	po 1930	
(1524)	Skarszewska nr 30	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(1525)	Skarszewska nr 31	budynek mieszkalny	2. ćw. XX w.	
(1526)	Skarszewska nr 40	budynek mieszkalny	po 1930	
(1527)	Skarszewska nr 44	budynek mieszkalny	po 1900	
(1528)	Skarszewska nr 48	budynek mieszkalny	k. XIX w.	
(1529)	Skarszewska nr 50	budynek mieszkalny	4 ćw. XIX w.	
(1530)	Skarszewska nr 52	budynek mieszkalny	XIX/XX w.	
(1531)	Skarszewska nr 54	budynek mieszkalny	po 1920	
(1532)	Skarszewska nr 57	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(1533)	Skarszewska nr 58	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(1534)	Skarszewska nr 59	budynek mieszkalny	po 1920	
(1535)	Skarszewska nr 68	budynek mieszkalny	3-4 ćw. XIX w.	
(1536)	ul. Skarżyńskiego Bolesława nr 4	budynek mieszkalny	1. 20./30. XX w.	
(1537)	ul. Słowackiego Juliusza nr 3	budynek mieszkalny	1. 30. XX w.	
(1538)	Słowackiego nr 5	budynek mieszkalny	1. 30. XX w.	
(1539)	Słowackiego nr 6	budynek mieszkalny	1. 30. XX w.	
(1540)	Słowackiego nr 8	budynek mieszkalny	1. 30. XX w.	
(1541)	Słowackiego nr 11a	budynek mieszkalny	1. 30. XX w.	
(1542)	Słowackiego nr 13	budynek mieszkalny	1. 30. XX w.	
(1543)	Słowackiego nr 16	budynek mieszkalny	1. 30. XX w.	
(1544)	ul. Słowiańska nr 13	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(1545)	Słowiańska nr 31	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(1546)	Słowiańska nr 62	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(1547)	Słowiańska nr 72	zespół budowlany: zagroda	1. ćw. XX w.	
(1548)	Słowiańska nr 72	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(1549)	Słowiańska nr 77	budynek mieszkalny	2. ćw. XX w.	
(1550)	ul. Smolna nr 1	budynek mieszkalny (kamienica)	1. ćw. XX w.	
(1551)	Smolna nr 3	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(1552)	ul. Stare Miasto nr 7	budynek mieszkalny	1. 20. XX w.	
(1553)	Stare Miasto nr 8	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(1554)	Stare Miasto nr 9	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(1555)	Stare Miasto nr 10	budynek mieszkalny	1. 20. XX w.	
(1556)	Stare Miasto nr 12	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(1557)	Stare Miasto nr 14	budynek mieszkalny	XIX/XX w.	
(1558)	Stare Miasto nr 15	budynek mieszkalny	1. 30. XX w.	
(1559)	Stare Miasto nr 16	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(1560)	Stare Miasto nr 22	budynek mieszkalny	1. 30. XX w.	
(1561)	Stare Miasto nr 28	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(1562)	ul. Starożytna (przy skrzyżowaniu z ul. Łowiecką)	kapliczka przydrożna	XIX/XX w.	

(1563)	Starożytna nr 33	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(1564)	Starożytna nr 35-39	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(1565)	Starożytna nr 36	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(1566)	Starożytna nr 114	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(1567)	Starożytna nr 117	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(1568)	Starożytna nr 119	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(1569)	ul. Staszica Stanisława nr 1	budynek mieszkalny	ok. 1925	
(1570)	Staszica nr 2	budynek mieszkalny	ok.1925	
(1571)	Staszica nr 4	budynek mieszkalny	1. 30. XX w.	
(1572)	Staszica nr 11	budynek mieszkalny	ok. 1935	
(1573)	Staszica nr 13	budynek mieszkalny, ob. nieużytkowany	ok. 1935	
(1574)	Staszica nr 15	budynek mieszkalny	ok. 1935	
(1575)	Staszica nr 17	budynek mieszkalny, willa rejenta St. Bzowskiego, ob. nieużytkowany	ok. 1880	
(1576)	Staszica nr 17	wozownia, budynek gospodarczy	ok. 1880	
(1577)	Staszica nr 19	budynek mieszkalny (willa)	ok. 1890	
(1578)	Staszica nr 20	budynek mieszkalny	po 1900	
(1579)	Staszica nr 21	budynek mieszkalny	ok. 1935	
(1580)	Staszica nr 22	budynek mieszkalny	1. 30. XX w.	
(1581)	Staszica nr 24	budynek mieszkalny	1. 30. XX w.	
(1582)	Staszica nr 26	budynek mieszkalny	pocz. XX w.	
(1583)	Staszica nr 27	budynek mieszkalny	po 1930	
(1584)	Staszica nr 28	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w., przebud.	
(1585)	Staszica nr 29	budynek mieszkalny, ob. usługowy	1. 30. XX w. , przebud.	
(1586)	Staszica nr 31	budynek mieszkalny (kamienica)	1. ćw. XX w.	
(1587)	Staszica nr 32	budynek mieszkalny (kamienica)	pocz. XX w.	
(1588)	Staszica nr 33	budynek mieszkalny (kamienica)	1913	
(1589)	Staszica nr 34	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(1590)	Staszica nr 35	budynek mieszkalny (oficyna)	1. ćw. XX w.	
(1591)	Staszica nr 39	budynek mieszkalny	1. 20/30. XX w.	
(1592)	Staszica nr 48	budynek mieszkalny z bramą wjazdową	pocz. XX w.	
(1593)	Staszica nr 57	budynek mieszkalny	k. XIX w./XX w.	
(1594)	ul. Stawiszyńska	przyczółki d. mostu tzw. Żelaznego na Kanale Bernardyńskim	3. ćw. XIX w.	
(1595)	Stawiszyńska nr 2	kościół OO. Bernardynów pw. Nawiedzenia NMP, ob. OO. Jezuitów	k. XVI-XVII (1594-1607)	59/A [537/A] 22.09.1930 WEZ
(1596)	Stawiszyńska nr 2	klasztor OO. Bernardynów, ob. OO. Jezuitów	k. XVI-XVII (1600-1622)	59/A [537/A] 22.09.1930 WEZ
(1597)	Stawiszyńska nr 2	dom rekolekcyjny	2. poł. XVIII w.	59/A [537/A] 22.09.1930 WEZ
(1598)	Stawiszyńska nr 2	dzwonnica w zespole bernardyńskim	2. poł. XVIII w. (1765)	130/A[144/A] 10.07.1968 WEZ
(1599)	Stawiszyńska nr 2	kolumna Napoleońska przy	po 1813	130/A[144/A]

		zespole OO. Bernardynów, ob. OO. Jezuitów		10.07.1968 WEZ
(1600)	Stawiszyńska nr 2	budynek gospodarczy	3. ćw. XIX w.	
(1601)	Stawiszyńska nr 2	budynek gospodarczy	3. ćw. XIX w.	
(1602)	Stawiszyńska nr 3	budynek mieszkalny	1. 80. XIX w.	
(1603)	Stawiszyńska nr 6	budynek mieszkalny (oficyna)	1. 70. XIX w.	
(1604)	Stawiszyńska nr 7	budynek mieszkalny	1.70.XIX w.	
(1605)	Stawiszyńska nr 8	budynek mieszkalny (kamienica)	k. XIX w.	WEZ
(1606)	Stawiszyńska nr 11	budynek mieszkalny (kamienica)	4. ćw. XIX w.	
(1607)	Stawiszyńska nr 13	budynek mieszkalny (kamienica)	po poł. XIX w./pocz. XX w.	
(1608)	Stawiszyńska nr 14	budynek mieszkalny	po 1910	
(1609)	Stawiszyńska nr 14	budynek piekarni	1.20 XX w.	
(1610)	Stawiszyńska nr 16	dworek podmiejski, ob. budynek mieszkalny	poł. XIX w.	463/A [225/A] 01.02.1969 WEZ
(1611)	Stawiszyńska nr 17	budynek mieszkalny, ob. nieużytkowany	4. ćw. XIX w.	WEZ
(1612)	Stawiszyńska nr 19	budynek mieszkalny	2. poł. XIX w.	
(1613)	Stawiszyńska nr 22	budynek mieszkalny	k. XIX w.	
(1614)	Stawiszyńska nr 24	budynek mieszkalny	2. poł. XIX w./ k. XIX w.	
(1615)	Stawiszyńska nr 25	budynek mieszkalny	k. XIX w./ 1. ćw. XX w.	
(1616)	Stawiszyńska nr 25	budynek mieszkalny (oficyna)	1. ćw. XX w.	
(1617)	Stawiszyńska nr 27	budynek mieszkalny (kamienica)	k. XIX w.	
(1618)	Stawiszyńska nr 29	budynek mieszkalny (kamienica)	4. ćw. XIX w.	
(1619)	Stawiszyńska nr 31	budynek mieszkalny (kamienica)	XIX/XX w.	
(1620)	Stawiszyńska nr 32	budynek mieszkalny (kamienica)	pocz. XX w.	
(1621)	Stawiszyńska nr 33	budynek mieszkalny (kamienica)	k. XIX w.	471/A [230/A] 03.02.1969 WEZ
(1622)	Stawiszyńska nr 34	budynek mieszkalny (kamienica)	pocz. XX w.	
(1623)	Stawiszyńska nr 36	budynek mieszkalny, ob. nieużytkowany	1. ćw. XX w.	
(1624)	Stawiszyńska nr 37	budynek mieszkalny	4. ćw. XIX w.	
(1625)	Stawiszyńska nr 37a	ogrodzenie	XIX/XX w.	
(1626)	Stawiszyńska nr 39	budynek mieszkalny (oficyna)	1. ćw. XX w.	
(1627)	Stawiszyńska nr 48-50	budynek mieszkalny	k. XIX w./XX w.	
(1628)	Stawiszyńska nr 49	budynek mieszkalny	k. XIX w./XX w.	
(1629)	Stawiszyńska nr 51	budynek mieszkalny (kamienica)	1. 20. XX w.	
(1630)	Stawiszyńska nr 53	budynek mieszkalny (kamienica)	4. ćw. XIX w.	
(1631)	Stawiszyńska nr 53a	budynek mieszkalny	1.30.XX w.	
(1632)	Stawiszyńska nr 59	budynek mieszkalny	ok. 1910	
(1633)	Stawiszyńska nr 60	budynek mieszkalny	1936/37	
(1634)	Stawiszyńska nr 76	budynek mieszkalny	po 1930, przebud.	
(1635)	Stawiszyńska nr 78	budynek mieszkalny	XIX/XX w.	

(1636)	Stawiszyńska nr 84	budynek mieszkalny	l. 20. XX w.	
(1637)	Stawiszyńska nr 90	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
(1638)	Stawiszyńska nr 102	budynek mieszkalny	l. 20. XX w.	
(1639)	Stawiszyńska nr 104	budynek stacji kolejki wąskotorowej, ob. budynek mieszkalny	k. XIX w./XX w.	
(1640)	Stawiszyńska nr 108	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
(1641)	Stawiszyńska nr 112	budynek młyna	l. ćw. XX w.	
(1642)	Stawiszyńska nr 123	budynek mieszkalny	l. 20. XX w.	
(1643)	ul. Strzelecka nr 1	budynek mieszkalny	l. ćw. XX w.	
(1644)	Strzelecka nr 2	budynek mieszkalny	ok. 1900	
(1645)	Strzelecka nr 4	budynek mieszkalny	l. ćw. XX w.	
(1646)	Strzelecka nr 6	budynek mieszkalny	l. ćw. XX w.	
(1647)	Strzelecka nr 8	budynek mieszkalny	ok. 1930, przebud.	
(1648)	ul. Sukiennicza	most tzw. Trybunalski na rzece Prośnie	1909, rem. 1981	WEZ
(1649)	Sukiennicza nr 2	budynek mieszkalny	l. 20. XX w.	WEZ
(1650)	Sukiennicza nr 3	budynek mieszkalny	po. 1930	
(1651)	Sukiennicza nr 4	budynek mieszkalny	ok. 1933	
(1652)	Sukiennicza nr 5	budynek mieszkalny	po 1920	
(1653)	Sukiennicza nr 6	budynek mieszkalny	ok.1925	
(1654)	Sukiennicza nr 7	kościół OO. Franciszkanów pw. św. Stanisława	poł. XIII w., poł. XIV w., XVII w.	60/A [538/A] 22.09.1930 WEZ
(1655)	Sukiennicza nr 7	klasztor OO. Franciszkanów	poł. XIVw., 1640-80 r., 1730	60/A [538/A] 22.09.1930 WEZ
(1656)	Sukiennicza nr 7	ogrodzenie zespołu klasztornego OO. Franciszkanów	k. XVIII w./2. poł. XIX w.	60/A [538/A] 22.09.1930 WEZ
(1657)	Sukiennicza nr 8	budynek mieszkalny	ok. 1925	
(1658)	ul. Sulisławicka nr 41	budynek mieszkalny	l. ćw. XX w.	
(1659)	Sulisławicka nr 108-110	figura przydrożna MB	1938	
(1660)	ul. Sulisławskiego Piotra nr 27-31	zespół budowlany: zagroda	l. ćw. XX w.	
(1661)	Sulisławskiego nr 27-31	budynek gospodarczy	l. ćw. XX w.	
(1662)	Sulisławskiego nr 33	schron ziemny	1939	
(1663)	Sulisławskiego nr 33-35	zespół budowlany: zagroda	l. ćw. XX w.	
(1664)	Sulisławskiego nr 37	zespół budowlany: zagroda	l. ćw. XX w.	
(1665)	Sulisławskiego nr 37	budynek mieszkalny	l. ćw. XX w.	
(1666)	ul. Sylwiusza nr 5	budynek mieszkalny	l. ćw. XX w.	
(1667)	Sylwiusza nr 5	budynek mieszkalny	l. ćw. XX w.	
(1668)	ul. Szczypiornicka nr 1-39	wiadukt kolejowy	1906	
(1669)	Szczypiornicka nr 1-39 (przy ul. Sąsiedzkiej)	budynek dróżnicy przy przejeździe kolejowym	1906	
(1670)	Szczypiornicka nr 1-39 (przy ul. Sąsiedzkiej)1,2	budynek mieszkalny dróżnika (ob. mieszkalny)	1906	
(1671)	Szczypiornicka nr 1-39 (przy ul. Wrocławskiej)	budynek mieszkalny	ok. 1910	
(1672)	Szczypiornicka nr 1-39 (przy ul. Wrocławskiej)	schron ziemny	1939	
(1673)	Szczypiornicka nr 70	kaplica Ordęgów, ob. pw. św. Barbary	poł. XIX w., rozbud. 1906, 1961-1962	758/Wlkp/A 26.08.2009 WEZ

(1674)	Szczypiornicka nr 70	założenie zielni wokół kaplicy	2. poł. XIX w.	758/Wlkp/A 26.08.2009 WEZ
(1675)	Szczypiornicka nr 88	budynek mieszkalny	k. XIX w., przebud.	
(1676)	Szczypiornicka nr 90-92	budynek mieszkalny	pocz. XX w., przebud.	
(1677)	Szczypiornicka nr 94	budynek mieszkalny	k. XIX w.	
(1678)	Szczypiornicka nr 96	budynek mieszkalny	2. poł. XIX w.	
(1679)	Szczypiornicka nr 96a	budynek mieszkalny	ok. 1910 , przebud.	
(1680)	Szczypiornicka nr 100	budynek mieszkalny	ok. 1920-1930	
(1681)	Szczypiornicka nr 100	budynek mieszkalno-inwentarski	pocz. XX w.	
(1682)	Szczypiornicka nr 106-108	budynek mieszkalny	po 1900	
(1683)	Szczypiornicka nr 110	budynek mieszkalny	ok. 1910	
(1684)	Szczypiornicka nr 112-114	budynek rządówki	kon. XIX w.	
(1685)	ul. Szeroka nr 29	budynek mieszkalny, ob. nieużytkowany	1. ćw. XX w.	
(1686)	ul. Szewska nr 1 teren Parafii Św. Matki Teresy z Kalkuty	kapliczka przydrożna z figurą MB (przeniesiona z ul. Ogrodowej 47)	2 poł. XIX w., przeniesienie konserwacja 2021	501/Wlkp/B 09.02.2018 WEZ
(1687)	Szewska nr 30	budynek mieszkalny	l. 20-30. XX w.	
(1688)	ul. Szkolna nr 5	budynek szkolny, ob. II LO im. T. Kościuszki	1913	
(1689)	Szkolna nr 6	budynek mieszkalny (kamienica)	ok. 1920, przebud.	
(1690)	ul. Szwedzka nr 1	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(1691)	Szwedzka nr 3	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(1692)	Szwedzka nr 5	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
(1693)	ul. Szymanowskiego Karola nr 8	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
(1694)	ul. Śródmiejska	most Kamienny drogowy	1824-1825	32/A [93/A] 14.12.1964 WEZ
(1695)	Śródmiejska	most Reformacki na Kanale Rypinkowskim	pocz. XX w. , remont. l. 90-te XX w.	
(1696)	Śródmiejska nr 1	budynek mieszkalny (kamienica)	l. 20. XX w.	WEZ
(1697)	Śródmiejska nr 2	budynek mieszkalny (kamienica)	ok. 1930	
(1698)	Śródmiejska nr 3	budynek mieszkalny (kamienica)	l. 20. XX w.	
(1699)	Śródmiejska nr 4	budynek mieszkalny (kamienica czynszowa)	ok. 1927	[484/A] 05.10.1990 WEZ
(1700)	Śródmiejska nr 5	budynek mieszkalny (kamienica)	l. 30. XX w.	
(1701)	Śródmiejska nr 6	budynek mieszkalny (kamienica)	ok. 1935	
(1702)	Śródmiejska nr 8	budynek mieszkalny (kamienica)	ok. 1925	
(1703)	Śródmiejska nr 10	budynek mieszkalny	ok. 1925	
(1704)	Śródmiejska nr 11	budynek mieszkalny (kamienica)	1925-1930	
(1705)	Śródmiejska nr 12	budynek mieszkalny (kamienica)	l. 20. XX w.	

(1706)	Śródmiejska nr 13	budynek mieszkalny (kamienica) z oficynami	1926	[663/A] 31.03.1993 WEZ
(1707)	Śródmiejska nr 14	budynek mieszkalny (kamienica) z oficyną	ok. 1925	[629/A] 16.10.1991 WEZ
(1708)	Śródmiejska nr 15	budynek mieszkalny (kamienica)	ok. 1935	
(1709)	Śródmiejska nr 16	budynek mieszkalny (kamienica)	2. ćw. XX w.	
(1710)	Śródmiejska nr 17	budynek mieszkalny (kamienica)	ok. 1930	
(1711)	Śródmiejska nr 19	budynek mieszkalny (kamienica)	ok. 1930	
(1712)	Śródmiejska nr 20	budynek mieszkalny (kamienica)	ok. 1926	
(1713)	Śródmiejska nr 21	budynek mieszkalny (kamienica)	ok. 1927	
(1714)	Śródmiejska nr 22	budynek mieszkalny (kamienica)	ok. 1925	
(1715)	Śródmiejska nr 23	budynek mieszkalny (kamienica)	po 1925	
(1716)	Śródmiejska nr 24	budynek mieszkalny (kamienica) z oficyną	1. i 3. ćw. XX w.	
(1717)	Śródmiejska nr 25	budynek mieszkalny (kamienica)	1. ćw. XX w.	
(1718)	Śródmiejska nr 26	budynek mieszkalny (kamienica)	1. 1925-1930	
(1719)	Śródmiejska nr 27	budynek mieszkalny (kamienica), ob. mieszkalny i usługowy	4. ćw. XIX w., ok. 1925	
(1720)	Śródmiejska nr 27	budynek mieszkalny (oficyna)	ok. 1925	
(1721)	Śródmiejska nr 28	budynek mieszkalny (kamienica)	ok. 1925-1930	
(1722)	Śródmiejska nr 29	budynek Banku Handlowego Warszawskiego, ob. Bank Polska Kasa Opieki S.A. wraz z podwórzem i ogrodzeniem	1914 arch. H.Kuder	755/Wlkp/A 24.06.2009 WEZ
(1723)	Śródmiejska nr 30	budynek mieszkalny (kamienica)	ok. 1930	
(1724)	Śródmiejska nr 31	budynek mieszkalny (kamienica)	ok. 1930	
(1725)	Śródmiejska nr 32	budynek mieszkalny (kamienica)	po. 1930	
(1726)	Śródmiejska nr 33	budynek mieszkalny (kamienica) z salą kinową „Stylowy) z oficyną	poł. XIX w. i ok. 1920	[655/A] 21.07.1992 WEZ
(1727)	Śródmiejska nr 34	budynek szpitala św. Trójcy, późn. komenda garnizonu wojskowego, ob. przychodnie lekarskie	1840-1942, rozbud. ok. 1855,1960 -1962	467/A [226/A] 03.02.1969 WEZ
(1728)	Śródmiejska nr 35	budynek mieszkalny (kamienica) tzw. dom Kowalskiego	ok. 1933	
(1729)	Śródmiejska nr 36	budynek roгатki wrocławskiej, cukiernia,	1827-1928. arch. F. Reinstein, rem. 1996-1999	30/A [91/A] 12.12.1964 WEZ
(1730)	Śródmiejska nr 37	budynek mieszkalny	ok. 1925-30	

		(kamienica)		
(1731)	Śródmiejska nr 39	budynek mieszkalny (kamienica)	1912	
(1732)	Śródmiejska nr 41	budynek mieszkalny (kamienica)	ok. 1930	
(1733)	Śródmiejska nr 43	kościół klasztorny reformacki pw. śś. Józefa i Piotra z Alkantary, ob. parafialny pw. św. Rodziny	1665-1673, 1723, odbud. 1919-1921	61/A [539/A] 22.09.1930 WEZ
(1734)	Śródmiejska nr 43/ Harcerska nr 1	klasztor reformacki, ob. ss. nazaretanek	1665-1675	61/A [539/A] 22.09.1930 WEZ
(1735)	Śródmiejska nr 43	kaplica grobowa pw. św. Jana Nepomucena przy kościele reformackim, ob. ss. nazaretanek	1717-1736	40/A [101/A] 18.01.1965 WEZ
(1736)	Śródmiejska nr 43	figura Matki Boskiej Bolesnej	1715	196/B 29.12.1998 WEZ
(1737)	Śródmiejska nr 43/ Harcerska nr 1	mur ogrodzeniowy kościoła i klasztoru reformackiego, ob. ss. nazaretanek	1683-1706	40/A [101/A] 18.01.1965 WEZ
(1738)	ul. Świetlana nr 20	zespół budowlany: zagroda	1. ćw. XX w.	
(1739)	Świetlana nr 20	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(1740)	Świetlana nr 24	zespół budowlany: zagroda	1. ćw. XX w.	
(1741)	Świetlana nr 24	budynek gospodarczy	1. ćw. XX w.	
(1742)	Świetlana nr 34	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(1743)	Świetlana nr 68	budynek mieszkalny	XIX/XX w.	
(1744)	pl. św. Józefa nr 1	budynek mieszkalny (kamienica)	ok.1920	[681/A] 05.07.1993 WEZ
(1745)	św. Józefa nr 5	budynek pałacu arcybiskupiego, późn. Kolegium Jezuickiego, Komisji Województwa Kaliskiego, ob. Starostwo Powiatowe	XIV w., XVI/XVII oraz l. 1824-1825, 1925	28/A [89/A] 12.12.1964 WEZ
(1746)	św. Józefa nr 7	kościół kolegiacki, bazylika mniejsza, ob. par. pw. Wniebowzięcia NMP (Narodowe Sanktuarium św. Józefa)	1353, odbud. 1790,1948 (wieża)	41/A [102/A] 18.01.1965 WEZ
(1747)	św. Józefa nr 7	dzwonnica	1818-1820 ., arch. S. Szpilowski	41/A [102/A] 18.01.1965 WEZ
(1748)	św. Józefa nr 8	budynek mieszkalny	ok. 1933	
(1749)	św. Józefa nr 10	budynek mieszkalny (kamienica)	ok.1930	999/Wlkp/A 11.08.2016 WEZ
(1750)	św. Józefa nr 12	dom towarowy "Jantar", ob. budynek handlowo-usługowy,	l. 50. XX w.	
(1751)	ul. św. Michała Archaniola nr 1	budynek szkolny	1. ćw. XX w.	
(1752)	św. Michała Archaniola nr 48	zespół budowlany: zagroda	1. ćw. XX w.	
(1753)	św. Michała Archaniola nr 48	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(1754)	św. Michała Archaniola nr 48	budynek gospodarczy	1. ćw. XX w.	
(1755)	św. Michała Archaniola nr 50	zespół budowlany: zagroda	1. ćw. XX w.	
(1756)	św. Michała Archaniola nr 50	figura przydrożna	ok. 1945-1950	
(1757)	św. Michała Archaniola nr 50	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	

(1758)	św. Michała Archaniola nr 52	zespół budowlany: zagroda	1. ćw. XX w.	
(1759)	św. Michała Archaniola nr 52	budynek mieszkalny	ok. 1920-1930	
(1760)	św. Michała Archaniola nr 54	zespół budowlany: zagroda	1. ćw. XX w.	
(1761)	św. Michała Archaniola nr 54	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(1762)	św. Michała Archaniola nr 93	budynek gospodarczy	1. ćw. XX w.	
(1763)	św. Michała Archaniola nr 95	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(1764)	św. Michała Archaniola nr 95	budynek gospodarczy	1. ćw. XX w.	
(1765)	św. Michała Archaniola nr 103	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(1766)	św. Michała Archaniola nr 105	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(1767)	św. Michała Archaniola nr 112	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(1768)	św. Michała Archaniola nr 114	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(1769)	św. Michała Archaniola nr 116	budynek mieszkalny	ok. 1920	
(1770)	św. Michała Archaniola nr 117a	wiatrak, ob. budynek gospodarczy	4. ćw. XIX w., przebud.	
(1771)	św. Michała Archaniola nr 121	schron bojowy	1939	
(1772)	św. Michała Archaniola nr 121	schron bojowy	1939	
(1773)	św. Michała Archaniola nr 121	schron bojowy	1939	
(1774)	ul. św. Stanisława nr 1-3	budynek mieszkalny z oficyną	1918	nr 1.[743/A] 19.12.1997 nr 3.[744/A] 21.12.1997 WEZ
(1775)	św. Stanisława nr 2	budynek jatek, ob. usługowy	k. XIX w.	
(1776)	św. Stanisława nr 5	budynek mieszkalny (kamienica)	1926	
(1777)	św. Stanisława nr 6	budynek mieszkalny (kamienica)	1824 arch. F. Bergman	131/A[145/A] 10.07.1968 WEZ
(1778)	św. Stanisława nr 7	budynek mieszkalny (kamienica)	1926, przebud.	
(1779)	św. Stanisława nr 8	budynek mieszkalny (kamienica)	ok. 1930	
(1780)	św. Stanisława nr 9	hotel "Polonia", ob. budynek mieszkalny	1937, arch. A. Nestrypke	[686/A] 09.08.1993 WEZ
(1781)	św. Stanisława nr 11	budynek mieszkalny (kamienica)	1920, przebud.	
(1782)	ul. Targowa nr 1	budynek szkoły żydowskiej (Talmd Tora), Urzędy Skarbowy	pocz. XX w.	
(1783)	Targowa nr 9	budynek mieszkalny (kamienica)	l. 30. XX w.	
(1784)	Targowa nr 14	budynek mieszkalny (kamienica), ob. nieużytkowany	l. 30. XX w.	
(1785)	Targowa nr 20	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
(1786)	Targowa nr 24	budynek mieszkalny	ok. 1920	
(1787)	ul. Teatralna nr 3	budynek Fabryki Wyrobów Dzianych braci Boraks, szkoła, MDK	po. 1918	
(1788)	ul. Torowa (nad rzeką Prosną)	most kolejowy	1902	
(1789)	Torowa (przy ul. Starożytnej i księżnej Jolanty)	budynek posterunku przejazdowego Piwonice	l. 50. XX w.	
(1790)	Torowa nr 2	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
(1791)	Torowa nr 47a	budynek kolejowy, ob. mieszkalny	po 1900 r.	
(1792)	Torowa nr 105	budynek przemysłowy	XIX/XX w.	
(1793)	Torowa nr 111	budynek kolejowy, ob.	po 1900	

	(ul. Krzywa przy Rodowej)	mieszkalny		
(1794)	Torowa nr 113	budynki elektrociepłowni	l. 30. XX w.	
(1795)	Torowa nr 115b	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
(1796)	ul. Toruńska nr 5	budynek mieszkalny	XIX/XX w.	
(1797)	Toruńska nr 7	budynek szpitalny	l. 30. XX w.	
(1798)	Toruńska nr 7	mur ogrodzeniowy	l. 30. XX w.	
(1799)	Toruńska nr 7	budynek szpitalny	l. 50. XX w.	
(1800)	Toruńska nr 8	budynek mieszkalny	l. ćw. XX w.	
(1801)	Toruńska nr 10	budynek mieszkalny	l. ćw. XX w.	
(1802)	ul. Towarowa nr 1	budynek fabryki "Modelana", ob. Zbór Kościoła Bożego w Chrystusie	k. XIX w.	
(1803)	Towarowa nr 1	hala fabryczna, ob. budynek usługowy	k. XIX w. , przebud.	
(1804)	Towarowa nr 1a	budynek pofabryczny, ob. Feniks	l. 20/30. XX w.	
(1805)	ul. Tuwima Juliana nr 6	spichlerz w zespole folwarcznym, ob. magazyn	l. 20/30. XX w.	
(1806)	Tuwima nr 6	stajnie w zespole folwarcznym, ob. magazyn	4. ćw. XIX w.	
(1807)	Tuwima nr 10	dwór, ob. Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków i filia Miejskiej Biblioteki Publicznej im. A.Asnyka	4. ćw. XVIII w., poł. XIX w., l. 20. XX w., przebud. XX/XXI w.	191/A [165/A] 22.08.1968 WEZ
(1808)	Tuwima nr 10	dworski park krajobrazowy, ob. im. Rodziny Wilkomirskich	1. ćw. XIX w., 4 ćw. XIX w.	43/Wlkp/A 05.01.2001 WEZ
(1809)	Tuwima nr 12	budynek kuchni dworskiej, ob. mieszkalny	XIX/XX w.	
(1810)	Tuwima nr 51	budynek mieszkalny	l. 40. XX w.	
(1811)	ul. Ukraińska	cmentarz Wojskowy Cmentarz Ukraiński	od 1914 niemiecki, od 1921 ukraiński, rewaloryzacja 1999. 2023	852/Wlkp/A 08.12.2011 WEZ
(1812)	ul. Ułańska nr 6	budynek mieszkalny	ok. 1925	
(1813)	ul. Urzędnicza nr 1	budynek mieszkalny	ok. 1925	
(1814)	Urzędnicza nr 1a	budynek mieszkalny	l. 50. XX w.	
(1815)	Urzędnicza nr 3	budynek mieszkalny	ok. 1925–1930	
(1816)	al. Walecznych 8-8a	element infrastruktury technicznej budynków d. więzienia	XIX/XX w.	
(1817)	ul. Wał Bernardyński nr 51	zespół budowlany: zagroda	1. ćw. XX w.	
(1818)	Wał Bernardyński nr 51	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(1819)	Wał Bernardyński nr 51	budynek gospodarczy	1. ćw. XX w.	
(1820)	ul. Wał Piastowski nr 1	budynek KTW, tzw. przystań letnia	2. poł. XIX w., przebud. l. 30. XX w.	
(1821)	Wał Piastowski nr 3	budynek przystani wioślarskiej, ob. schronisko młodzieżowe	l. 20. XX w., przebud. l. 60. XX w.	
(1822)	Wał Piastowski nr 5	budynek przystani wioślarskiej	l. 30. XX w.	
(1823)	Wał Piastowski nr 7	budynek przystani wioślarskiej z hangarem	l. 30. XX w., przebud.	
(1824)	Wał Piastowski nr 9	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
(1825)	Wał Piastowski nr 25	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	

(1826)	Wał Piastowski nr 128	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(1827)	ul. Wał Staromiejski nr 8a	budynek administracyjno-biurowy	2. ćw. XIX w.	
(1828)	Wał Staromiejski nr 9	kaplica ewangelicko-augsburska	1. 30. XX w.	
(1829)	Wał Staromiejski nr 12	budynek mieszkalny	1. 50/60. XX w.	
(1830)	Wał Staromiejski nr 14	budynek mieszkalny	1. 50/60. XX w.	
(1831)	Wał Staromiejski nr 16	budynek mieszkalny	1. 50/60. XX w.	
(1832)	Wał Staromiejski nr 18	budynek mieszkalny	1. 50/60. XX w.	
(1833)	Wał Staromiejski nr 23	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(1834)	ul. Warszawska nr 1-9	zabudowania fabryki sukna braci B. i J. Repphanów, ob. domy mieszkalne	1824-25, 1827, przebud. 1. 30. XX w.	462/A [224/A] 01.02.1969 WEZ
(1835)	Warszawska nr 8	budynek mieszkalny (willa miejska), ob. Przedszkole	1. 20-30. XX w.	231/Wlkp/A 24.05.2005 WEZ
(1836)	Warszawska nr 8	założenia ogrodowe	1. 20-30. XX w.	231/Wlkp/A 24.05.2005 WEZ
(1837)	Warszawska nr 8	mur ogrodzeniowy w zespole willi	1. 20-30. XX w.	231/Wlkp/A 24.05.2005 WEZ
(1838)	Warszawska nr 10	budynki fabryczne, ob. biura	1. 20. XX w.	
(1839)	Warszawska nr 14	budynek mieszkalny	ok. 1920	
(1840)	Warszawska nr 16	budynek mieszkalny	po 1930	
(1841)	Warszawska nr 19	budynek mieszkalny	4. ćw. XIX w./pocz. XX w.	
(1842)	Warszawska nr 21	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(1843)	Warszawska nr 22	budynek mieszkalny (kamienica)	ok. 1920	
(1844)	Warszawska nr 23	budynek mieszkalny	ok. 1920	
(1845)	Warszawska nr 25	budynek mieszkalny	ok. 1910	
(1846)	Warszawska nr 26	budynek mieszkalny	ok. 1920	
(1847)	Warszawska nr 27	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(1848)	Warszawska nr 28	budynek mieszkalny (kamienica)	4. ćw. XIX w./pocz. XX w.	
(1849)	Warszawska nr 29	budynek mieszkalny (oficyna)	1. ćw. XX w.	
(1850)	Warszawska nr 33	budynek mieszkalny	ok. 1910 /1. ćw. XX w.	
(1851)	Warszawska nr 34	budynek mieszkalny	1 poł. XIXw. przebud.	WEZ
(1852)	Warszawska nr 43	budynek mieszkalny	1 poł. XIXw., przebud.	WEZ
(1853)	Warszawska nr 44	budynek mieszkalny	ok. 1900	
(1854)	Warszawska nr 45	budynek mieszkalny (oficyna)	k. XIX w./XX w.	
(1855)	Warszawska nr 49	budynek mieszkalny	1. poł. XIX w., przebud.	WEZ
(1856)	Warszawska nr 50	budynek mieszkalny	po 1900	
(1857)	Warszawska nr 51	budynek mieszkalny (willa miejska)	1.20.XX w.	WEZ
(1858)	Warszawska nr 53	budynek mieszkalny (willa miejska)	4 ćw. XIX w.	WEZ
(1859)	Warszawska nr 54	budynek mieszkalny	k. XIX w.	
(1860)	Warszawska nr 55	budynek mieszkalny (willa miejska)	ok. 1910 /1. ćw. XX w.	WEZ
(1861)	Warszawska nr 56	budynek mieszkalny	k. XIX w./1. ćw. XX w.	

(1862)	Warszawska nr 64	budynek mieszkalny	ok. 1920	
(1863)	Warszawska nr 67	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
(1864)	Warszawska nr 76	budynek mieszkalny (willa)	l. 20. XX w.	
(1865)	Warszawska nr 93	budynek mieszkalny	l. 20. XX w.	WEZ
(1866)	Warszawska nr 99	budynek mieszkalny	l. 20. XX w.	
(1867)	ul. Wąska nr 1	budynek mieszkalny	ok. 1920, przebud.	
(1868)	Wąska nr 3	budynek mieszkalny	ok. 1910	
(1869)	Wąska nr 13	budynek fabryczny, ob. budynek szkolny	l. 20. XX w.	
(1870)	Wąska nr 15	budynek mieszkalny (kamienica), ob. nieużytkowany	ok. 1925	
(1871)	Wąska nr 17	budynek mieszkalny (oficyna)	l. ćw. XX w.	
(1872)	Wąska nr 19	budynek mieszkalny	ok. 1920, przebud.	
(1873)	Wąska nr 21	budynek mieszkalny	po 1935, przebud.	
(1874)	Wąska nr 23	budynek mieszkalny	ok. 1920	
(1875)	Wąska nr 29	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
(1876)	Wąska nr 31	budynek mieszkalny (willa)	l. 30. XX w.	
(1877)	Wąska nr 33	budynek mieszkalny	l. ćw. XX w.	
(1878)	Wąska nr 43	budynek mieszkalny	l. ćw. XX w.	
(1879)	ul. Wiatraki nr 7	budynek mieszkalny	XIX/XX w.	
(1880)	ul. Widok nr 1	budynek mieszkalny (kamienica)	k. XIX w./XX w.	
(1881)	Widok nr 2 (druga elewacja od ul. Harcerskiej)	budynek mieszkalny (kamienica)	l. ćw. XX w.	
(1882)	Widok nr 3	budynek mieszkalny	ok. 1900	
(1883)	Widok nr 4	budynek mieszkalny (kamienica)	l. ćw. XX w.	
(1884)	Widok nr 11	budynek mieszkalny	l. ćw. XX w.	
(1885)	Widok nr 12	budynek mieszkalny	3./4. ćw. XIX w.	
(1886)	Widok nr 13	budynek mieszkalny	l. ćw. XX w.	
(1887)	Widok nr 15	budynek mieszkalny (kamienica)	l. ćw. XX w.	
(1888)	Widok nr 16	budynek mieszkalny	po 1910, przebud.	
(1889)	Widok nr 17	budynek mieszkalny	XIX/XX w.	
(1890)	Widok nr 18	budynek mieszkalny, ob. nieużytkowany	k. XIX w.	
(1891)	Widok nr 21	budynek mieszkalny (kamienica)	l. ćw. XX w.	
(1892)	Widok nr 24	budynek mieszkalny	XIX/XX w.	
(1893)	Widok nr 27	budynek mieszkalny	XIX/XX w.	
(1894)	Widok nr 28	budynek mieszkalny (kamienica)	ok. 1900	
(1895)	Widok nr 29	budynek mieszkalny (kamienica)	ok. 1900	
(1896)	Widok nr 30	budynek mieszkalny (kamienica)	l. ćw. XX w.	
(1897)	Widok nr 34	budynek mieszkalny	po 1910, przebud.	
(1898)	Widok nr 36	budynek mieszkalny	ok. 1935, przebud.	
(1899)	Widok nr 37	budynek mieszkalny (kamienica)	po 1910	
(1900)	Widok nr 39	budynek mieszkalny	l. ćw. XX w.	

		(kamienica)		
(1901)	Widok nr 40	budynek mieszkalny	po 1910	
(1902)	Widok nr 41	budynek mieszkalny	po 1931	
(1903)	Widok nr 43	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
(1904)	Widok nr 44	budynek mieszkalny	1931	
(1905)	Widok nr 45	budynek mieszkalny	1938	
(1906)	Widok nr 46	budynek mieszkalny	ok. 1930, przebud.	
(1907)	Widok nr 48	budynek mieszkalny	1926	
(1908)	Widok nr 55-57	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
(1909)	Widok nr 59-61	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
(1910)	Widok nr 60	budynek mieszkalny	ok. 1920	
(1911)	Widok nr 63	budynek mieszkalny	po 1935	
(1912)	Widok nr 66	budynek mieszkalny	po 1931, przekoszt.	
(1913)	Widok nr 68	budynek mieszkalny (kamienica)	ok. 1910	
(1914)	Widok nr 69	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
(1915)	Widok nr 70	budynek mieszkalny	ok. 1912	
(1916)	Widok nr 71	budynek mieszkalny	l. 20. XX w.	
(1917)	Widok nr 75	budynek mieszkalny	po 1931	
(1918)	Widok nr 80-82	budynek mieszkalny, (willa miejska), ob. Kuria Diecezjalna Kaliska	ok. 1918	[687/A] 09.08.1993 WEZ
(1919)	Widok nr 88	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
(1920)	Widok nr 90	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
(1921)	Widok nr 92	budynek mieszkalny	l. 30. XX w., całkowita przebudowa	
(1922)	Widok nr 94	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
(1923)	ul. Winiarska nr 2	budynek mieszkalny (willa)	ok. 1925	
(1924)	Winiarska nr 2	budynek mieszkalny (oficyna)	l. 20. XX w.	
(1925)	Winiarska nr 2	ogrodzenie	l. 20. XX w.	
(1926)	Winiarska nr 8	budynek mieszkalny	2. poł. XIX w.	
(1927)	Winiarska nr 19	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
(1928)	Winiarska nr 20	budynek mieszkalny (willa)	ok. 1910	WEZ
(1929)	Winiarska nr 21	budynek mieszkalny	2. ćw. XX w.	
(1930)	Winiarska nr 23	budynek mieszkalny	2. ćw. XX w.	
(1931)	ul. Wioślarska nr 11	budynek mieszkalny	l. 20. XX w.	
(1932)	Wioślarska nr 18	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
(1933)	Wioślarska nr 19	budynek mieszkalny	l. 30. XX w., przebud.	
(1934)	ul. Wodna nr 1	budynek mieszkalny (kamienica)	2. poł. XIX w.	1219/A [350/A] 03.09.1970 WEZ
(1935)	Wodna nr 2	budynek mieszkalny	ok. 4 ćw. XIX w.	
(1936)	Wodna nr 3	budynek mieszkalny (kamienica)	ok. poł. XIX w.	1220/A [351/A] 03.09.1970 WEZ
(1937)	ul. Wojciecha z Brudzewa nr 1	budynek kolejowy, ob. mieszkalny	po 1900	
(1938)	al. Wojska Polskiego nr 67	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
(1939)	Wojska Polskiego nr 75	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	

(1940)	Wojska Polskiego nr 77	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
(1941)	Wojska Polskiego nr 81	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
(1942)	Wojska Polskiego nr 85	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
(1943)	Wojska Polskiego nr 86	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
(1944)	Wojska Polskiego nr 88	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
(1945)	Wojska Polskiego nr 92	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
(1946)	Wojska Polskiego nr 94	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
(1947)	Wojska Polskiego nr 96	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
(1948)	Wojska Polskiego nr 98-100	budynek mieszkalny	l. 50. XX w.	
(1949)	Wojska Polskiego nr 110	budynek mieszkalny	l. ćw. XX w.	
(1950)	Wojska Polskiego nr 122	pergola kolumnowa	l. ćw. XX w.	
(1951)	Wojska Polskiego nr 124	budynek mieszkalny	l. ćw. XX w.	
(1952)	Wojska Polskiego nr 128	budynek mieszkalny	l. 20.-30. XX w.	
(1953)	Wojska Polskiego nr 130	budynek mieszkalny	po 1910	
(1954)	Wojska Polskiego nr 175	budynek mieszkalny	k. XIX w.	
(1955)	Wojska Polskiego nr 179	budynek mieszkalny	po 1900	
(1956)	Wojska Polskiego nr 181	budynek mieszkalny	2. ćw. XX w.	
(1957)	al. Wolności nr 2	folusz wodny, elektrownia , łaźnia, ob. biura i mieszkania Filharmonii Kaliskiej	ok. 1820 r., odbud. l. 80. XX w.	WEZ
(1958)	Wolności nr 3	budynek mieszkalny (kamienica) z oficyną	po 1910	
(1959)	Wolności nr 4	budynek mieszkalny, willa mecenasa Jaźwińskiego, ob., „Villa Calisia”	1905, arch J.Chrzanowski	853/Wlkp/A 08.12.2011 WEZ
(1960)	Wolności nr 5	budynek mieszkalny (kamienica z oficynami), ob. hotel "Europa"	po 1900	
(1961)	Wolności nr 7	budynek mieszkalny, ob. biurowo-usługowy	po 1900	
(1962)	Wolności nr 9	budynek mieszkalny (kamienica z oficyną)	1875	
(1963)	Wolności nr 9a	budynek mieszkalny (kamienica)	ok. 1850	1221/A [352A] 03.09.1970 WEZ
(1964)	Wolności nr 10	budynek mieszkalny (kamienica)	ok. 1915	
(1965)	Wolności nr 11	budynek Kaliskiego Towarzystwa Wzajemnego Kredytu i Kasy Pożyczkowej Przemysłowców Kaliskich, Bank PKO SA, ob. Sąd Rejonowy	1909-1914, arch. R. Sławski	334/A[430/A] 19.11.1980 WEZ
(1966)	Wolności nr 12	budynek mieszkalny (kamienica) z oficyną	1928	
(1967)	Wolności nr 13	budynek Trybunału, ob. Sąd Rejonowy i Okręgowy	1820-1824, arch. S. Szpilowski	29/A [90/A] 12.12.196 WEZ
(1968)	Wolności nr 15	budynek mieszkalny (kamienica z oficynami)	ok. 1912	
(1969)	Wolności nr 16	budynek mieszkalny (kamienica z podwórzem i oficynami)	l. 20. XX w.	256/Wlkp/A 09.11.2005 WEZ
(1970)	Wolności nr 17	budynek mieszkalny (kamienica)	pocz. XX w.	
(1971)	Wolności nr 18	budynek mieszkalny	pocz. XX w.	WEZ
(1972)	Wolności nr 18	budynek mieszkalny (kamienica)	4. ćw. XIX w.	

		z oficynami)	i l. ćw. XX w.	WEZ
(1973)	Wolności nr 19	budynek mieszkalny (kamienica z oficyną)	1905	[526/A] 26.11.1992 WEZ
(1974)	Wolności nr 21	budynek mieszkalny	przed 1902	[641/A] 15.01.1992 WEZ
(1975)	Wolności nr 21	budynek mieszkalny (kamienica z oficyną)	4. ćw. XIX w.	[641/A] 15.01.1992 WEZ
(1976)	Wolności nr 23	budynek mieszkalny z oficynami	l.20-te XX w.	WEZ
(1977)	Wolności nr 23	budynek mieszkalny (oficyna)	1. ćw. XX w.	WEZ
(1978)	Wolności nr 25	budynek mieszkalny, ob. szkolny	ok. 1930	
(1979)	Wolności nr 27	budynek mieszkalny (kamienica z oficyną)	pocz. XX w.	WEZ
(1980)	ul. Wrocławska nr 1	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(1981)	Wrocławska nr 4-6	ogrodzenie	pocz. XX w.	
(1982)	Wrocławska nr 7	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(1983)	Wrocławska nr 9	budynek mieszkalny	k. XIX w.	
(1984)	Wrocławska nr 11	budynek mieszkalny	k. XIX w.	
(1985)	Wrocławska nr 18	budynek mieszkalny, ob. biurowy	l. 20. XX w., przebud.	
(1986)	Wrocławska nr 19	budynek mieszkalny	l. 80. XIX w.	
(1987)	Wrocławska nr 21	budynek mieszkalny	l. 80. XIX w.	
(1988)	Wrocławska nr 28	budynek magazynowy	l. 20.-30. XX w.	
(1989)	Wrocławska nr 31	budynek administracyjny	l. 50.-60. XX w.	
(1990)	Wrocławska nr 33	budynek mieszkalny	l. 50.-60. XX w.	
(1991)	Wrocławska nr 73	budynek mieszkalny	1930	
(1992)	Wrocławska nr 74	budynek stodoły, ob. mieszkalno inwentarski	ok. 1910	
(1993)	Wrocławska nr 77	budynek mieszkalny	po 1900, przebud.	
(1994)	Wrocławska nr 90	budynek mieszkalny	ok. 1935	
(1995)	Wrocławska nr 114	budynek mieszkalny	XIX/XX w.	
(1996)	Wrocławska nr 116	budynek mieszkalny	pocz. XX w.	
(1997)	Wrocławska nr 118	budynek mieszkalny	ok. 1935	
(1998)	Wrocławska nr 120	budynek mieszkalny	ok. 1935, przebud.	
(1999)	Wrocławska nr 125	figura przydrożna	1948	
(2000)	Wrocławska nr 127	budynek mieszkalny	1930	
(2001)	Wrocławska nr 134	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
(2002)	Wrocławska nr 140	budynek mieszkalny	ok. 1910	
(2003)	Wrocławska nr 142-144	budynek mieszkalny	po 1900	
(2004)	Wrocławska nr 145	budynek mieszkalny	ok. 1910	
(2005)	Wrocławska nr 146-148	budynek mieszkalny	1912-1914	
(2006)	Wrocławska nr 146-148	schron bojowy	1939	
(2007)	Wrocławska nr 152-168	budynki magazynowe carskiej stacji przeładunkowej, później magazyny wojskowe, „Agroma”	po 1906	
(2008)	Wrocławska nr 155	budynek mieszkalny	po 1900	
(2009)	Wrocławska nr 157	budynek mieszkalny	ok. 1900, przebud.	
(2010)	Wrocławska nr 163	budynek mieszkalny, ob. rozkwaterowany	ok. 1900	

(2011)	Wrocławska nr 165	budynek mieszkalny	ok. 1900	
(2012)	Wrocławska nr 173-175	budynek mieszkalny	k. XIX w.	
(2013)	Wrocławska nr 177-179	budynek dla oficerów koszar wojskowych, ob. mieszkalny	po 1900	
(2014)	Wrocławska nr 185	budynek mieszkalny	ok. 1930, przebud.	
(2015)	Wrocławska nr 187	budynek d. zajazdu, ob. mieszkalny	po 1914	
(2016)	Wrocławska nr 188	budynek mieszkalny dla pracowników kolejowych, ob. mieszkalny	l. 50. XX w.	
(2017)	Wrocławska nr 189	budynek dla oficerów koszar wojskowych, ob. mieszkalny	ok. 1904	
(2018)	Wrocławska nr 189a	łaźnie, ob. handlowo-usługowy	ok. 1910	
(2019)	Wrocławska nr 191	budynek mieszkalny	l. 50. XX w.	
(2020)	Wrocławska nr 192-200	pozostałości cokołu pomnika Legionistów	1927	
(2021)	Wrocławska nr 193-195	budynek komory celnej, późn. koszary wojskowe, COSSW, ob. WSSW	po 1815, remont l. 40. XIX w.	240/A [167/A] 16.09.1968 WEZ
(2022)	Wrocławska nr 193-195	budynek komory celnej, późn. koszary wojskowe,	2. poł. XIX w.	240/A [167/A] 16.09.1968 WEZ
(2023)	Wrocławska nr 193-195	budynek koszar wojskowych, COSSW, ob. WSKiP	1904	
(2024)	Wrocławska nr 193-195	budynek koszar wojskowych, COSSW, ob. WSKiP	1904	
(2025)	Wrocławska nr 197	budynek mieszkalny	przed 1920	
(2026)	Wrocławska nr 201	budynek mieszkalny	po 1920	
(2027)	Wrocławska nr 218a (przy ulicy Wrocławskiej)	budynek carskiej stacji przeładunkowej, ob. budynek mieszkalny	po 1906	
(2028)	Wrocławska nr 218a (przy ulicy Szczypiornickiej)	budynek mieszkalny dla pracowników kolei, ob. budynek mieszkalny	ok. 1910	
(2029)	Wrocławska nr 218a (przy ulicy Szczypiornickiej)	budynek carskiej stacji przeładunkowej, ob. budynek mieszkalny	po 1906	
(2030)	Wrocławska nr 218a (przy ulicy Szczypiornickiej)	budynek mieszkalny	po. 1906	
(2031)	Wrocławska nr 219	budynek mieszkalny	l. 20. XX w.	
(2032)	Wrocławska nr 231	budynek mieszkalny	ok. 1900	
(2033)	Wrocławska nr 233	budynek mieszkalny	po 1900	
(2034)	Wrocławska nr 235	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
(2035)	Wrocławska nr 292-298	budynek mieszkalny	pocz. XX w.	
(2036)	Wrocławska nr 301	budynek mieszkalny	pocz. XX w.	
(2037)	Wrocławska (na granicy z Nowymi Skalmierzycami)	wiadukt kolejowy	1906	
(2038)	ul. Wronia nr 1	budynek mieszkalny	ok. 1910	
(2039)	Wronia nr 3	budynek mieszkalny (kamienica)	ok. 1910	
(2040)	ul. Wspólna nr 4	budynek mieszkalny	3/4 ćw. XIX w.	
(2041)	Wspólna nr 6	budynek mieszkalny (kamienica)	ok. 1910	
(2042)	Wspólna nr 8	budynek mieszkalny	l. 50/60. XX w.	
(2043)	ul. Wydarte nr 8	budynek mieszkalny	l. ćw. XX w.	

(2044)	ul. Wykopaliskowa nr 6	budynek mieszkalny	XIX/XX w.	
(2045)	Wykopaliskowa nr 45	budynek przedszkola	XIX/XX w.	
(2046)	Wykopaliskowa nr 45	budynek szkolny	1. poł. XX w.	
(2047)	ul. Wypoczynkowa	budynek stacji kolejowej - Winiary	ok. 1910	
(2048)	ul. Wysoka nr 22	budynek mieszkalny	po 1930	
(2049)	Wysoka nr 23	budynek mieszkalny	ok. 1910	
(2050)	Wysoka nr 27	budynek mieszkalny	ok. 1910, przebud.	
(2051)	ul. Zachodnia	wiadukt kolejowy	1906	
(2052)	Zachodnia nr 4	budynek administracyjny	1. ćw. XX w.	
(2053)	Zachodnia nr 33	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(2054)	Zachodnia nr 34-38	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(2055)	Zachodnia nr 62-64	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(2056)	Zachodnia nr 62-64	budynek stodoły	1. ćw. XX w.	
(2057)	ul. Zagorzynek nr 32	budynek mieszkalny	1. ćw. XX w.	
(2058)	ul. Zamkowa nr 1	budynek mieszkalny (kamienica)	1. 20. XX w.	WEZ
(2059)	Zamkowa nr 2	budynek mieszkalny (kamienica)	1931	WEZ
(2060)	Zamkowa nr 3	budynek mieszkalny (kamienica)	1921	WEZ
(2061)	Zamkowa nr 4	budynek mieszkalny (kamienica)	1. 20. XX w.	WEZ
(2062)	Zamkowa nr 5-7	budynek mieszkalny (kamienica)	ok. 1925	WEZ
(2063)	Zamkowa nr 6	budynek mieszkalny (kamienica)	1. 30. XX w.	WEZ
(2064)	Zamkowa nr 8	budynek mieszkalny (kamienica)	pocz. XX w.	WEZ
(2065)	Zamkowa nr 9	budynek mieszkalny (kamienica) z oficynami	1. 20. XX w. arch. W. Wardęski	[627/A] 23.09.1991 WEZ
(2066)	Zamkowa nr 10	budynek mieszkalny (kamienica)	1. 20. XX w.	
(2067)	Zamkowa nr 11	budynek mieszkalny	1. 30. XX w.	WEZ
(2068)	Zamkowa nr 12	budynek mieszkalny (kamienica)	ok. 1925	
(2069)	Zamkowa nr 13	budynek mieszkalny (kamienica) z oficynami	ok. 1860	472/A [231/A] 03.02.1969 WEZ
(2070)	Zamkowa nr 14	budynek mieszkalny (kamienica)	ok. 1925	[680/A] 22.06.1993 WEZ
(2071)	Zamkowa nr 15	budynek mieszkalny (kamienica)	1.20. XX w.	WEZ
(2072)	Zamkowa nr 16	budynek mieszkalny (kamienica)	1. 20. XX w.	WEZ
(2073)	Zamkowa nr 18	budynek poczty usługowo-biurowy	ok. 1937, przebud.1998-99	
(2074)	Zamkowa nr 19	budynek mieszkalny (kamienica)	1. 20. XX w.	WEZ
(2075)	Zamkowa nr 20	budynek poczty usługowo-biurowy	po 1920, przebud.	
(2076)	Zamkowa nr 21	budynek mieszkalny	1. poł. XIX w., 1. 20. XX w.	1218/A [349/A] 03.09.1970 WEZ

(2077)	ul. Zawodzie nr 4	budynek mieszkalny	l. 20. XX w.	
(2078)	Zawodzie nr 8-8 a	budynek mieszkalny	l. 20. XX w.	
(2079)	ul. Zgodna nr 3	budynek mieszkalny	l. 50. XX w.	
(2080)	Zgodna nr 10-12	budynek mieszkalny	l. 50. XX w.	
(2081)	Zgodna nr 14	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
(2082)	ul. Zielona nr 26	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
(2083)	Zielona nr 30	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
(2084)	ul. Zjazd nr 6	budynek mieszkalny	l. ćw. XX w.	
(2085)	Zjazd nr 15-17	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
(2086)	Zjazd nr 19-21	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
(2087)	ul. Złota nr 1	budynek mieszkalny (kamienica)	l. 20. XX w.	WEZ
(2088)	Złota nr 2	budynek mieszkalny	l. 20. XX w.	
(2089)	Złota nr 3	budynek mieszkalny (kamienica)	l. 20. XX w.	WEZ
(2090)	Złota nr 4	budynek mieszkalny (kamienica)	1924	WEZ
(2091)	Złota nr 5	budynek mieszkalny (kamienica)	l. 20. XX w .	WEZ
(2092)	Złota nr 6	budynek mieszkalny (kamienica)	ok. 1926	WEZ
(2093)	Złota nr 7	budynek mieszkalny	2. poł. XIX w.	
(2094)	Złota nr 9	budynek mieszkalny (kamienica)	2. poł. XIX w.	WEZ
(2095)	Złota nr 10 a	budynek mieszkalny (oficyna)	pocz. XX w.	
(2096)	Złota nr 10 b	budynek mieszkalny (oficyna)	pocz. XX w.	
(2097)	Złota nr 13	budynek mieszkalny (kamienica)	l. 20. XX w. , przebud. l. 50. XX w.	
(2098)	Złota nr 15	budynek mieszkalny	l. 20. XX w. , przebud. l. 50. XX w.	
(2099)	Złota nr 18	budynek mieszkalny	l. 20. XX w	
(2100)	Złota nr 19	budynek mieszkalny	l. ćw. XX w.	
(2101)	Złota nr 20	budynek mieszkalny (kamienica)	k. XIX w., l. 30.XX w.	
(2102)	Złota nr 22	budynek mieszkalny	l. ćw. XX w.	
(2103)	Złota nr 23	budynek mieszkalny (kamienica)	l. ćw. XX w.	
(2104)	Złota nr 24	budynek mieszkalny (kamienica)	4. ćw. XIX w./l. ćw. XX w.	
(2105)	Złota nr 27	budynek mieszkalny (oficyna)	l. ćw. XX w.	
(2106)	Złota nr 29	budynek mieszkalny (kamienica)	k. XIX w./l. ćw. XX w.	
(2107)	Złota nr 30	budynek mieszkalny (kamienica)	l. ćw. XX w.	
(2108)	Złota nr 33	budynek mieszkalny (kamienica)	k. XIX w.	
(2109)	Złota nr 35	budynek mieszkalny (oficyna)	l. ćw. XX w.	
(2110)	Złota nr 35	magazyn, ob. budynek mieszkalny	l. ćw. XX w.	
(2111)	Złota nr 35	budynek mieszkalny	l. ćw. XX w.	
(2112)	Złota nr 37	budynek mieszkalny (oficyna)	l. ćw. XX w.	
(2113)	Złota nr 39	budynek mieszkalny (kamienica)	k. XIX w./ l. ćw. XX w.	
(2114)	Złota nr 41	budynek mieszkalny (oficyna)	XIX/XX w.	
(2115)	Złota nr 41a-43	budynek mieszkalny, ob.	XIX/XX w.	

		mieszkania i siedziba Zarządu Dróg Miejskich		
(2116)	ul. Żabia nr 8	budynek mieszkalny	l. 30. XX w.	
(2117)	ul. Żelazna nr 4	budynek mieszkalny	l. 20./30. XX w.	
(2118)	Żelazna nr 6	budynek mieszkalny	l. 20./30. XX w.	
(2119)	Żelazna nr 8	budynek mieszkalny	l. 20./30. XX w.	
(2120)	Żelazna nr 10	budynek mieszkalny	l. 20./30. XX w.	
(2121)	Żelazna nr 12	budynek mieszkalny	l. 20./30. XX w.	
(2122)	Żelazna nr 13	budynek mieszkalny	l. 20./30. XX w.	
(2123)	Żelazna nr 14	budynek mieszkalny	l. 20./30. XX w.	
(2124)	Żelazna nr 16	budynek mieszkalny	l. 20./30. XX w.	
(2125)	Żelazna nr 18	budynek mieszkalny	l. 20./30. XX w.	
(2126)	Żelazna nr 18 a	budynek mieszkalny	l. 20./30. XX w.	
(2127)	Żelazna nr 20	budynek mieszkalny	l. 20./30. XX w.	
(2128)	Żelazna nr 25	budynek mieszkalny (oficyna)	1. ćw. XX w.	
(2129)	ul. Żołnierska nr 24	cmentarz prawosławny, wojenny i wojskowy-żołnierski	cmentarz prawosławny zał. w 1876, powiększony w 1912, część wojskowa zał. 1914-1918	1278/Wlkp/A z 21.08.2025 WEZ
(2130)	Żołnierska nr 24	ogrodzenie cmentarza od strony ul. Juliana Tuwima	2. poł. XIX w.	1278/Wlkp/A z 21.08.2025 WEZ
(2131)	Żołnierska nr 24	budynek mieszkalny grabarza i opiekuna cmentarza	1. ćw. XX w.	1278/Wlkp/A z 21.08.2025
(2132)	Żołnierska nr 24	kaplica grobowa gen. Waltera	1936	1278/Wlkp/A z 21.08.2025 WEZ
(2133)	ul. Żwirki i Wigury nr 1	budynek mieszkalny	l. 50. XX w.	
(2134)	Żwirki i Wigury nr 3	budynek mieszkalny	l. 50. XX w.	
(2135)	Żwirki i Wigury nr 4	budynek mieszkalny	l. 20./30. XX w.	
(2136)	Żwirki i Wigury nr 5	budynek mieszkalny	l. 50. XX w.	
(2137)	Żwirki i Wigury nr 6	budynek mieszkalny	l. 20./30. XX w.	
(2138)	Żwirki i Wigury nr 7	budynek mieszkalny	l. 50. XX w.	
(2139)	ul. Żytnia nr 14	budynek mieszkalny	2. poł. XIX w.	

Załącznik nr 2. Spis stanowisk archeologicznych ujętych w gminnej ewidencji zabytków miasta Kalisza

GMINNA EWIDENCJA ZABYTKÓW MIASTA KALISZA							
Część B - wykaz kart adresowych zabytków archeologicznych							
L.p.	Miejscowość Lokalizacja	(AZP)	Zespół stan.	Nr stanowiska	Rodzaj stanowisk	Kultura/ Chronologia	Numer rejestr zabytków data wpisu
(1)	Kalisz - Chmielnik	66-39/118		1	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura przeworska Kultura polska	
(2)	Kalisz - Chmielnik	66-39/119		2	Punkt osadniczy Osada	Kultura przeworska Kultura polska	
(3)	Kalisz - Czaszki	66-39/116	K	1	Osada	Kultura polska	
(4)	Kalisz- Dobrzec	66-39/67		1	Osada Punkt osadniczy	Kultura przeworska III okres wczesnego średniowiecza	
(5)	Kalisz- Dobrzec	66-38/68		2	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich III okres wczesnego średniowiecza	
(6)	Kalisz- Dobrzec	66-38/60	H	3	Punkt osadniczy	Kultura polska - XIV/XV w.	
(7)	Kalisz- Dobrzec	66-38/69		4	Osada	Kultura łużycka - okres halszacki?	
(8)	Kalisz- Dobrzec	66-38/54	G	5	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich Kultura polska - średniowiecze	
(9)	Kalisz- Dobrzec	66-38/56	D	6	Punkt osadniczy	Kultura polska - średniowiecze/okres nowożytny	
(10)	Kalisz- Dobrzec	66-38/57	D	7	Punkt osadniczy Osada	Kultura propolska - wczesne średniowiecze Kultura polska - średniowiecze/okres nowożytny	
(11)	Kalisz- Dobrzec	66-38/58		8	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura polska - wczesne średniowiecze okres nowożytny	
(12)	Kalisz- Dobrzec	66-38/59	D	9	Osada Punkt osadniczy	Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich Kultura polska - średniowiecze	
(13)	Kalisz- Dobrzec	66-38/61	D	10	Osada Punkt osadniczy	Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich Kultura polska - średniowiecze	
(14)	Kalisz- Dobrzec	66-38/126	D	11	Punkt osadniczy	epoka brązu Kultura polska -	

					Osada	średniowiecze	
(15)	Kalisz-Dobrzec	66-38/127	D	12	Punkt osadniczy Osada	Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich Kultura polska - średniowiecze	
(16)	Kalisz-Dobrzec	66-38/128	D	13	Punkt osadniczy Osada	Kultura łużycka – epoka brązu/ Halsztat Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich	
(17)	Kalisz-Dobrzec	66-38/129	D	14	Punkt osadniczy Osada	Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich Kultura polska - XVIII/XIX w.	
(18)	Kalisz-Dobrzec	66-38/130	D	15	Punkt osadniczy Osada	Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich Kultura propolska - wczesne średniowiecze	
(19)	Kalisz-Dobrzec	66-38/131	D	16	Punkt osadniczy Osada	Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich Kultura polska - średniowiecze	
(20)	Kalisz-Dobrzec	66-38/132	D	17	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich Kultura polska - średniowiecze	
(21)	Kalisz-Dobrzec	66-38/133	D	18	Osada Punkt osadniczy	Kultura łużycka - epoka brązu Kultura propolska - wczesne średniowiecze	
(22)	Kalisz-Dobrzec	66-38/134	D	19	Punkt osadniczy Osada	Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich Kultura polska - średniowiecze/ okres nowożytny	
(23)	Kalisz-Dobrzec	66-38/135	D	20	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich Kultura polska - średniowiecze	
(24)	Kalisz-Dobrzec	66-38/136	D	21	Punkt osadniczy Osada	Kultura łużycka - epoka brązu Kultura polska - średniowiecze	
(25)	Kalisz-Dobrzec	66-38/137	H	22	Punkt osadniczy Osada	Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich Kultura propolska - wczesne średniowiecze	
(26)	Kalisz-Dobrzec	66-38/138	H	23	Punkt osadniczy Punkt	Kultura łużycka - epoka brązu Kultura przeworska -	

					osadniczy	okres wpływów rzymskich	
(27)	Kalisz-Dobrzec	66-38/139	H	24	Punkt osadniczy Osada	Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich Kultura polska - średniowiecze	
(28)	Kalisz-Dobrzec	66-38/140	G	25	Punkt osadniczy Punkt osadniczy Osada	Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich Kultura propolska - wczesne średniowiecze Kultura polska - okres nowożytny	
(29)	Kalisz-Dobrzec	66-38/141	G	26	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich Kultura polska - średniowiecze	
(30)	Kalisz-Dobrzec	66-38/142	G	27	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura łużycka - epoka brązu Kultura polska - średniowiecze	
(31)	Kalisz-Dobrzec	66-38/143	G	28	Punkt osadniczy Osada	Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich Kultura propolska - wczesne średniowiecze	
(32)	Kalisz-Dobrzec	66-38/144	F	29	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich Kultura polska - średniowiecze	
(33)	Kalisz-Dobrzec	66-38/145	F	30	Punkt osadniczy Punkt osadniczy Osada	Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich Kultura propolska - wczesne średniowiecze Kultura polska - okres nowożytny	
(34)	Kalisz-Dobrzec	66-38/146	F	31	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich Kultura polska - średniowiecze	
(35)	Kalisz-Dobrzec	66-38/147	F	32	Osada Punkt osadniczy	Kultura łużycka - epoka brązu Kultura polska - średniowiecze	
(36)	Kalisz-Dobrzec	66-38/148	D	33	Osada Punkt osadniczy	Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich Kultura polska - średniowiecze	
(37)	Kalisz-Dobrzec	66-38/149	D	34	Osada Osada	Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich Kultura polska -	

						średniowiecze	
(38)	Kalisz-Dobrzec	66-38/150	D	35	Punkt osadniczy	Kultura polska - średniowiecze/ okres nowożytny	
(39)	Kalisz-Dobrzec	66-38/151	D	36	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich Kultura polska - średniowiecze	
(40)	Kalisz-Dobrzec	66-38/152	D	37	Punkt osadniczy Osada	Kultura Łużycka - epoka brązu Kultura polska - średniowiecze	
(41)	Kalisz-Dobrzec	66-38/153	E	38	Osada Punkt osadniczy	Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich Kultura polska - średniowiecze	
(42)	Kalisz-Dobrzec	66-38/154	E	39	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura propolska - wczesne średniowiecze Kultura polska - średniowiecze	
(43)	Kalisz-Dobrzec	66-38/155	E	40	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich Kultura polska - średniowiecze	
(44)	Kalisz-Dobrzec	66-38/156	E	41	Osada Punkt osadniczy	Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich Kultura polska - średniowiecze	
(45)	Kalisz-Dobrzec	66-38/157	E	42	Punkt osadniczy Osada	Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich Kultura polska - średniowiecze	
(46)	Kalisz-Dobrzec	66-38/158	E	43	Punkt osadniczy Osada	Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich Kultura polska - średniowiecze	
(47)	Kalisz-Dobrzec	66-38/8		44	Punkt osadniczy Osada	Kultura łużycka - epoka brązu Kultura polska - okres nowożytny	
(48)	Kalisz-Dobrzec	66-38/9		45	Punkt osadniczy Osada	Kultura łużycka - epoka brązu Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich	
(49)	Kalisz-Dobrzec	66-38/10	G	46	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura łużycka – epoka brązu/ Halsztat Kultura polska - XV/XVI w.	
(50)	Kalisz-Dobrzec	66-38/45	G	47	Punkt osadniczy	Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich	

					Punkt osadniczy	Kultura polska - średniowiecze	
(51)	Kalisz-Dobrzec	66-38/46	G	48	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura łużycka - epoka brązu Kultura polska - średniowiecze	
(52)	Kalisz-Dobrzec	66-38/71		49	Punkt osadniczy Osada	Kultura łużycka - epoka brązu Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich	
(53)	Kalisz-Dobrzec	66-38/72		50	Punkt osadniczy Osada	Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich Kultura polska - średniowiecze	
(54)	Kalisz-Dobrzec	66-38/166		51	Punkt osadniczy	Kultura prapolska - wczesne średniowiecze	
(55)	Kalisz-Dobrzec	66-38/167		52	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura łużycka – epoka brązu/ Halsztat Kultura polska - średniowiecze	
(56)	Kalisz-Dobrzec	66-38/168		53	Punkt osadniczy	Kultura prapolska - wczesne średniowiecze	
(57)	Kalisz-Korczak	66-38/70		1	Osada	Kultura przeworska - późny okres wpływów rzymskich	
(58)	Kalisz-Korczak	66-38/55		5	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich Kultura polska - XVI/XVII w.	
(59)	Kalisz-Majków	66-38/74	A	1	Cmentarzysko	Kultura pomorska - okres halsztacki	
(60)	Kalisz-Majków	66-38/16	A	3	Punkt osadniczy Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura pucharów lejkowatych Kultura łużycka - epoka brązu Kultura przeworska	
(61)	Kalisz-Majków	66-38/17	A	4	Punkt osadniczy	Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich	
(62)	Kalisz-Majków	66-38/76	A	5	Punkt osadniczy Osada	Kultura łużycka - okres lateński Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich	
(63)	Kalisz-Majków	66-38/18	A	6	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura przeworska - wczesny- okres wpływów rzymskich kultura polska - XV/XVI w.	
(64)	Kalisz-Majków	66-38/77	A	7	Osada	Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich	

(65)	Kalisz-Majków	66-38/78		8	Cmentarzysko	Kultura łużycka – epoka brązu/Halsztat	
(66)	Kalisz-Majków	66-38/12	A	16	Punkt osadniczy	Kultura polska - XVI/XVII w.	
(67)	Kalisz-Majków	66-38/13	A	17	Punkt osadniczy	Kultura polska - XVI/XVII w.	
(68)	Kalisz-Majków	66-38/14	A	18	Osada Punkt osadniczy	Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich Kultura polska - XVI/XVII w.	
(69)	Kalisz-Majków	66-38/19	A	20	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich Kultura polska - XIV w.	
(70)	Kalisz-Majków	66-38/21		21	Punkt osadniczy	Kultura przeworska - późny okres wpływów rzymskich	
(71)	Kalisz-Majków	66-38/159		22	Punkt osadniczy	Kultura polska - średniowiecze okres nowożytny	
(72)	Kalisz-Majków	66-38/160	A	23	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich Kultura polska - XVI/XVII w.	
(73)	Kalisz-Majków	66-38/161	A	24	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich Kultura polska - XVI/XVII w.	
(74)	Kalisz-Majków	66-38/162	A	25	Osada Punkt osadniczy	Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich Kultura polska - XVI/XVII w.	
(75)	Kalisz –Nowe Szczypiorno	67-38/22		1	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura pucharów lejkowatych - neolit Kultura polska - XV/XVI w.	
(76)	Kalisz –Nowe Szczypiorno	67-38/23		5	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura łużycka - epoka brązu Kultura polska - XV/XVI w.	
(77)	Kalisz –Nowe Szczypiorno	67-38/24		2	Punkt osadniczy	Kultura pucharów lejkowatych - neolit	
(78)	Kalisz –Nowe Szczypiorno	67-38/25		3	Punkt osadniczy	Kultura -?- PÓŹNY NEOLIT/ wczesne epoka brązu	
(79)	Kalisz –Nowe Szczypiorno	67-38/41		4	Punkt osadniczy Punkt	Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich Kultura polska -	

					osadniczy	XV/XVI w.	
(80)	Kalisz – Ogrody	66-38/65		1	Osada Osada Cmentarzysko	Kultura łużycka - okres halsztacki Kultura prapolska - wczesne średniowiecze VII-IX w. Kultura polska – średniowiecze XIII w.	1376/A 05.12.1972
(81)	Kalisz – Ogrody	66-38/64		2	Osada Osada	Kultura łużycka - okres halsztacki Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich	
(82)	Kalisz – Ogrody	66-38/1	C	3	Osada Cmentarzysko	Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich Kultura polska – XVIII/XIX w.	
(83)	Kalisz – Ogrody	66-38/2	C	4	Osada	Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich	
(84)	Kalisz – Ogrody	66-38/3	C	5	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura łużycka - okres halsztacki Kultura polska - XVI/XVII w.	
(85)	Kalisz – Ogrody	66-38/4	C	6	Punkt osadniczy	Kultura polska - XVI/XVII w.	
(86)	Kalisz – Ogrody	66-38/5	C	7	Punkt osadniczy Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich Kultura polska - XIV w. Kultura polska – XVI/XVII w.	
(87)	Kalisz – Ogrody	66-38/6	C	8	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich Kultura polska - XV- XIV w.	
(88)	Kalisz – Ogrody	66-38/7	C	9	Osada	Kultura przeworska - późny okres wpływów rzymskich	
(89)	Kalisz – Ogrody	66-38/8	C	10	Osada Osada	Kultura łużycka - okres halsztacki C/D Kultura polska – XVI/XVII w.	
(90)	Kalisz – Ogrody	66-38/9	C	11	Punkt osadniczy Osada	Kultura grobów kloszowych - wczesny okres lateński Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich	
(91)	Kalisz – Ogrody	66-38/10	C	12	Punkt osadniczy Punkt	Kultura przeworska okres wpływów rzymskich Kultura polska –	

					osadniczy	XVI/XVII w.	
(92)	Kalisz – Ogrody	66-38/11	C	13	Punkt osadniczy	Kultura polska - XV/XVI w.	
(93)	Kalisz – Ogrody	66-38/120		14	Grodzisko	Kultura prapolska wczesne średniowiecze	12/Wlkp/C 04.04.2003
(94)	Kalisz – Ogrody	66-38/123	B	15	Punkt osadniczy Osada	Kultura przeworska- okres wpływów rzymskich Kultura polska - XVIII/XIX w.	
(95)	Kalisz – Ogrody	66-38/124	B	16	Punkt osadniczy Osada	Kultura propolska - wczesne średniowiecze Kultura polska - XVIII/XIX w.	
(96)	Kalisz – Ogrody	66-38/125	B	17	Punkt osadniczy Osada	Kultura propolska - wczesne średniowiecze Kultura polska - XVIII/XIX w.	
(97)	Kalisz – Piwonice	67-39/7	U	1	Osada	Kultura przeworska - późny okres lateński/okres wpływów rzymskich	
(98)	Kalisz – Piwonice	67-39/33		2	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich Kultura polska - XIX/XX w.	
(99)	Kalisz – Piwonice	67-39/69		3	Osada Cmentarzysko Osada	Kultura przeworska - późny okres lateński/okres wpływów rzymskich Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich Kultura prapolska- wczesne średniowiecze XII w.	16/Wlkp/C 15.04.2004
(100)	Kalisz – Piwonice	67-39/34	U	4	Punkt osadniczy	Kultura polska - XVIII/XIX w.	
(101)	Kalisz – Piwonice	67-39/35		5	Osada	Kultura polska - XVI-XVIII w.	
(102)	Kalisz – Piwonice	67-39/36		6	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura przeworska?- okres wpływów rzymskich Kultura polska - XVII/XVIII w.	
(103)	Kalisz – Piwonice	67-38/39	S	7	Cmentarzysko	Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich	
(104)	Kalisz – Piwonice	67-39/40	S	8	Cmentarzysko	Kultura łużycka - epoka brązu/ Halsztat	
(105)	Kalisz – Piwonice	67-38/56	T	9	Osada Punkt	Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich Kultura propolska -	

					osadniczy Punkt osadniczy	wczesne średniowiecze Kultura polska - średniowiecze	
(106)	Kalisz – Piwonice	67-38/57	T	10	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura propolska - wczesne średniowiecze Kultura polska - średniowiecze	
(107)	Kalisz – Piwonice	67-38/58	T	11	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura propolska - wczesne średniowiecze Kultura polska - średniowiecze	
(108)	Kalisz – Piwonice	67-39/2	T	12	Punkt osadniczy	Kultura łużycka	
(109)	Kalisz – Piwonice	67-39/3	U	13	Punkt osadniczy Osada	Kultura łużycka Kultura propolska - wczesne średniowiecze	
(110)	Kalisz – Piwonice	67-39/4		14	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura łużycka Kultura przeworska	
(111)	Kalisz – Piwonice	67-39/5	U	15	Punkt osadniczy Punkt osadniczy Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura nieokreślona Kultura?-neolit/wczesny epoka brązu Kultura łużycka Kultura propolska – wczesne średniowiecze	
(112)	Kalisz – Piwonice	67-39/6		16	Punkt osadniczy	Kultura łużycka	
(113)	Kalisz – Piwonice	67-39/8	U	17	Punkt osadniczy	Kultura nieokreślona	
(114)	Kalisz – Piwonice	67-39/9	U	18	Punkt osadniczy	Kultura przeworska	
(115)	Kalisz – Piwonice	67-39/53		19	Punkt osadniczy	Kultura przeworska	
(116)	Kalisz – Piwonice	67-39/10		20	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura przeworska Kultura propolska - wczesne średniowiecze	
(117)	Kalisz – Piwonice	67-39/11	U	21	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura łużycka Kultura polska - okres nowożytny	
(118)	Kalisz – Lis	67-39/15	W	1	Punkt osadniczy	Kultura przeworska - okres lateński/ okres wpływów rzymskich	
(119)	Kalisz – Lis	67-39/16	W	2	Punkt	Kultura przeworska -	

					osadniczy Punkt osadniczy	okres wpływów rzymskich Kultura polska - średniowiecze	
(120)	Kalisz –Lis	67-39/17	W	3	Punkt osadniczy	Kultura przeworska - okres lateński/okres wpływów rzymskich	
(121)	Kalisz –Lis	67-39/18	W	4	Punkt osadniczy	Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich	
(122)	Kalisz –Lis	67-39/19	W	5	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich Kultura polska - średniowiecze	
(123)	Kalisz –Lis	67-39/20	W	6	Punkt osadniczy	Kultura przeworska- okres lateński /okres wpływów rzymskich	
(124)	Kalisz –Lis	67-39/21	W	7	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich Kultura prapolska - wczesne średniowiecze	
(125)	Kalisz –Lis	67-39/89	W	8	Osada	Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich	
(126)	Kalisz – Piwonice	67-39/90	W	9	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura łużycka - epoka brązu Kultura przeworska okres przedrzymski	
(127)	Kalisz – Piwonice	67-39/80	U	22	Punkt osadniczy	Kultura przeworska - późny okres lateński	
(128)	Kalisz – Piwonice	67-39/91	U	23	Punkt osadniczy	Kultura przeworska - okres przedrzymski/ okres wpływów rzymskich	
(129)	Kalisz – Piwonice	67-39/92	U	24	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura łużycka - epoka brązu Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich	
(130)	Kalisz – Piwonice	67-39/93	U	25	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura przeworska- okres lateński/okres wpływów rzymskich Kultura propolska - wczesne średniowiecze	
(131)	Kalisz – Piwonice	67-39/94		26	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich Kultura polska - średniowiecze	
(132)	Kalisz – Piwonice	67-39/95		27	Punkt osadniczy	Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich	

(133)	Kalisz – Piwonice	67-39/96		28	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura łużycka - epoka brązu Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich	
(134)	Kalisz – Piwonice	67-39/97		29	Punkt osadniczy	Kultura przeworska - późny okres lateński	
(135)	Kalisz – Piwonice	67-39/98		30	Punkt osadniczy Osada	Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich Kultura polska - średniowiecze	
(136)	Kalisz – Piwonice	67-39/99		31	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich Kultura polska - okres nowożytny	
(137)	Kalisz – Piwonice	67-39/100		32	Punkt osadniczy Osada	Kultura przeworska Kultura polska - okres nowożytny	
(138)	Kalisz – Piwonice	67-39/101	U	33	Osada osada	Kultura przeworska Kultura polska - okres nowożytny	
(139)	Kalisz – Piwonice	67-39/102		34	Punkt osadniczy Osada	Kultura łużycka Kultura przeworska	
(140)	Kalisz – Piwonice	67-39/103		35	Punkt osadniczy Osada	Kultura przeworska - okres późnolateński Kultura polska - średniowiecze	
(141)	Kalisz – Piwonice	67-39/104		36	Punkt osadniczy	Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich	
(142)	Kalisz – Piwonice	67-39/105		37	Punkt osadniczy Osada	Kultura łużycka Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich	
(143)	Kalisz – Piwonice	67-39/106		38	Punkt osadniczy	Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich	
(144)	Kalisz – Piwonice	67-39/107		39	Punkt osadniczy Osada	Kultura łużycka Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich	
(145)	Kalisz – Piwonice	67-39/127	S	40	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura łużycka Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich	
(146)	Kalisz – Rajsków	67-39/62	P	1	Punkt osadniczy	Kultura łużycka	
(147)	Kalisz – Rajsków	67-39/110		2	Punkt osadniczy Osada	Kultura łużycka Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich	

(148)	Kalisz – Rajsków	67-39/123	P	3	Punkt osadniczy Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura łużycka Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich Kultura polska - wczesne średniowiecze	
(149)	Kalisz – Rajsków	67-39/124	P	4	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura łużycka Kultura polska - średniowiecze	
(150)	Kalisz – Rajsków	67-39/125	P	5	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich Kultura polska - wczesne średniowiecze	
(151)	Kalisz – Rajsków	67-39/126	P	6	Punkt osadniczy Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura łużycka Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich Kultura polska - średniowiecze	
(152)	Kalisz- Stare Miasto	66-39/102	J	2	Osada	Kultura prapolska - wczesne średniowiecze	
(153)	Kalisz- Sulisławice	67-38/26		1	Punkt osadniczy Osada	Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich Kultura polska - średniowiecze	
(154)	Kalisz- Sulisławice	67-38/27		2	Osada Punkt osadniczy	Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich Kultura polska - średniowiecze	
(155)	Kalisz- Sulisławice	67-38/28		3	Punkt osadniczy Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura łużycka - epoka brązu Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich Kultura polska - średniowiecze	
(156)	Kalisz- Sulisławice	67-38/29	T	4	Punkt osadniczy Osada	Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich Kultura polska - średniowiecze	
(157)	Kalisz- Sulisławice	67-38/30	T	5	Punkt osadniczy Osada	Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich Kultura polska - średniowiecze	
(158)	Kalisz- Sulisławice	67-38/31		6	Punkt osadniczy Punkt	Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich Kultura polska -	

					osadniczy	średniowiecze	
(159)	Kalisz-Sulisławice	67-38/32		7	Osada Punkt osadniczy	Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich Kultura polska - średniowiecze	
(160)	Kalisz-Sulisławice	67-38/37	T	8	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich Kultura polska - średniowiecze	
(161)	Kalisz-Sulisławice	67-38/59	T	9	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich Kultura polska - średniowiecze	
(162)	Kalisz-Sulisławice	67-38/60	T	10	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura łużycka – epoka brązu Kultura polska - średniowiecze	
(163)	Kalisz-Sulisławice	67-38/61	T	11	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura propolska - wczesne średniowiecze Kultura polska - średniowiecze	
(164)	Kalisz-Sulisławice	67-38/62	T	12	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura łużycka - epoka brązu/Halsztat Kultura polska - średniowiecze	
(165)	Kalisz-Sulisławice	67-38/63	T	13	Punkt osadniczy Osada	Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich Kultura polska - średniowiecze	
(166)	Kalisz-Sulisławice	67-38/64	T	14	Punkt osadniczy Osada	Kultura propolska - wczesne średniowiecze Kultura polska - średniowiecze	
(167)	Kalisz-Sulisławice	67-38/65	T	15	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura łużycka - epoka brązu Kultura polska - średniowiecze	
(168)	Kalisz-Sulisławice	67-38/66	T	16	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura prapolska - wczesne średniowiecze Kultura polska - średniowiecze	
(169)	Kalisz-Śródmieście	66-39/165	I	1	Miasto lokacyjne	Kultura polska – średniowiecze/ okres nowożytny	
(170)	Kalisz-Śródmieście	66-39/117	I	2	Zamek	Kultura polska - średniowiecze	445/Wlkp/C 03.01.2013
(171)	Kalisz-Tyniec	66-39/92	L	1	Punkt osadniczy Osada ?	Kultura łużycka Kultura polska - XV-XVI/XVII w.	
(172)	Kalisz-Tyniec	66-39/93	L	2	Punkt osadniczy	Kultura polska - średniowiecze (XIV – XV w.)	

(173)	Kalisz-Tyniec	66-39/94	Ł	3	Osada Punkt osadniczy	Kultura przeworska – okres? Kultura polska - średniowiecze	
(174)	Kalisz-Tyniec	66-39/95	Ł	4	Osada	Kultura przeworska	
(175)	Kalisz-Tyniec	66-39/96	Ł	5	Osada Punkt osadniczy	Kultura prapolska - wczesne średniowiecze Kultura polska - XV-XVI w.	
(176)	Kalisz-Tyniec	66-39/98	N	6	Punkt osadniczy	Kultura polska - średniowiecze	
(177)	Kalisz-Tyniec	66-39/99	N	7	Punkt osadniczy	Kultura polska - średniowiecze	
(178)	Kalisz-Tyniec	66-39/100	M	8	Punkt osadniczy	Kultura przeworska	
(179)	Kalisz-Tyniec	66-39/101	M	9	Punkt osadniczy	Kultura polska - średniowiecze (XIII-XV w.)	
(180)	Kalisz-Tyniec	66-39/104	L	10	Punkt osadniczy Osada	Kultura pucharów lejkwatych - neolit Kultura przeworska - późny okres lateński	
(181)	Kalisz-Tyniec	66-39/105	L	11	Punkt osadniczy	Kultura przeworska	
(182)	Kalisz-Tyniec	66-39/106	Ł	12	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura przeworska- okres wpływów rzymskich Kultura polska - średniowiecze	
(183)	Kalisz-Tyniec	66-39/107	Ł	13	Punkt osadniczy	Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich	
(184)	Kalisz-Tyniec	66-39/108	L	14	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich Kultura polska - średniowiecze	
(185)	Kalisz-Tyniec	66-39/109	M	15	Punkt osadniczy Osada	Kultura pucharów lejkwatych- epoka kamienia, neolit Kultura przeworska - późny okres lateński	
(186)	Kalisz-Tyniec	66-39/110	Ł	16	Punkt osadniczy	Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich	
(187)	Kalisz-Tyniec	66-39/111	Ł	17	Punkt osadniczy Osada	Kultura łużycka Kultura polska - średniowiecze	
(188)	Kalisz-Tyniec	66-39/112	M	18	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura przeworska Kultura polska - wczesne średniowiecze	
(189)	Kalisz-Tyniec	66-39/113	N	19	Punkt osadniczy Osada	Kultura przeworska Kultura polska - średniowiecze	

(190)	Kalisz-Tyniec	66-39/114	N	20	Punkt osadniczy Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura łużycka - epoka brązu Kultura przeworska Kultura polska - średniowiecze	
(191)	Kalisz-Tyniec	66-39/115	N	21	Punkt osadniczy	Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich	
(192)	Kalisz - Winiary	67-39/55		5	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura łużycka Kultura przeworska - późny okres lateński	
(193)	Kalisz - Winiary	67-39/21		6	Osada	Kultura przeworska	
(194)	Kalisz - Winiary	67-39/22	O	7	Punkt osadniczy Osada	Kultura przeworska Kultura polska - XIV/XVI w.	
(195)	Kalisz - Winiary	67-39/23	O	8	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura przeworska Kultura polska - XVI/XVII w.	
(196)	Kalisz - Winiary	67-39/24	O	9	Punkt osadniczy	Kultura polska - XIV/XV w.	
(197)	Kalisz - Winiary	67-39/25	O	10	Osada	Kultura łużycka	
(198)	Kalisz - Winiary	67-39/37	O	11	Osada Osada	Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich Kultura polska - XIV/XV w.	
(199)	Kalisz - Winiary	67-39/39	O	12	Osada Punkt osadniczy	Kultura pucharów lejkowatych - epoka kamienia, neolit Kultura polska - XVI-XVII w.	
(200)	Kalisz - Winiary	67-39/40	O	13	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura przeworska Kultura polska - okres nowożytny	
(201)	Kalisz - Winiary	67-39/41	O	14	Punkt osadniczy	Kultura polska - średniowiecze – XIV w.	
(202)	Kalisz - Winiary	67-39/42	O	15	Punkt osadniczy	Kultura polska - XV-XVI w.	
(203)	Kalisz - Winiary	67-39/69		16	Punkt osadniczy	Kultura propolska - wczesne średniowiecze	
(204)	Kalisz - Winiary	67-39/70		17	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura przeworska Kultura polska - średniowiecze	
(205)	Kalisz - Winiary	67-39/71		18	Punkt osadniczy	Kultura łużycka - V okres epoki brązu	
(206)	Kalisz - Winiary	67-39/72		19	Punkt osadniczy	Kultura propolska - wczesne	

						średniowiecze	
(207)	Kalisz - Winiary	67-39/73		20	Punkt osadniczy	Kultura propolska - wczesne średniowiecze	
(208)	Kalisz - Winiary	67-39/74		21	Punkt osadniczy	Kultura polska - wczesne średniowiecze	
(209)	Kalisz - Winiary	67-39/75		22	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura przeworska Kultura polska - XIV/XVI w.	
(210)	Kalisz - Winiary	67-39/42		23	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura trzciniecka - wczesna epoka brązu Kultura łużycka - epoka brązu/Halsztat	
(211)	Kalisz - Winiary	67-39/54		24	Punkt osadniczy Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura nieokreślona - pradzieje Kultura trzciniecka - wczesna epoka brązu Kultura przeworska	
(212)	Kalisz - Winiary	67-39/108		25	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura łużycka Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich	
(213)	Kalisz - Zagorzynek	67-39/109		1	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura propolska - wczesne średniowiecze Kultura polska - okres nowożytny	
(214)	Kalisz - Zagorzynek	67-39/41		2	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura łużycka Kultura propolska - wczesne średniowiecze	
(215)	Kalisz - Zagorzynek	67-38/47	R	3	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura przeworska okres wpływów rzymskich Kultura polska - okres nowożytny	
(216)	Kalisz - Zagorzynek	67-38/48	R	4	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura łużycka -V okres epoki brązu Kultura polska - średniowiecze	
(217)	Kalisz - Zagorzynek	67-38/49	R	5	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura przeworska okres wpływów rzymskich Kultura polska - okres nowożytny	
(218)	Kalisz - Zagorzynek	67-38/50	R	6	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura przeworska okres wpływów rzymskich Kultura polska - średniowiecze	
(219)	Kalisz - Zagorzynek	67-38/51	R	7	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura łużycka - epoka brązu Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich	
(220)	Kalisz - Zagorzynek	67-38/52	S	8	Punkt osadniczy	Kultura przeworska okres wpływów	

					Punkt osadniczy	rzymskich Kultura polska - średniowiecze	
(221)	Kalisz - Zagorzyniek	67-38/53	S	9	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura przeworska okres wpływów rzymskich Kultura polska - średniowiecze	
(222)	Kalisz - Zagorzyniek	67-38/54	S	10	Punkt osadniczy Osada Punkt osadniczy	Kultura przeworska okres wpływów rzymskich Kultura propolska - wczesne średniowiecze Kultura polska - średniowiecze	
(223)	Kalisz - Zagorzyniek	67-38/55	S	11	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura propolska - wczesne średniowiecze Kultura polska - średniowiecze	
(224)	Kalisz - Zagorzyniek	67-38/67		12	Osada? Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura łużycka? - epoka brązu? Kultura prapolska - wczesne średniowiecze Kultura polska - średniowiecze	
(225)	Kalisz - Zagorzyniek	67-38/68		13	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich Kultura polska - średniowiecze	
(226)	Kalisz- Zawodzie	67-39/38	K	1	Grodzisko	Kultura prapolska - wczesne średniowiecze	701/A 449/Wlkp/C 12.10.1995
(227)	Kalisz- Zawodzie	67-39/39	K	2	Osada	Kultura propolska/polska wczesne średniowiecze/ średniowiecze	
(228)	Kalisz- Zawodzie	67-39/40	K	3	Osada	Kultura propolska/polska – wczesne średniowiecze/ średniowiecze (XII-XIV w.)	
(229)	Kalisz- Zawodzie	67-39/111	K	4	Punkt osadniczy Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura łużycka Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich Kultura polska - średniowiecze	
(230)	Kalisz- Zawodzie	67-39/113	K	5	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich Kultura propolska - wczesne średniowiecze	
(231)	Kalisz- Zawodzie	67-39/114	K	6	Punkt osadniczy	Kultura przeworska - okres wpływów	

					Punkt osadniczy	rzymskich Kultura polska - średniowiecze	
(232)	Kalisz- Zawodzie	67-39/115	K	7	Punkt osadniczy Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura łużycka Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich Kultura polska - średniowiecze	
(233)	Kalisz- Zawodzie	67-39/116	K	8	Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich Kultura polska - średniowiecze	
(234)	Kalisz- Zawodzie	67-39/117	K	9	Punkt osadniczy Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura łużycka Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich Kultura polska - średniowiecze	
(235)	Kalisz- Zawodzie	67-39/118	K	10	Punkt osadniczy Punkt osadniczy Punkt osadniczy	Kultura łużycka Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich Kultura polska - średniowiecze	
(236)	Kalisz- Zawodzie	67-39/119	K	11	Punkt osadniczy Osada	Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich Kultura polska - średniowiecze	
(237)	Kalisz- Zawodzie	67-39/120	K	12	Osada	Kultura polska - średniowiecze	
(238)	Kalisz- Zawodzie	67-39/121	K	13	Punkt osadniczy Osada	Kultura przeworska - okres wpływów rzymskich Kultura polska - średniowiecze	
(239)	Kalisz- Zawodzie	67-39/122	K	14	Osada	Kultura polska - średniowiecze	
(240)	Kalisz- Śródmieście	66-38			Relikt zbiornika na wodę tzw. rząpie	XVIII w.	458/Wlkp/C 11.06.2018